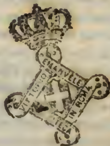
BASILII ZANCHII
IN OMNES DIVINOS LIBROS
NOTATIONES.

EIVSDEM IN. IIII. REGVM, ET. II. PARALIPOMENON
LIBROS QVAESTIONES.

ROMAE APVD ANTONIVM BLADVM.
M. D. LIII. MENSE
IVNIO.

BASILIVS ZANCHIVS ANTONIO AVGVSTINO. S. P. D.

INTER omnia studiorum genera quæ homine ad iuuandos homines nato, quiq; de hominum genere optime promereri uelit, digna sunt Antoni Augustine, unum illud sine dubio longe, & multum excellit, quod uniuerso hominũ generi non solum his qui tum uiuunt, sed & posteris omnibus magis necessariũ est, plusq; ornamenti, utilitatis, uberæq; ac sinceræ voluptatis omni tempore, omnibus locis secum affert: id quod in ijs quæ honesta, quæq; vtilia, ac uere iucunda sunt conscribendis præstari nemo est qui non uideat: in primis uero in Diuina, atq; cœlesti doctrina diligenter, sancte, pieq; explananda, confirmanda, contra Ecclesiasticæ ueritatis perduelliones defendenda: quo quidem munere Christianæ Reip. nullum maius, meliusue afferri potest. Nemo enim omniũ est qui sine illa summum illud bonum omnium Deum, atq; ultimum finem, quò omnes contendunt: quem natura maxime expetit: ad quem omnia referuntur: cognoscere, aut assequi possit. Quæ sane Doctrina sola est uerum humanæ mentis decus, diuitiæ, beatissima quædam delectatio, ac uoluptas: quæ ita infinitis partibus omnibus omnium mentium inuentis, dictis, scriptis deniq; antecellit, quẽadmodum illius auctor Deus infinitis partibus ab una quaq; rerum à se creatarum distat. Reliqua enim omnia ab alijs tradita plus, minusue, erroris tamen aliquid admistum habent. Neq; enim contingere potuit eis, ut rectum, & nulla aberrantem parte cursum intelligentiæ, ac uitæ tenerent, atq; instituerent, qui quis esset ueritatis, ac vitæ propositus finis aut nescirent, aut ueluti per nubem spectantes suspicarentur: dicerentq; constantius, quã crederent. At sacræ litteræ tantũ longe ab omni errore remotæ sunt, quã qui eas tradidit, atq; inspirauit Deus. Hæ sunt quæ solæ nos certa solida, rectaq; ducunt uia: quæq; omni discussa caligine sequentem se non falli, non excidere, non usq; aberrare patiuntur. Harum pulchritudinem, claritatem, splendorem qui non uident, miserabili mentis cæcitate inuoluuntur, qui uident, & non amplexantur, non flagrãtissimo studio osculantur, suspiciunt, uenerantur, non miserabiles modo, uerum etiã deplorandi mihi esse videntur. At vero his quicũq; in primis se dedicarũt, ij mihi demum omnibus numeris felices ab animo, laboribus, studijs, vigilijs, lucubrationibus deniq; esse existimandi sunt. Ac quum quatuor (mea quidem sententia) omnino sint scriptionũ genera quæ mihi ualde probantur, Primũ, quũ cogitata nostra, ac sensa nostris verbis, nullis aliorum scriptorum testimonijs cõfirmata, aut carmine, aut libera oratione persequimur, atq; explicamus: alterum quum ex alterius sententia, ac doctrina nostris tamen verbis non tanquã interpretes, sed imitatores scripta litteris, posteritatiq; mandamus: tertium quũ vna

quæq; res, quæ testimonio corroboranda sit, idoneis, ac certis testibus laudatis sempiternæ memoriæ commendatur; postremum quum de vna quaq; re ipsorũ auctorum testimonijs ad verbum adhibitis pertractamus. quod quidem postremum scribendi genus vt minus laudis, atq; ostentationis ingenij habet, sic plus auctoritatis habere solet, dum acutus, atq; intelligens lector singula Scriptorũ verba cogitate, atq; attente excutit, atq; appendit. Cuiusmodi apud Græcos in vetus Testamentum à Polychronio, & Olympiodoro, in Nouum ab Euthymio, et Oecumenio, & Aretha: apud Latinos à Strabo monacho Rabani auditore (ut eos qui recentiore memoria extiterunt omittam) & Anselmo Laudiniense, & Petro Lombardo, postremo à Thoma Aquinate excellentis ingenij, doctrinæ, sanctitatis viro contextæ Explanationes constant. Cuius modi sunt loci Communes ab Antonio et Maximo monachis in vnũ volumen redacti, quod μέλισσα inscriptum est: itemq; Ioannis Stobæi ad Sesimium filium τὰ ἠθικὰ quæ iam diuulgata sunt: et τὰ φυσικὰ quæ nondum in uulgus emanarunt. Nos ne nihil ageremus, nostriq; otij rationem redderemus, aliosq; ad scribendi studia excitaremus pro virili parte ad cõmunem studiosorum omniũ usum ad hũc diẽ, quo ætas nostra tertium & quinquagesimum annum compleuit, ex his quatuor scribendi generibus confectos libros edidimus, Poematum de Diuinis, humanisq; rebus libros septem: Verborum latinorum ex uarijs auctoribus Indicem, una cum Verborum Ciceronis quæ à Mario Nizolio prætermissa sunt Appendice: deinde Epithetorũ ex septem principibus Poetarum Commẽtarios: tum etiam in libros Regum, ac Paralipomenon de Theodoriti Cyrensis Episcopi sententia Quæstiones: postremo has in omnes Diuinos libros ex uarijs auctoribus Notationes, qui quidem omnes Petro Lombardo præstantis ingenij, ac doctrinæ uiro ætate superiores fuere, qui abhinc annis amplius quadringentis fuit: quiq; primus inter Theologos latinos Ioannem Damascenum sanctitate, omniq; omnium bonarum disciplinarum scientia ornatissimum secutus Theologiam ex uarijs scriptorum tum græcorum, tum latinorum monimentis conscriptam posteritati consecrauit. Et sané hoc nostrum ex ipsis diuersorum scriptorum fontibus haustum opus, præter iucundã tot scriptorum varietatem, hanc quoq; maximam legentibus vtilitatem affert, ꝙ aut eadem atq; alij, aut diuersa, aut certe aduersa, quæ nihil tamen Christianis dogmatibus officere possint, tradiderunt. Si eadem, vnus alteri suffragatur: si diuersa, diuersæ Diuinorum verborum explanationes eliciuntur: si aduersa, docti, atq; intelligentis existimatoris iudicium exerceatur: dum studiose, diligenterq; attendit, cuius illorum oratio propius ad ueritatem accedat: cuiq; magis fides sit habenda. Quod ad locos Communes, qui inter Christianæ doctrinæ sectatores, atq; oppugnatores controuersi sunt, attinet, ea tantum Sanctorum Patrum testimonia in mediũ attulimus quæ à tot illustribus

nostra memoria Christianæ, atq; Catholicæ veritatis Defensoribus in tam magno, ac locuplete labore aut consulto tanquam sibi non necessaria silentio prætermissa sunt, aut certe eos subterfugerunt. quãquã (ut ut sapientissime ait Sanctissimus Pontifex Bonifacius) cui pauca Diuinarum scripturarum testimonia non sufficiunt, neq; plura profecto proderunt. Has igitur Notationes ad te Antoni Augustine mitto, non ea quidem tantum ratione ut patrocinio tuo defendantur, ac non parua ex tuo nomine auctoritas libro accedat, sed ea potissimum de causa, ut, quantum in me est, summam obseruantiã erga te meã nõ his solum qui nunc sunt, sed futuris omnibus, ad quos mea scripta peruentura sunt, perpetuo declarem, ad te inquam virũ excellenti virtute, & literatura cumulate, atq; insignite ornatum: quæ quidem ambæ inter se immortali quodam atq; indissolubili uinculo copulatæ te ad istum Clarissimi muneris gradum, quo tot annos summa eum omnium laudatione, atq; approbatione perfungeris, euexerunt; cui tu tantum splendoris attulisti, quantum honestissimæ familiæ tuæ, quæ per se semper præclara fuit. quantum illustri patriæ Hispaniæ, quantum huic omnium terrarum primariæ, ac florentissimæ Vrbi, quæ te propemodum alumno gloriari potest, laudis, atq; ornamenti attulisti. Patere, obsecro te, pro tua singulari ista modestia, ut quæ ego tui studiosus ex animo de te sentio, apud omnes qui uirtutem, ac bonas literas colunt desiderio immenso, incredibili cupiditate, propẽsissimæ uoluntatis officio tandem aliquando aperiam. quibus sanè laudibus singulatim enumerandis, extollendisq; tẽpus terere superuacaneum esse existimamus; quandoquidem tui instituti esse scimus, malle te virum probitate præditum esse, quam dici: & libentius bene facere quam audire: quæ omnia in te præclara ut maxime omnibus perspicua sunt, ita minime egent ut in lucem à quoquã proferantur. Præsertim quum fax ista tuæ virtutis, ac gloriæ sese iam altius exerat, atq; (ut iam uidere uidemur) lucidissimum splendorem longe, lateq; diffundat. Neq; vero mihi uerendum est, ut in te laudando assentationis suspicionem, notamue incurram. Etenim quanta in te uitæ integritas, omniumq; bonorum morum sanctissima disciplina, quanta præcipue benignitas, atq; beneficentia elucet, quæ in Causis, cõtrouersijsq; audiendis, examinandis, iuste, sapienterq; disceptandis, ac diiudicandis patientia, diligentia, incorrupta, atq; inuiolata Iustitia. Quæ uero hominem bene literatum, quiq; sensa sua cum alijs non sine laude communicare possit efficiunt, ea summa in te sunt. Studiorum assiduitas quotidiana, Ingenij celeritas, atq; suauitas, literæ multæ, eæq; reconditæ, atq; interiores, & (quod caput est) Iudicij acrimonia in scriptoribus eligendis, æstimandis, intelligendis, ex diuersorum locorum, atq; exemplarium collatione castigandis, tum quantum unicuiq; in vna quaq; subiecta materia tribuendum sit. quis infimo,

quis medio, quis supremo ordine collocandus, quis perpetuo bonus Latinitatis auctor, quis in sententiarum acumine, ac grauitate, rerum plurimarum notitia, atq; intelligentia, verborum electione, ac numerosa collocatione magni faciẽdus sit. Nam quid ego de tuis scriptis, ac sempiternis monimentis commemorem? quæ Inuentionis, ac totius dispositionis accurata subtilitas, quæ sententiarũ grã ditas, atq; frequentia, quã multiplici uarietate rerum cognitione dignissimarum distincta, elucubrata, referta oratio, qui verborum nitor, atq; ornatus, qui sonus numerose, atq; apposite cadens: ut deniq; bene latine, ornate, distincte, dilucide, scienter, atq; accomodate à te omnia explicantur: ut iure optimo in te illo Elogio uti possimus. Antonius Augustinus Iurisperitorum eloquentissimus, eloquentium Iurisperitissimus. Epistolæ finem faciam, si illud prius testatus fuero, me tibi eos honores exoptare, atq; precari, quos tuæ naturæ, ac moribus deberi sine ulla dubitatione intelligo, nec alieni sunt à Virtute, ad cuius laudem natus es, maximeq; omnium hominum institutus. Vale.

IV

BASILIVS ZANCHIVS CHRISTIANO LECTORI .S.

VIA semper prima æternæ salutis via est, rectæ fidei normam, regulam, præscriptionē habere, atq; seruare, & à Patrum traditione ne transuersum quidem vnguem discedere: & Diuina Scriptura, quæ modo disperse, et diffuse, tum autem multis in locis varie, & dubie, atq; obscure locuta est, non ex sensu quem vnusquisq; sibi fingit (quantum ad dogmata pertinet loquor.) vt hæreticorum semper temeritatis, atq; arrogantiæ fuit: vnde tot profanæ dogmatum nouitates exortæ sunt: sed ex sanctorum Patrum traditione, & ecclesiasticæ, atq; catholicæ fidei regula, ad quam omnium, quotquot de veritate Christiana recte senserunt, sapientia, atq; modestia semper se se formauit, ac direxit, intelligenda, atq; interpretanda est: eademq; ratione veterum Patrum scripta tum sæpenumero difficilia, tum etiam valde diffusa sunt, vt Christiana doctrina non nisi longo tempore, atq; exercitatione inde comparari possit: ideo in primis Christianæ fidei decreta, atq; sententiæ ex vna aliqua è Summis, quas vocant, illustrum Theologorum, maximeq; doctissimorū virorum iudicio Diui Thomæ Aquinatis, quantum satis est, ediscēdæ sunt: quia eas clare admodū, et in breui, et quod magni refert, recte atque ordine, ac summatim inde colligere atq; intelligere licebit. Tū vero his Ducibus, qui cōmonstrent, & digitum ad fontem intendant, ad ipsos sacros Christianæ Philosophiæ fontes accedendum est: vt vnde illi hauserunt, nos quoq; hac ratione tutius, atq; facilius hauriamus: tum vt Diuina, maximeq; veneranda auctoritate, certis atque idoneis testimonijs Theologicæ sententiæ confirmentur, ratæ, sanctæq; habeantur: tum etiam quia fontes illi tot prope habent sententias, ac Diuina mysteria, quot verba: mirandumq; in modum legentum, atq; audiētium animos beata quadam, atque æterna voluptate perfundunt: dum rem ipsam, quasi geratur, sub aspectum subijciunt: atque ad amorem veri, ac boni accendunt: atque inflamant: & (quod caput est.) vim quandam ad ea, quæ legeris, efficienda, atq; exequenda tibi afferunt. Summa hæc est, vt vetera vincant: veteribus non tantum vtamur, sed etiam oblectemur: atque in illis conquiescamus. Fontes autem hi sunt.

Post veteris ac noui Testamenti libros, vtriusq; scilicet æditionis tam Græcæ, quam Latinæ, quā Romana, atque Apostolica Sedes vtitur; quia vtraque vna, atq; Diuina est, & ex vtraque Apostoli, vtriq; Apostolici, & sanctissima

te, atque doctrina excellentes testimonia pretulerunt, eamq; suis expositionibus illustrarunt. Gregorius prologo in Iob, Augustinus de Ciuitate Dei libro. 18. Cap. 44.

Primum sacra Concilia omnia Romanae Sedi probata, cuiusmodi sunt quae vulgo extant.

Secundo loco omnes summorum Pontificum Epistolae, quas Decretales vocant, de Catholicae fidei, & sacramentorum explicatione. Gelasius dist. 15. Nicolaus dist. 19.

Tertio sancti Patres, Doctores, & Scriptores nominatim aut a sacrosanctis Concilijs ab Apostolica Sede receptis, aut à summis Pontificibus approbati.

Quorum non nulli quamuis in vno, atque altero dogmate, non pertinaciter tamen, lapsi sunt, vt Cyprianus, & Hieronymus, inter principes tamen semper in Ecclesia habiti sunt. Quocirca nullus ex sua propria opinione illorum dicta refellere, atque coarguere debet: sed adhibita aduersus eos reuerentia exponere, atque defendere. Istius vero generis, quantum lectione assequi potui, hi sunt.

Alexander Ales. Alexander. 4.

Amphilochius. Concilium Ephesinum, & 6. & 7. siue Nicenum. 2. & Martini Pont. Gelasius dist. 15. et Conciliorum tomo primo. Leo Epistola 95. Conciliorum tomo primo.

Ambrosius, vt supra.

Anastasius Antiochenus Episcopus. Concilium. 6. & 7. & Martini.

Antiochus Episcopus Ptolaemaidis. Gelasius in libro de duabus naturis.

Antoninus Archiepiscopus Florentinus. Leo. 10.

Antipater Episcopus Bostrensis. Concilium Nicenum. 2.

Asterius Amasiae Episcopus. vt supra.

Athanasius Alexandrinus Episcopus. Concilium Ephesinum, & 5. & 6. et Martini. Gelasius, Leo.

Atticus Episcopus Constantinopolitanus. Concilium Ephesinum.

Augustinus. Concilium 5. & 6. & 7. & Martini. Gelasius, Leo.

Basilius. vt supra.

Beda. Concilium Triburiense, & Maguntinum sub Carolo Magno, & Aquisgranense.

Benedictus Abbas. Gregorius I. & Zacharias.

Bernardus Abbas. In Extr.

Bernardinus Senensis. Nicolaus 5.

Bonauentura Cardinalis. Sixtus 4.

Constantinus Diaconus, et Chartophylax. Concilium 7.

Cyprianus. Concilium 6. Gelasius, Leo.
Cyrillus Alexandrinus. Concilium 5. 6. 7. & Martini, Gelasius, Leo.
Cyrillus Hierosolymitanus. Concilium 7. & Martini.
Dionysius Areopagita. Concilium. 6. & 7. & Martini, & Florentinum. Nicolaus 1.
Dionysius Alexandrinus Episcopus, & Martyr. Concilium 6.
Didymus Alexandrinus, Concilium 5.
Ennodius Ticinensis Episcopus. Nicolaus 1.
Epiphanius. Concilium 6. & 7. & Martini.
Euagrij Historia Ecclesiastica. Concilium 7.
Eulogius Alexandrinus Episcopus. Concilium 6. & Martini.
Eusebij Cæsariensis Chronica, et Ecclesiastica Historia. Gelasius. Damnatus est in Cōcilio 7.
Euphemius Episcopus Antiochenus. ut supra.
Eustathius Episcopus Antiochenus. Concilium 7. Gelasius de duabus naturis.
Fulgentius. Concilium Toletanum 8. & Moguntinum sub Carolo Magno.
Germanus Episcopus Constantinopolitanus. Concilium 6. & 7.
Gregorius Neocæsariensis Episcopus, & Martyr. Concilium Ephesinū. et. 6.
Gregorius Naziāzenus. Concilium Ephesinum, & 5. & 6. & 7. & Martini, Leo, Gelasius.
Gregorius Nyssenus. ut supra.
Hieronymus. Concilium 7. & Moguntinum, & Aquisgranense, Gelasius, Leo.
Hippolytus Martyr, & Episcopus Arabum metropolis. Concilium Martini, Gelasius de duabus naturis.
Hilarius Episcopus Pictauiensis. Concilium 5. & 6. & Martini, Gelasius, Leo.
Ignatius. Gelasius de duabus naturis.
Ioannes Chrysostomus. Conciliū 5. & 6. & 7. & Martini, Gelasius, Leo.
Ioannis Diacrynomij Historia Ecclesiastica. Concilium 7.
Ioannes Episcopus Scythopolitanus. Concilium 6. & Martini.
Ioannes Episcopus Gabalonensis. Concilium 7.
Ioannes Episcopus Thessalonicensis. Concilium 7.
Isidorus Abbas Pelusiota optimus Chrysostomi auditor. Concilium 7.
Isidorus Hispalensis. Concilium Toletanum 8. & Aquisgranense, Leo 4. dist. 20.
Iustinus Martyr. Concilium 6 & Martini.
Iuuencus Poeta. Gelasius.
Leontius Neapolis, quæ in Cypro est, Episcopus. Concilium 7.

Leporius Presbyter. Ioannes 1 Pont. libro de duabus naturis in Christo.
Maximus Constantinopolitanus. Concilium 7 Nicolaus I.
Methodius Episcopus, & Martyr. Concilium 7.
Nilus monachus Pelusiota, qui Chrysostomum audiuit, Concilium 7.
Origenes ab Hieronymo versus. Gelasius.
Paschasius Diaconus Romanæ Ecclesiæ. Gregorius Dialogorum libro. 4.
Paulus Orosius. Gelasius.
Petrus Alexandrinus Episcopus & Martyr. Concilium Ephesinum, et 7.
Proclus Episcopus Constantinopolitanus. Concilium Chalcedonense, et 5.
Prosper. Concilium Aquisgranense, Gelasius.
Proterius Episcopus Alexandrinus, et Martyr, Gelasius.
Rufini Historia Ecclesiastica. Concilium 7.
Seuerianus Episcopus Gabalorum. Concilium Martini, Gelasius de duabus naturis.
Sedulius. Gelasius.
Socratis Historia Ecclesiastica. Concilium 7.
Sophronius Hierosolymitanus Archiepiscopus. Concilium 7.
Stephanus Episcopus Bostrensis. Concilium 7.
Theodorus Episcopus Ancyranus. Concilium 7.
Theodori Lectoris Historia Ecclesiastica. Concilium 7.
Theophilus Alexandrinus Episcopus. Concilium Ephesinum. et 5. et 6. et Martini, Gelasius, Leo.
Thomas Aquinas. Innocentius tertius, Vrbanus sextus.
Thomas Valdensis. Martinus 5.
Timotheus Alexandrinus Episcopus. Concilium 6.

Ceteri omnes Christiani Scriptores iusta cum laude, ac ueneratione legantur, et nominentur, qui de fide cum sacris illis auctoribus congruunt: quiq; eorum testimonia recte intellecta fideliter, atque prudenter in medium proferre norunt. Deinde illud omnes admonendi sunt: vniuersum, et communem, perpetuumq; Sanctorum patrum cõsensum, quæq; eodem Diuino Spiritu afflati scripserũt pro Ecclesiastica doctrina sine vlla dubitatione suscipiẽda esse, ac veneranda: ea vero pro dubijs habenda, de quibus aut certa Diuinarum litterarum testimonia adduci non possunt: aut de quibus Sancti patres, et Catholici Doctores inter se discrepant: aut deniq; ab Ecclesia nondum sunt declarata, ac definita. Vale.

AVCTORES Ecclesiastici diuulgati, præter Sacrosancta Concilia, & summorum Pontificum Epistolas, ex quorum fontibus hæc hausimus: quæ illi quasi prætereuntes literis cōsecrarunt: omnes vero reliqui consulto à nobis prætermissi sunt.

GRAECI.

Agapetus Diaconus.
Andreas Hierosolymitanus Archiepiscopus Cretensis.
Antiochus Monachus.
Antonius Abbas.
Arethes Cæsareæ Cappadociæ episcopus, author libri quam Catenā auream uocant in Apocalypsim.
Athanasius episcopus Alexandrinus.

LATINI.

Auctor incertus libri qui est inscriptus, Altercatio Ecclesiæ, & Synagogæ.
Auctor incertus cuius opus sub Timothei nomine editum est.
Agnellus episcopus.
Aimo episcopus Alberstatensis.
Alcimus Auitus episcopus Viennēsis.
Alcuinus, siue Albinus abbas.
Algerus Monachus.
Ambrosius episcopus Mediolanensis.
Ambrosius Ansbertus Monachus.
Amalarius Fortunatus archiepiscopus Treuerensis, vel, ut alij volunt, Metensis.
Angelomus Monachus.
Anselmus episcopus Cantuariensis.
Antoninus episcopus Constantiniensis
Aponius.
Arnobius Rhetor.
Aurelius Augustinus Episcopus Hipponensis.
Aurelius Clemēs Prudētius Presbyter

GRAECI.

Basilius Magnus Episcopus Cæsariensis.

LAATINI.

Beda Monachus, & Presbyter.
Benedictus Abbas.
Bernardus Abbas
Brucardus Episcopus Vormaciēsis

GRAECI.

Clemens Martyr, & Pontifex.
Clemens Presbyter Alexandrinus.
Cyrillus Archiepiscopus Alexandrinus.

LATINI.

Cæcilius Cyprianus martyr & Episcopus Carthaginensis.
Cæsarius Episcopus Arelatensis.
Cassiodorus Abbas.
Cerealis Episcopus Afer.
Chromatius Eps Aquileiensis.
Claudianus Mamercus Episcopus Viennensis

Claudius Marius Victorinus Massilienſis.
Cyprianus Orator vide Cæcilius,

GRAECI.

Dydimus Alexandrinus.
Dionyſius Areopagita Martyr, & Epiſcopus Athenienſis primum, deinde Pariſienſis.
Dorotheus abbas.

LATINI.

Drogo Epiſcopus Hoſtienſis.

GRAECI.

Egeſippus.
Ephræm Monachus, & presbyter
Epiphanius Cypri Salaminæ vrbis epiſcopus.
Eucherius epiſcopus Lugdunenſis.
Euſebius epiſcopus Cæſarienſis.
Euſebius Emeſenus epiſcopus, cuius bonã Orationum partem Hilario Arelatenſi epiſcopo aſcribẽdã cenſeo.
Euthymius Monachus Zigabenus

LATINI.

Ericus Monachus.
Ennodius Ticinenſis epiſcopus,

LATINI.

Fauſtinus Presbyter.
Fauſtus epiſcopus Reginẽſis in Gallia
Ferrandus Diaconus.
Freculfus epiſcopus Lexouienſis.
Fulgentius epiſcopus Ruſpenſis.

GRAECI.

Gregorius Neocæſarienſis epiſcopus.
Gregorius Arrianzenus, Nazianzenus epiſcopus
Gregorius Nyſenus Epiſcopus.

LATINI.

Gaudentius epiſcopus Brixianus.
Gelaſius Pontifex.
Gilbertus Abbas.
Gregorius Pontifex.
Gregorius Turonenſis epiſcopus.
Guimundus Auerſanus epiſcopus.

GRAECI.

Hermes, ſiue Paſtor.

LATINI.

Heſychius Presbyter, & Monachus.
Hieronymus Presbyter.
Hilarius Pictauienſis Epiſcopus

GRAECI.

Ignatius Martyr, & Epiſcopus Antiochenus.
Ioannes Chryſoſtomus Epiſcopus Cõſtantinopolitanus.
Ioannes Scolaſticus cognomento Climachus Monachus.
Ioannes Damaſcenus.
Irenæus Martyr, & Epiſcopus Lugdunenſis. Auctor D. Hiero. in. 64. cap. Eſaiæ, & proœmio Libri. 18, in Eſaiã, itemq. in epiſtola ad Magnum Oratorem.
Iſaac Monachus Syrus
Iuſtinus Martyr.

LATINI.

Idacius Clarus Lemouicenſis Ep̃s.
Ioannes primus Pontifex.
Ioannes Caſſianus Presbyter.
Iſidorus Hiſpalenſis Epiſcopus. Cuius opus quod de ſummo bono imperite inſcribitur, ex auctoritate Concilij Toletani. xi. ſententiarum inſcribendum eſt.
Iulianus Pomerius Ep̃s Toletanus.

Iunilius Episcopus Afer.
Iustus Orgelitanus Episcopus
Iuuencus Presbyter.

GRAECI.

Leontius Neapolis Cypri Eps.

LATINI.

Lactantius Firmianus.
Lanfrancus Archiepiscopus Cantuariensis.
Laurentius Presbyter Nouarum.
Leo Tertius Pontifex.
Liberatus Ecclesiæ Carthaginēsis Archidiaconus.
Lucas Abbas.

GRAECI.

Marcus Eremita.
Martialis Apostolus.
Maximus Emesenus Constantinopolitanus Episcopus.

LATINI.

Martinus Episcopus, Bracarensis.
Maximus Episcopus Taurinensis.
Maxentius Ioannes monachus.
Minutius Felix, cuius Dialogum, qui Octauius inscribitur, falso in octauum Arnobij aduersus Gentes Librum retulerunt.

GRAECI.

Nemesius Emesenus episcopus Cuius volumen de Natura Hominis in Gregorij Nysseni nomen irrepsit, ad quē etiam (opinor) epistolæ Basilij Magni & Gregorij Nazāzeni extant, quēq; in hoc ipso opere de Natura Hominis testem adducit Anastasius Antiochenus episcopus eo libro qui ὁδηγὸς inscriptus est.

GRAECI.

Oecumenius auctor libri, quam Catenam Auream vocant in acta Apostolorum, & Paulum, & Epistolas catholicas.
Olympiodorus.
Origenes, qui & Adamantius, Presbyter.

LATINI.

Odo Cameracensis Episcopus.
Optatus episcopus Mileuitanus

GRAECI.

Palladius Episcopus Helenopolitanus
Pantoleon Diaconus Constantinopolitanus.
Petrus Martyr Archiepiscopus Alexandrinus.
Proclus Constantinopolitanus Episcopus.

LATINI.

Pacianus Barcilonensis episcopus.
Paschasius Diaconus.
Paulinus Nolanus episcopus.
Paulus Orosius.
Petrus Chrysologus Episcopus Rauennas.
Petrus Cluniacensis, Abbas.
Petrus Damianus Episcopus Cardinalis Hostiensis.
Philastrius episcopus Brixianus.
Philippus Presbyter.
Primasius episcopus Afer.
Prosper episcopus Reginensis.
Prudentius, vide Aurelius.

LATINI.

Q. Septimius Florens Tertullianus Presbyter.

LATINI.
Rabanus Maurus episcopus Moguntinus.
Radulfus Flauiacensis Monachus.
Remigius Altisiodorensis Monachus.
Ricardus Pampolites.
Ricardus victorius Monachus.
Rufinus Toranus Presbyter.
Rupertus Tuitiensis Abbas.
GRAECI.
Socrates Scholasticus.
Suidas.
LATINI.
Saluianus Masilienensis Presbyter.
Sedulius Presbyter.
Smaragdus Abbas.
GRAECI.
Tatianus Syrus.
Thalassius Monachus.
Theodoretus Cyrensis episcopus.
Theophilus Alexandrinus episcopus.
Theophilus Antiochenus episcopus.
Theophylactus Bulgarorum episcopus.
Timotheus episcopus, vide Auctor Incertus.
LATINI.
Tertullianus, uide. Q.
LATINI.
Vgo Victorius.
Victorinus Martyr Pitabionensis episcopus.
Victorinus Afer Rhetor.
Victorinus Massiliensis, vide Claudius.
Victor Episcopus Vticensis.
Vigilius Martyr, episcopus Tridentinus.
Vincentius Lirinensis Presbyter.
Vualafridus Abbas.
LATINI.
Zeno episcopus Veronensis.

BASILII ZANCHII IN OMNES DIVINOS LIBROS EX VARIIS AVCTORIBVS NOTATIONES.

IN VETVS TESTAMENTVM.

IN GENESIM.

IN CAPVT PRIMVM.

IN Principio creauit Deus cælum, & terram.) THEOPHIL. ANT. Lib. secundo ad Autolyceum. Moyses vero, qui multis annis præcessit Salamonem, immò sermo Dei per Moysen inquit. In principio creauit Deus cœlum, & terram. Primo quidem Principium, & eius creationem nominauit: deinde ipsum Deum posuit. Non enim fas est Deum teme re, & ociose nullo opere subiecto nominare. Nam Diuina Sapientia prænoue rat fore qui ineptias effutirent: & multitudinem Deorum introducerent. Vt igitur Deus qui uere est ex operibus suis deprehenderetur, & constaret Deum Sermone suo creasse cœlum, ac terram, scriptum est. In principio crea uit Deus cœlum, ac terram. IDEM INFRA. Præterea quod à terrestribus, & infimis telam creationis vniuersorum exorditur, humano more facit: siquidem ea omnia planè humilia, & infirma sunt respectu Dei. Nam homo qui in ima Mundi regione est, super terram ædificium ponere solet: nec nisi fundamentis iactis, fastigium ædificio imponere potest. Cæterum Dei po tentia hinc innotescit quam ex his quæ non sunt facit, ut libitum est, quæ vult, quæ enim apud homines sunt impossibilia, apud Deum possibilia habentur. qua propter Propheta testatur creationem Cœli factam esse primo: non ut homi num more fit, sed in modum fastigii: dicit enim: In principio creauit Deus cœ lum, id est, Principio conditum est cœlum, quemadmodum supra edocuimus: Terram dicens, intelligit fundamentum, & quasi pauimentum. CHRYSOST. Tom. quinto, Hom. septima. Cum igitur audieris, quod in prin cipio fecit Deus cœlum, & terram; ne simpliciter dictum prætercurras: sed terræ magnitudinem mente percurre: & reputa quã lautã nobis et opimã pro duxit mensam: & multam passim nobis delectationem præbuit: &, quod qui dem est maximum, quod in nullorum laborum retributionem dedit; nec in me ritorum præmium tantum, & talem Mundum, sed pariter nos finxit; & hoc regno genus nostrũ honorauit. AVCT. INCERT. ALT, Cap. tertio. In principio creauit Deus cælum, & terram: hoc est: in Verbo

suo cælestia corpora simul, & terrestria procreauit: regnaturis secum in cælis superiora, relinquendis in terra inferiora disponens. Itaq; cœli, & terræ nomine intelligitur vniuersitas totius creaturæ, idest rerum visibilium, & inuisibilium, & insensibilium, rationabilium, & rationis expertium. Creationem vero insinuans scriptura, primo verbo æternitate, & omnipotentiam Dei ostē dit. quem enim in principio temporum mundum creasse, eundem ante tempora æternaliter significat extitisse: & quem conditionis initio creasse narrat, tanta claritate operationis omnipotentem esse declarat: cui voluisse, fecisse est. Per terram autem designat duo grauiora elementa scilicet terram, & aquā: per cœlum vero duo leuiora elementa; subaudi aerem, & ætherem: Vnde dici solet, aerium cœlum, & ætherium: sicq; per nomina extremorum elementorum significantur ea, quæ in medio sunt.

¶ *Terra autem erat inanis, & vacua*) THEOPHIL. ANT. *Lib. secundo ad Autolycum. Postea, ut eorum creatio pateret, ait. Terra autē erat inuisibilis, & incōposita &c. Hæc in primis diuina scriptura docet, materiam à Deo esse quodam modo factam, ex qua Mundum constituit, & in decentem ordinem redegit.*

¶ *Tenebræ erant super faciē Abyssi*) IDEM *Lib. secundo ad Autolycum. Abyssum nominans, aquarum multitudinem, & abundantiam repræsentat: tenebras dicit, propterea quod cælum à Deo factū aquas vna cum terra instar operculi operuerat.*

¶ *Et spiritus Domini ferebatur super aquas*) IDEM *Liber secundo ad Autolycum. At Spiritum qui ferebatur super aquas, dicit, quem dedit Deus creaturæ, ut eius opera posset producere viuentia, quemadmodum homini animum, tenui tenue commiscens. spiritus enim tenuis est; itemq; aqua tenuis: vt spiritus aquam nutriret: aqua vero una cum spiritu in omnes partes permeans creaturam nutriret. unum quidem spiritum lucis formam tenentem inter cœlum, & aquam medium constituit, ne quodam modo tenebræ quicquā cum cœlo commune haberent, quod Deo magis proximum est, antequam Deus diceret, Fiat lux.* PASC. DIAC. *De Spiritu sancto lib. primo, Cap. quinto. Suscipe de sacris uoluminibus Trinitatem. In principio creauit Deus cœlum, & terram: & spiritus Dei ferebatur super aquas. Pater auctor: æquæuum principium: superfusus aquis Spiritus sanctus. super aquas itaq; dominantis eminentia ferebatur: iam tunc, credo, Baptismi munera figurans.*

¶ *Dixitq; Deus: fiat lux: & facta est lux*) ISID. *Sententiarum lib. primo,. Cap decimo. Si transitorie dictum est à Deo: Fiat: erat vtique creatura aliqua, unde iam talis fieret uox: sed quia antequam diceret: Fiat. nulla ex*

titit creatura, ipsum. Fiat, quod dictum est, in æternitate Verbi, non in uocis sono enunciatum est. THEOPHIL. ANT. lib secundo ad Autolycū. Cæterum principium operis lux est: siquidem res in Mundum productas lux patefacit. Quapropter inquit: Et dixit Deus: Fiat lux: vt pote quæ aspectu delectabilis homini futura esset. DION. AR. De Diuinis Nominibus cap. quarto. Ipsa enim lux Solis est ea lux (& si tunc erat informis, quod & diuinus Moyses ait) quæ primā distinxit, et diffiniuit dierū nostrorum trinitatē.

¶ Appellauitq; Deus Lucem, Diem: & Tenebras, Noctē) THEOPHIL. ANT. Lib. secundo ad Autolycum. Nullus enim mortalium Luci, aut Tenebris nomina imponere sciuisset: sed ne reliquis quidem, nisi à Deo, qui illa effecerat, nominationem accepissent.

¶ Dixit quoq; Deus: Fiat Firmamentum in medio aquarum: & diuidit aquas Et fecit Deus Firmamentum: diuisitq; aquas quæ erāt sub Firmamento ab his, quæ erant super Firmamentum: & factum est ita: vocauitq; Deus Firmamentum, Cœlum) IDEM Libro secundo ad Autolycū. Primo autem loco ubi scriptura sancta historiam, generationemq; mundi pertractat, non loquitur de isto Firmamento, sed aliud quoddam cœlum nobis minime aspectabile proponit: post quod cœlum hoc nobis aspectabile Firmamētum appellat: in quo dimidium aquæ eleuatum est, vt humano generi pluuias, & imbres, & rores præberet: dimidium uero aquæ in terra receptum est; ut flumina, & fontes, & maria efficeret. IVNIL. De partibus diuinæ legis. Quædam ex nihilo facta sunt, ut cœlum, & terra, & cætera quæ usq; ad cōplectum diem primum diximus facta: quædā uero ex iam factis primo die. quia quotiens scriptura ex aliquo factas res cupit ostendere; aut palam significat: ut est; Producat terra, & Producant aquæ, & similia: aut certe ex subtili significatione verborum, ut cum dicit, Fiat Firmamentum: utiq; significat aliquid fuisse fluidum, aut liquidum; id est, aquas: quæ ut solidatæ ostenderentur, Firmamentum vocatum est quod fiebat: & rursus LVMINARIA, deriuatiue appellauit quæ quarto die facta sunt: ut ex lumine primo die operato facta monstraret. In his autem quæ primo die facta sunt, neq; aperte, neq; subtili uerbo factum aliquid declaratur ex altero.

¶ Crescite, & multiplicamini, & replete terram) CHRYSOT. Tom. tertio Homil. De Proditione Iudæ. Sicut illa uox quæ dixit, crescite: & multiplicamini: & replete terram: semel quidem dicta est, sed omni tempore sentit effectum ad generationem operante natura. &c.

¶ Faciamus Hominem ad imaginem, & similitudinem nostram.) MAX. CONST. de Charitate centuria tertia. Propter hanc etiā secundum imaginem, & similitudinem Dei homo factus esse perhibetur; secundum imaginē,

ut existens: & ut semper existens semper existētis: licet non sine principio, sine fine tamen, secundum similitudinem uero, ut bonus, boni; & ut sapiens sapientis, illius quidem natura, ipse uero ex gratia. Ac omnis quidem natura quæ ratione prædita est, ad imaginem Dei existit: boni uero, & sapientes ad similitudinem tantummodo esse existimandi sunt. T A T. *contra Gentes.* Verbum Filius Patris *ad imitationē genitoris sui* Hominē *imaginē immortalitatis efficeit: ut quemadmodū immortalitas apud* Deum *est; eadem ratione homo quoq; immortalis existeret.* G R E G. P O N T. *lib. nono in Iob. cap. 36.* Notandum uero est, *quia per hoc quod se plasmatum* Dei *manibus asserit, misericordiæ Iudicis dignitatem suæ conditionis opponit. Quamuis enim per coæternū* Patris Verbum *cuncta creata sint, in ipsa relationis creatione ostenditur quantum cunctis animalibus, quantum rebus vel cælestibus, sed tamen insensibilibus homo præfertur. cuncta quippe dixit, & facta sunt: cum uero facere hominem decernit, hoc quod reuerenter pensandum est, præmittit dicens.* Faciamus Hominem *ad imaginem, & similitudinem nostram.* Neq; *enim de eo sicut de rebus cæteris scriptum est:* Fiat, *& factum est: neq; ut aquæ, uolatilia, sic terra hominem protulit: sed priusquā fieret,* Faciamus, *dicitur: ut uidelicet quia rationalis natura condebatur, quasi cum consilio facta uideretur. quasi per studium de terra formatur, & inspiratione conditoris in uirtute spiritus uitalis erigitur: ut scilicet non per iussionis uocem, sed per dignitatem operationis existeret, qui ad conditoris imaginem fiebat.* P R V D. *in Apotheosi.*

Hæc similis uelut umbra Dei est: sic ipse locutus
Factor, utroq; Hominem meditans de signine iunctum
Aedificare sui similem: sed non habet umbra
Quod corpus solidum, cuius imitatio in umbra est;
Atq; aliud verum est, aliud simulatio veri.
Est similis, sæclis quod non consumitur ullis:
Quod sapiens, iustiq; capax; reginaq; rerum
Imperat; ante videt; perpendit; præcauet; infit,
Verborum, morumq; opifex, instructaq; mille
Artibus, & cœlum sensu percurrere docta.
His animam similem sibi conditor effigiauit:
Cætera dissimilem: namq; hanc comprendere prōptum ast.

C R Y S O S T. *Tom. tertio de Trinitate.* Vide, *oro, testimonia sanctæ, et consubstātialis Trinitatis: & venerare illam recte, ne pereas. Et dixit, inquit,* Deus Faciamus *hominem secundum imaginem nostram, & secundum similitudinem. Cum quo consilium init* Deus? *cum* Angelis, *inquit:* At non habet Angeli *imaginem* Dei. *Loquitur autem ad coopificem* Filium, *&* Sanctum

ſpiritum. Et ut veritas hæc tibi perſuadeatur, audi Pſalten dicentem Verbo Domini cæli firmati ſunt: & ſpiritu oris eius omnes virtus eorum. Non ignoras autem verbum eſſe Filiū: dicit enim Ioannes Theologus: Et Deus erat Verbum, & de Spiritu: Spiritus eſt Deus. Dicit igitur Deus, & Pater Deo Filio, & Deo Spiritui ſancto; Faciamus Hominem ſecundum imaginem noſtram: & non dixit meam, et veſtram, neq; meam, & tuā. Significans autem ſcriptura eſſe unam imaginem ſanctæ Trinitatis, dicit. Et fecit Deus Hominem, ſecundum imaginem Dei fecit illum: ſicut & pater clamat de Filio: Qui cum ſit ſplendor gloriæ, & character ſubſtantiæ eius. Et iterum: qui eſt imago Dei inuiſibilis. A I D B Mon Tom. quinto Hom. Septima ad Populum Antiochenum. *Quid eſt, ad imaginem noſtram? principatus imaginem dixit: vt quemadmodum nullus in cœlo eſt Deo ſuperior: ſic ſuper terram nullus ſit Homine ſuperior.* HIER. *libro tertio in Eſaiæ cap. ſextum. Quando autem ex Dei perſona dicitur, nobis, illo ſenſu accipiendum eſt, quo & in Geneſi legitur, Faciamus &c. Vt ſacramentum indicet Trinitatis. Quomodo enim in Euangelio legimus dicentem dominum, Ego, & Pater unum ſumus; & vnum, ad naturam referimus, ſumus, ad perſonarū diuerſitatem: ſic Domino iubente Trinitas imperat.* VGO. *Tom. ſecundo de Inſtitutione Monaſtica cap. 15. Anima rationalis, & intellectualis facta eſt ad imaginem & ſimilitudinem Dei, ut factorem ſuum pro imagine cognoſcat: & pro ſimilitudine diligat, Ex imagine namq; Dei habet rationem; & ex ſimilitudine charitatem.* CYP. *Tom. primo De habitu Virginum. Dicit Deus: Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram, & audet quiſq; mutare, & conuertere quod Deus fecit? Manus Deo inferunt, cuā do illud quod ille formauit, reformare, & transfigurare contendunt: neſcientes quia opus Dei eſt omne quod naſcitur: diaboli quodcunq; mutatur.* EPIPH. *contra hæreſes lib. tertio Panarij, Contra ſectam Audianorum. Qua propter non conuenit omnino decernere, aut affirmare in qua parte id, quod ſecundum imaginem eſt, impletur: ſed confiteri id quod ſecundum imaginem eſt, eſſe in Homine, vt ne gratiam Dei reprobemus, & Deo diffidamus. Quæcūq; enim dicit Deus, ea uera ſunt, etiam ſi fugerint noſtram intelligentiā.* FAVST. *de libero arbitrio lib. ſecundo. cap. ſeptimo. Imago ergo Dei dicitur, quia ei indulgenter, ac dignanter inſeruit Veritas Iuſtitiam; Ratio Sapientiam, Perennitas Aeternitatem De imagine Dei eſt, quod intelligit, quod rectum ſapit; quod inter malum, & bonum iudicio examinante diſcriminat, & cū Dei bonitas, miſericordia, patientia, atq; iuſtitia ſit; quanto quiſq; magis iuſtus, ac patiens inuenitur, tanto magis Deo ſimilis approbatur: cuius utiq; ſimilitudo non in vultibus, ſed in virtutibus poſſidetur.* PAVL. Epiſtola

secunda. Ideo conformatus est corpori carnis nostræ, quæ peccato seruiebat; ut nos conformaret corpori carnis suæ; quæ peccatum non fecit: ut vere ad originalem gloriam reformemur, si diuinam similitudinem Christi imitatione capiamus. Nam in Adam solam nobis imaginem remansisse, ipsa, quæ opificium diuinæ manus narrat, Genesis ostendit: in qua similitudo cum imagine Dei in ipso adhuc hominis faciendi molimine nominatur: sed capite subsequenti quo iam factus homo tantum ad imaginem Dei scribitur, similitudinem quasi peccaturo fuisse subtractam indicat profecto futuri præscientia: ut reseruetur hominibus in Christo, qui per obedientiam pietatis suæ reconciliauit Patri Mundum quem inconciliauerat primi parentis inobedientia. PASC. De Spiritu sancto lib., primo cap. quinto. In faciendo quoq; homine, non vnius, sed trium personarum opus esse demonstrat trina repetitio deitatis. Ita enim legimus. Et dixit Deus: Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram. Aduerte sententiam in præpositione simplicem: in responsione multiplicem. Et dixit Deus: Faciamus hominem. Quid est aliud, nisi quia substātia veritatis loquitur, & potentia Trinitatis operatur? Perspice quomodo trina uice nomen Dei in creatione hominis nuncupatur. Sic enim habemus in Genesi. Et dixit Deus: Faciamus hominem. Et iterum: creauit Deus hominem. Et tertio: Benedixit ei Deus. Dixit Deus: fecit Deus: benedixit Deus. Propter tres persones ter iteratur vna Diuinitas. Quo loco euidenter mysterium etiam Trinitatis intellige. Ecce imago Dei, & similitudo vnicuiq; homini à tribus datur: & tamen una esse dinoscitur. Dixit Deus, Faciamus. Diligenter attende: dum unus facit; dunq; iterum singulari plurale permiscet; non dicit, ad imagines & similitudines nostras, uel certe ad imaginem, & similitudinem meam; vnitatem singularitate, trinitatem pluralitate commendat. Itaq; in eo quia dicit: Faciamus hominem ad imaginem nostram, personarum numerus explicatur: in eo quia singulariter ad imaginem & similitudinem, in vnam substantiam diuinitas indiuisa colligitur. DOROTH. Sermone primo. Ad imaginem quippe suam fecit Deus hominem, immortalē scilicet, liberū, ornatūomni uirtute. DAMASC. De Fide lib secūdo, cap. 12 Ex uisibili et inuisibili natura proprijs manibus plasmauit hominē Deus ad suam imaginem, & similitudinem. ex terra quidem corpus fingens: animā uero rationalem, ac intellectiuam propria insufflatione illi elargiens, quod sane diuinam imaginem dicimus. nam id, Ad imaginem, intellectuale ostendit, & liberæ voluntatis arbitrij potestatem: hoc autem, Ad similitudinem, ostēdit per virtutem (quantum homini possibile est) assimilationem. PHILASTR. De Hæresibus. Imago enim Dei, id est anima omnis hominis facta ex nihilo, similitudo autem in fide, & uita, nisi cognita fuerit à Deo, appellari non po-

tesi Deo imago similis. RVP. De diuinis officijs lib. sexto, cap. quarto. Ad imaginem Dei homo factus est, in eo quod rationalis est; ad similitudinem uero, in eo quod Diuinæ bonitatis imitator conditus est. Imago nanq; Dei, vel figura substãtiæ eius, sicut Apostolus ait, Filius est: Bonitas autem, vel charitas Dei, & imaginis eius, Spiritus sanctus est. Idcirco non est dictum; Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem meam, sed ad imaginem & similitudinem nostram: quia similitudo non unius tantum, sed duarum personarum, scilicet Patris, & Filij est: imago autem nõ duorum, sed unius, scilicet Patris, est. Filius nanq; Patris tantum, non etiam spiritus sancti Filius est: spiritus autem sanctus non solum Patris, sed & Filij Spiritus est. FREC. Chronicorũ Tom. primo. cap. 3. Igitur inter imaginẽ, & similitudinem hoc distat, quod imago Dei in immortalitate animæ est; vnde etiam anima peccatrix imago Dei esse non desistit; similitudo in moribus constat; quamobrem non nisi anima sancta similitudinem Dei habet. in eo enim suo creatori similis est, in quo Angelis sanctis erit æqualis. AVCTOR INC. ALT. cap. quarto. Est ergo imago Dei in ratione, & immortalitate, similitudo in morum sanctitate, & iustificatione. IBIDEM. Fecit ergo Deus hominem ad imaginẽ, & similitudinem suam: vt sicut ipse præest vniuersæ creaturæ per omnipotentiam; sic homo terrenis omnibus per intelligentiam. IBIDEM. Attende o homo beatum summi artificis soliloquium. Faciamus, inquit, hominem ad imaginem, & similitudinem nostram. Magnum ibi sanctæ Trinitatis de homine creando consilium: nec quicquã eorum quæ circa nos acta, uel agenda orãt, illic defuit. Omnis ibi nostra in medio causa posita est; siue perditio subita, seu salus post affutura: & inde totum istud consilium habitum, ut unaquæq; persona suam operis partem susciperet: ut, sicut iam dictum est, tunc quidem Pater conderet; postea in plenitudine temporis Filius perditum redimeret: Spiritus remissionem, & carnis resurrectionem perficeret: atq; ita communi sanctæ Trinitatis cõsilio reædificarentur in homine deserta seculorum: & fundamenta generationis, & generationis suscitarentur. AMBROS. EPISC. in Psalmum. 118. Sermone decimo, Quod enim secundum imaginem est, nõ est in corpore, nec in materia, sed in anima rationabili. Ibi operatur, ibi ostenditur homo ad similitudinem, & imaginem Dei, ubi iustitiæ, ubi sapientiæ, ubi omnis forma uirtutis assumitur. CLAVDIAN. De statu animæ lib. primo. cap quinto. De vero homine, hoc est de hominis anima quærimus. non est hæc æqualis Deo, sed similis: utiq; similis, quantum incorporea incorporeo: inferior, quantum creata creatori: similis quantum intellectualis lux luci intelligibili; quantum mutabilis creatura immutabili creatori dissimilis. Aliud nãq; est ueritas, aliud imago veritatis. Sed sicut rei corporeæ nulla imago esse

/m̃ /n /m̃r̃ ... (handwritten marginal note, illegible)

potest nisi corpus; ita nequaquã imago incorporei inuenitur in corpore. IBIDEM. *cap. 26.* Ad istam, *quod unus* Deus *sumus, tu homo factus es Trinitatem, cum dictum est:* Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram. Intro inspice te de te ipsa o humana anima, & te memorare: vide mentem tuam: uide verbum tuum: uide uoluntatem tuam. CYRIL. *Thesauri lib. primo. cap. primo.* Praeterea beatus ille Moses creationem hominis narrans, Deum inducit dicentem: Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram. Cum igitur, nostram, dicat, duo signat; vna scilicet Spiritu quoq; sancto intellecto. IDEM *contra Iulianum lib. primo.* Etenim diuinus Moses à spiritu sancto eruditus, ad futura spectans praeintellexit fidei nostrae mysteria, & quomodo hoc? dicam. Nam quia in Patre, & Filio, & Spirtu sancto, hoc est in consubstantiali intelligitur Trinitate vna, & ineffabilis, & inexcogitabilis Dei natura, ut nequis ex ingenti stoliditate stulte deceptus, secundum imaginem quidem dicat, & similitudinem Dei Patris hominẽ, factũ, & nõ etiã Filii. Quod si è diuerso quis suspicaretur, et diceret quidem secũdũ similitudinẽ Filij factum esse hominẽ, sed non item Patris: Praeuidens inquã, ut dixi, olim fore quosdã sic nugaturos, ipsã dixit sanctã Trinitatẽ sibi ipsi locutã: Faciamus hominẽ secundũ imaginem nostrã, & similitudinẽ: ut ad totã intelligatur formatus, mentaliter, videlicet, ineffabilẽ Deitatis naturã. AVCTOR. Hoc loco nõ erit alienũ, neq; iniucundũ praeter institutũ nostrũ sub aspectum subijcere quibus coloribus, quo ve penicillo duo Christiani illustres poetae praeclarissimam hanc hominis imaginem, atq; similitudinẽ pinxerint, atq; expresserint. ALCIMVS AVITVS. *de origine Mundi.*

Tum demum tali Sapientia uoce locuta est.
En praeclara nitet mundano machina cultu:
Et tamen impletum perfectis omnibus orbem
Quid iuuat vlterius nullo cultore teneri?
Ergo longa nouam ne foedent otia terram,
Nunc formetur Homo: summi quem tangat imago
Numinis: & nostram, celso donatus honore,
Induat interius formosa mente figuram.
Hunc libet erectis sublimen incedere plantis:
Qui regat aeterno subiectum pondere mundum.

CLAVDIVS MAR. VICT. *In Genesim libro primo.*

Nunc Hominem faciamus, ait, qui regnet in orbe;
Et sit imago Dei. Similem decet esse creanti,
Liber ad arbitrium fruitur qui mente creatis.

Viditq; Deus cuncta quae fecerat: & erant valde bona) ISID. *Sententiarũ*

tentiarũlib. primo Cap. decimo. Attende, vniuersaliter creaturam in principio valde bonam vocari, singulariter vero tantum bonam. quia & membra corporis cum sint singula bona; maius tamen bonum faciunt, dum singula omnia ualde bonum corpus efficiunt.

IN CAPVT SECVNDVM.

¶ Sed fons ascẽdebat è terra, irrigãs vniuersam superficiẽ terræ) NICOL. Ad Michaelem Imp. Plenæ sunt enim sanctæ scripturæ tali forma locutionis. Deniq; scriptum est: Fons ascendebat è terra, irrigans omnem superficiem terræ. Qui enim non ait, Vnus fons ascendebat è terra, sed ait, Fons autem ascẽdebat è terra, pro numero plurali posuit singularem: vt sic intelligamus, fontes multos per vniuersam terrã loca, vel regiones proprias irrigantes: sicut dicitur miles, & multi intelliguntur: sicut dicta est locusta, & rana in plagis, quibus Aegyptij percussi sunt; cũ esset innumerabilis locustarũ numerus, & ranarũ.

¶ Lignumq; scientiæ boni & mali) NEMES. de Natura hominis cap. primo. At quoniam minime conferebat ante consũmationem suam naturam cognouisse, probibuit ne de cognitionis ligno gustaret quicquã. Fuerãt enim magis quondam quã nunc maximæ in plantis vires, ut pote in mundanæ fabricæ primordio, quæ sinceræ, defæcatæq; vehementissimam haberent actionem. Cuiusdam igitur fructus gustatio erat huiusmodi, ut suæ cuiq; naturæ cognitionẽ esset iniectura. Nolebat siquidem Deus ante consũmationem, suam homo naturam dignosceret: quo minus plurimarum se rerum indigentem cognoscens corporis necessaria procuraret, animæ prouidentiam relinquens. Hac de causa vetuit ne de cognitionis fructu decerperet.

¶ In quacũq; enim die comederis ex eo, morte morieris) FELIX Papa In quinta Synodo Constantinop. ad Petrum Episcopum Antiochiæ. Ille enim ignorauit, quod ab ipsis mundi nascentis exordijs primum anima primi parentis nostri mortua est, vel in mortem præcipitata est, atq; ita demũ corpus. dictũ quippe illi est à Deo, in quacunq; die comederis de ligno scientiæ boni, & mali, morte morieris. Itaq; iuxta latam in illum à Deo sententiam, qua die comedit ex ligno, in ipsa secundum animam mortuus est: nam ipsius corporis mors post nongentos triginta annos contigit. Itaq; Deus donum non dimidiatum fecit; sed totum simul Adam ex vtero virginis sumpsit: ut etiam perditum totum saluum faceret.

¶ Immisitq; Dominus Deus soporem in Adam: quumq; obdormisset: tulit vnã de costis eius: & repleuit carnem pro ea: & ædificauit Dominus costam quam tulerat de Adam in mulierem) ANDR. de dormitione beatæ Vir

Fons
multi
Locusta
Rana

ginis. Ac ueluti sopor ille protoplasto mollissimus, vnde ablata leniter costa fœminam effinxit, nihil addidit detrimenti, nihil incommodi: sic item huic nostræ, naturæ lege in corporis resolutione perfunctæ, talis exitus, & vitæ commutatio nullum attulit incommodum. CYRIL. Contra Iulianum libro tertio. Hic autem vide obsecro sapienter, ac industrie productam mulierem secundum quod Deo placebat. nam quamuis potuisset innouare aliquid, & iterum accipere puluerem de terra; & formare simili modo sicut formatus fuit Adam; hoc quidem non fecit, sed volens inserere uiro affectionem ergo eam, abstulit quandam portiunculam eius, & reliquum coadiuuans, protulit absolutam humanæ naturæ rationibus. At ille accessit quidem blande: & raptus in amorem insitis affectibus, & quasi agnatus inquit. Hoc nunc os ex ossibus meis &c. IGNAT. Epistola. 13.. Neq; vir sine muliere, neq; mulier sine uiro aliquando originem sortiri poterit, nisi in solis illis protoplastis. Quia corpus Adæ ex quatuor elementis est factum: Eua vero de latere Adæ: gloriosum uero habitaculum Domini de sola virgine. MARTIAL. ad Tolosanos cap. nono. Quod Deus coniunxit, homo non separet. nam & pater noster Adam primus factus ex limo, uxorem cepit ex costa propria plasmatam, de qua protestatus est dicens. Hoc nunc os ex ossibus meis: caro de carne mea: hæc vocabitur uirago, quia de uiro assumpta est.

IN CAPVT TERTIVM.

❡ Dixit autem Serpens ad mulierem) CYRIL. contra Iulianum libro tertio. Admiror autem quod cum ualde subtilis sit, & penitiores disciplinas sicut putat, & dicit, non ignorauerit, sed etiam ultra sensibilia mentem nonnunquam transmiserit, uocem hanc impij, & auctoris malorum dæmonis operatione factam, Serpente velamentum malignitatis illius sic adumbrante, non intellexerit. Nã tunc cũ non esset aliud rationale animal, mulier impendio simplex, existimabat fortasse & alijs animantibus datum esse humana uoce loqui posse.

❡ Scit enim Deus, quod in quocunq; die comedetis ex eo, non moriemini, & eritis sicut dij scientes bonum & malum) FAVST. de libero arbitrio lib. primo cap. primo. Aeternitatem creditam fuisse homini liuor ipse testatur inimici: & quia eius immortalitatem deiectus inuidit; ideo causam mortis ingessit, dicendo: In quacunq; die comederetis de ligno hoc, aperientur oculi uestri, et eritis sicut dij. Si hoc tantum dixisset: quum manducaueritis, facietatem de cibi suauitate capietis, ad concupiscentiæ carnalis illecebram transgresio peruenisset: cum uero hãc præuaricationis propofuerit finem dicendo, Eritis sicut dij, edacitatis culpa usq; ad diuinitatis ambitum, & usq; ad crimen maiestas

tis accessit. Facti sunt ergo sicut dij, dono gratiæ cælestis exuti, & de beatæ stationis culmine perturbati: ac sic callidus serpens pro superbiæ malo eiectus è cœlo, machinas sibi ad hominem subruendum de casu proprio, lapsuq; dispo suit: & quomodo cecidit, sic decepit. IVSTIN. ad Gentes. Qui autem dæmoni decipienti homines crediderunt, ausiq; propter e diuinis obaudire præ ceptis, exierunt è paradiso, deorum quidem nomenclaturæ memores, verum non satis edocti, an dij alij præter verum Deum inuenirentur. Neq; enim erat æquum, ut qui mandatum primum, alioqui obseruatu facile, non custodissent, erudirentur amplius; sed potius vt iusta pœna plecterentur. Vbi ergo de Pa radiso expulsi, arbitratiq; sunt ob solam se inobedientiam eiectos; ignari alio quin id etiã fuisse in causa, quod eos qui non erant dij, deos esse crediderãt, deo rum nomen hominibus de se propagatis tradiderunt. Quo fit, ut prima isthæc de dijs mendax phantasia, à parente mendacij originem traxerit.

¶ Et aperti sunt oculi amborum: quunq; cognouissent se esse nudos, consuerũt folia ficus, & fecerunt sibi perizomata) ATHANAS. contra Genti les libro primo. Hoc autem ex eo qui primo formatus est homine verum licet aduertere, sicut sacra de illo tradit historia. Et ille enim quandiu animum in Deum, & eius contemplationem intentum habuit, auersatus est corporis spe ciem: ubi uero serpentis consilio, amoto à Dei cogitatione animo se ipsum cæ pit inspicere, tunc iam etiam in concupiscentiam corporis corruit. Et cognoue runt, inquit, quia nudi essent, & cognoscentes erubuerunt. Non autem se nudos agnouissent nisi diuinarum rerum speculatione nudati, mentem ad ea quæ sunt aduersa transtulissent.

¶ In sudore vultus tui vesceris pane tuo.) AMB. Episcopus in præfatio ne in Lucam. Neque enim ociose dictum est homini, quod nulli aliorum animan tium. In sudore vultus sui manducabis panem tuum. His enim animalibus, quæ natura irrationabilia sunt, iussu Dei terra pabulum ministrare præcepta est, soli autem homini, ut rationabile quod accepit exerceat, uitæ cu rsus in la bore præscribitur.

¶ Puluis es, & in puluerem reuerteris) AMB. ANSB. in Apoc. lib. primo. Primus etenim homo, qui ex limo terræ plasmatus in animam uiuentẽ ad lucem Iustitiæ processit, quasi ex vtero matris uiuus est procreatus: idem uero quia mandata vitæ deserens, ad iniquitatis tenebras deuolutus est, accepta mortis sententia rursus in matris uuluam mortuus repedauit: sicut ei dictum est: Terra es, & in terram ibis: ac si ei alijs uerbis diceretur, Quia ex utero matris ad uitam prodiens, mandata vitæ deseruisti, eandem repetes uuluã de qua existi.

¶ Fecit quoq; Dominus Deus Adæ, & uxori cuius tunicas pelliceas, & in

duit eos) SVID. in uerbo σύμβολα unicæ pelliceæ interitus hominis, etiam antequã mortem obiret, indicia extiterunt.

IN CAPVT QVARTVM.

¶ Septuplum ultio dabitur de Cain: de Lamech vero septuagies septies) IVLIAN. contra Iudæos libro tertio. Hoc quippe modo & Cain peccatum septena generationum vindicatione expiandum præcipitur. In septima enim generatione Cain peccatum est dissolutum, quia & in septima generatione à Lamech, qui septimus ab Adam est, Cain ipse occiditur. Iam deinde & peccatum ipsius Lamech, qui eum occidisse præscribitur, in septuagesima septima differtur generatione purgandum: iuxta quod de eo scriptum est. Septuplum ultio dabitur de Cain, de Lamech vero septuagies septies. Ab Adam enim usq; ad Christum generationes. 77. per ordinem colliguntur, sicut in Lucæ Euangelio legitur. Ab ipso enim Christo illic incipitur, & usq; ad Adam, uel Deum, à quo ipse Adam creatus est, peruenitur. Et ideo Lamech peccatum, quasi tetius mundi in. 77. generatione, Christi videlicet aduentu est purgatum.

IN CAPVT QVINTVM.

¶ Ambulauitq; Henoch cum Deo: & non apparuit, quia tulit eum Deus) NEMES. de natura hominis libro sexto cap. quarto. Ita & quosdam homines in vita conseruat, ut Eliam, & Henoch mortales existentes, & corruptioni sub ectos: ut per omnia hæc potestatem eius, & non necessitate coactam uoluntatem intelligamus. CHRYSOST. in Epistolam ad Heb. hom. XI. Multi autem quærunt, quo translatus sit Henoch, & quare translatus sit, & quare non fuerit mortuus neq; ipse, neq; Elias; & si adhuc uiuunt, & in quali habitu. Sed superuacaneum est ista requirere. Quia vero translatus est iste, & quia assumptus est ille, scripturæ dixerunt: vbi autem sint, & quomodo, non addiderunt. Nihil autem amplius, quam quæ necessaria sunt, dicunt. Hoc enim factum est, ut de translatione dicitur ipsis initijs statim, ut anima humana spem acciperet, & quia solueretur mors, & damnaretur diabolica tyrannis. translatus est enim, non mortuus, immo vt ne videret quidem mortẽ. IREN. lib. quinto. Quoniam quidem Henoch placens Deo in quo placuit corpore translatus est; translationem iustorum præmonstrans: & Elias sicut erat in plasmatis substãtia assumptus est; assumptionem patrum prophetans. IDEM. Infra. Vbi ergo primus positus est homo, scilicet in paradiso, quemadmodũ scriptura dicit, Et plãtauit Dominus paradisum in Eden contra Orientem,

& posuit ibi hominem quem plasmauit, & inde proiectus est in hunc mundũ non obediens. Qua propter dicunt presbyteri qui sunt Apostolorum discipuli, eos qui translati sunt, illuc translatos esse.

IN CAP, VI.

¶ Videntes filij Dei filias hominum quod essent pulchrae) SVID. in verbo Σὴθ Seth filius Adam. de hoc dictum est: Et ingressi sunt filij Dei ad filias hominum: hoc est, filias Cain, & posteritatis eius. Deum namq; homines qui illa tempestate vitam agebant, Sethũ appellabant; propterea quod & Hebraicas literas, & astrorum nomina inuenisset: ad haec quod magnam illius erga Deum pietatem admirarentur: ut & primus Dei nomine inuocaretur, ac nominaretur: quemadmodum & Moysi Dominus ait: Dedi te Deum Pharaoni: itemq; de uiris virtute praestantibus; & diuina gratia ac donis illustribus, & iudicibus inquit: Dijs non maledices. Merito igitur filij Seth, & Enos & Henoch filij Dei, & filij Deorum, ut ait Symmachus, intelligendi sunt: qui intemperantia, ac libidine capti ad filias Cain ingressi sunt: ex quorum impuro coitu gigantes nati sunt: qui ex ea parte, qua à iusto Seth oriundi erant, robusti, ac proceri, ex ea uero parte qua ab iniquo, atq; profano Cain proficiscebantur, praui, pessimiq; extiterunt.

¶ Noe vir iustus, atq; perfectus fuit in generationibus suis, cum Deo ambulauit) CHRYSOST. in Psalmum vndecimum. Et ideo sunt vel maxime beati iudicandi veteres, non tantum quod recte, & ex virtute se gesserint, sed quod tunc quũ magna esset virtutis sterilitas, & nusquã apparerent qui se recte gererent. Hoc ergo significans quoq; scriptura dicebat. Noe iustus perfectus in generatione sua. Propterea admiramur Abraham: admiramur Lot: propterea Mosem, quod veluti in profunda nocte Stellae apparebant, et tanquã rosae inter spinas, & oues inter lupos innumerabiles: ut qui via omnibus contraria ingrederentur: & caeptum iter minime interrumperent.

IN CAP. IX.

¶ Caepitq; Noe vir agricola exercere terram: & plantauit vineam) AMBROS. Hexam. libro tertio cap. 17. Bene admonuit iste versiculus repetere pene intermissum, quia diximus praecepto Domini vitem etiam pullulasse, quam post diluuium à Noe plantatam esse cognouimus. sic enim habes: Quia Noe agricola erat terrae, & plantauit vitem: & bibit de vino eius, & obdormiuit. Non ergo Noe auctor est vitis, sed plantationis. Neq; enim nisi eã reperisset ante generatam, plantare potuisset. Cultor ergo, non auctor est uitiũ.

¶ At vero Melchisedech rex Salem proferens panem, & vinum (erat enim sa cerdos Dei altissimi) benedixit ei, & ait) DIONYS. AREOP. de cælesti Hierarchia cap, nono. Considerare libet Melchisedech illum ponti ficem carissimum Deo, qui nequaquã inanium deorum, sed altissimi, æterniq; Dei sacerdos fuit. Non enim sine ratione sapientia diuina illustres viri Melchisedech non modo amicum Dei, verum etiam Sacerdotem Dei appellarunt: siue ut prudentioribus aperte indicarent, non modo ipsum ad uerum, ac sempiternum Deum esse conuersum, uerum etiam cæteris ad ueram, & solam, supremamq; Deitatem prouehendis auctorem, ducemq; fuisse.

IN CAP. XV.

¶ Generatione autem quarta reuertentur huc) IVLIAN. contra Iudæos libro tertio. Ergo non satis est attendere summam annorum, ubi per generationes efficentia comprobatur ætatum. Hoc enim more sanctarum scripturarum quædam uidemus lege à Deo promissa, quæ non in annis, sed in præfinitis generationibus prædicuntur implenda. Nec enim hominis cuiusq., uel prophetantis sermone pdicitur; sed ipsius Dei uoce signatur quod ad Abrahã Dominus loquitur. Quarta autẽ, inquit, generatione filij Israel de terra Aegypti reuertẽtur. Quod nõ in annis, sed in generationibus uidetur tũc fuisse impletũ. Etenim si replices geneologiã Leui, quarta generatione filios Israel de terra Aegypti egressos esse reperies. Leui enim genuit Cabat, Cabat genuit Amrã, Amram genuit Aaron, Aaron genuit Eleazar, Eleazar genuit Phinees. Cabat autem cum patre suo Leui ingressus est Aegyptum: rursus Eleazar cum patre suo Aaron egressus est Aegyptum. A Cabat usq; ad Eleazar computantur generationes quatuor. Sic ergo futura, & plena à Deo liberatio seruitutis Israelitici populi non in annis, sed in generationibus prædicta est adimpleri.

IN CAP. XVIII.

¶ Descendam, & videbo utrum clamorem qui uenit ad me opere compleuerint; an non est ita, ut sciam.) CONCIL. Tribur. cap. 22. Deus omnipotens cum omnia nuda, & aperta sint oculis eius, ut in Epistola Euaristi Papæ scriptum legimus, quo nos à dubijs, & incognitis sententiam proferre compesceret, mala Sodomæ noluit audita iudicare, priusquã manifeste agnosceret, quæ dicebantur. Vnde ipse ait: Descendam, & uidebo &c. Quo exẽplo moniti, ne ad proferendam sententiam unquã præcipites simus; aut temere, indiligenterq; indiscussa quæque quoquomodo iudicemus: Sed exemplo Domi

ni descendamus, uideamus, & iusto examine criminosos diligenter perscrutemur; sicut ipse Sodomam: ut videamus, utrum clamorem populi compleuerint, nec ne. Nam mala audita nullum moueant, sed ante audita diligenter inquirat. CONCIL. Primum Lateran. cap. 8. Qualiter, & quando debeat prælatus procedere ad inquirendum, & puniendum subditorum excessus, ex authoritatibus noui, & ueteris Testamenti colligitur euidenter, ex quibus postea processerunt Canonicæ sanctiones; sicut olim aperte distinximus, & nunc sacri approbatione Concilij confirmamus. legitur enim in Euangelio, quod villicus ille, qui diffamatus erat apud dominum suum, quasi dissipasset bona sua, audiuit ab illo. Quid hoc audio de te? redde rationem villicationis tuæ: iam enim non poteris uillicare. Et in Genesi Dominus ait. Descendam; & uidebo &c. Ex quibus authoritatibus manifeste comprobatur, quod non solum quum subditus, uerum etiam quum prælatus excedit, si per clamorem, & famam ad aures superioris peruenerit, non quidem à maleuolis, & maledicis, sed à prouidis, & honestis, nec semel tantum, sed sæpe (quod clamor innuit, & diffamatio manifestat) debet coram Ecclesiæ senioribus ueritatem diligentius perscrutari: & si rei poposcerit qualitas, canonica districtio culpam feriat delinquentis: non tanquã sit auctor, & iudex, sed quasi deferente fama, uel denunciante clamore, officii sui debitum exequatur.

¶ Clamorem qui uenit ad me) REMIG. In Ionam Prophetam cap. primo. Quod dicit, Ascendit malitia eius coram me, ostenditur quia impudenter, & sine ulla reuerentia, & timore peccabant. Tale est quod de Sodomis dicitur, Clamor Sodomorum & Gomorrhæorũ venit ad me. Nota, peccatum cũ uoce est occultum peccatum: peccatum cum clamore est peccatum manifestum, & publicum. SALVIAN. de prouidentia Dei lib. primo. Pulchre clamorem dixit in se habere peccata. Grandis absq; dubio peccantiũ clamor est, qui à terra ascendit ad cœlum. Quare autem peccata hominum quasi clamare testatur? scilicet quia cædi aures suas Deus dicit clamoribus peccatorum, ut non differatur pœna peccantium. Et uere clamor, & grandis clamor est; quando pietas Dei peccatorum clamoribus uincitur, ut peccantes punire cogatur. Ostendit ergo Dominus quã inuitus puniat etiam grauissimos peccatores, dicens, quod clamor Sodomorum ad se ascenderit: hoc est dicere. Misericordia quidem mea mihi suadet ut parcam; sed tamen peccatorum clamor cogit ut puniam.

¶ Loquar ad Dominum meum cum sim puluis, & cinis) MAX. Constantinop. De Charitate Centuria prima. Qui Diuinam cognitionem nondum consecutus est, quæ per charitatem operatur; superbum se gerit in his, quæ ab ipso Deo auxiliante facta sunt. At qui hanc consequi dignatus est, cum affectu

Abraham Patriarchæ verba profert, quæ ipse, cum Diuina apparitione dignatus esset, protulit: Ego sum terra, & cinis. AMVL. De Officio Missæ cap. septimo. Dicentibus Cantoribus Kyrieeleison Acolyti è manibus ponunt cereos in terrã altrinsecus, & unum in medio. Quoniam post peracta bona opera ad tantam humilitatem nos deducit Spiritus sanctus, cuius lumen signatur lumine Cereorum, qui superbis resistit, & humilibus dat gratiam, ut uere cognoscamus nos esse cinerẽ, & puluerem. Quo lumine illuminatus est Patriarcha Abraham, quando post locutionem Domini ad se factam, dixit. Quia semel cœpi, loquar ad Dominum meum, cum sim puluis & cinis.

IN CAP. XXII.

¶ Offer filium tuum vnigenitum quem diligis Isaac) PETRVS CHRYS. Sermone. 108. Deus fidem, non mortem quærit, uotum, non sanguinem sitit: placatur uoluntate, non nece. Hoc probat Deus ad hostiam Abrahæ sancti filium quum poposcit. Nam quid aliud Abraham, quã corpus suum immolabat in filio? Quid aliud Deus, quam fidem requirebat in patre; qui filium sicut offerri iussit, sic non permisit occidi? MARTIAL. ad Burdegalenses Cap. primo. Pater generis nostri, & Hebræorum, qui uocatus est Abraham, iustum filium suum dilectissimum Isaac, quem unicum susceperat, Deo super altare immolandum hostiam obtulit. Vnde, & fortis Deus eũ non permisit occidi; quia non delectatur, sed ualde magis offenditur effusione sanguinis hominum. Victima autem arietis, quæ debita erat in lege Hebræorũ pro homine cæsa: sed Deus non sanguine arietis, sed uoluntate patris, & filij iusta delectatus est.

IN CAP. XXXI.

¶ Die, noctuq; æstu urebar, & gelu: fugiebatq; somnus ab oculis meis) DAM. PONT. Epistola quarta Concil. Tom. primo. Si ergo sic laborat, & vigilat qui pascit oues Laban; quanto labori, quantisq; vigilijs debet intendere, qui pascit oues Dei?

IN CAP. XLIX.

¶ Quæ vẽtura sunt uobis in diebus nouissimis) IVLIAN. contra Iudæos libro primo. Ad uero quia dixerũt prophetæ ea ipsa quæ de Christo prædixerunt in diebus nouissimis esse complenda; nouissimos dies illos credo

intellexerunt

intellexerunt, qui in illo regno, deficientibus principibus de stirpe Iuda, nouissimi approbati sunt; quando in illo populo primus Herodes alienigena successit in regnũ; cuius tempore Christus in Iudæa natus agnoscitur. ET INFRA. Sic signum eorundem dierum Iacob Patriarcha aperuit, quando uocans ad se filios suos, dies ipsos similiter nouissimos appellauit.

y Non deficiet princeps ex Iuda) IDEM infra. Ecce manifestum signum nouissimorum dierum, in quos cessantibus principibus, vel ducibus de stirpe Iuda, rex Herodes successit alienigena, in cuius tempore Christus natus est in Iudæa. EVSEB. CAESAR. de demõstratione Euangelica lib. tertio cap. primo. Iudam uero hic non ipsam tribum intelligit, sed quoniam de nominatiõe quadam posterioribus tẽporibus a regali tribu Iuda omnis Iudæorũ natio dicta est, ita quidem vt hodie quoq; Iudæi nominentur, ualde mirabiliter, & prophetice omnem Iudaicam gentem Iudam nominauit: sane ut nos quoq; Iudæos appellare consueuimus. tum affirmat non prius defuturos de gente ipsorum principes, ac duces, quã is adueniat: quem Prophetia significat. Porrò hic simul atq; aduenerit, Iudæorum quidem principatum esse dissoluendum ipsum uero nõ Iudæorũ amplius, sed Gentiũ fore expectationem. quod quidem ipsum nulli unquã prophetarum accomodare, sed uni duntaxat Saluatori, Dominoq; nostro poteris. Nam simul atq; ille ad homines uenit, Iudæorum regia potestas sublata est, continuoq; illorum princeps defecit, qui quidem maioribus suis succederet; atq; ex legibus propriis illis præesset. Tunc enim Augustus Romanorum primus accepit imperium: & Herodes ab externis gentibus accitus, illorum rex constitutus est. Et illi quidem defecerunt; hic autem Gentium per totum terrarum orbem expectatio, sicut diuinitus prædictum fuerat, declaratus est: adeo quidem, ut nunc quoq; omnes quicunq; ex omnibus gentibus in illum credunt, expectationis suæ secundum Deum in illo spem reponant. AVCTOR. In eãdem sententiam disserit Iustinus martyr in Dialogo ad Tryphonem Iudæum. ISID. de Fide ad Florentinam Sororem cap. nono. Et quia de tribu Iuda secundum carnem Christus expectandus esset, Iacob Patriarcha significat dicens. Non deficiet princeps ex Iuda, nec dux de femoribus eius, donec ueniat qui mittendus est; & ipse erit expectatio gentium. Certum est enim usq; ad ortum Christi non defuisse principes populi Iudæorum ex genere Iudo, nec duces de femoribus eius usq; ad Herodem alienigenam regem? qui per ambitionem regni irrepserat potestatem. Statim enim in hoc factũ ẽ: Et defecit dux ex femine Iude: aduenit ille qui mittendus erat, quem gentes, & populi expectabant.

IN Cap. III.

¶ Ego sum qui sum) IVSTIN. ad Gentes. Ob id igitur, ut supra dixi, proprij nominis alicuius Deus non fecit mentionem quum Mosen ad Hebræos destinasset: sed ui cuiusdam participij se vnum, & solum Deum mystice docuit. Ego enim, inquit, sum Existens. ex opposito uidelicet se ipsum distinguens existentem ab ijs qui non existunt: ut qui prius decepti fuerant, agnoscerent se non illis qui existunt, sed plane non existentibus applicuisse.

IN CAP. 14.

¶ Et crediderunt Domino, & Mosi seruo eius) HIER. in Epistolã ad Philem. cap. primo. Ad expositionem huius loci de Exodo sumamus exemplũ. Credidit populus Deo, & Moysi seruo eius. Vna atq; eadem credulitas in Moysen refertur, & in Deum, ut populus qui credebat in dominum, æque credidisse dicatur in seruum. Hoc autem non solum in Moyse, sed in omnibus sanctis eius est, ut quicunq; credidit Deo, aliter eius fidem recipere nõ queat, nisi credat & in sanctos eius. Non est enim in Deo perfecta dilectio, & fides, quæ in ministros eius odio, & infidelitate tenuatur.

IN CAP. 20.

¶ Visitans peccata patrum in filios) LEO. I. Pont. Epistola 74. Parentum quoq; peccatis paruulos obligari non solum primorum hominum, sed etiam suorum de quibus ipsi nati sunt, non improbabiliter dicitur. Illa quippe sententia, Reddam peccata patrum in filios, tenet eos vtiq; antequam per regenerationem ad testamentum nouum incipiant pertinere: quod testamentum prophetabatur, quum diceretur per Ezechielem, non accepturos filios peccata patrum suorum; nec ulterius futuram in israel parabolam illam, Patres manducauerunt uuam acerbam; & dentes filiorum obstupescunt. Ideo enim quisq; renascitur, ut soluatur in eo quicquid peccati est, cum quo nascitur. Nam peccata, quæ male agendo postea commituntur, possunt & pœnitendo sanari, sicut etiam post baptismum fieri uidemus.

IN CAP. 21.

¶ Et erit ei seruus in sæculum) HIER. in Epistolam ad Galatas cap. primo. Ob hanc causam & ille Hebræus qui propter vxorem, & liberos

amans dominum suum, aure pertunsa seruitio subiugatur, seruire iubetur in sæculum, hoc est usq; ad annum quinquagesimum.

IN CAP. 21.

¶ *Applica illum ad Deos)* NICOL. I. ad Michaelem Imp. *Nam in diuinis eloquiis Sacerdotes aliquando Dij, aliquando Angeli uocantur. Nam et per Moysen de eo, qui per iuramentum deducendus est, dicitur. Applica illum ad Deos, uidelicet ad Sacerdotes. Et rursum scriptum est. Dijs non detrahes: scilicet Sacerdotibus. Et propheta ait: Labia sacerdotis custodiunt sciẽtiam, & legem requirent ex ore eius: quia angelus Domini exercituum est.*

IN CAP. 32.

¶ *Dimitte me; ut irascatur furor meus contra eos)* HIER. in Ezechiel. cap 13. *Sicut enim murus hosti opponitur, & aduersario occurri solet ex aduerso contraq; uenienti: ita Dei sententia sanctorum precibus frangitur. Vnde & Moysi dicitur, Dimitte me, & delebo populum istum. Cui enim dicitur, Dimitte me: ostenditur quod tenendi habeat facultatem.*

IN LEVITICVM.

IN CAP. 12.

¶ *Mulier si suscepto semine pepererit filium &c.)* ERICVS homilia de purificatione beatæ Mariæ Virginis. *Dicens enim mulierem suscepto semine parientem una cum prole oblatis victimis debere mundari, illam utiq; ab hac necessitate distinguit; quæ sine suscepto uiri semine uirgo concepit, & virgo peperit.*

IN NVMEROS.

IN CAP. 16.

¶ *Ecce autem Chore filius Isaar, filij Caath, filij Leui, & Dathan, atq; Abiron, filij Eliab, Hon quoq; filius Pheleth de filijs Ruben surrexerunt contra Moysen, alijq; filiorum Israel ducenti quinquaginta uiri proceres Synagogæ &c.)* CYP. libro primo, Epistola. 6. *Nam & Chore, & Dathan, & Abiron cum sacerdote Aaron & Moyse eundem Deum nouerant, pari lege, et religione uiuentes, unum, & verum Deum, qui colendus, atq; inuocandus fuerat, inuocabant. Tamen quia loci sui ministerium transgressi, contra Aaron sacerdotem, qui sacerdotium legitimum dignatione Dei, atq; ordinatione per-*

ceperat, sacrificandi licentiam uendicarunt, diuinitus percussi pœnas statim pro illicitis conatibus penderunt; nec potuerunt rata esse, & proficere sacrificia, irreligiose, & illicite contra ius Diuinæ dispositionis oblata.

¶ Recedite à tabernaculis hominum istorum impiorum: & nolite tangere quæ ad eos pertinent; ne inuoluamini in peccatis eorum) IDEM infra. Atq; ut magis intelligi posset contra eiusmodi licentiam, & audaciam quæ sit censura Diuina, inuenimus in tali facinore non solum duces, & auctores, sed et participes pœnis destinari, nisi se à communione malorum separeuerint; præcipiente Domino, & dicente. Separamini à tabernaculis hominum &c. Et quod comminatus per Moysem Dominus fuerat, impleuit: ut quisquis à Chore se, & Dathan, & Abiron non separasset, pœnas statim pro impia communione persolueret. Quo exemplo ostenditur, & probatur, obnoxios se Deo, & culpæ, et pœnæ facturos, qui se schismaticis contra præpositos, & sacerdotes irreligiosa temeritate miscuerint.

IN DEVTERONOMIVM.

IN CAP. 6.

¶ Et diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo; & ex tota anima tua, et ex tota fortitudine tua) APON. in Cantica libro primo. Non enim uult alium quenquã socium amoris Deus in anima hominis: sed in tota virtute eius, in toto corde, & in totis uisceribus eius solus obtinere desiderat principatum. Et in trino opere eius, cogitatione, verbo, factoq; solus discurrere delectatur: sicut trino mysterio se in decalogo diligi iussit. Dicendo enim: Diliges Dominũ Deum tuum in toto corde tuo, Cogitationem sibi hominis uelut palatium intitulauit. dicendo: Et in tota anima tua. sermonis sibi eius singularem laudem sacrauit. de qua dicitur in propheta. Ego Dominus, laudẽ meam alteri nõ dabo: nec laudem meam sculptilibus: quæ sola vtique sermonis obtinet potestatẽ. Dicendo vero: In tota uirtute, quis ignoret operam hominis nominasse: quam pro sua uoluntate sibi uult semper totam impendi: sicut ipse ait in Euangelio. Operamini opus quod non perit.

¶ Et ligabis ea quasi signum in manu tua: eruntq;, & mouebuntur ante oculos tuos) HIER. in Matth. Cap. 23. Dominus quum dedisset mandata legis per Mosen, ad extremum intulit. Ligabis ea in manu tua: & erunt immota ante oculos tuos. Et est sensus. Præcepta mea sint in manu tua, ut opere compleantur: sint ante oculos tuos, ut die, ac nocte mediteris in eis. Hoc Pharisæi male interpretantes, scribebant in membranis Decalogum Mosis, id est, decem uerba legis; complicantes ea, & ligantes in fronte, & quasi

coronam capiti facientes; ut semper ante oculos mouerentur. quod usq; hodie Indi, & Persæ, & Babylonij faciunt: & qui hoc habuerit, quasi religiosus in populis iudicatur.

IN CAP. 16.

¶ Iuste quod iustum est persequeris) AMB. in Lucam cap. primo. Sed etiam quod bene feceris, si male cogitaueris, Diuino iudicio non potest comprobari. scriptum est enim: Iuste quod iustum est persequeris. Nam nisi esset ut iustum iniuste faceres, nunquam dictum esset; Iuste quod iustum est persequeris. Et certe posse iustum iniuste fieri, docuit nos ipse Saluator, dicens: Quum feceris eleemosynam, noli tuba canere ante te: Et quum oratis, non eritis sicut hypocritæ. Bona est enim misericordia, bona est oratio, sed potest iniuste fieri, si iactantiæ causa aliquis pauperi largiatur, ut uideatur ab hominibus. ORIG. in Lucam homil. secunda. Et quomodo potest euenire, ut in omnibus mandatis, & iustificationibus Dei ambulans, sub querela sit? Cui breuiter dicam. Nisi hoc ita esset, nunquã in alio loco nosceremus scriptum referri: Iuste id quod iustum est sequere. Nisi enim esset iustum aliquid, quod non iuste sequeremur; nequaquam nobis præciperetur, ut iuste id quod iustum est sequeremur. Quando enim facimus mandatum Dei, & in conscientia nostra uanæ gloriæ sordes respergimus, ut placeamus hominibus, aut quæcunq; nõ placens Deo boni operis causa præcedit, quãuis faciamus præceptum Dei, tamẽ illud absq; querela non facimus, & iniuste id quod iustum est sequimur. GREG. PONT. libro nono in Iob. Cap. 19. Iniuste id quod iustum est exequitur, qui ipsam quam prætendit iustitiam venundare minime ueretur. iuste ergo iustum exequi est, in assertione Iustitiæ eandem ipsam iustitiam quærere.

IN CAP. 18.

¶ Prophetam de gente tua, & de fratribus tuis sicut me suscitabit tibi Dominus Deus tuus: ipsum audies) EVS. CAES de Demonst. Euang. lib. primo Cap. cap. septimo. Quod enim Moses non simpliciter dicat prophetam surrecturum, sed cum additione, tanquã sit (prophetam enim, inquit uobis suscitabit Dominus Deus vester tanquã me, illum audietis) quid aliud intelligi uult, nisi eum qui prædiceretur, ipsi Mosi adæquatum esse venturum? Moses autem legem vt summus Deus coleretur, posuerat. ergo prophetam hunc de quo vaticinia feruntur, quod Mosi similis futurus esset, legis auctorem illi similem extitisse par est. At enim quãuis innumerabiles post Mosem prophetæ extiterint, de nullo tamen tale testimonium prolatum est, quod Mosi similis ex

terit: Cuncti enim ad illum ipsos remittebant audientes. & sane ipsum hoc testificatur scriptura non surrexisse prophetam Mosi similem. Neq; igitur Hieremias, neq; Esaias, neq; alius quispiã prophetarum illi similis fuerit; propterea quod ne legum quidem auctor fuit illorum aliquis.

IN CAP. 22.

¶ Non videbis bouem fratris tui, aut ouem errantem, & præteribis, sed reduces fratri tuo) GREG. Neocæsarien. in Epistola Canonica Canone quarto. Nemo se ipsum decipiat, neq; si aliquid repererit: Neq; enim ex repertis lucrari quiddam licere testatur illud Deuteronomij. Si videris uitulũ fratris tui &c.

¶ Non arabis in boue & asino) CONC. Hispal. 2. Canone. 9. Indecorum est enim Laicum Vicarium esse Episcopi, & sæculares in Ecclesia iudicare. In vno enim eodemq; officio non debet dispar esse professio. quod etiam in lege diuina prohibetur dicente Moyse: Non arabis in boue simul, & asino: id est, homines diuersæ professionis in officio uno non sociabis. Vnde & oportet nos & diuinis libris, & sanctorum patrum obedire præceptis, constituẽtes, ut hi qui in administrationibus Ecclesiæ pontificibus sociantur, discrepare nõ debeant nec professione, nec habitu: nam cohærere, & coniungi non possunt quibus & studia, & uota diuersa sunt.

IN CAP. 27.

¶ Et è regione isti stabunt ad maledicendum in monte Hebal Ruben, Gad, & Aser, & Zabulon, Dan, & Nephtali.) HIER. in Epistolam ad Titum cap. tertio. Relege veteres libros: & uide quæ tribus in monte Garizin constitutæ sint, ut benedicerent populo; & quæ in monte altero, ut maledicerent. Ruben, qui maculauerat torum parentis, & Zabulon nouissimus filius Liæ; & ancillarum liberi, in monte Hebal ponuntur, ut maledicant eis qui maledictione sunt digni.

IN CAP. 32.

¶ Pars autem Domini populus eius) DION. AR. de cœlesti Hierarchia cap. nono. Sed & illud quoq; diuinæ scripturæ iuxta hunc sensum sacratius accipiendum est, non quasi Deus cum Dijs alijs, aut Angelis humani generis gubernaculum, regimenq; diuiserit, & Israeliticæ gentis princeps, & dux ipse constitutus sit; sed quod vna illa quidem altisimi in cunctis prouiden

tia mortales omnes in salutem Angelorum suorum ductibus ad se peruehendos distribuerit: solus autē ferme Israel præ omnibus ad uerissimi domini intelligentiam, cognitionemq; conuersus sit: unde Israeliticam plebem se se diuino cultui deuouisse, illūq; hæreditario iure suscepisse, sacra scriptura indicat dicens. Factus est pars Domini &c.

¶ Ignis accensus est in furore meo: & ardebit usq; ad inferni nouissima) HIER. in Esaiam cap. 65. De hoc igne perpetuo & in Moysi cantico legimus: Ignis accensus est de furore meo: & ardebit usq; ad infernū deorsum. Cuius testimonij sensus est, quòd ignis Dei, atq; uindicta semper ardeat peccatoribus: & eos usq; ad inferos persequatur.

IN IOSVE.

IN CAP. 10.

¶ Sol contra Gabaon ne mouearis, & Luna contra uallem Aialon &c.) CHRYSOST. in Epistolam ad Heb. cap. 11. Veniat igitur omnis Mūdus, magis autem duo aut tres, aut quatuor, & decem, & uiginti mundi, dicant & faciant hoc, sed non poterunt. Amicus vero Dei creaturis amici sui imperabat, magis autem amicum suum postulauit: & obedierunt serui: & ille qui deorsum erat, superioribus imperabat. Intueris quia hæc ad seruitutem facta sunt cursum dispositum peragentia? Hoc etiam illo opere Mosis maius est. Quid ita? Non enim æquale est mari imperare, & eis qui in cælo sunt. Magnum quidem & illud est, & valde magnum; veruntamen nihil simile. Quid igitur? Typus erat Iesu illud nomen, iccirco igitur hoc factum est. Etiam propter ipsum vocabulum reuerita est creatura.

IN LIBRVM IVDICVM.

IN CAP. 11.

¶ Et fecit ei sicut uouerat, quæ ignorauit uirum) HIER. in Hierem, cap. 7. Quod si Iephte obtulit filiam suam virginem Deo, non sacrificiū placet, sed animus offerentis. Neq; enim si canis, aut asinus, aut immundum quod libet animal primū occurrisset patri à cæde hostiū reuertenti, Deo illud offerre debuerat.

IN CAP. 13.

¶ Cur quæris nomen meum, quod est mirabile?) DION. AR. de diuinis nominibus cap. primo. Ista deniq; non ignorantes Theologi, ipsam &

ut carentē nomine ex omni nomine celebrant. Vt carētem quidem nomine, quum Deum ipsum aiunt in una sacratissimarum uisionū apparentem eum increpasse qui dixerat: Quod est nomen tuum? ac ueluti ab omni eum diuini nominis cognitione abducentem dixisse: Cur de nomine meo interrogas, quod est mirabile? An uero istud non est mirabile nomen, quod est super omne nomen; quod est sine nomine, quod omne exuperat nomen, quod nominatur siue in hoc sæculo, siue in futuro?

IN LIBRVM RVTH.

IN CAP. I.

Facta est fames in terra) HIER. in Ezech. cap. sexto. Famem, & pestilentiam, & bestias pessimas, & quicquid aliud malorum sustinemus in sæculo, propter nostra uenire peccata manifestum est. Vnde & fames illa quæ facta memoratur in Ruth, & in Regum uolumine sub Helia, quando tribus annis, & sex mensibus cœlum clausum est, & sub Heliseo, cuius incredibilem inopiam repentina abundantia compensauit, Dei iudicio missa est.

IN CAP. 2.

Et ecce ipse ueniebat de Bethleem: dixitq; messoribus: Dominus uobiscum) CONC. Bracarense primū Can. 21. Item placuit ut non aliter Episcopi, & aliter Presbyteri populum, sed uno modo salutent, dicentes: Dominus sit uobiscum, sicut in libro Ruth legitur: & ut respōdeatur à populo: Et cū spiritu tuo, sicut et ab ipsis Apostolis traditū omnis retinet Oriēs: et nō sicut Priscillia na hæresis permutauit.

IN PRIMVM REGVM.

IN CAP. 2.

Si peccauerit uir in uirum, placari ei potest Deus: si autem in Dominum peccauerit uir, quis orabit pro eo?) AMB. EPIS. de pœnitentia libro primo cap. 8. Non enim scriptum est: Nullus orabit pro eo: sed, Quis orabit? Hoc est, Quis ille sit, qui in tali causa orare possit, quæritur, non excluditur. ET paulò post: similiter igitur accipiendum: Quis orabit pro eo? Hoc est singularis uitæ aliquis debet orare pro eo, qui peccauit in Dominum. quia quo maior culpa, eo maiora sunt quærenda suffragia. Nōn enim quicunq; de uulgo pro Iudæorum populo, sed Moyses rogauit, quando uituli caput fidei immemores adorauerunt.

IN CAP. 18.

¶ *Inuasit Spiritus Dei malus Saul.)* GREG. Pont. *in Iob libro. 18. cap. primo Vbi iuste quæritur, si Domini, cur malus? & si malus, cur Domini dicatur? Sed in duobus verbis comprehensa est potestas iusta in diabolo, & uoluntas iniusta. Nam & ipse dicitur Spiritus malus per nequissimam uoluntatem, & idem spiritus Domini per acceptam iustissimam potestatem.*

IN CAP. 21.

¶ *Non habeo laicos panes ad manum, sed tantum panem sanctum: si mundi sunt pueri, maxime à mulieribus, manducent.)* HIER. *in Epistolam ad Titum cap. primo. Relegamus Regũ libros, & inueniemus Sacerdotem Abimelech de panibus propositionis noluisse prius dare Dauid, & pueris eius, nisi interrogaret, utrum mundi essent pueri à muliere, non utiq; aliena, sed coniuge. Et nisi eos audisset, ab heri, & nudiustertius uacasse ab opere coniugali; nequaquã panes, quos prius negauerat, cõcessisset. Tantũ interest inter propositionis panes, & corpus Christi, quantum inter umbram, & corpora, inter imaginem, & veritatem, inter exemplaria futurorum, & ea ipsa, quæ per exemplaria præfigurabantur.*

IN CAP. 25.

¶ *Aufer iniquitatẽ famulæ tuæ: faciẽs enim faciet Dominus tibi Domino meo domum fidelem)* MARCVS *de lege spirituali. Dauid cum apud animum suum decreuisset neci dare velle Nabal Carmelitam; diuinæ retributionis mentione audita, abstractus à proposito, magnas Deo egit gratias. Neq; rursum ignoramus quid fecerit Dei oblitus, neq; eius rei prius finem fecit, quam eidem Nathan propheta Deum uindicem in memoriam reuocaret.*

IN SECVNDVM REGVM.

IN CAP. 12.

¶ *Dominus quoq; transtulit peccatum tuum)* GREG. Pont. *in Iob. libro nono. Cap. 27. Nequaquã igitur peccato parcitur, quia nullatenus sine uindicta laxatur: sic Dauid audire post confessionem meruit: Dominus transtulit peccatum tuum. Et tamen multis post cruciatibus afflictus ac fugiẽs, reatum culpæ, quam perpetrauerat, exoluit.*

IN CAP. 18.

¶ *Seruate mihi puerum Absalom)* AMB. *Episcopus in Psalmum. 118.*

Serm. 14. Christo lucebat propheta, quum de eo, qui patris domum turpi maculauerat incæstu, qui patris salutem paricidalibus prælijs appetebat, prius tamen pater diceret ad prælium profecturis, parcite filio meo Absolom. Tacebat improbitatis scelus, pietatis autem gradum, & nomen necessitudinis præferebat: ut pugnaturi non aduersarium Regis, sed filium cogitantes, dolorem læsæ pietatis inhiberent.

IN CAP. 23.

¶ O si quis mihi daret potum aquæ de cisterna &c.) AMB. Episcopu De Iacob, & vita beata libro primo cap. primo. Quæ res indicio est, quod concupiscentia quidem rationem præueniat; sed ratio cupiditati resistat. Humanum itaq; quod passus est Dauid, ut irrationabiliter concupisceret, sed illud laudabile, quod irrationabilem concupiscentiam rationabiliter parato fraudauit remedio.

IN CAP. 24.

¶ Trium tibi datur optio: elige vnum quod volueris ex his, vt faciam tibi &c.) AMB. Episcopus in Psalmū. 37. Vide docentem Deum qua moderatione eius indignatio leniatur, si non penitus verbera recusemus, sed qualitatem leuādi, nō euitandi supplicij postulemus, Tria proposuit, ut quod moderatius putaret, eligeret. Vide etiam quemadmodum ad pœnitentiam prouocat, ut nos offeramus iniuriæ: eligere pœnam mandans, ut in ipsa pœna electionis quædam prærogatiua seruetur, & reo suo blandiatur hoc verbo.

IN TERTIVM REGVM.

IN CAPVT. 20.

¶ Tunc vir quidam de filijs prophetarum dixit ad socium suum in sermone Domini, percute me &c.) CHRYSOST. aduersus Iudæos, Oratione prima. Tom. quinto. Quid hoc absurdius fieri possit? qui percussit prophetam, euasit incolumis, qui pepercit, dedit pœnas. nimirum ut intelligeres, in iussis diuinis non oportere curiosum esse, examinareq; rerum, quæ præcipiuntur naturam, sed nihil aliud q̄ obtemperare. Etenim ne prior ille ueritus parceret prophetæ, non dixit simpliciter, Percute me, sed addidit, In verbo Domini. hoc est, Deus præcipit; ne quære ulterius. Rex est, qui hanc præscribit legē: reuerere iubentis auctoritatem; summaq; cum animi promptitudine obtempera. Ad id facere non sustinuit, eoq; pœnas dedit grauissimas, suo exemplo sequuturos ad-

hortans ut quicquid praecepit Deus per omnia obtemperarent, moremq; gere
rent in posterum.

IN CAPVT 21.

¶ Et ait Achab ad Eliam. Num inuenisti me inimicum tibi? qui dixit ei. Inue
ni, eo quod uenundatus sis, ut faceres malum in conspectu Domini &c.)
AMB. Episcopus in Psalmū 38. Vides ergo quia regibus non temere uel
à prophetis Dei, uel à sacerdotibus facienda iniuria sit, si nulla sint grauiora
peccata, in quibus debeant argui. Vbi autem peccata grauiora sunt, ibi non vi-
detur à sacerdote parcendum, ut iustis increpationibus corrigantur.

IN QVARTVM REGVM.

IN CAPVT. 2.

¶ Dixitq; Eliseus: obsecro vt fiat in me duplex spiritus tuus) RVP. de
victoria verbi Dei libro quinto cap. decimo. Et reuera ita factum est. spiri-
tus Eliae, idest, operatio virtutum quae in Spiritu Domini data fuerat Eliae,
duplex in Eliseo facta est. Duplicia nanq; numero miracula fecit Eliseus su-
pra quā Elias. Etenim si rite numeres, Elias octo, Eliseus sexdecim miracula
operatus est. Primum Eliae fuit, quod verbo continuit coelum ne plueret. Secū
dum, quod Corui pauerunt eum. Tertium, quod apud uiduā, quae pascebat
eum iuxta verbum eius hydria farinae non defecit: & lecythus olei non est im
minutus. Quartum, quod mortuum eiusdem vidae filium resuscitauit. Quin-
tum, quod eum offerentem holocaustum exaudiuit Dominus per ignem, uiden-
te populo, & dicente. Dominus ipse est Deus, Dominus ipse est Deus. Se
xtum, quod orante illo facta est pluuia grandis. Septimum, quod pallio suo per
cutiens aquas diuisit, & transiuit cum Eliseo. Octauum, quod currus igneus,
& equi ignei diuiserunt utrunq;, & ascendit Elias per turbinem in coelum.
Protinus Elisei primum, quod pallio Eliae percussit aquas, & diuisae sunt. Se-
cundum, quod aquas pessimas, & terram sterilem sanauit. Tertium, quod
illudentes ei pueros ursi lacerauerunt. Quartum, quod congregatis tribus re
gibus Israel, & Iuda, & Edom quum non esset aqua exercitui, fossas fieri ius
sit, & repleta est terra aquis. Quintum, quod mulieri viduae ex modico oleo
vasa non pauca impleuit. Sextum, quod mulier, quae illi ministrauerat, &
non habebat filium, conceperit, & pepererit tempore, & hora quam ille prae
dixit. Septimum, quod mortuum eundem puerum resuscitauit. Octauum, quod
in olla eremitica gustus amarissimos dulcorauit. Nonum, quod de viginti pani
bus hordeaceis comederunt iuxta uerbum eius centum uiri, & superfuit. De-

cimum, quod Naaman principem militiæ regis Syriæ per lauacrum aquæ à le pra curauit. Vndecimũ, quod Giezi egressus ab eo factus ē leprosus quasi nix. Duodecimum, quod eo mittente lignum, ferrum, quod elapsum fuerat, super aquam natauit. Tertiumdecimum, quod missos contra eum Syros, Dominus orā te illo, cæcitate percussit, donec introduceret eos in Samariam. Quartumdecimum, quod soluta obsidione Samariæ, duo modij hordei statere uno fuerunt: et modij similæ statere vno secundum sermonem eius in porta Samariæ. Quintum decimum, quod dum ægrotaret, præsagium fecit regi Israel, quod tribus uicibus Syriam percussurus esset. Sextumdecimum, quod cum mortuus esset, proiectum est cadauer hominis in sepulchrum eius: & qum tetigisset ossa Elisei, reuixit homo; et stetit super pedes suos.

Pater mi, pater mi, currus Israel; & auriga eius) AMB. *Episcopus libro de Nabuthe cap. 15. Vnde cum reciperetur Elias, & curru quasi ad cœlum ferretur, clamauit ad eũ Eliseus. Pater pater agitator Israel, et eques eius, hoc est. Qui populum Domini bono ductu regebas, constantiæ merito hos accepisti currus, hos equos ad diuina currentes quia moderatorem te animarũ humanarum Dominus comprobauit; ideo tanquā boni auriga certaminis victor æterno premio coronaris.*

IN CAPVT. 20.

Lætatus est autem in aduentu eorum Ezechias: & ostendit eis domum aromatum &c.) ISID. *Sententiarum libro tertio cap. 23. Virtutes Sanctorum per ostentationis appetitum dominio dæmonum immundorum subijciuntur, sicut Ezechias rex, qui diuitias suas Chaldæis per iactantiam prodidit: & propterea perituras per prophetam audiuit: ut significaret Dei seruum uirtutes suas dum vanæ gloriæ studio prodiderit, statim dæmones suorum operum dominos facere: sicut ille per ostentationem Chaldæos rerum suarum dominos fecit. Optima est illa discretio, ut & nota sint opera nostra ad Dei augendā gloriam; & occulta pro elatione vitanda humana. Ille autem debet publicare bonum quod agit, qui perfecta humilitate fundatus, nulla iam elatione contingitur. Nam is, qui se intelligit adhuc amore laudis pulsari, facta bona in occulto agat, ne forte quod egerit perdat.*

IN PRIOREM ET POSTERIOREM PARALIPOMENON LIBR.

AVCTOR. *Lege ea quæ scripsimus ex Theodorito in hunc, & sequētē li*

brũ in Quæstionibus nostris, quas in libros Regũ & Paralipomenõ edidimus.

IN PRIOREM ESDRAE.

IN CAPVT. I.

¶ Omnia regna terræ dedit mihi Dominus Deus cœli &c. Rup. de Victoria Verbi Dei libro septimo. cap. 23. *Subauditur, qui mihi longe antequam nasce rer ea daturum se promisit, & meum quoq; nomen uocauit: continuo subiunxit. Et ipse præcepit mihi ut ædificarem ei nomẽ in Hierusalem, quæ est in Iudæa. Ac si diceret. Ob hanc causam dedit mihi omnia regna, ut populum eius, pe nes quem est scripta illa de me prophetia, liberum dimittam ad ædificandum do mum in Hierusalem, quæ est in Iudæa. Siquidem Deus idem ubi dixit: Qui uo co nomen tuum; statim subiunxit: Propter seruum meum Iacob, & Israel electum meum. igitur ob hoc mihi omnia regna dedit, ut in populo ipsius gra tiam rependam illi, reddendo illum libertati.*

IN POSTERIOREM ESDRAE SIVE NEHEMIAM.

IN CAP. 3.

¶ Portam autem piscium ædificauerunt) HIER. *in Soph. cap. primo. Portam autem piscium eam, uocabant, quæ Diospolim ducit, & Ioppen, et uicinior mari erat inter cunctas vias Hierusalem. De qua & Esdras refert: Portam uero piscium ædificauerunt filij Asnaa.*

IN LIBRVM TOBIAE.

IN CAP. 12.

¶ Bona est oratio cum ieiunio, & eleemosyna, magis quã thesaurus auri recon dere, quoniam eleemosyna à morte liberat &c.) CYP. *de Eleemosyna. Raphael quoq; angelus paria testatur: & ut eleemosyna libenter, ac largi ter fiat, hortatur dicens: Bona est oratio cum ieiunio &c. Ostendit orationes nostras, ac ieiunia minus posse, nisi eleemosynis adiuuentur: deprecationes solas parum ad impetrandum ualere, nisi factorum, & operum accessione satientur. Reuelat angelus, & manifestat, & firmat eleemosynis petitiones nostras efficaces fieri: eleemosynis vitam de periculo redimi, eleemosynis ani mas à morte liberari. Nec sic fratres carissimi ista proferimus, ut non quod Raphael Angelus dixit, ueritatis testimonio comprobemus.*

IN CAP. 8.

¶ Erat autem Iudith relicta eius vidua &c.) FVLGENT. Epistola se cunda ad Gallam. Viuus est ergo ille qui est Verbum Patris: & ideo ipse est fi delium vita. Hunc sanctæ viduæ cordis contritione, & corporis castigatione quæsierunt. Huic cordis, & corporis plena continentia deuotissime seruierunt. De Iudith enim scriptum est: Et erat Iudith in domo sua vidua &c. Ac ne quis illam sanctam viduam non deuotione cordis, sed necessitate paupertatis ex stimet ieiunasse: audi quid de ea in subsequentibus dicitur: Et erat Iudith bo na aspectu &c. Ecce uidua præclara natalibus, facultatibus diues, ætate iu uenis, specie mirabilis diuitias contempsit; delicias respuit, carnis incentiua calcauit: & induta virtute ex alto, non quæsiuit secundo famulari connubio. Propterea testimonio tam præclari operis apparuit, quantum Deo dilecta sit continentia vidualis.

IN LIBRVM ESTHER.

IN CAP. 8.

¶ Tulitq; Rex anulum quem ab Aman recipi iusserat, & tradidit Mardo cheo (HIER in Dan. cap. 3. Et in hoc calumniator Ecclesiæ prophe tam reprehendere nititur, quare non recusarit munera, & honorem Babylo nium libenter susceperit: non considerans ideo Regem uidisse somnium, & in terpretationis mysteria per puerum reuelata, ut Daniel cresceret: & in loco captiuitatis princeps omnium fieret Chaldæorum: & Dei omnipotentia nosce retur. Quod quidem & in Ioseph apud Pharaonem, & Aegyptum factum le gimus; & in Mardocheo apud Asuerum. ut in utraque gente haberent captiui & peregrinantes Iudæi solatia, videntes hominem gentis suæ Aegyptiorū esse principem, uel Chaldæorum.

IN CAP. 13.

¶ Cuncta nosti, & scis, quia non pro superbia, & contumelia, & aliqua glo riæ cupiditate fecerim hoc, ut non adorarem Aman superbissimū.) RVP. de Victoria verbi Dei libro octauo. cap. nono. Nam dum homo sine Deo, ho mo seruiens diabolo adoratur, sine dubio diabolus in illo adoratur: & econtra dum homo Dei, homo Deum honorans, & adorans adoratur, uel suscipitur, Deus in illo adoratur, Deus in illo suscipitur. Sed & in hoc distantia magna

est, quod Aman superbus hoc volebat, hoc exigebat, ut adoraretur. Dauid, siue quispiam sanctus, humilis Dei seruus, siue vicarius, adoratione non delectatur, neq; sibi hoc exigit, ut adoretur. Et si aliquando religio fieri hoc exigit, cōstat non fieri ad iniuriam, sed ad honorem Dei: constat non fieri homini, quoniam fit pro nomine Domini.

IN CAP. 14.

¶ Ne tradas Domine sceptrum tuum his qui non sunt) HIER. in Ez. cap. 26. Non quod esse desistat qui in pœnis est sempiternis, sed quod qui Deo non viuit, in scripturis sanctis dicatur non subsistere. Vnde & Esther contra Idola loquens: Ne tradas, inquit, sceptrum tuum his qui non sunt. Vtiq; erant quibus obsecrat ne tradatur, sed Deo non erant, qui virtutibus, & viuenti Deo esse cessarant.

IN LIBRVM. IOB.

IN CAP. I.

¶ Quadam autem die cum uenissent filij Dei ut assisterent coram Domino, affuit inter eos etiam Satan) AVG. De uidendo Deo, Epistola. 112. Si quæris quomodo eum vidit uel Cain sceleratus, quando de suo scelere ab illo interrogatus & iudicatus est, vel etiam ipse diabolus quando uenit cum angelis ut cum illo assisteret, si beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Respondeo non quidem esse consequens, ut etiam videāt Deum, qui uoces ab eo factas aliquando audiunt. Neq; enim uiderunt eum qui audierunt, quando dixit ad filium: Et clarificaui, & clarificabo iterum. Veruntamen non est mirandum, si aliqui etiam non mundo corde uident Deum in specie, quam voluntas eius fecerit, latente inuisibili, & apud se incommutabili manente natura.

IN CAP. 9.

¶ Et innocentem, & impium ipse consumit) ISID. Sententiarum libro primo. cap. 30. Ad districti examen iudicis nec iustitia iusti secura est nisi pietate diuina; vt & ipsa iustitia, qua quisq; iustus est, Deo iustificante iustificetur: alioquin apud Deum & ipsa peccatum est. Inde est quod ait Iob. Innocentem, & impium ipse consumit. Consumitur quippe à Deo innoxius, quando ipsa innocentia liquidius requisita, & diuinæ innocentiæ comparata nihil efficitur, nisi & ibi misericordiæ pietate homo iustificetur. Consumi.

tur item à Deo impius, quando examinis diuini subtilitate requiritur, eiusq; detecta impietas iudicata damnatur. Consumitur innoxius, & impius simul, fine ne carnis, non pœna damnationis.

IN LIBRVM PSALMORVM.

DION. AR. de Ecclesiastica Hierarchia cap. 3. Porro Psalmorum sancta modulatio, quæ omnibus ferme sacerdotalibus mysterijs iungitur, & substantiæ ratione cohæret, summo omnium, principaliq; mysterio deesse non debuit. ET PAVLO post. Porro Diuinorum carminum Sacrosancta scriptura cum id præcipue intendat, ut omnia Dei eloquia, operotionesq; concelebret, sacratissimèq; uitam instituentium uirorum verba simul; atq; opera laudet, diuina vniuersaliter canit, atq; exponit ad omnia sacerdotalia sacramenta suscipienda, atq; tradenda, eis habitum aptissimum inserens, qui illam pie, dignisq; affectibus promunt.

IN PSALMVM. 1.

ꝩ Beatus uir, qui non abijt in consilio impiorum, & in uia peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentiæ non sedit.) CLEM. ALEX. Stromateon libro secundo. Beatus vir &c. Quēadmodum pisces eunt in tenebris in profundo: qui enim squamis carent (à quibus abstinere Moyses iubet) in imo maris pascuntur: NEQ. IN via peccatorum stetit. Quemadmodum ij qui Dominum timere videntur peccant, ut porcus: qui cum esurit grunit: cum autem saturatus fuerit, dominum non agnoscit. ET IN cathedra pestilentiæ non sedit, quemadmodum aues rapaces. Cæterum Moyses admonuit abstinendum esse à porco, ab aquila, ab accipitre, à coruo, ab omni pisce qui squamas non habet. Hunc locum Barnabas Apostolus ita explicabat.

ꝩ Ideo non resurgunt impij in iudicio) IVSTINIAN. Imp. in edicto de confessione fidei. Concil. tom. primo. Qui credit in eum, non iudicatur: qui autem non credit, iam iudicatus est, quia non credit in nomine Vnigeniti filij Dei, Et Spiritus sanctus per prophetam Dauid dicit, Impios nō resurrecturos in iudicio.

ꝩ Quoniam nouit Dominus uiam iustorum) EVTHYM. in Matthæum cap. quinto. Scire enim oportet, quod apud Deum duplex est scientia. Vna quidem naturalis, qua omnia nouit, ut pote omnium conspector, omniumq; priusq; fiant cognitor. Altera vero magis peculiaris, qua solos iustos cognoscit. Nouit, inquit, Dominus uiam iustorum. Et: Cognoscit Dominus uias innocentū.

Et nouit.

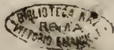
Et: Nouit Dominus qui sunt eius . Eos autem qui vitam habent contaminatam, ignorare se simulat,ut pote cognitione sua indigne conuersantes.

IN PSALMVM. 2.

¶ Quare fremuerunt gentes &c.) TERTVLL. *de resurrectione carnis. Atq; adeo si omnia figuræ,quid erit illud? cuius figuræ? quomodo speculũ obtendes,sinusq; est facies? Adeo autem non omnia imagines. sed & veritates : nec omnia umbræ,sed & corpora:ut in ipsum quoq; Dominum insigniora quæq; luce clarius prædicarentur. Nam & Virgo cõcepit in vtero non figurate: & peperit Emanuelem nobiscum Dominum Iesum,non oblique. Et si oblique ac cepturum uirtutem Damasci,& spolia Samariæ : sed manifeste venturum in iudicium cum presbyteris,& principibus populi. Nam & tumultuatæ sunt gẽtes in persona Pilati,& populi meditati sunt inania in persona Israelis. Astiterunt reges terræ, Herodes; & Archontes congregati sunt in unum, Annas, & Caiphas aduersus Dominum,& aduersum Christum eius.*

¶ Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum eius) OPT, *de Schismate Donatistarum libro. 3. Vtiq; Ecclesiam,cuius Rex, & sponsus, & caput est. Non in illo monte,ubi non illæ sunt portæ , quas diligit Deus; sed monte Ecclesiæ, qui spiritualiter Sion appellatur. Cuius ecclesiæ portas introeunt innocentes,iusti , misericordes , continentes & virgines. in Psalmo. 85. dum dicit: fundamenta eius in montibus sanctis: diligit Deus portas Sion : Non illius corporalis montis , ubi iam nullæ sunt portæ , & post victorias Vespasiani Imp. uix antiquarum extant indicia ruinarum. Est ergo spiritalis Sion ecclesia, in qua à Deo Patre rex constitutus est Christus, quæ est in toto orbe terrarum: in quo est vna Ecclesia Catholica. Nam Sion Ecclesiam esse & alio loco sanctissimus David propheta testatur dicens. Lauda Deum tuum Sion : quoniam confortauit seram portarum tuarum.*

¶ Ego hodie genui te) AMB. *Episcopus in Psalmum. 40. Immaculatus ad Patrem rediit, à quo immaculatus exiuit,quando descendit in terras. Vnde dicit ei Pater. Filius meus es tu,ego hodie genui te:hoc est,generationis meæ in te priuilegium recognosco,quem nulla macula potuit inquinare peccati. ET paulo post. Hodie te genui in quo complacui. Probasti te Filium , qui implesti in omnibus Patris voluntatem. Hodie te genui in quo lucem immaculatæ prolis agnosco. Heri mihi, & hodie ipse es ; & in sæculum.* AVG. *in Ench. ad Laurent.cap. 49. Vnde uox illa Patris,quæ super baptizatum facta est : Ego hodie genui te: non vnum illum temporis diem,quo baptizatus est,sed immuta-*

bilis æternitatis ostendit : ut illum hominem ad vnigeniti personam pertinere monstraret. Vbi enim dies nec hesterni fine incboatur, nec initio crastini terminatur, semper hodiernus est.

¶ Postula à me: & dabo ubi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ) SMAR. *in Collectionibus. Cum dicit : Quem constituit hæredem, humanitatem significat. cui dictum est : Pete à me: & dabo tibi gentes hæreditatem tuam. Ergo non iam portio Domini tantum Iacob, & sors eius Israel, sed omnes nationes, & gentes toto orbe diuisas in hæreditatem distinctim sanguis amplectitur Christi.*

IN PSALMVM. 4.

¶ Irascimini, & nolite peccare) HIER. *in Epist. ad Eph. libro secundo cap. quarto. Duplex autem non solum apud nos, uerum etiam apud Philosophos iræ nomen accipitur. Vel cum iniuria lacessiti, naturalibus stimulis concitamur: vel cum requiescente impetu, & furore restincto, potest mens habere iudicium; & nihilominus super eo qui putatur læsisse desiderat ultionem. Arbitror itaq; de priori ira nunc dictum: et nobis quasi hominibus esse concessum ut ad indignæ alicuius rei faciem moueamur: tranquillitatemq; mentis velut lenis quædam aura conturbet: nequaquã tamen intumentis gurgitis furoris impetu subleuemur.* AMB. *Episcopus de officijs libro primo cap. 21. Moralis magister qui naturalẽ affectũ inflectendũ magis ratione doctrinæ, quã exstirpandum nouerat, moralia docet. Hoc est: Irascimini ubi culpa, cum irasci debeatis. Non potest enim fieri, ut non rerum indignitate moueamur: alioquin nõ virtus, sed lentitudo, & remissio iudicatur. Irascimini ergo ita, ut à culpa abstineatis. Vel sic. Si irascimini, nolite peccare; sed vincite ratione iracundiam. Vel certe sic. si irascimini, vobis irascimini, quia commoti estis, & non peccabitis. Qui enim sibi irascitur quia cito commotus est, desinit irasci alteri. Qui autem uult iram suam iustam probare, plus inflammatur, & cito in culpam cadit.* GREG. *Pont. in Iob. libro quinto cap. 33. Sed inter hæc sollerter sciendum est : quod alia est ira quam impatientia excitat, alia quam zelus iustitiæ format. illa ex uitio, hæc ex virtute generatur. Si enim nulla ira ex virtute surgeret, diuinæ animaduersionis impetum Phinees per gladium non placasset. Hanc iram quia Heli non habuit, motum contra se implacabiliter supernæ vltionis excitauit. Nam quo contra subditorum uitia tepuit, eo contra illum districtio æterni rectoris exarsit. De hac ira per Psalmistam dicitur. Irascimini, & nolite peccare. Quod nimirum non recte intelligunt, qui irasci nos nobis ta[n]tummodo, non etiam proximis delinquentibus volunt. Si enim sic*

proximos, ut nos amare præcipimur; restat ut sic eorum erratibus, sicut nostris vitiis irascamur.

IN PSALMVM. 6.

Laboraui in gemitu meo: lauabo per singulas noctes lectum meum) RIC. PAMP. *in Iob cap. 10. Anima quæ in amaritudine esse nouerit, in gaudio illius non miscebitur alienus. Etiam amaritudinem sequitur lætitia: quia nimirum nisi qui prius labores in hac vita pro Christo pertulerit, in gaudio futuræ requiei consors non erit. Laborem utiq; assumere necessarium est: de quo Psalmista: Laboraui &c. Magnus labor est gemitus: & nõ est minus vtilis quando fit pro malis commissis remouendis, quã pro spiritualibus bonis percipiendis. laborans igitur hoc modo in gemitu, lauat per singulas noctes lectum suum. quia conscientiam suam purgat à flagitijs, per singula peccata iudicium faciens contritionis. Et hæc est perfecta progressio pœnitentis, cum nec unum scelus relinquitur; quod salubriter non puniatur.*

IN PSALMVM. 8.

Lunam, & stellas quæ tu fundasti.) DAMASC. *de Fide libro secundo cap. 7. Currunt autem irrequieto cursu, quem rerum conditor illis statuit, & quemadmodum illos fundauit: ut inquit diuinus Dauid: Lunam, & Stellas quæ tu fundasti. Per hoc enim quod dixit: Fundasti: significauit stabilitatem & immutabilitatem ordinis, ac cursus illis à Deo indulti. Statuit enim illos in tempora, in signa, in dies, & in annos &c.*

Minuisti eum paulo minus ab Angelis) BERN. *in Cantica Serm. 73. Tanto Angelis melior effectus, quanto differentius præ illis nomẽ hæreditauit. Quid enim si in Psalmo legimus minorem ab Angelis? Neq; enim non melior quia minor: nec contraria sunt locuti Apostolus, & propheta, quippe habentes eundem Spiritum. Nam si dignationis fuit quod minoratus est, non necessitatis, nihil plane in hoc bonitati præscribitur, sed adscribitur. Deniq; minoratum propheta perhibuit, non minorem; attollens gratiam, & propellens iniuriam. Nam & minoritatem natura recusat, & minoritatem excusat causa. Nempe minoratus est quia ipse uoluit: minoratus sua uolũtate, & nostra necessitate.*

IN PSALMVM. 15.

Multiplicatæ sunt infirmitates eorum) EVTH. *in Matth. cap. 41. Aiũt autem quidam, quod si Deo omnia sunt possibilia, utiq; & facere malum Deo*

possibile est. Quibus nos dicimus quod facere malum non est potentiæ, sed impotentiæ. Ideo etiam David peccata appellauit imbecillitates, siue infirmitates: dicens. Multiplicatæ sunt infirmitates eorum. Et Paulus ait: cum nos essemus infirmi, siue peccatores.

¶ Insuper & caro mea requiescet in spe: Quoniam non derelinques animam meam in inferno; nec dabis sanctum tuum videre corruptionem) LEO. I. Epistola. 91. cap. 17. In eo vero quod in extrema familiaris Epistolæ tuæ parte posuisti, miror cuiusquã Catholici intelligentiam laborare: tanquã incertum sit, an descendente ad inferna Christo, caro eius requieuerit in sepulchro: quæ sicut vere & mortua est, et sepulta, ita vere est die tertia resuscitata. Hoc enim & ipse Dominus denunciauerat dicens ad Iudæos: Soluite templum hoc: & in triduo resuscitabo illud. Vbi Euangelista subiungit. Hoc autem dicebat de templo corporis sui. Cuius rei veritatem etiam David propheta prædixerat loquens sub persona Domini Saluatoris, & dicens. Insuper & caro mea requiescet in spe. Quoniam &c. Quibus vtiq; verbis manifestum est, quod caro Domini & vere sepulta requieuit, & corruptionem non subijt: quia celeriter viuificata reditu animæ resurrexit. Quod nõ credere satis impium est. & ad Manichæi, Priscillianiq; doctrinam pertinere non dubium est: qui sacrilego sensu ita se Christum simulant confiteri, ut incarnationis & mortis, & resurrectionis auferant veritatem. CONC. Lateran. sub Innoc. Tertio Cap. primo. Quin etiam pro salute humani generis in ligno Crucis passus et mortuus, descẽdit ad inferos, resurrexit à mortuis, & ascendit in cœlum. Sed descendit in anima, resurrexit in carne, ascenditq; pariter in vtroq;. HIER. in Epistolam ad Eph. cap. quarto. Inferiora autem terræ infernus accipitur, ad quem Dominus noster Saluatorq; descendit, ut Sanctorũ animas, quæ ibi tenebantur inclusæ, secum ad cœlos victor abduceret. Vnde & post resurrectionem eius plurima corpora iustorum in sancta ciuitate uisa sunt. AVG. Epistola. 57. Et de carne quidem quod eo die in sepulchro sit posita, manifestissimum est Euangelium. Quod uero illa anima in infernum descenderit, Apostolica doctrina prædicat, Quandoquidem beatus Petrus ad hanc rem testimonium de Psalmis adhibet; ubi de ipso prædictum esse demonstrat. Quoniam non derelinques animam meam in inferno; neq; dabis sanctum tuum videre corruptionem. illud de anima dictum est, quia non ibi est derelicta, unde tam cito remeauit: illud de corpore, quod in sepulchro corrumpi celeri resurrectione nõ potuit. IDEM. Epist. 99. Et Dominum quidem carne mortificatum aduenisse in infernum satis constat. Neq; enim contradici potest uel prophetiæ, quæ dixit: Quoniam non derelinques animam meam in inferno, Quod ne aliter quisquã sapere auderet, in actibus Apostolorum idem Petrus exponit, Vel eiusdem Petri illis ver

bis quibus eum asserit soluisse inferni dolores, in quibus impossibile erat eum teneri. Quis ergo nisi infidelis negauerit fuisse apud inferos Christum?

IN PSALMVM. 16.

¶ *Propter uerba labiorum tuorum ego custodiui vias duras)* MAXIM. *Const. de Caritate Cent. secunda*. Omnes Sermones Domini *hæc quattuor cõplectuntur, præcepta, doctrinas, minas, & promissiones.* Et omnem *duram disciplinam propter hæc sufferimus, cuiusmodi est ieiunium, uigiliæ, humi somnũ capere, labores, dolores in ministerijs, contumelias, ignominias, duras tractationes, mortem, & similia*. Etenim *propter sermones labiorum tuorum, inquit ille, ego custodiui vias duras.*

IN PSALMVM. 18.

¶ Lex Domini *immaculata &c.)* SVID. *in verbo* νόμος. *lex multis nominibus appellatur.* Lex *dicitur, ut pote quæ optimam uiuendi rationem in ciuitate decernit, atq; constituit.* Testimonia, *quia peccatores contestatur: & supplicia, quæ legis uiolatores manent, ostendit. Iustificationes, cum docet quod iustum est, & quod iniustum est interdicit, eosq; qui recte se gerunt iustos ostendit. Mandatum, cum quid agendum sit in morem Domini mandat, ac iubet. Iudicia, quia Sententias ostendit, & docet quæ nam bona hi qui legem seruauerint consequentur, contra quibus pœnis hi qui legem uiolauerint, affi ciendi sint.*

¶ *Mandatum* Domini *lucidum, illuminans oculos.)* HIER. *in Matth. libro quarto cap. 23. Multa in lege præcepta sunt, quæ typos præferunt futurorum; alia uero aperta sunt: iuxta Psalmistam dicentem: Mandatum Domini lucidum &c. Quæ statim opera desiderant, verbi gratia: non adulterabis: non furtum facies: non testimonium falsum dices &c.*

¶ *Delicta quis intelligit)* IDEM *in Epist. ad Eph. libro primo cap. 2. Quia scilicet difficile sit radices, & initia intelligere peccatorum.*

IN PSALMVM. 21.

¶ Deus Deus *meus respice in me: quare me dereliquisti?)* LEO III. *Serm. 16. de Passione, & Resurr. Vox ista, dilectissimi, doctrina est; non querela. Nam cum in Christo Dei, & hominis una persona sit, nec ab eo potuerit relinqui, à quo non potuit separari; pro nobis trepidis, & infirmis inter*

rogat cur caro pati metuens exaudita non fuerit. Instante enim passione ad sanandum, & corrigendum nostræ fragilitatis metum, dixerat: Pater, si possibile est, transeat a me calix iste: veruntamen non sicut ego uolo, sed sicut tu. Et iterum: Pater, si non potest hic calix transire nisi bibam illum, fiat voluntas tua. Qui ergo trepidatione carnis euicta, iam ad paternam transierat uoluntatem; & toto mortis terrore calcato, opus suæ constitutionis implebat, cur in ipso tantæ victoriæ exaltatus triumpho, causam, & rationem, qua sit relictus, id est non exauditus inquirit? nisi ut ostendat alium esse illum affectum, quē ad humanæ formidinis excusationem recepit: alium illum quem ex æterno placito Patris pro mundi reconciliatione prælegit? Vnde ipsa uox non exauditi magni est expositio sacramenti: quod nihil humano generi conferret Redemptoris potestas, si quod petebat nostra obtineret infirmitas. MAXIM. *de Charitate Cent. 4. Quattuor sunt rationes quibus deserimur. Vna est Oeconomica, ueluti in Deo, ut ob desertionem quæ uidetur, derelicti seruentur, Altera probationis est, ueluti diuo Iobo et Iosepho accidit, ut alter fortitudinis, alter temperantiæ colūna declararetur. Tertia disciplinæ paternæ, quæ declarata est in Apostolo; ut humilitatem animi conseruans, charitatis excellentiam cōseruaret. Quarta est auersionis, seu odij, quæ Iudæis accidit, ut affecti supplicio, ad resipiscentiam reflecterentur. Omnes autem hæ rationes salutares sunt; & Diuinæ bonitatis, ac humanitatis plenæ.*

℣ Ego autem sum vermis, & non homo) AIMO *in Ionā cap. quarto. Vermis nanq; sine semine de terra oritur: repet humilis: mouetur sine sonitu. Christus de virgine terra natus est: humilis inter probra: nōreclamans in passione.*

℣ De venire matris meæ Deus meus es tu.) CONC. *Tol. sextū cap. primo. Ex duabus naturis, & una persona, vnus est Dominus noster Iesus Christus: in forma Diuinitatis æqualis Patri, in forma serui minor Patre. Hæc est enim vox eius in Psalmo. De ventre matris meæ Deus meus es tu.*

IN PSALMVM. 23.

℣ Et eleuamini portæ æternales) DION. AR. *de Diuinis Nominibus cap. 10. Operæpretium autem est, ut reor, & sæculi, & temporis naturam ex sacris literis discere. Non enim omnino, & absolute ingenita sunt, ac uere æterna ubicunq; dicuntur æterna: sed incorruptibilia atq; immortalia, et immutabilia et eodem modo se se habentia. sicuti cum dicitur: Eleuamini portæ æternales. et similia.*

℣ Quis est iste Rex gloriæ? Dominus uirtutum ipse est Rex gloriæ.) IDEM *de cœlesti Hierarchia cap. septimo. Istud nanque Theologi apertius indicant:*

inferiores scilicet cælestium spirituum ordines à superioribus Diuinorum operum scientiam honestissime discere: qui uero eelsiores omnibus sunt à Deitate ipsa (ut fas est) seorsum sacratius erudiri. Quosdam enim ex ipsis inducunt à prioribus sacramenta perdiscere, Dominumq́; cælestium virtutum esse, ac regem gloriæ, qui humana forma assumptus esset in cælum, alijs docētibus nosse. HIER. *in Matth. libro tertio cap. 21. Introeunte Iesu cum turba, tota Hierosolymorum ciuitas commouetur, mirans frequentiam, nesciens veritatem, & dicens: Quis est hic? Quod quidem in alio loco dicentes Angelos legimus: Quis est iste Rex gloriæ?* IDEM *in Zach. cap secundo. Illud quoq; quod in. 23. Psalmum legimus, Leuate portas, &c. rursumq; ab aliis Angelis dicitur ignorantibus mysterium incarnationis assumptæ. Quis est iste &c. refertur ad Christum. Vbi enim nos legimus, Dominus Virtutum, in hebraico scriptum est, Iehoua Sabbaoth, quod à. 70. interpretibus in* παντοκράτορα, *id est in omnipotentem vertitur. Ex quo intelligimus, ubicunq́; Dominus uirtutum de Christo dicitur, omnipotentem eum debere intelligi.* RVF. *in Symbolum Apostolorum. Deniq; quia nouus iste ingressus portarum cæli æditui, & principibus uidebatur, uidentes naturam carnis cœlorum naturam penetrantem, dicunt adinuicem, sicut Dauid plenus spiritu enunciat: Quis est iste Rex gloriæ? &c. Quæ uox utiq́; non propter Diuinitatis potentiam, sed propter nouitatem carnis ascendentis ad dexteram Dei ferebatur.*

IN PSALMVM. 24.

℣ Vniuersæ viæ Domini misericordia, & veritas) ANSEL. *Prosologij cap. 11. Sed nunquid etiam non est iustum secundum te Domine ut malos punias? Iustum quippe est, te sic esse iustum, ut iustior nequeas cogitari. Quod nequaquā esses, si tantum bonis bona, & non malis mala redderes. Iustior enim est, qui & bonis, & malis, quā qui bonis tantum merita retribuit. Iustum igitur est secundum te iuste, & benigne Deus, & cum punis, & cum parcis. Vere igitur Vniuersæ uiæ Domini misericordia & veritas. Et tamen iustus Dominus in omnibus vijs suis. Et utiq; sine repugnantia, quia quos uis punire, nō est iustum saluari. & quibus uis parcere, non est iustum damnari.*

℣ Vide humilitatem meam, & laborem meum, & dimitte uniuersa delicta mea) MAXIM. *de Charitate Cent. 1. Humilitas, & malorum tolerantia ab omni delicto liberabunt hominem: Illa quidem animæ, hæc vero corporis affectus resecans. Hoc fecisse beatus quoq; Dauid uidetur, in his quibus ad Deum precatur dicens: Vide humilitatem meam, & laborem meum: & remitte uniuersa delicta mea.*

¶ Et sustine Dominum) MARC. de lege Spirituali. Qui repugnat sesemet opponens tristibus aduersitatibus, ille nescius repugnat Dei imperio, Qui autem easdem suscipit uera cognitione, ille secundũ scripturã sustinet Dominũ.

IN PSALMVM. 29.

¶ Ego autem dixi in abundantia mea, non mouebor in æternum.) THEOPHYL. in Abacuch. Quod uero minime pauci in felicitate, rerumq; copia cõstituti, nullo unquã tempore se se quassandos, & commouendos existiment; Dauid testimonium profert, inquiens: Ego autem dixi &c. Nec reputaui me cum quod tu decorem meum, & splendorem confortasses, ac stabilem hactenus esse feceris, non quod ego dignus forem, cæterum quia tu uolueris.

IN PSALMVM. 31.

¶ Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata) HIER. in Osee cap. octauo. Inter ἀνομίαν, id est, iniquitatem, & peccatum, hoc interest, quod Iniquitas, ante legem, Peccatum, post legem est.

IN PSALMVM. 32.

¶ Verbo Domini cœli firmati sunt, & Spiritu oris eius omnis virtus eorum) MART. in Epistola ad Burdegalenses cap. 10. Verbo autem Domini &c. Itaq; nihil discretum in Diuinitate Trinitatis sentiatis: quia nobis vnus Deus qui cuncta creauit, Pater: & vnus, & idem Dominus per quem omnia facta sunt Filius eius Iesus Christus: & unus, idemq; Deus Spiritus sanctus, in quo omnia subsistunt. Et hæc in personis tria diuisa, in Diuinitate unus Deus indiuisus est. AMB. de fide, libro quarto cap. 3. Dic Domine Iesu, quando terram sine te Pater fecerit? Cælum enim sine te non fecit; quia scriptum est: Verbo Domini cœli firmati sunt. ATHAN. de unitate Dei libro primo. Discite itaq; unitum nomen esse in natura Trinitatis, Psalmographo approbante: Verbo Domini &c. Vtiq; verbum, filium indicauit: Dominum autem, Patrem designauit: & Spiritum oris eius Spiritum sanctum dixit. VICTOR VTIC. libro secundo. Vide q; plena sit breuitas, & quam clare in sacramentum vnitatis recurrit. Patrem in Domino, Verbi significatione filiũ ponens, Spiritum sanctum Altissimi ex ore nuncupauit. Et ne uocis ædit[i]o acciperetur in Verbo, cœlos per eum asserit esse formatos: ne autem flatus in spiritu reputetur, cœlestis in eo uirtutis plenitudinem demonstrauit. Nam ubi virtus, ibi

tus, ibi

tus, ibi necesse est sit persona subsistens; ubi omnis, non ablata à Patre, & Filio, sed consumata significatur in Spiritu sancto. Non ut solus habeat quod in Patre, & Filio est, sed ut totum habeat cum utroq;.

IN PSALMVM. 33.

¶ Benedicam Dominum in omni tempore) IVSTVS in Cantica. Sed & illi Deum recte diligere approbantur, qui non solum in beneficijs, sed in flagellis ipsius constituti, similiter gratias agunt: sicut & ille qui dicebat: Benedicam Dominum in omni tempore &c. id est & quando lætitiā ex dono capio: & quando dolorem eodem corripiente suscipio.

IN PSALMVM 40.

¶ Beatus qui intelligit super egenum, & pauperem) AMB. de Nabuthe cap. octauo. Misericordia non de meritis iudicare consueuit, sed necessitatibus subuenire: iuuare pauperem, non examinare iustitiam: scriptum est enim. Beatus qui intelligit super egenum, & pauperem. Quis est qui intelligit? qui compatitur ei, qui aduertit consortem esse naturæ: qui cognoscit quod & diuitem, & pauperem fecit Dominus: qui scit quod sanctificet fructus suos, si de his de libet aliquam pauperibus portionem. Ergo cum habeas unde largiaris, vide ne differas, dicens, cras dabo. ne largiendi amittas copiam. periculosa est de alterius salute dilatio potest fieri, ut dum tu differs illum, ille moriatur. LEO. 3. Serm. sexto de Ieiunio. Dicente autem propheta, Beatus qui intelligit super egenum, & pauperem, ille circa pauperes vestimentorum, & ciborum laudabilis distributor est, qui se Christum in indigentibus & vestire nouit, & pascere. Quoniā & ipse ait. Quandiu uni fecistis de fratribus his meis, mihi fecistis.
¶ Tu autem Domine miserere mei, & resuscita me, & retribuam eis) IGNAT. Epistola quinta. Non imaginarie, neq; fallaciter mortuus est, sed uere, & sepultus est, & resurrexit à mortuis. Sicut ipse alicubi orans patrem dicebat: Tu autem Domine resuscita me: & reddā illis. Et Pater, qui semper eum exaudit, respondens ait. Exurge Deus: iudica terram: quoniam tu hæreditabis in omnibus gentibus.

IN PSALMVM. 43.

¶ Exurge: quare obdormis Domine? exurge, & ne repellas in finem) DION. AR. Epist. octaua. Pergens autem inquirere non fallor, si & laus

datisſimum illum Dei ſomnum, & euigilationem explicare pergimus: dicēdo, Diuinum ſomnum eſſe Diuinam illam excellentiam exceptam à creaturis omnibus, & nulli communicabilem ex ijs quæ prouidentiæ ratione gubernātur. Euigilationem uero attentionem ipſius ad eorum prouidentiam qui diſciplina, uel ſalute indigent.

IN PSALMVM. 44.

℣ Sedes tua Deus in ſæculum ſæculi &c.) EVSEB. *Eccles hiſt. libro primo cap. primo. In quibus verbis primo quidem eum euidenter Deum deſignat: ſecundo uero per æquitatis virgam, ſceptrum in eo regale commemorat. Poſt uero etiam qualiter Chriſtus effectus ſit indicat dicens: Quod unctus ſit Deus à Deo, non oleo communi, ſed oleo lætitiæ; nec ſicut participes ſui, id eſt illi qui in imagine præceſſerunt; ſed præ participibus ſuis. Oleo vero lætitiæ in ſacris uoluminibus intellectu myſtico Spiritus ſāctus deſignatur.* AMB. *in Epiſt. ad Heb. Cap. primo. Ideo autem dictum eſt, Præ participibus tuis. quoniam hanc benedictionem ſupra omne humanū genus ſiue reges, ſiue ſacerdotes in veteri teſtamento, etiam Apoſtolos, & martyres in nouo agnoſcitur accepiſſe, ut unctus ſingulariter, cæteros ungere debuiſſet. In illo enim fons eſt benedictionis, qui put ipſi uiſum fuerit, per vniuerſos electos cōpetēter emanat.*

IN PSALMVM. 49.

℣ Immola Deo ſacrificium laudis) ZENO. *libro ſecundo Serm. 15. Immola, inquit, Deo ſacrificium laudis. Primo omnium ſacrificiorum tria eſſe genera nouelle diſce Chriſtiane, ne quo ſeducaris errore. Vnum eſt enim deteſtabile, alterum reprobum, tertium mundum. Deteſtabile, eſt Gentium, reprobum Iudæorum, populi Chriſtiani mundum. ET infra. Immola inquit, Deo, & non dæmonijs, ſacrificium laudis, non uituperationis &c.*

IN PSALMVM. 50.

℣ Tibi ſoli peccaui &c.) AMB. *in Pſalmum. 118, Serm. 16. Ideoqꝫ ſciens eius potentiam, qui hominem non timeret, ait. Tibi ſoli peccaui. Non poteſt hoc iuſtus negare, quia nemo ſine peccato: non poteſt rex, quia & ſi leges in poteſtate habet, ut impune delinquat, Deo tamen ſubditus eſt, qui nulli debet: immo plus ipſe debet, cui plus commiſſum eſt.* IDEM *in Luc. Lib. ſexto. Ipſe quoqꝫ Dauid dicit: Tibi ſoli peccaui &c. Ergo is qui peccat, & confitetur Deo peccatum, iuſtificat Deum, cedens ei uincenti, & ab eo gratiam ſpe*

rans. In Baptismate igitur iustificatur Deus, in quo est & confessio, & ueni nia peccatorum. HIER. in Epist. ad Rom. cap. 3. (Hoc autem Hieronymi opus esse certus, & idoneus testis unicuiq; recte sentienti, ac minime contumaci, esse debet Algerus, qui Hieronymo commentarios illos ascribit libro primo de Eucharistia cap. 8.) Hoc testimonium ita posuit pars aduersa, quasi diceret: Propterea ego peccaui, ut tu iustus appareas me iudicando, sed uerus sensus sic se habet. Quia promiserat se Deus sine personarum acceptione in peccantibus uindicare, & quidam eius patientiam mendacium iudicabãt, uincit cum iudicauerit, quando eorum facta puniet, in quibus nemo putauerat uindicari. Aliter. Probasti te curã de hominibus habere, qui per prophetam mea abscondita reuelasti, et uicisti eos, qui te incuriosum humanũ actuũ esse cõfingũt.

℣ Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea) LEO primus Epist. 84. Ac per hoc non est instituta regeneratio, nisi quia uitiosa est generatio: usq; adeo ut etiam de legitimo matrimonio procreatus dicat: In iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis mater mea in utero me aluit. Neq; hic dixit: In iniquitate, uel, in peccato, cum hoc recte dici posset, sed iniquitates, & peccata dicere maluit: quia & illo uno, quod in omnes homines pertransiuit, quodq; tam magnum est, ut eo mutaretur, & conuerteretur in necessitatem mortis humana natura (sicut supra disserui) reperiuntur plura peccata: alia parentum, quæ licet non possint mutare naturam, reatu tamẽ obligant filios, nisi gratuita gratia, & misericordia Diuina subueniat.

℣ Asperges me Hyssopo, & mundabor: lauabis me, & super niuem dealbabor) AMB. de Sacram. libro quarto cap. secundo. Sanctus Dauid propheta hanc gratiã in figura uidit, & concupiuit. Vis scire quia concupierit? iterum audi dicentem. Asperges me &c. Quare? quia nix quamuis sit candida, cito aliqua sorde nigrescit, atq; corrumpitur: ista gratia quam accepisti, si teneas quod accepisti, erit diuturna, atq; perpetua.

℣ Cor contritum, & humiliatum Deus non despicies) MARCVS de lege spirituali. Sine corde contrito fieri non potest, ut quis omnino à uitiis liberetur. Conterit autem cor triplex continentia, somni uidelicet, & cibi; & corporis remissio. Cæterum horum superfluens abundantia uoluptatem gignit: uoluptas autem prauas cogitationes ingerit: tum etiam precationi, & congruenti ministerio aduersatur.

IN PSALMVM. 55.

℣ Deus vitam meã annunciaui tibi: posuisti lachrymas meas in conspectu tuo) AMB. in Psalmum. 37. Puto autem quod is qui pœnitentiam gerit, qui se af

fligit, non bona sua debeat, sed commissa sua enumerare peccata. Deniq; versiculis illis, ut arbitror, hoc docemur, quibus ait: Deus uitam meam nunciabo tibi: &c. Non enim quasi innocentem uitam annunciant ubi lachrimae funduntur: quae solent legationem suscipere pro delictis.

IN PSALMVM. 57.

℣ Laetabitur iustus cum uiderit uindictam: manus suas lauabit in sanguine peccatoris) ISID. Sententiarū lib. tertio cap. ultimo. Iniquus moriens qui imitatione sua multos ad culpā traxerat delectatione peccati, multos à culpa reuocat terrore tormenti. Quod etiam Psalmista testatur dicens. Laetabitur iustus cum uiderit uindictam impiorum: manus suas &c. In peccatorum enim morientium sanguine iusti lauant manus: quia dum eorum poena conspicitur, conspicientis uita mundatur. cuius enim talis, tam crudelis exitus cernitur, non solum qui uiderit, refugit, sed alios etiam ab imitatione illius quanta ualuerit exhortatione compescit.

IN PSALMVM. 61.

℣ Semel locutus est Deus.) VICTORIN. martyr in Apocal. Et Dauid similiter per Spiritum ait. Semel locutus est Deus. Quia semel decreuit ab initio Dominus, quod futurum est usq; ad finem.

℣ Quia tu reddes unicuiq; iuxta opera sua) MAX. de Charitate Cent. secunda. Cum audieris Scripturam dicentem: Tu reddes unicuiq; secundū opera sua, non ita accipe, quod ea, quae praeter rectum scopum fiunt, tametsi bona esse uidentur, Deus retribuat, sed quae secundum rectum fiunt. Neq; enim ad opera, sed ad Scopum operum Diuinum iudicium intentos habet oculos.

IN PSALMVM. 68.

℣ Opprobria exprobrantium tibi eeciderunt super me) AMB. in Epist. ad Rom. cap. 15. Hoc est: Ego cum uoluntatem tuam facerem, dixerunt me peccare in te: quia non me recipiendo quem misisti, exprobrauerunt te. Quia Iudaei cum peccarent in Deum, non recipientes quem misit Christum, insuper & occiderunt eum quasi peccantem in Deum, sic peccata peccantium in Deū ceciderunt super Christum. Innocens enim à peccatoribus occiditur quasi blasphemus, sicut scriptum est in Euangelio.

¶ *Vt iumentum factus sum apud te : & ego semper tecum)* THEOD. *de prouidentia lib. 5. Iumento enim quod ab alio regitur, inquit, similis te sequor, minime curiosus in quam me uiam perducas, nec etiam quam illa uel breuis, uel longa, uel laboriosa sit curiosius percunctor, nec illius angustias, arduum ascensum, & praecipitia iniquius fero. Nam mihi à me ipso persuasum est, te, cum bonus sis, uiae quoq; ducem fore optimum. &c.*

IN PSALMVM. 77.

¶ *Tanquã potens crapulatus à vino)* DION. AR. *Epist. 9. Iuxta hãc nempe sacram conuiuij expositionem & ipse bonorum auctor omnium Deus inebriari perhibetur propter plenissimam, & quae omnem intelligentiã superet diuinae epulationis, siue, ut uerius eloquar, bonitatis perfectissimam, atq; ineffabilem immensitatem. sicut enim nostro more in deteriorem partem ebrietas capitur, estq; repletio immodica per quam mente, & sensu excidimus, ita & in Deo meliorem in partem accipiendo, ebrietas nihil aliud q̃; plenissima bonorum omnium immensitas, quae in ipso secundum causam praeexistit, intelligenda est. Sed & illum, qui ebrietatem comitatur, excessum sensus, atq; sciẽdi, Dei excellentiam quae omnem refugit intellectum, accipi oportet, per quã excipitur ab intelligendi ratione, cum ea sit excellentia, ut intelligere, atq; intelligi, ipsumq; esse transcendat, ac omnia simpliciter quaecũq; sunt bona. inebriatus esse, atq; excedere dicitur Deus: quippe qui eis omnibus immensitatis totius eminẽtia, et plenissimus ẽ, et rursus extra omnia, et ultra omia segregatus.*

IN PSALMVM. 78.

¶ *Cito anticipet nos misericordia tua Domine)* CONCIL. *Arausicanũ Can. 14. Nullus miser de quantacunq; miseria liberatur, nisi qui Dei misericordia praeuenitur : sicut dicit Psalmista. Cito anticipet nos misericordia tua Domine. Et illud. Deus meus, misericordia eius praeueniet me.*

IN PSALMVM. 82.

¶ *Etenim benedictionem dabit legislator : ibunt de virtute in uirtutem: videbitur Deus Deorum in Sion)* CHROM. *in Matthaei cap. quinto. Ascendit igitur Dominus in montem, ut discipulis suis terrena iam relinquentibus, et*

superna petentibus, velut in alto iam positis præcepta traderet cælestium mandatorum, & prouisa solæ benedictionis diuino munere largiretur: secundum quod Dauid ante testatus fuerat, dicendo. Etenim benedictionem dabit, qui legem dedit. Et ut apertius & gratiam Apostolorum, & auctoritatem tantæ huius benedictionis ostenderet, addidit dicens: Ambulabunt de virtute in virtutem: videbitur Deorum in Sion. Filius scilicet Dei, qui in Sion Apostolis benedictiones donauit. Idē enim in hoc monte benedictionē Apostolis dedit, qui iandudū in monte Sina Moysi legē tradiderat: probās se esse utriusq; legis auctorē.

IN PSALMVM. 84.

Veritas de terra orta est) LACTANT. *libro quarto. Quia Deus, in quo veritas est, terrenum corpus accepit, ut terrenis uiam salutis aperiret.* IREN. *libro. 3. cap. 5. Quemadmodum & Dauid eam quæ est ex Virgine generationē eius, et eam quæ est ex mortuis resurrectionē prophetans ait. Veritas de terra orta est.*

IN PSALMVM. 87.

Factus sum sicut homo sine adiutorio, inter mortuos liber.) AMB. *de Fide Resurrectionis. Nam & si secundum hominem mortuus, in ipsis tamen erat liber infernis. vis scire q̃ liber? Factus sum sicut homo &c. Et bene liber, qui se poterat suscitare, iuxta quod scriptum est: Soluite hoc templum, et in triduo resuscitabo illud. Et bene liber, qui alios descendebat redempturus. Factus est autem sicut homo, non specie vtiq;, sed veritate formatus: Quia & homo est, & quis cognoscet eum?*

IN PSALMVM 95.

Dicite in gentibus, quia Dominus regnauit) IVSTINVS *in Dialogo ad Tryphonem. Iudæi ex hoc carmine detraxerunt quod Dauid cecinerat, à ligno quod de nullo intelligi potest, nisi de Domino nostro Iesu Christo.* AVCTOR. *Dauidē scripsisse Regnauit à ligno, præter Hymnum quem canit Ecclesia, testatur etiam Tertullianus aduersus Marcionem libro tertio, & Arnobius in hunc ipsum Psalmū scribens lectionē hanc agnoscit, et interpretatur.*

IN PSALMVM. 98.

Moyses, & Aaron in Sacerdotibus eius) DAM. PONT. *Epist. quarta. Nulli enim dubium est, quod Moyses, & Aaron soli præcipiente Do*

mino in tabernaculo Dei erigebant altare, soli ungebāt, soli Sacerdotes sacra vnctione instituebant, & alia quæ ad summū sacerdotiū pertinebant (de quibus sufficiēter in Diuinis legitur literis) agebant: quoniam summi Domini sacerdotes erant, sicut de eis scriptum est: Moyses, & Aaron in sacerdotibus eius.

¶ Et Samuel inter eos, qui inuocant nomen eius.) HIER. in Epist. ad Cor. I. cap. primo. Proprie Sacerdotum est inuocare Dominum: quibus dicitur: Sic benedicite filijs Israel, inuocantes nomen meum super illos. Et Psalmista dicit: Et Samuel inter eos, qui inuocant nomen eius. Quem sacerdotem fuisse illa res probat, quia & sacerdoti successit, & hostias offerebat. De quo etiam secundum historiam dictum est: Suscitabo mihi sacerdotem fidelem. Qui quāuis non sit ex genere Aaron, tamen de tribu Leui esse in Paralipomenon libro legitur: quia ipse hunc constituit qui & illum. Ita enim Aaron elegit, ut alios postea eligendi non amiserit potestatem.

IN PSALMVM. 103.

¶ Qui facit Angelos suos Spiritus, & ministros suos ignem vrentem) CYR. contra Iulianum libro tertio. Etenim genitos esse Angelos quomodo dubitaret quis? cum ministros eos nominet, & alterius nutibus quasi necessitate subiugatos. seruum enim omne quod sub iugo, liberumq; natura omnino nihil, quod dicitur ministrare. Psallit item diuinus Dauid. Qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos flammam ignis. DAMASC. de Fide libro secundo cap. tertio. Ipse Angelorum factor, & opifex Deus est, ipsos ex nihilo ad esse deducens, ad propriam illos creans imaginem, naturam incorpoream ut Spiritum quendam, aut materialem ignem: quemadmodum diuinus inquit Dauid. Qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos flammam ignis. Agilitatem, ignitionem, feruorem, penetrabilitatem, & acumen circa diuinum desiderium, & ministerium designans, atq; ipsorum sursum ferentem ab omni materiali intelligentia liberam puritatem.

¶ Lætabitur Dominus in operibus suis) MAXIM. de Charitate Cent. tertia. Non quasi indigens cuiuspiam Deus per omnia plenus in vitam induxit creaturas, sed ut ipsæ sui ipsius participes conditoris bonitate fruerentur: Ipse vero in suis ipsius operibus lætaretur, videns easdem lætari, & rebus insatiabiliter semper saturari.

IN PSALMVM. 104.

¶ In vniuersa terra iudicia eius) MARCVS de lege Spirituali. Si cō

ſideraueris ut ait ſcriptura, quod in uniuerſa terra Iudicia Domini, quicquid acciderit, erit tibi ad Diuinam cognitionem adipiſcendam magiſter.

IN PSALMVM. 109.

¶ Dixit Dominus Domino meo. ſede à dextris meis) LACTANT. libro quarto. Chriſtum autem poſt paſsionem, ac reſurrectionem aſcenſurum eſſe ad Deum Patrem Dauid in Pſalmo centeſimonono conteſtatus eſt his verbis: Dixit Dominus Domino meo: ſede à dextris meis quoadusq; ponam inimicos tuos ſuppedaneum pedum tuorum. Qui propheta cum Rex eſſet, quem appellare Dominum ſuum poſſet, qui ſederet ad dexteram Dei, niſi Chriſtum filium Dei, qui eſt Rex regum, & Dominus dominantium? BASIL. de Spiritu ſancto cap. ſexto. Neq; enim hæc vox, Dextrum, ſignificat locum inferiorem, quod iſti prædicant, ſed ſtatum æqualitatis; eo quod Dextrum hic non accipiatur corporaliter: ad iſtum enim modum fortasſis & ſiniſtrũ aliquid in Deo poſsit eſſe: ſed honorificis verbis, ac præſidentiam declarantibus, Filij maieſtatem ſermo nobis commendat: ut iam nõ poſsint iſti dicere, per hanc uocem inferiorem dignitatis gradum ſignificari.

¶ Ex vtero ante Luciferum genui te) EPIPH. de Hæreſi. 65. Ille vero in prophetis de Filio, non corporalem habens molem, ſed ſpiritualem habens Sermonem, ad humanæ naturæ debilitatem deſcendens, quo per ea quæ inter nos fiunt, ad ſenſum declaret, quód ex ipſo vere genitus eſt Deus ex Deo, Deus verus ex Deo vero, non extrinſecus exiſtens, ſed ex eſſentia ipſius, dicit in Dauide loquens: Ex ventre ante Luciferũ genui te: uolut Septuaginta interpretati ſunt: verum ut alij interpretes, Aquila quidem, Ex utero excitatæ infantiæ tuæ tibi ros. Symmachus uero: Velut diluculo roris iuuentus tua. Theodotion autem: Ex vtero à matutino iuuentutis tuæ. Quinta uero æditio: Ex utero à matutino tibi rors in iuuentute tua. ſexta æditio: Ex ventre quærent te ros iuuentutis tuæ. In Hebraico uero clare, & citra ambiguitatem: Ex uentre ante Luciferum genui te. Quo ex ſermone cognoſcas, quod Deus Verbum in ſubſtantia ex Patre natura genitus eſt ſine principio, & ſine tempore, antequã quicquam eſſet. Non enim Luciferum ſolum dixit ſtellam, & quidem cũ ſimul ſint ſidera & Sol, & Luna in quarta die facta, mare vero, & ligna, et fructus ante facti, firmamentumq; terræ, ac cœli, & cum his ſimul Angeli facti fuerint. Niſi enim vna cum cœlo, & terra Angeli quoq; creati eſſent, non unq; dixiſſet ad Iob. Quando genita fuerunt ſidera, laudauerunt me Angeli mei uoce. Itaq; ante Luciferum, quaſi diceret, Antequã eſſet quid, et creatum eſſet. Erat enim ſemper Verbum cum Patre: per ipſum enim omnia facta ſunt:

cta sūt: & sine ipso factū est nihil. AMB. de Fide lib. quarto cap. quarto. Deniq; de eadem sapientia, hoc est, de Domino Iesu, alibi Pater dicit: Ex utero ante Luciferum genui te. Quod utiq; ideo dixit, non ut corporalem aluum declararet, sed ut proprietatem ueræ generationis ostenderet. Nam si ad corporalia referas, ergo omnipotens Pater, cum dolore, & conceptione generauit. Sed absit ut Deum ex infirmitate corporis metiamur. Est quidem uterus paternæ arcanum substantiæ, interiusq; secretum, quod non Angeli, non Archangeli, non Potestates, non Dominationes, non aliqua creaturarum potuit penetrare natura. ISID. de Fide libro primo cap. sexto. Ad quem cum Pater in Psalmis de illa æterna natiuitate diceret: Ex vtero ante Luciferum genui te: rursum futuram eius incarnationem item ostendens, subiecit dicens: Et quasi de vulua orietur sibi ros adolescentiæ tuæ. IDEM cap. II. Nam cum dixisset Propheta de Christo: Dixit Dominus &c. confestim uox Patris consecuta est, dicentis ad Filium: Ex vtero ante Luciferum genui te: & quasi de uulua orietur tibi ros adolescentiæ tuæ. AVCTOR. Versiculum hunc, Et quasi de uulua orietur tibi ros adolescentiæ tuæ: quē, ut puto, eruditus aliquis lector ex una aliqua æditione in margine codicis sui ascripserat, ineruditus aliquis librarius in contextum redegit. VICTOR Vticensis libro secundo. Sicut ipse Pater Deus apertissimum perhibet testimonium. Qui ut de sua ineffabilis naturæ substantia proprium filium genuisse monstraret, ad instruendam fragilitatis nostræ imperitiam, ut nos ex uisibilibus ad inuisibilia erigeret, terrenæ natiuitatis uocabulum ad diuinæ generationis traxit exemplum dicens: Ex vtero ante Luciferum genui te. Quid clarius, quid luculentius effari Diuinitas dignaretur? quibus indicijs, quibus existentiū rerum exēplis proprietatem genertionis ostenderet? Non quia corporeis cōpositus est membris, aut aliquibus artuum lineamentis distinctus, sed quia nos aliter ueritatem Diuinæ generationis auditu mentis percipere non possemus, nisi humani uteri prouocaremur uocabulo, ut ambigi ultra non possit de Dei substantia natum esse, quem constat ex Patris vtero extitisse.

¶ Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech) LEO tertius In anniuersarium diem assumptionis suæ. Hoc est nō secundum ordinem Aaron, cuius sacerdotium per propaginem sui seminis currens temporalis ministerij fuit, & cum veteris testamenti lege cessauit: sed secundum ordinem Melchisedech in quo æterni pontificis forma præcessit: & dum quibus parentibus sit æditus non refertur, in eo ille intelligitur ostendi, cuius generatio non potest enarrari.

IN PSALMVM. III.

¶ In memoria æterna erit iustus) ODO CAMER. in Canonē Missæ.

Sanctorum autem erga nos duplex est auxilium. Alterum ex ijs quæ in hac vita peregerunt meritorijs operibus, quorum apud Deum nunquam erit obliuio: quoniam In memoria æterna erit iustus, neq; dubium quin & iustitia eius: alterum vero, ex eorum precibus, quas pro nobis in gloriam translati indesinenter effundunt.

IN PSALMVM. 112.

¶ Qui in altis habitat; & humilia respicit in cœlo, & in terra) LEONT. in Vita Ioannis Alexandrini Episcopi. Etenim Christus formam serui assumpsit, docens nos non superbire contra conseruos nostros: Vnus est enim Dominus omnium in cœlis habitans, & humilia respiciens. Non dixit sublimia, sed humilia respicit.

IN PSALMVM. 113.

¶ Qui fecit cælum, & terram: Cœlum cœli Domino, terram autem dedit filijs hominum) CLAVDIAN. de statu animæ libro secundo cap. 12. Istic animaduertendum est, aliud esse cœlum, & aliud cœlum cœli. Quippe cum cœlum cœli dicitur, tale est, ac si, cœlum, & terra dicatur. Imum nempe siderei cœli hæc terra est. Sed cum ante omne temporaneū creauerit Deus cœlum, & terram, secundoq; die hoc uisibile cælum fecerit, est ergo cœlum æuo terræ posterius, cum tanta sit qualitate præstantius. Sed quoniam vices & spatia temporum, & moras dierum momentaria mundi creatio non amittit, quia dies ex dierum numero magis, q̄ spatio. nullum differendi nunc tempus est. Illud intellige quod propheta inter cœlum, & cœlum cœli tantam differentiam fecit, quanta ferme est inter hoc cœlum, & terram. Et sicut terra, huius scilicet cœli hæc terra est, ita hoc cœlum illius cœli porro sit terra. Vnde conijciendum est, mundi corpus uniuersum diuinitus terram dici, & illud, quod Domino datum est, proprio nomine cœlum uocari. scriptura nanq; sic loquitur. Cælum cœli Domino, terram autem dedit filijs hominum. ET paulo post. Ac per hoc ita tenus corporeum cœlum, quia uidelicet hominibus datum est, terra dicitur: sicut aquarum, & aeris corpora non utiq; eiusdem corpulentiæ cuius est terra; tamen quia filijs hominum data sunt, terra dicuntur: adiecto eo, quod omnium sensualiter viuentium, principaliter tactus terra est.

IN PSALMVM. 118.

¶ Quia factus sum sicut vter in pruina) IOANN. CASSIAN.

libro primo cap. 12. Ideoq; illos tantumodo legimus in scripturis sanctis cingulo fuisse præcinctos, in quibus seminaria coitus inueniuntur extincta: quiq; illud beati Dauid eloquium opere, atq; virtute decantant: Quia factus sum sicut vter in pruina: Eo quod erasa medullitus carne vitiorum emortuam exterioris hominis cutem Spiritus virtute distendunt. Et icciro, In pruina, significanter adiecit, quod scilicet nequaquã fuerint sola carnis mortificatione contenti, verum etiam exterioris hominis motus, & ipsius naturæ incentiua continentiæ pruina extrinsecus accedente habuerint congelata: nullum iam dumtaxat secundum Apostolum regnum peccati in suo mortali corpore sustinentes; nec gestantes carnem Spiritui repugnantem.

¶ Anima mea in manibus meis semper) HIER. in Epist. ad Suniam, & Fretelã. Sed sciendum est, & apud Hebræos, & apud Septuaginta, & apud alios omnes Interpretes scriptum esse: In manibus meis: & non, In manibus tuis. Et omnes apud Græcos Ecclesiastici interpretes istum locum sic edisserũt: & est breuiter hic sensus. Quotidiæ periclitor: & quasi in manibus meis sanguinem meum porto: & tamen legem tuam non obliuiscor. PHILIPP. in Iob. libro primo cap. 13. Ipsam uitam suam, quæ solet pro animæ vocabulo dici; portare se ait in manibus suis quod est, Me iam nunc tormentis deficientem, animam exeuntem, uelut efferendam, porto in manibus: hoc sensu & prophetam arbitror dixisse ad Deũ: Anima mea in manibus meis sẽper.

IN PSALMVM. 138.

¶ Semitam meam, & funiculum meum inuestigasti) HIER. in Ioel. cap. tertio. Aut funiculum significat, aut iuxta Aegyptios mensuram certi itineris, Psalmista dicente: Semitam meam, & funiculum meũ tu inuestigasti. In Nilo enim flumine, siue in riuis eius solent naues funibus trahere, certa habentes spatia, quæ appellant funiculos: ut labori defessorum recentia trahentium colla succedant. Nec mirum si unaquæq; gens certa uiarum spatia suis appellet nominibus: cum & Latini mille passus uocent, & Galli Leucas, & Persæ Parasangas, & Rastas uniuersa Germania; atq; in singulis nominibus diuersa mensura sit.

IN PSALMVM. 146.

¶ Magnus Dominus noster, & magna virtus eius, & sapientiæ eius non est numerus.) CONC. TOL. 11. Hæc ergo sancta Trinitas, quæ uerus, & vnus est Deus, nec recedit à numero, nec capitur numero, In relatione enim personarum numerus cernitur: in Diuinitatis uero substantia quid enume

randum sit non comprehenditur. Ergo hoc solo numerum insinuant, quod ad inuicem sunt, & in hoc numero carent, quod in se sunt. Nam ita sanctae huic Trinitati vnum naturale conuenit nomen, ut tribus personis non possit esse plurale. Ob hoc ergo credimus illud in sacris literis dictum: Magnus Dominus noster &c.

IN PSALMVM. 149.

¶ Cantate Domino Canticum nouum.) GILB. in Cantica canticorum Serm. quarto. Deniq; & Dauid in fine Psalmorum cum omnem creaturam in laudem Dei concitasset, Cantate, inquit, Domino canticum nouum. Vere nouũ, cuius nescit antiquitatem materia: fastidium gratia, quae semper est amore recens, usu recentior. Vere enim nouum, quod hominum animos ad aeternam innouat beatitudinem.

IN PSALMVM. 150.

¶ Laudate eum in virtutibus eius: Laudate eum secundum multitudinem magnitudinis eius.) GREG. in Iob. libro nono cap. decimo. Diuinae fortitudinis facta tunc verius explemus, cum haec nos explere non posse cognoscimus: tunc facundius loquimur, cum ab his obstupescendo reticemus. Ad narranda quippe Dei opera habet defectus noster quam sufficienter exerat linguam suã: ut quae comprehendere idoneus non ualet, haec idonee mutus laudet. Vnde bene per Psalmistam dicitur: Laudate eum in potentatibus eius: laudate eum secũdum multitudinem magnitudinis eius. Ille quippe Dominum secundum multitudinem magnitudinis eius laudat; qui se succumbere in eius laudis expletione cõsiderat.

IN LIBRVM PROVERBIORVM.

IN CAPVT. 22.

¶ Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui) SIRITIVS PONT. Epist. 3. Perlatum itaq; est ad conscientiam Apostolicae sedis, contra ecclesiasticum Canonem praesumi, & quae ita sunt à maioribus ordinata, ut ne uel leui susurrio debeant uiolari, proprias quosdam obseruationes nouas inducere, & praetermisso fundamento supra arenam velle construere: dicente Domino: Non transibis terminos, quos constituerunt patres tui. Quod & sanctus quoq; Apostolus noui & ueteris testamenti praedicator monet, in quo locutus est Christus: State, inquit, & tenete traditiones no=

ſtras, quas didiciſtis ſiue per verbum, ſiue per epiſtolam. INNOCENT. primus Epiſtola octaua. Non ſemel, ſed aliquotiens clamat ſcriptura Diuina: Transferri non oportere terminos à patribus conſtitutos, Quia nefas eſt, ſi quod alter ſemper poſſederit, alter inuadat. ALEX. primus Pont. Epiſt. prima. Terminos indubitáter tranſgreditur, qui ſtatuta patrũ poſtponit, atq; cõfundit.

IN CAPVT. 26.

¶ Ne reſpondeas ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam, ne efficiaris ei ſimilis: Reſpon= de ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam ne ſibi ſapiens eſſe uideatur.) HIER. in Ezech, cap. primo. Melius eſt autem in diuinis libris transferre quod dictum eſt, licet non intelligas quare dictum ſit, q̃; auferre quod neſcias. Alioquin & multa alia, que ineffabilia ſunt, & humanus animus capere non poteſt, hac licentia delebuntur. Nos autem hoc dicimus, quod quomodo in Prouerbijs in eodem loco ſcriptum eſt: Ne reſpondeas ſtulto ſecundum ſtultitiam ſuam, ne ſimilis ei fias: Et rurſum ponitur quod nobis videtur eſſe contrarium: Reſpõ de ſtulto &c. Et utrunque pro temporum, & perſonarum diuerſitate concor= dat, dum & ſtultus contemnitur, quia non recipit ſapientiam: & ſtulta ſu= perbia alia decutitur ſtultitia, iuxta quod & Apoſtolus dicit. Factus ſum inſi piens: uos me coegiſtis: Ita & in loco &c.

IN CAPVT. 28.

¶ Beatus homo, qui ſemper eſt pauidus) AVCTOR INCERT. SVB NOMINE TIMOTH. libro ſecundo ad Eccleſiam Catholicã. Nihil ergo, inquit aliquis, inter ſanctos, & peccatores eſt? Multum plane, & pene immenſurabile. Sed quia ſcriptura dicit: Beatus homo qui ſemper eſt pauidus, & nunq̃; eſt de ſalute propria mens ſecura ſapientis: licet multũ inter ſanctos, & peccatores ſit, quæro tamen ab omnibus religionem profeſſis, quis ſibi iuxta ſuam conſcientiam ſatis ſanctus ſit. Quis de illa futuri examinis tremenda ſeueritate non trepidus? quis de perpetua incolumitate ſecurus? Quod ſi vtiq; non eſt, ſicuti neq; eſſe debet, dicat mihi obſecro quilibet hominum, cur non totis ſubſtantiæ ſuæ viribus id adnitatur, vt vel mortis deuotione redimat, quicquid vitæ offenſione contraxit.

IN CAPVT. 30.

¶ Quod nomen eſt eius, & quod nomen filij eius, ſi noſti?) IGNAT

Epist. octaua. Vnus quoq; & Filius, Deus verbum: Vnigenitus, inquit, qui est in sinu Patris, Et rursum: Vnus dominus IESus Christus: Et alibi: Quod est nomen eius, aut quod est nomen filij eius?

IN ECCLESIASTEN.

IN CAPVT. 1.

¶ Qui addit scientiam, addit & dolorem) GREG. in Iob. libro. 18. cap. 26. Quia quanto plus homo cœperit scire quid perdidit; tanto plus lugere incipit corruptionis suæ sententiam quam inuenit. Considerat nanq; vnde, quo lapsus est: quod à paradisi gaudijs ad erumnas uitæ præsentis, ab Angelorum societatibus venit ad curas necessitatum: pensat in quot iam periculis iacet, qui prius sine periculo stare contempsit.

IN CAPVT. 7.

¶ Noli esse iustus multum) AMB. de Obitu Theodosii. Neq; tamen iustitia sine misericordia est, neq; sine miseratione iustitia. quia scriptum est: Noli esse nimium iustus. Quod supra mensuram est, & si bonum est, tamen tu non sustines. Mensuram serua, ut secundum mensuram recipias. FERRAND. in Parænetico Regula. 6. Quia utiq; multum iustus esse culpabiliter nititur, qui per omnem iustitiam proximi examinat vitam, fragilitatis humanæ consideratione postposita: tanquam sine peccato ualeat viuere, quisquis incipit peccata uitare.

IN CANTICA CANTICORVM.

DION. AR. Epist. nona. Quid item Canticorum carnales, atq; adamatorios q; plurimos affectus, & quæcunq; alia sacra, & visibilia signa occultis obducta, & in multitudinem excrescentia, Diuina fictio sacris audacius inseruit, atq; effinxit, singularibusq;, & indiuiduis, quæ diuisionem admittunt, & figuratiua, atq; multiformia, ijs, quæ formam, figuramq; nõ capiunt? Quorum profecto si quis intueri possit intimum, secretumq; decorem, mystica esse omnia, & diuina mirabitur, atq; ingenti Theologiæ lumine plena. Neq; enim putandum est visibilia signa sui causa fuisse conficta, uerum arcanæ illius, plurimisq; inuisibilis scientiæ: iccirco velata, ne profanis fierent peruia, quæ sacratissima sunt: solisq; veris, ac legitimis Diuinitatis amatoribus aperta paterent. quippe qui puerilem omnem sensum, atq; imaginem sacra signa discuciẽdo deponerent: ac simplicitate animi, & contemplatiuæ ratione virtutis ad

simplicem illam, atq; omnino mirabilem, ac supereminentem signorum verita tem penetrare sufficerent. CHRYSOST. in Epist. ad THESS. 1. hom. 6. *Si vero quæpiam ex Canticis etiam sibi deligere uolet, secretiora illa excipiens, audiet illum ad unamquanq; animam sibi competentem sermocinari, & dicere:* Formosa mea, columba mea. *Quid autem his verbis suauius?* Vides colloquium Dei cum hominibus? AVG. in Speculo. *Restat ille liber* Salomonis; *cuius inscriptio est,* Canticum Canticorum. *Sed de illo in hoc opus quid transferre possumus? cum totus amores sanctos Christi, &* Ecclesiæ *figurata locutione commendet; & prophetica pronunciet altitudine: nisi quod in eo, quamuis sit ad intelligendum difficillimus, possumus tamen facile aduertere, quantum sit diuina illa, & diuinitus inspirata charitas appetenda, quantiq; pendenda.*

IN LIBRVM SAPIENTIAE.
IN CAPVT. 1.

¶ *Spiritus* Domini *repleuit orbem terrarum)* THEOPHIL. ALEX. Libro Paschali primo. *Quod nunquam scriptura memoraret, nisi irrationabilia quæq;, & inanima illius numine complerentur.*

IN CAPVT. 7.

¶ *Spiritus vnicus, multiplex.)* PETRVS DAM. in libro qui inscribitur, Dominus vobiscum, cap. sexto. *Sancta nanq;* Ecclesia *licet personarum sit multiplicitate diuersa, in unum tamen est sancti* Spiritus *igne conflata. Atque ideo & si per corporalem situm partibus videntur diuidi, vnitatis tamen intimæ sacramentum nullatenus à sua valet integritate corrumpi.* Charitas enim Dei *diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum; qui datus est nobis. Itaq; iste* Spiritus *qui est procul dubio & vnus, & multiplex. vnus in maiestatis essentia, multiplex per diuersa Charismatum dona, dat* Ecclesiæ *sanctæ quã replet, ut & in vniuersitate sit una; & in suis partibus sit tota.*

¶ *Sritus incoinquinatus)* AMB. *de Spiritu sancto libro tertio cap.* 19. *Immaculatus dicit* Scriptura. *Nunquid mentita est de* Filio; *ut de* Spiritu *credas esse mentitam?* Dixit *enim propheta in eodem loco de sapientia,* Quia nihil maculosum in illam incurrit. *Ipsa immaculata est, & immaculatus eius est spiritus: ergo si peccatum non habet* Spiritus, Deus *est.*

¶ *Candor lucis æternæ.)* AVCTOR. *Græca dictio* ἀπαύγασμα *splendorem, siue potius (ut ita dicam) relucentiam, ac resplendentiam signi-*

ficat. CONC. TOLET. 11. Nam si attendamus illud, quod scriptura sancta dicit de sapientia: Splendor est lucis æternæ: Sicut splendorem luci uidemus inseparabiliter inhærere: sic confitemur Filium à Patre separari nõ posse.

IN CAPVT. 8.

¶ Attingit ergo à fine usq; ad finem fortiter: & disponit omnia suauiter) DION. AR. de Diuinis nominibus cap. 7. Ratio uero Deus à sacris eloquijs nominatur, non solum quia rationis, & mentis, sapientiæq; auctor est, sed etiã quia causas omnium vniformiter in se anticipat: & quoniam per singula discurrendo dispensat usq; ad omnium finem, ut tradũt Eloquia.

¶ Amator factus sum formæ illius) IDEM Cap. quarto. Iam uero quibusdam ex nostris sacrorum tractatoribus uisum est Amoris nomen, Dilectionis, Charitatis ue nomine diuinius esse. Scribit enim & diuinus Ignatius: Meus amor crucifixus est: atq; in ipsis primis Introductionibus ad sacra quendam de diuina sapientia dicentem audies: Amator equidem formæ illius sum effectus.

IN ECCLESIASTICVM, SIVE SAPIENTIAM IESV FILII SIRACH.

IN CAPVT. 2.

¶ Væ peccatori terram ingredienti duabus vijs) GREG. In Iob libro. prime cap. 26. Sunt nanq; non nulli qui in bonis quæ faciunt, simplices nõ sunt, dum non in his retributionem interius, sed exterius fauorem quærunt. Vnde bene per quendam sapientem dicitur: Væ peccatori terram ingredienti duabus vijs. Duabus quippe vijs peccator terram ingreditur, quando & Dei est, quod opere exhibet, & mundi, quod per cogitationem quærit.

IN CAPVT. 3.

¶ Et peccator adijciet ad peccandum) EVSEB. EMES. hom. ad Monachos. 3. Scriptura vero pronuncians de his, qui dum primas negligentias prætermittunt, in alias, atq; alias semper incurrunt, ita ait: Peccator adijciet semper ad peccandum. De profectu vero dicitur: Et sanctus adhoc sanctificetur. Videamus primum quid est: Peccator adijciet ad peccandum. Verbi gratia. Mali cuiuslibet, aut obtrectationis passio impugnare me cœpit, si non statim pœnitudo eius me momordit, cras tanta mihi huius vitij facilitas ueniet, & quædam (ut sic dixerim) suauitas, ut reuocare me ab illo, & continere non

posim

posſim. Ita enim eueniet, ut qui primo tempore emendare noluerit, incipiat in ſequenti nec velle, nec poſſe.

IN CAPVT. 24.

¶ Ego ex ore altisſimi prodiui) AMB. de Fide contra Arrianos cap. 2. Hæc eſt inquam illa ſapientia Dei, quæ dicit: Ego ex ore altisſimi prodiui. vniuerſitatis conditrix, & effectrix, id eſt filius Dei, per quē omnia, & in quo omnia.

IN CAPVT. 27.

¶ Stultus ut luna mutatur.) AMB. in Pſalmum. 26. Id eſt quod ſæpe variētur, nec in ſua perſeueret ſententia: & tanquā in tenebris lumen videatur effundere, nec tenera. ANGEL. in 1. Reg. Cap. 1. Vnuſquisq; inſipiētium non eſt unus, ſed multi. Vnde ſcriptura: ſtultus ut luna mutatur. Luna cum uidetur una eſſe per ſubſtantiam, per mutationem dierum ſemper ipſa alia eſt, & diuerſa. Sic & peccatores qui mutantur à ſapientia, & ſcientia, & diuerſa concupiſcunt, inſtabiles efficiuntur in omnibus uijs ſuis.

¶ Qui in altum mittit lapidem, ſuper caput eius cadet) CHRYSOST. De incomprehenſibili Dei natura hom. 3. Veriſsima nāq; illius ſententia eſt, qui blaſphemis inquit hominibus: Qui in altum &c. Quemadmodum enim qui lapidem illo iaculatur, corpus cæleſte non attingere, ne dum lacerare poteſt, plagam autem ſuo capite excipit; cum lapis eodem unde iaculatus eſt reſdent, ita qui beatam illam blaſphemat ſubſtantiam, ut nunquā offendere eam poteſt, cum longe potior, atq; excelſior ſit, q; ut affici aliquo poſſit detrimento; ſic ferrum aduerſus animam ſuam acuit; & parat, cum ſe ingratum Domino bene merenti exhibet.

IN ESAIAM.

IN CAPVT. 1.

¶ Audite cæli, & auribus percipe terra: quoniam Dominus locutus eſt.) AMB. in Pſalmū. 118. Serm. 14. Teſtatur elementa Dominus ad redarguēdos eos, qui nolunt præcepta diuina ſeruare: ut refugia omnia excuſationis obſe piat.

IN CAPVT. 6.

¶ Væ mihi quia tacui, quia uir pollutis labijs ego ſum, & in medio populi pol-

luta labia habentis ego habito: & Regem Dominum exercituũ vidi oculis meis) MAXIM. de Charitate Cent. 1. Quando propter Charitatem à diuina cognitione mens rapta fuerit, atq; extra res humanas constituta, diuinam, & incomprehensibilem magnitudinem senserit; tunc secundum Esaiam præ stupore in sui ipsius humilitatis cognitionem delata, cum affectu prophetæ verba effatur: Væ mihi quia tacui &c.

Excæca cor populi huius: & aures eius aggraua: & oculos eius claude: ne forte uideat oculis suis: & auribus suis audiat, & corde suo intelligat: et cõuertatur; & sanem eum) GELAS. PONT. Tomo de anathematis uinculo. Hic etiã correctio, & emẽdatio interdicta monstratur, & resipiscendi quoq; spes prorsus abscinditur. De quo tamen populo Apostolos, & Ecclesiam primitiuam nouimus processisse, & tot millia hominum vna die baptismate fuisse saluata. Ecce & in persistentibus qualis est illa sententia promulgata permãsit, nec ad correctionem prorsus uenire sanitatis admissi sunt: sed adiudicati sunt in sua nequitia deperire, & manente diuina sententia non per ipsorum propriam emendationem, suoq; intellectu, uel motu, suaq; virtute, uel possibilitate conuersi sunt ut sanarentur, sed per gratiã Dei sanati sunt, ut conuerterenntur. Ne conuertantur, inquit, & sanem eos. Ne sua sponte, ne suis operibus, utique quibus confidebant, ne suam iustitiam sectantes, iustitiæ Dei non debeant esse subiecti, de suis uiribus confidentes, non diuinæ se misericordiæ, illuminationiq; subdentes. Et ideo inhibetur eis superbæ præsumptionis effectus, ne conuertantur suis intentionibus, suis nisibus, ut putarant, & sanẽ eos: ne eorum quasi meritis ex propria facultate uenientibus, saluatrix gratia daretur: atq; ita gratia iam non esset gratia, si non gratis data esset immeritis, sed merces tanquã meritis restituta. Non ergo ipsi conuertantur, & sanem eos, sed sanati per gratiam, qualiter ad humilitatem Christi conuertantur, agnoscãt. Ita in utrisq;, hoc est & in eo, permanentibus, in quo talem sententiam perceperunt, & in saluatis, exinde sententia dominica fixa permansit, et tamen cum permanente sic eis miro genere sanitas introducta est, ut illa sententia non mutata uideretur, sed eadem perdurante, sanitas, non eorum confidentia, sed diuino munere proueniret.

IN CAPVT. 9.

Paruulus enim natus est nobis: & filius datus est nobis) AMB. libro tertio de Spiritu sancto cap. secundo. Datus est autem à Patre, ut Esaias dixit: Puer natus est nobis: filius datus est nobis. Datus est autem, audeo dicere, & à Spiritu qui missus à spiritu est. Cum enim non definitum fuerit, à quo

datus sit, ostendit datum gratia Trinitatis. Cum autem ipse se Filius dederit, utiq; non potuit ipse sibi secundum diuinitatem esse subiectus. Ergo non potuit diuinæ subiectionis esse quod datus est. ISID. de fide libro primo cap. sexto. Paruulus enim Christus, quia homo & natus nobis, non sibi. Quod enim homo factus est, nobis proficit: & ideo nobis natus est. Filius autem datus est nobis: cuius, nisi Dei, filius? EVSEB. EMES. hom. 1. Natus est nobis qui sibi erat: datus est ergo ex diuinitate, natus ex virgine. Natus, qui sentiret occasum: datus, qui nesciret exordium. Natus, qui & matre esset iunior, datus quo nec Pater esset antiquior. Natus, qui moreretur, datus, ex quo uita nasceretur. Ac sic qui erat, datus est, qui non erat, natus est. Illic dominatur, hic humiliatur: sibi regnat, & mihi militat. Quod uero audiuimus: Paruulus natus est nobis: paruulus datur, quia exinaniuit semet ipsum: & formam seruí, non deposita, sed abscondita maiestate suscepit: ut & humanis oculis uideri posset: & seruum Domini claritate uestiret.

IN CAPVT. 11.

¶ Egredietur uirga de radice Iessæ: & flos de radice eius ascendet) AMB. de benedictionibus Patriarcharum cap. quarto. Radix, familia Iudæorum: Virga, Maria: Flos Mariæ, Christus est: qui fœtorem mundanæ colluuionis aboleuit, odorem uitæ æternæ infudit.

IN CAPVT. 40.

¶ Quis appendit tribus digitis molem terræ) PASCHAS. de Spiritu sancto libro primo cap. secundo. Ne hoc de duabus personis asserere coneris, alio loco Esaias digitorum numero loquitur Trinitatem dicens: Quis appendit tribus digitis molem terræ? Quid euidentius de Trinitatis unitate? quid clarius? Non ne hic in tribus digitis potentiæ unius æqualitatem sub quadam mysterij lance librauit?

IN CAPVT. 48.

¶ Et nunc Dominus misit me, & Spiritus eius) CONCIL. TOLET. 11. Missus tamen Filius non solum à Patre, sed & à Spiritu sancto missus esse credendus est: in eo quod per Prophetam dicit: & nunc Dominus misit me, & Spiritus eius. PASCHAS. de Spiritu sancto libro primo cap. septimo. Alter ergo in persona est Dominus Pater, alter Spiritus Dei Patris. Itaq; dū à

Patre, & Spiritu sancto destinari Filius legitur; sub trium nomine personarum Spiritus sanctus à semet ipso subsistere euidenter aperitur. ANSELM. de processione Spiritus sancti. Si autem dicunt quia Spiritus sanctus mittit etiam Filium, sicut idem ipse dicit per prophetam: Et nunc Dominus &c. hoc secundum hominem quem gerebat, intelligendum est; qui Patris, & Spiritus sancti vna uoluntate, & dispositione mundum redempturus in mundo apparuit.

IN CAPVT. 53.

¶ Generationem eius quis enarrabit? quia abscissus est de terra viuentium) CYRILL. in Ioannem cap. primo. Merito igitur stupore perculsus clamat Esaias: Generationem eius quis enarrabit; quia sublata est à terra uita eius. Tollitur enim profecto à terra generationis unigeniti ratio: omnē enim mentē excedens, omnemq; rationem humanam superans, ineffabilis est. EVSEB. CAESAR. hist. Eccl. libro primo cap. primo. Genus ergo Christi, & ipsius substantiam, & eius naturam proferre, ac pandere, nullus sermo sufficiet. Si quidem etiam diuinum de eo ita pronunciat oraculum, dicens: Generationē eius quis enarrabit? MAXIM. TAVRIN. hom. prima in Natalem Domini. Fratres, generatio Christi si narari non potest, credi potest: si lingua deficit, fides proficit: magnus enim profectus est fidei, cum tantum de Deo suo concipit, quantum sermo non potest parturire. FVLGENT. contra obiectiones Arianorum. Et nos credimus, propter quod loquimur, & fiducialiter profitemur, quia Filij generatio, inenarrabilis est, ignorabilis nō est. Neq; enim consequens est, ut quod non potest enarrari, non possit sciri: cum ipsum Deum nullus ualeat enarrare, nec impune tamen alicui liceat ignorare.

IN IEREMIAM.

IN CAPVT. 1.

¶ Væ mihi mater mea, quare genuisti me?) CHRYSOST. de patientia Iob hom. quarta. Hæc omnia quasi mæsta quædam, tragœdijsq; simillima sancti exprimunt, ut tu postea discas non in delicijs egisse vitam, sed mala innumera tolerantes, in agone certasse. Fleuit ergo Ieremias dicens: Væ mihi &c. & patiebatur quidem veluti homo: sustinebat autem quasi Dei amicus.

¶ Si separaueris pretiosum à uili, quasi os meum eris) CHRYSOST. in Genes. hom. tertia. Et ut scias quantum bonum sit, cum salute nostra & alios lucrari, audi prophetam ex persona Dei dicentem: Qui educit preciosum à uili, quasi os meum erit. Quid hoc est? Qui ab errore ad ueritatem, ait, ma

induxerit, uel à peccato ad virtutem proximum induxerit, pro uirili huma no me imitatur.

IN CAPVT. 26.

¶ Si forte audiant, et conuertantur) AMB. Episcopus de pœnitentia libro secundo cap. quinto. Sed non ignorantia eo verbo exprimitur, sed in scripturis diuinis frequens huiusmodi consuetudo aduertitur; eo quod simplex sit locutio.

IN LAMENTATIONES.

IN CAPVT. 3.

¶ Bonum est uiro cum portauerit iugum ab adolescentia sua: sedebit solitarius: & tacebit) AMB. Episcopus in Psalmum. 118. Serm. 19. Qui enim à iuuentute iugum portauerit, & habenis maturi moderaminis teneriora uolens colla subdiderit; sedebit singulariter remotus à strepitu interpellantium passionum, & quietus silebit: cui necesse est iam non iurgari cum corpore, decertare cum uarijs cupiditatibus: quia tulit iugum verbi anima quæ quærit Deum, quæ captiuas sibi fecit omnes delicias iuuentutis.

¶ Quia non repellet in sempiternum Dominus: quia si abiecit, & miserebitur secundum multitudinem miserationum suarum: non enim humiliauit ex corde suo; & abiecit filios hominum) IDEM de Pœnitentia libro primo cap. quarto. Ex his, uel cæteris quæ sequuntur aduertimus quia ideo humiliat sub pedes suos omnes vinctos terræ, ut iudicium eius declinemus. Sed nec toto corde humiliat peccatorem usq; ad terram, qui etiam de terra suscipit inopem, & de stercore erigit pauperem. Non enim ex toto corde humiliat, qui se veniæ reseruat. Quod si non ex toto corde omnem humiliat peccatorem; quanto magis eum, qui non ex toto peccauit?

IN BARVCH.

IN CAPVT. 3.

¶ Hic est Deus noster, & non æstimabitur alius aduersus eum: hic adinuenit omnem uiam disciplinæ: &c.) AMB. de Fide libro secundo cap. quarto. Nam cum sine eruditione literarum doceat, non quasi homo, sed potius ut Deus videtur docere, qui doctrinam non didicerit, sed inuenerit. Adinuenit enim omnem viam disciplinæ, ut supra lectum est. Nam utique de Filio Dei dictum est. Hic est Deus noster, & non æstimabitur alius ad eum: qui adinuenit omnem

viam d'sciplinæ. post hæc in terris uisus est: & cum hominibus conuersatus est. Quomodo ergo secundum Diuinitatem doctrinam suam non habet, qui adinuenit omnem uiam disciplinæ, antequã uideretur in terris? aut quomodo minor, de quo dictum est, non æstimabitur alius ad eum? Vtique incomparabilis dicitur, ad quẽ nemo alius æstimari potest: sed ita incomparabilis dicitur, ut & Patri nequeat anteferri. PROCLVS in Epist. ad Armenios. Quomodo etiam propheticis attendemus oraculis, clamantibus, Quoniam Deus noster in terris visus, & cum hominibus conuersatus est? Visionem nanq; dicit prophetæ manifestationem, quæ in carne facta est: & conuersationem appellat viuẽdi rationem, qua temporaliter cum hominibus conuersatus est: in qua publice versatus ille qui minime inuidus est, omnipotentiam declarauit: quia vt omnipotens, & quod erat mansit per se ipsum; & quod voluit factus est propter nos.

IN EZECHIELEM.
IN CAPVT. 20.

7 Ergo & ego dedi eis præcepta non bona, & iudicia in quibus non uiuent) CHRYSOST. in Epist. ad Corinth. 1. hom. septima. Ab Israelitis edi scamus; qui cum sine labore uitam agerent, & quiete fruerẽtur, felicitatem suam non reputantes, in impietatem prolapsi sunt. Quid igitur Deus in posterum? Leges multas instituit, quibus eorum compesceretur licentia. Et ut plane intuearis ad nullam perfectam virtutem huiusmodi leges, sed pro freno quodam eis datas, quæ occupationis materiam præberent; audi quid de ijs propheta loquatur. Dedi eis præcepta nõ bona. Nõ bona, hoc est nihil magnũ ad uirtutem perficientia. Idcirco subdidit: Iustificationes, in quibus non viuent. CYRILL. contra Iulianum libro nono. Quoniam autem bonus est Deus, & sapientissimi Moysi preces honorabat, legitima quidem ipsis dabat rudimenta, verumtamen non bona, sicut ipse dicit, neq; valentia præstare vitam ipsa implentibus. Non bona autem legitima quomodo? Quantum ad veritatis inquam pulchritudinem. Incomparabiliter enim vtilior ænigmatibus veritas. Siquidem mentitum non est; quod ijs qui ex sanguine Israel nulla prorsus vtilitas erat, quod comedebant panes non fermentatos: at ijs qui improbitatis fermentum abiecerant, & ablutum habebant cor, & nihil pollutum, uel immundum diligebant, honorẽ eximium dedit Deus, ut participes fierẽt æternæ uitæ. GREG. in Iob. libro. 28. capite. 17. Mala enim quasi mala esse desinunt comparatione peiorum, & bona quasi bona non sunt comparatione meliorum. Nam sicut peius delinquenti Iudææ de Sodoma, atq; Gomorra dicitur: Iustificasti sorores tuas in omnibus abominationibus tuis, quas operata es, ita melioribus no

ui testamenti praeceptis subsequentibus ; praecepta bona quae rudibus data sunt non bona esse memorantur.

IN CAPVT. 34.

¶ Et suscitabo super eas pastorem vnum, seruum meum David) AMB. *Episcopus libro septimo Epist. 47. David vtique rex iam defunctus erat: & ideo verus* David *, verus humilis, verus mansuetus, verus manu fortis, Dei filius hoc annunciatur nomine.*

IN DANIELEM.

IN CAPVT. 7.

¶ Et libri aperti sunt) ARETHES. *in Apocal. cap. 28. Libellus hic apertus etiam à Daniele dictus est, quando iudicium apud ipsum sedet, et aperiuntur libri continentes omnium qui ab initio saeculi vixerunt acta, & nomina. Quod si apud Danielem libri sunt, hic autem libellum ostendit se videre, nihil in hoc dissonantiae est. Siquidem apud Danielem libri sunt vniuersae creaturae, ostendentes cognitionem iustorum, & iniquorum, hic autem eorum dumtaxat qui in nefariis operibus vixerunt.*

IN CAPVT. 9.

¶ Cumq; adhuc loquerer, & confiterer peccata mea, & peccata populi mei Israel) CONCIL. MILEVIT. *Canon. septimo. Vnde etiam Daniel sanctus, & iustus, cum in oratione pluraliter diceret, peccauimus, iniquitatem fecimus, & caetera, quae ibi veraciter, & humiliter confitetur, ne putaretur, quemadmodum quidam sentiunt, haec non de suis, sed de populi sui potius dixisse peccatis, postea dixit: Cum orarem, & confiterer peccata mea, & peccata populi mei Domino Deo nostro, noluit dicere peccata nostra, sed populi sui dixit, & sua: quia futuros istos, qui tam male intelligunt, tanquã propheta praeuidit.*

¶ Et erit in templo abominatio desolationis) EGES. *de excidio Hierosolymitano libro quinto cap. 32. Sed mirum quod perituram non credis, cum legeris propheticos libros, quibus excidia patriae nobis annunciata sunt, & reparata culmina rursus à Romano diruenda exercitu. Quid enim aliud clamat Daniel? Non enim quod iam factum erat, sed quod post futurum prophetabat. Quae est abominatio desolationis, quam vociferatus est venientibus Romanis*

fore, nisi ista, quæ nunc imminet? Quod est illud oraculum, quod à nostris sæpe commemoratum est, à summo denunciatum Deo? Tunc scilicet perituram vrbem funditus, cum ciuium manibus contribulis suus fuerit extinctus, nisi quod nunc impleri uidemus? Et fortasse quia iam defendi templum non placet, inter dicto maculatum sanguine purgari incendio placet. AVCTOR. *Vide quæ in Matthei cap. 24. notauimus.*

IN CAPVT. 10.

Et ecce Michael, unus de principibus primis, venit in adiutorium meum) DION. *de Cælesti Hierarchia cap. nono. Cæterum ipsum quoq; populũ signans, æquali cum gentibus cæteris iure alicui sanctorum Angelorum fuisse assignatum, cuius officio, & ministerio vnum illud omnium principium nosceret, Michaelem ait Iudæorum præfectum esse genti; apertis profecto indicijs comprobans vnam esse omnium prouidentiam, quæ omnibus inuisibilibus, visibilibusq; virtutibus longe ui summæ maiestatis emineat; omnes autem Angelos singulis præfectos nationibus, ad ipsam, veluti ad principium suum, eos, qui voluntarie sequerentur (quantum fas est) prouehere, atq; perducere.*

IN OSEE.

IN CAP. 6.

Viuificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos) AMB. *in Epist. 1. ad Cor. caput. 15. Omnia in fide clausa sunt: ideo in persona populi resurrectio Domini tertia die futura descripta est. Dicit enim Osee propheta: Post biduum, & in tertio die resurgemus, & uiuemus in cõspectu eius. In Christo enim omnes resurrexisse, sicut in Adam mortuos esse nemo fidelium denegat.* RVF. *in Symbolum Apostolorum. Osee autem propheta etiam de tertia die manifeste prænunciat hoc modo. Sanabit nos, inquit, post biduum: in die autem tertia resurgemus, & viuemus in conspectu eius. Hæc autem ex persona eorum dicit, qui cùm ipso die tertia resurgentes, de morte reuocantur ad uitam: & ipsi sunt qui dicunt: Die tertia resurgemus, & viuemus in conspectu eius.*

IN CAP. 12.

Et ego uisiones multiplicaui: & in manu prophetarum assimilatus sum) CHRYSOST. *in Genes hom. 32. Sapiens enim, & misericors Dominus noster, multas scit vias, quibus se humanæ attemperat naturæ, & semet ipsum bis*

sum his, qui se antea præparauerunt digne manifestat.idq; demonstrat per prophetam dicens : Ego uisiones multiplicaui: & in manibus prophetarum assimilatus sum . Quoniam & Esaias uidit eum sedentem: hoc autem Deo indignum: Deus enim non sedet. Aut quomodo eum sit incorporea, & locis incomprehensa natura ? Et Daniel quoq; vidit eum ut antiquum dierum. Zacharias autem aliter eum contuitus est: Sed et Ezechiel aliter. vnde dicebat: Ego visiones multiplicaui: hoc est, unicuique apparui pro sua dignitate. IDEM *in Ioānem hom.* 14. *Hoc est permisi: non tamen id quod eram me ostendi. Cum enim eius filius vera carne accepta venturus esset in mundum, multo ante sanctos viros ad diuinæ substantiæ visionem exercuit, ita ut uidere poterant.* IDEM *in Genes. hom.* 58. *Verum tunc quidem, quoniam initium, & principia erāt, in figura vnicuiq; illorum apparebat: sicut ipse per alium prophetam dicit: Ego visiones multiplicaui & c. Quando autem dignatus est Dominus humanā formam suscipere, & primitias nostras recipere, non putatiuam, neq; apparentem tantum carnem, sed veram induit.*

IN CAPVT. 13.

Ero mors tua o mors: morsus tuus ero inferne.) GREG. *in Iob. lib.* 12 *cap.* 8. *Quod enim occidimus, agimus ut penitus non sit : ex eo autem quod mordemus, partem abstrahimus, partemq; relinquimus. Quia ergo in electis suis funditus Dominus occidit mortem, mors mortis extitit: quia uero ex inferno partem abstulit, partemq; reliquit, non occidit funditus, sed momordit infernum. Dicit ergo: Ero mors tua o mors : id est in electis meis te funditus perimo: Ero morsus tuus inferne: quia sublatis eis, te ex parte transfigo.*

IN IOELEM.

IN CAP. 2.

Effundam de Spiritu meo super omnem carnem: & prophetabūt filij vestri, & filiæ vestræ) DIDYMVS *de Spiritu sancto lib. primo. Effusio quippe Spiritus causa extitit prophetandi, & uidendi sensum pulchritudinemq; veritatis. Ipsum quoq; effusionis nomen increatam Spiritus sancti substantiam probat. Neq; enim Deus cum Angelum mittit, aut aliam creaturam, effundā dicit de Angelo meo, aut Principatu, aut Throno, aut Dominatione. In solis quippe his, quæ ab alijs participantur, hic sermo consentit, sicut & nunc paulo ante de Charitate Dei diximus, quæ effusa est in cordibus eorum, qui Spiritum sanctum acceperunt.* ISID. *lib. primo Sententiarum cap.* 17. *Ante*

aduentum Domini tantum prophetæ, & pauci ex omni populo Iusti donum Sancti spiritus merebantur; post aduentum autem Domini Spiritus sanctus cunctis est credentibus distributus. Iuxta quod per prophetam loquitur Dominus dicens: Et erit in nouissimis diebus effundam de Spiritu meo super omnē carnem &c. Cunctis enim nunc gentibus gratia sancti Spiritus tradita est; neq; in paucis, aut in populo Israel, sed in omni credentium multitudine Spiritus sancti gratia manet.

¶ Scindite corda vestra) CHRYSOST. hom. 4. ad populum Antiochenum. Quemadmodum igitur aratrum immittens deorsum, terram aperit tutam seminibus custodiam parans, ne iacta in superficie remaneant, sed in ipsos terræ sinus immittantur, & in tuto radices figant, sic & nos facere necessariū, & tanquā aratro tribulatione vtentes, cordis profundum scindere. Hoc enim & alius propheta admonet dicens: Scindite corda uestra, & non uestimenta vestra. Corda igitur scindamus; ut si qua dolosa herba, & improba cogitatio nobis inest, radicitus eam uellamus; & puras pietatis seminibus terras exhibeamus.

¶ Congregate paruulos; & sugentes vbera) IDEM Hom. tertia ad Populum Antiochenum. Qua de causa, dic mihi, immaturam ætatem ad supplicationem uocat? Non ne certum est quod propter eandem causam? Quoniā enim omnes uiri ætate perfecti exacerbauerunt Deum, & ad iracundiam concitauerunt; ætas, inquit, peccatorum expers irato supplicet.

IN AMOS.

IN CAP. 3.

¶ Si erit malum, quod Dominus non fecerit?) ISID. 3. Sententiarū cap. 61. Malignantium hominum voluntas nequaquā potest impleri, nisi Deus dederit potestatem. Nam dum homines Deo permittente malum, quod concupiscunt, perficiunt, ipse dicitur facere, qui permittit. Inde est quod scriptum est per prophetam: si erit malum quod Dominus non fecerit? Veruntamen quod iniqui mala expetunt uoluntate; idcirco Deus perficiendi dat potestatem per suam bonam uoluntatem; quia de nostro malo ipse multa bona operatur.

IN CAPVT. 8.

¶ Occidet Sol in meridie, et tenebrescere faciam terram in die luminis) CHRYSOST. hom. secunda ad populum Antiochenum. Hoc autem dicebat: non quod planeta absconderetur; neq; quod dies euanesceret, sed quod mærentes neq; in meridie propter doloris caliginem lucē cernere possint.

Suscitabo tabernaculum David *quod cecidit*) CHRYSOST. *in Ioan. hom.* 10. *Cecidit profecto natura nostra eo casu, ut restitui nullo pacto à quo quã nisi ab illa potentissima manu posset. Neque enim aliter exurgere poterat, nisi qui in principio eam effinxerat, manum porrexisset, & cœlitus aquæ, &* Spiritus *regenerationem informasset.*

IN ABDIAM.

Contemptibilis tu es valde, superbia cordis tui extulit te) RVP. *in Naũ prophetam cap. primo. Superbia nanq; inhonoratio est; quantũ quisq; Superbus, tantum est inhonoratus. Vnde idem Dominus cùm dixisset ad* Edom, *Contẽptibilis tu es ualde, statim causam hãc subiũxit, superbia cordis tui extulit te.*

IN IONAM.

IN CAP. I.

Et surrexit Ionas, *ut fugeret in* Tharsis *à facie* Domini) AMB. *de fuga sæculi cap. quarto. Audeo dicere, sic fugit* Ionas *in* Tharsis, *non corporis fuga, sed mentis ascensione, qui usq; ad* Christi *ascendit similitudinem, ut fieret typus* Christi. *Sicut enim fuit* Ionas *in uentre ceti tribus diebus & tribus noctibus, sic erit & filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus. Nam si sic non fugisset, nunquã de uentre ceti esset auditus.* GREG. NAZ. *in* Apologetico. *Et ideo ille quidem fugiebat, ne uel tristis nuntij* Niniuitis *minister existeret, vel post modum mendax inueniretur, si per pœnitentiam ciuitas saluaretur. Neque enim saluti eorum inuidebat, sed mendacij ministerium declinabat, dignitatem propheticam in omnibus efferens, quam vtiq; in se velut deformari videbat, si infamaretur macula falsitatis: dum vulgus ignarum, & imperitum intelligere, ac percipere non posset profundam futuræ dispensationis scientiam.* ET *paulo post. Non ergo ignorabat* Ionas *adesse & in mari, et ubiq; præsto esse validissimam* Dei *manum, quam etiam alijs prædicaturus mittebatur, neq; effugere se usquã* Diuinitatis *potentiã præsumebat. Non hoc credendum est: sed quoniam præuidebat hoc suo ministerio à* Spiritu *præfigurari, quod spreto, & abiecto populo suo* Israel, *donum propheticæ gratiæ transferretur ad gentes, propterea subterfugit prædicationis officiũ, ne patriæ gentis abijciendæ triste præberet obsequium.* GREG. *in Iob. libro sexto cap.* 13. *Sed quia nonnunquã astute se aliquid sapere etiam electi*

moliuntur: libet ad medium alium sapientem deducere, & quomodo in internis consilijs astutia mortalium comprehendatur, demonstrare. Prudenter quippe Ionas sapere voluit, cum ad prædicandum Niniuitarum pœnitentiam missus, quia electis gentibus Iudæam deseri timuit, prædicationis officium implere recusauit.

IN MICHEAM.

IN CAPVT. 6.

Populo meus quid feci tibi? &c.) AMB. *in Apologia Dauid Cap.* 10. *Singula in conspectu tuo locat beneficia sua, ut tanquã de his iudices; quæ seruare debueras: quo magis reus fias, qui diuinis non potueris stare beneficijs. Quid feci, inquit, tibi? Tanquã reum se constituit, & te iudicem. Aut quid contristaui te? offensi vultus non abnuit crimen, si tu Deo es contristatus auctore. Aut quid molestus fui tibi? Interpellationis iniuriam confitetur, si molestior æstimata est. Addidit beneficia, quorum grattam non erubuit, qui existebat ingratus.*

IN NAVM.

IN CAP. 1.

Non consurget duplex tribulatio) CANON *Apostolorum.* 25. *Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, qui in fornicatione, aut periurio, aut furto captus est, deponatur, non tamen communione priuetur. Dicit enim Scriptura:* Non uindicabit Dominus bis in id ipsum.

IN HABACVC.

IN CAP. 2.

Iustus autem ex fide viuit) AMB. *in Epist. ad Rom. cap. primo. Propterea ad exemplum prophetæ Habacuc se conuertit, ut declaret olim ostensum iustum ex fide, non ex lege viuere: hoc est non iustificari hominem apud* Deum per legem, *sed per* Fidem. *Vita enim ex Fide non hæc præsens est, sed futura: quia iustus ex Fide viuit; sed apud Deum.*

IN CAPVT. 3.

Ficus enim non florebit, non erit germen in vineis &c.) CYP. *contra* Demetrianum. *Dei hominem, & cultorem Dei subnixum spei ueritate,*

& fidei stabilitate fundatum negat mundi huius, & saeculi infestationibus commoueri. Vinea licet fallat, & Olea decipiat, & herbis siccitate morien tibus aestuans campus arescat, quid hoc ad Christianos? quid ad Dei seruos? quos paradisus inuitat, quos gratia omnes, & copia regni caelestis expectat. Exultant semper in Domino, & laetantur, & gaudent in Deo suo: & mala, atq; aduersa mũdi fortiter tolerãt, dum bona, et prospera futura prospectãt.

IN SOPHONIAM.

IN CAP. 2.

¶ Adorabunt eum viri de loco suo, omnes insulae gentium) CHRYSOST. aduersus Iudaeos hom. secunda. Audi igitur & alium prophetam hoc idem prae dicentem, quod Dei cultus non circunscribendus esset loco, sed ipsum omnes de inceps homines essent laudaturi. Sophonias ad hunc ferme modum loquitur. Il lucescet Dominus super omnes gentes, & abolebit omnes deos gentium, & ado rabunt illum e suo quisque loco. Atqui non dixit hoc Moses: sed uno in loco sa crificari iussit. Cum igitur audias prophetas hoc dicentes, ac vaticinantes, quod non in vnam ciuitatem, neq; in vnum locum compellendi sint homines, sed suae quisq; domi sedẽs culturus Deũ, quod aliud possis afferre tẽpus, q̃ hoc praesens?

IN AGGAEVM.

IN CAP. 2.

¶ Adhuc vnum modicum est; & ego commouebo caelum, & terram &c.(CHRYSOST. in Epist. ad Heb. hom. 32. Quid est quod his verbis si gnificatur? nimirum quod auferentur cuncta de medio, & in melius vniuersa mutabuntur. hoc enim mihi in hoc loco significari uidetur.

¶ Meum est argentum, & meum est aurum, dicit Dominus exercituum.) CHRYSOST. in Epist. ad Corinth. 1. hom. 34. Aggaeus igitur cum as sidue Iudaeis denunciasset, post illum ex Babylone reditum eadẽ forma templũ exhibiturũ quale nuper fuit, et pleriq;, quod post cineres, et ruinã illã instaura ri tẽplũ impossibile videretur, fidẽ verbis non haberent, discussurus dubitatio nem istã propheta, ex persona Dei in ista verba prorupit. Quasi dicat: Quid timetis? quid dubitatis? Meum est argentum, meum aurum, non habeo nec esse aliunde mutuatis ornare templum.

IN ZACHARIAM.

IN CAP. 4.

¶ Isti sunt duo filij Olei, qui assistunt dominatori vniuersae terrae) VI-

CTOR. MARTYR *in Apocal. Hos duos (scilicet Enoc, & Heliā) candelabra duo, & duas oliuas ideo nominaui, vt si in alio legens non intellexisti, hic intelligas.* In Zacharia enim vno ex duodecim prophetis scriptū est: Hi sunt duæ oliuæ & duo candelabra qui in conspectu Domini terræ stant: id est, sunt in paradiso.

IN MALACHIAM.

IN CAP. 4.

¶ Ecce ego mittam vobis Eliam prophetam, antequam veniat dies Domini magnus, & horribilis: & conuertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum.) IVLIAN. *contra Iudæos libro primo. Ante enim aduentum iudicij mittet Dominus Eliam ad conuertendum cor filiorū ad cor Patriarcharum, & prophetarum, vt credat posteritas eorum in Domino Iesu Christo, quem Patriarchæ, & Prophetæ vaticinantes expectauerunt.* EVTHYM. *in Matth. cap. 34. Hoc est qui conuertat corda Iudæorum, qui tunc superfuerint ad Apostolos, ut obediant doctrinis eorum, credantq; Christo. Patres enim Apostolorum erant Iudæi.* AVGVST. *de Ciuitate Dei lib. 20. cap. 29. Et est sensus. Vt etiam filij sic intelligant legem, id est Iudæi, quemadmodum patres eam intellexerunt, id est, Prophetæ, in quibus erat & ipse Moyses. Sic enim cor patrum conuertetur ad filios, cum intelligentia patrum perducetur ad intelligentiam filiorum, & cor filiorum ad patres eorum, dum in id, quod sen serunt illi, consentient & isti.*

IN PRIMVM MACCABAEORVM.

IN CAPVT 1.

¶ Et fecerunt sibi præputia) HIBR. *in Esaiam. cap. 52. Et beatus Apostolus de virginitate, & continentia, ac nuptijs disputans, iecit in medio: Circumcisus aliquis uocatus est, non adducat præputium: in præputio uocatus, non circuncidatur. Quod mihi uidetur alijs uerbis dicere: Absq; uxore uocatus est, & credidit, non ducat uxorem. Vel è contrario, habens vxorem in Christum credidit; nequaquā diuortium faciat. Quem non solum in circuncisione, & in præputio, sed in libertate, ac seruitute custodit: ut liberos uocet uirgines & continentes: seruos, qui vxori debitum reddant. Neq; enim potestatis nostræ est præputium adducere post circuncisionem: iuxta eos qui in Maccabæorum libro dicuntur sibi fecisse præputia: quod de nascentibus filijs, & nō de parentibus dicitur.* EPIPH. *de mensuris, & ponderibus. Qui enim à Iu-*

dæis ad Samaritas profugiunt, rursus circunciduntur: similiter & qui à Samaritis ad Iudæos transfugiunt. Ad hoc ad huc grauius est, quod etiam à circuncisione præputiati fiunt arte quadam medica per instrumentum attractorium Spathisterem appellatum, infernam membrorum cuticulam attrahi sinentes, suturamq; admittentes, & glutinatorijs circundatis præputium rursus superinducunt. Habes & testimonium apud sanctum Apostolum, vbi hæc verba hoc modo dicit. Circuncisus aliquis vocatus est, non attrahatur ipsi præputium &c. Hanc autem traditionem inuenti Esau fratrem Iacob reperisse aiunt ad abnegationem Dei, & ad deletionem Characteris patrum ipsius. Quapropter aiunt Deum dixisse: Odio habui ipsum Esau, Iacob vero dilexi. AVCTOR. *Cum Epiphanio facit Cornelius Celsus libro septimo cap. 25.*

IN SECVNDVM MACCABAEORVM. IN CAPVT. 12.

(Sancta ergo, & salubris est cogitatio pro peccatis exorare, ut à peccatis soluantur.) EVGEN. *Pont. in Decreto cuius initium est. Consentiente. Item si uere pœnitentes in Dei charitate decesserint antequã dignis pœnitentiæ fructibus de commissis satisfecerint & omissis, eorum animas pœnis purgatorijs post mortem purgari: & ut à pœnis huiusmodi releuentur, prodesse eis fideliũ virorum suffragia, missarum scilicet sacrificia, orationes, & eleemosynas, ac alia pietatis officia, quæ à fidelibus pro alijs fidelibus fieri consueuerunt secundum Ecclesiæ instituta.*

IN NOVVM TESTAMENTVM IN MATTHAEVM.

IN CAP. I.

OMNES itaq; generationes ab Abraham usq; ad Dauid generationes quatuordecim &c.) EPIPH. de Epicureis hæresi, octaua: Iosias genuit Iechoniam, qui & Selum appellabatur, itẽq; Amasias dicebatur. Hic uero Iechonias genuit Iachoniam appellatum Sedechiam, & Ioacim. Et nemo de hoc ambigat, immo potius miretur exactam rationem hoc loco utiliter studiosis expositam, qui Christianæ doctrinæ gratia sincera exemplaria contingere uolũt. Qui sane statim cum vtilitate beneuoli esse cogentur, ubi lucrati fuerint dictum hoc, quod à quibusdam indoctis rerum euangelicarum ad ambiguitatem, velut emendandi gratia, deletum est. Nam cum sanctus Matthæus trifariam enumeret generationes, & ab Abraham usq; ad Dauid recenseat quattuordecim generationes, duo priores numeri clari reperiuntur, nullum defectum habentes: ad Iechoniam enim tempora continent. Verum tertius numerus non item quatuordecim generationum reperitur, ut iuxta successionem nominum complemẽtum habent, sed decem & trium. Nam aliqui Iechoniam cum altero Iechonia reperientes, numerum duplicatum esse putauerunt. Non erat autem duplicatio, sed numerus clarus. Ex nomine enim patris filius nominatus fuit Iechonias Iechoniæ. IVLIAN. contra Iudæos libro tertio. Quod fortasse nequaquam Euangelista in distinguendis ætatibus obseruaret, scilicet ut non eas annorum numeris, sed generationibus proderet, si non hoc ipsum etiam obseruatũ in lege ueteri pro distinguendis ætatibus præuidisset. Iuxta hunc enim modum duas illas ætates, unam ante diluuium, secundam post diluuium inuenimus in libro Genesis terminatas. ET infra. Aetates vero sæculi quas prædiximus quinq; usq; ad Christum fuisse, non secundum Lucam, qui Sacerdotale genus exequitur, sed iuxta Matthæum, qui regias generationes digerit, computandæ sunt. Etenim Christi filij Dei carnem sic ex utroq; genere credimus propagatam, ut & regio semine floreat, & Sacerdotali propagine sit gloriosa. Iuxta semen ergo regium, quod Matthæus exequitur, adiectis illis duabus ætatibus, id est quæ ab Adam, usq; ad Abraham denis generationibus currunt, quinq; ætates sæculi computandæ sunt.

¶ Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum) PROCLVS Epistola ad Armenios de Fide. Iccirco Gabriel cum euangelizaret nascentis auctoritatem, atq; potentiam, clamabat ad Mariam. Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Populus autem non potest hominis esse, sed Dei,

nec mundum à peccatis erueret, qui hanc uitam cum corruptione intraret, & inculpabile natiuitatis exordium non haberet: sed qui necessario Deus, simul & homo esset, non diuisus in duo, sed permanens unus: Per id quod ex muliere nascitur, hominem se demonstrans; per id autem quod matrem seruat virginem, Deum se esse testificans.

IN CAPVT. 2.

ꝩ Vidimus Stellam eius in Oriente) IGNAT. Epist. 14. Stella in cœlo fulsit super omnes, quæ ante ipsam erant: & lux eius inæstimabilis, & noua, atq; peregrina apparuit videntibus eam. Cætera vero sidera simul cum Sole, & Luna corusca facta sunt illi stellæ: illa vero superabat omnes splendore suo. Et facta est perturbatio vnde fuisset illa nouitas, quæ apparuerat. DAMASC. libro secundo de Fide cap. septimo. Cum autem in miseratrice, & salutari Domini natiuitate secundum carnem propter nos à Magis stella visa est; non ex ijs fuit astris, quæ inprincipio facta fuerunt: quod & ex hoc perspicuum est; quod aliquando quidem ex oriente in occasum peragebat cursum, aliquando uero ex Borea in Austrum: & quandoq; occultabatur; quandoq; manifestabatur. hoc enim ordinationis, & naturæ astrorũ non est. &c.

ꝩ Obtulerunt ei munera, aurum, thus, & myrrham) IREN. libro tertio cap. decimo. Myrrha quidem, quod ipse erat qui pro mortali humano genere moreretur, & sepeliretur: Aurum uero, quoniam Rex cuius regni finis nõ est: Thus uero, quoniam Deus, qui & notus in Iudæa factus est, & manifestus eis, qui non quærebant eum. PET. Alex. Can. 13. Obtulerunt ei conuenientissima, & decentissima donaria, aurum, thus, & myrrham: tanquam Regi, & Deo, & Homini. IVVENC. lib. primo.

Ecce viæ medio stellam præcurrere cernunt
Sulcantem flammis auras: quæ in culmine summo
Restitit: & pueri lustrata habitacula monstrat.
Gaudia magna Magi gaudent: sidusq; salutant.
At postquã puerum videre sub vbere matris,
Deiecti prono texerunt corpore terram:
Summisiq; simul mox mystica munera promunt:
Thus, aurum, myrrham, regiq;, hominiq;, Deoq;
Dona ferunt. SEDVL. lib. 1.
Ecce alacres summo seruantes lumina cœlo
Fixa Magi, sidusq; micans regale secuti,

Optatam tenuere viam: quæ lege futura
Duxit adorantes sacra ad cunabula gentes:
Thesaurisq; simul pro relligione solutis,
(Ipsæ etiam ut possent species ostendere Christum)
Aurea nascenti fuderunt munera regi
Thura dedere Deo: myrrham tribuere Sepulchro.

¶ Et mittens occidit omnes pueros &c.) PET. ALEX. Can. 13. Cum quibus, & altero puello, qui ante illum genitus erat, quæsito ad mortem, & non inuento, patrem eius Zachariam occidit inter templum, & altare; cum effugisset puer cum matre Elisabet; in quo nihil, quod reprehensione dignum esset, inuentum est.

IN CAPVT. 3.

¶ Esca autem eius erant locustæ, & mel Syluestre) S V I D. in uerbo ἀκρίς Comedebat autem præcursor Locustas, & mel syluestre: quod ex arboribus collectum, Manna apud multos nominatur.

¶ Ego à te dabeo baptizari; & tu venis ad me? Respondens autem Iesus dixit ei; sine modo: sic enim decet nos implere omnem iustitiam) P A N T O L. Sermone in sacrum Christi Baptisma. Et si, inquit Ioannes, hos lateas, mihi tamē factus es cognitus: noui tuam ô Domine dissimulationem: cognosco eum qui intra absconditus est: quoniam tuam cognoui Maiestatem, dum adhuc in vtero matris gestarer. Magnum mihi foret uel soluere corrigiam calceamentorū tuorum, & tu mandas, ut dexteram meam capite tuo admoueam. M A X. T A V R. hom. septima. Id est quoniam ego creatura sum, tu creator: ego seruus, tu Dominus: ego figura, tu ueritas. At Iesus ait: sine modo: sic enim decet nos implere omnem iustitiam. Id est, Quid nunc ista commemoras? Propositum susceptæ humilitatis implendum est.

¶ Ecce aperti sunt cœli, & uidit Spiritum Dei descendentem sicut columbam &c.) C Y P. de simplicitate prælatorum. Iccirco & in columba venit Spiritus sanctus, simplex animal, et lætum, non felle amarum, non morsibus sæuū, non vnguium laceratione uiolentum, hospitia humana diligere, vnius domus cōsortium nosse, cum generant, simul filios ædere; cum commeant, uolatibus inuicem cohærere, communi conuersatione vitam suam degere; oris osculo concordiā pacis agnoscere, legē circa omnia vnanimitatis implere. &c. M A X. T A V R. hom. septima. Aperti sunt cæli. Aestimo ut in cælestibus esset miraculum de his, quæ gerebantur in terra: sicut ait scriptura: In quem deside

rant Angeli prospicere. Quomodo enim non poterant non mirari uirtutes cælorum, & Dominationes, Cherubim, & Seraphim cum viderent Dominum Sabbaoth in fluuio ab homine baptizari?

IN CAP. 4.

¶ Vade post me Satana) IGNAT. Epist. octaua. Non dixit: Reuertere post me: non enim es reuersurus aliquando: sed; Vade, inquit, satana in ea quæ tibi elegisti loca, vade in ea, quibus prouocatus es à tua malitia.

¶ Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli ferues) CON. NIC. 2. Actione. 4. Sancti Anastasii Episcopi Theopoleos Epistola, per quam respondet cuidã ad dubitationem quandam, à qua expediri cupiebat. Eius autem principium tale. Si doctrina existimaretur ex uariis opinionibus. Et paulo post. Nemo autem offendatur in adorationis vocabulo. Si quidem & homines, et sanctos angelos adoramus: non autem quod λατρεύομεν, hoc est, cultum diuinũ exhibeamus. Inquit enim Moyses: Deum tuum adorabis: & illi Soli λατρεύσεις præstabis. Quo loco diligẽter obseruabis, qua ratione posteriori dicto, nimirum latriæ, adiecerũt, soli; adorabis uero, hoc ipsum non est appositum. Quam obrem adorare licet. Quid enim aliud est, quã honoris alicui exhibiti uelut emphasis, adoratio? Latria uero nequaquã: neque etiam licebit προσκυνεῖσθαι, quod est proprie, Deum adorare. Hæc quispiam ad primum dicere posset: secundũ vero multorum opinionibus subuertetur, qui experientiam lectionis sacræ nõ satis perceperit.

IN CAPVT. 5.

¶ Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt) MAXIM. CONST. de Charitate Cent. quarta. Tunc autem videbunt, atq; etiam in eo ipso thesauros, cum per charitatem, & temperantiam semet ipsos mundauerint: atq; hoc impensius, quanto ipsi se diligentius mundauerint.

¶ Beati pacifici, quoniam ipsi filij Dei vocabuntur) CYP. de Simplicitate prælatorum. Pacificos esse oportet Dei filios, corde mites, sermone simplices, affectione concordes, fideliter sibi vnanimitatis nexibus cohærentes.

¶ Beati pauperes spiritu &c.) MAXIM. CONST. de Charitate Cent. 3. Non parum multos habet mundus pauperes Spiritu, sed præter quã congruum est: & multos lugentes, sed propter rerum iacturam, & liberorũ amissionem: & multos mites, sed erga impuras affectiones: & multos esurientes, & sitientes, sed alienorum bonorum direptionem, et lucrum ex iniustitia proueniens: & multos misericordes, sed erga corpus, & ea, quæ sunt corporis:

& puros corde, sed propter inanem gloriam: & pacificos, sed animam corpori subijcientes: & multos qui insectationem patiuntur, sed rebelles, & mordinatos: et multos qui probris petuntur, sed propter turpia flagitia. Verũ enim uero illi soli beati; qui propter Christum, & secundum Christum hæc faciunt, & patiuntur. Quamobrem? Quoniam ipsorum est regnum cælorum: & ipsi videbunt Deum, & reliqua.

¶ Dico autem uobis: nisi abundauerit iustitia vestra plusquã scribarum, & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum) CHRYSOST. in Ps. 7. Quemadmodum enim non est equalis is qui se in lege recte gerit, ei qui in ijsdẽ se recte gessit ante legem, ita nec qui in gratia, ei qui sub lege; sed etiam ex tẽpore magna fit differentia. Hoc ostendens Paulus & in uitio, & in virtute, vide quomodo illos quoq; magis admiratur, et hos maiori supplicio dignos esse pronunciat, ita dicens. Quando enim gentes, quæ legẽ nõ habent, natura quæ sunt legis faciunt, ij legem non habentes, sunt sibi ipsis lex. Vides quomodo eos, qui sine lege se recte gerunt, laudat, & prædicat? Vide rursus quo modo eos etiam qui peccant in gratia, ostendit esse dignos maiori supplicio, ijs qui peccant in lege, sic dicens: Qui irritam fecerit legem Moysis sine misericordia sub duobus uel tribus testibus moritur. Quãto putatis deteriori supplicio dignus habebitur, qui filiũ Dei conculcauit, & sanguinẽ testamenti communẽ existimauit?

¶ Si oculus tuus dexter scãdalizat te, erue eũ, & c.) CLEMENS MARTYR. recognitionum lib. 7. Non dixit: Scandalizauit te, ut posteaq; peccaueris, tũc abijcias causam peccati, sed, si scandalizat te, hoc est, ut antequã peccas, causam peccati prouocãtis te, & irritantis abscindas. Nequis autem vestrũ putet, fratres, quod membrorum amputationem mandauerit Dominus; propositũ in hoc uult resecari, nõ mẽbra, et causas, quæ ad peccandũ illiciunt: quo cogitatio nostra aspectus uehiculo subiecta, ad amorem Dei sensibus corporeis inuisa contendat.

¶ Omnis qui dimiserit vxorem suam excepta causa fornicationis, facit eam mœchari.) HERMAS in libro qui inscribitur Pastor, Mandato quarto. Et dixi illi: Domine, si quis habuerit uxorem fidelem in Domino, & hanc inuenerit in adulterio, nunquid peccat uir, si conuiuit cum illa? Et dixit mihi: Quandiu nescit peccatum eius, sine crimine est vir uiuens cum illa: si autem scierit uir vxorem suam deliquisse, & non egit pænitentiam mulier, & permanet in fornicatione sua, & conuiuit cum ea uir, reus erit peccati eius, & particeps mœchationis illius. Et dixit illi. Quid ergo si permanserit in vitio suo mulier? Et dixit. Dimittat illam uir: & uir per se maneat: quia si dimiserit mulierem suam, & aliam duxerit, ipse mœchatur. Et dixi illi. Quid si mulier dimissa pœnitentiam egerit, et voluerit ad

uirum suum reuerti? non ne recipietur à uiro suo? Et dixit mihi. Immo si non receperit eam uir suus peccat, & magnum peccatum sibi admittit. Sed debet recipere peccatricem, quæ pœnitentiam egit, & non sæpe. BRVC. *decretorum lib. 19. Nulli licet vxorem suam dimittere, nisi causa fornicationis; id est si ipsa adulterium cum alio perpetrauerit, tunc licet illam dimittere propter fornicationem, sed illa viuente aliam non ducere.* CONC. TRIB. *cap. 46. de vxore constuprata. Maritus vero quandiu ipsa uiuit nullo modo alteram ducat.* CONC. FLOR. *in extrauaganti Eugenij cuius initiũ est: Exultate Deo. Quamuis autem ex causa fornicationis liceat tori separationem facere, non inde tamen aliud matrimonium contrahere fas est: cum matrimonij vinculum legitime contracti, perpetuum sit.* CONC. MIL. Can. 17. *Placuit ut secundum Euangelicam, & Apostolicam disciplinam neq; dimissus ab vxore, neq; dimissa à marito, alteri coniungantur: sed ita maneant, aut sibi reconcilietur. Quod si contempserint, ad pœnitentiam redigantur.*

Ego autem dico vobis non iurare omnino) AMB. *in Psalmum. 118. Serm. 14. Nemo bene iurat, nisi qui potest scire quod iurat. Iurare igitur, indicium scientiæ, testimonium conscientiæ est. Et bene iurat, qui ad lucernam verbi pedes suos dirigit, qui lucem in semitis suis cernit. Lux tibi præeat, si iurare disponis; id est, cognitio veritatis præcedat, ut vinculum sacramenti tibi nõ possit nocere. Vbi religio sanctior, ibi fides veritatis est plenior. Deniq; ideo Dominus, qui uenit docere paruulos, imbuere nouos, firmare perfectos, ait in Euangelio, Non iurandum omnino, quia infirmis loquebatur. Deniq; non ad solos Apostolos loquebatur, sed ad turbas. Voluit enim te non iurare, ne peiures. Et addidit: Non iurare neq; per cœlum, neq; per terram, neq; per Hierosolymam, neq; per caput tuum: per hæc videlicet quæ subiecta non sunt tuæ potestati. Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum. Iuret ergo ille, quem sacramenti sui pœnitere non poterit.* ISID. *Sent. libro secundo cap. 31. Sicut mentiri non potest qui non loquitur, sic periurare non poterit, qui iurare non appetit. Cauenda igitur est iuratio, nec ea vtendum nisi in sola necessitate. Non est contra Dei præceptum iurare; sed dum vsum iurandi facimus, periurij crimen incurrimus. Nunquã ergo iuret, qui periurare timet.* CORN. *Pont. Epist. secunda. Quæ nos sanctorum sequentes Apostolorum, eorumq; successorum iura firmamus; et sacramẽta incauta fieri probibemus.* CONC. ILERDENSE. *cap. 3. Quod ita à nobis, & à maioribus constitutum esse docetur, si siue secundum canones, siue ad arbitrium Episcopi sibi collegas septem adiungat; & iuret in sacro coram posito Euangelio, quod eum sancta Trinitas, & Christus filius Dei, qui illud fecit, & docuit, quod Euangelium continet, & sancti quatuor Euangelistæ, qui illud scripserunt, sic adiu-*

nent, quod ille prænominatam actionem ita non perpetrarit, sicut ei de illo oblatum est. Et in hac satisfactione purgatus, secure deinceps suum exerceat ministerium. Quā satisfactionem non nulli præcedentium patrum. S. Leonem Papam in Basilica S. Petri Apostoli corā Reuerend. Cæsare Carolo, ac Clero & plebe ita fecisse commemorant: atq; ita mox venerandum Principem contra eiusdem sancti Papæ aduersarios dignæ vltionis vindictam exercuisse.

¶ Ego autem dico vobis non resistere malo: sed si quis te percusserit in unā maxillam, præbe ei & alteram &c.) MAXIM. CONST. De Charitate Cent. prima. Quorsum hæc præcepit nobis? ut te ab omni iracundia, & perturbatione uacuum conseruaret, alienumq; à tristitia: & illum per tuā malorum tolerantiam erudiret: & sic vtrosq; ueluti bonus pater sub Charitatis iugum adduceret. AMB. in Psalmum. 118. Dominus Iesus docens virtutem, atq; insigne patientiæ, ait: Qui te percusserit &c. Vult enim discipulos & iniuriarum esse patientes, nec referire facile: ne dum ferire potens iniuriam faceret, indicium humilitatis non exhiberent. Patientia enim humilitatis indiciū est. IDEM in Lucam cap. 10. Imitatores mei estote: ultionis studia deponite: insolentiam verberantium non iniuriæ relatione, sed magnanimitate tolerantiæ supportate. Nemo in se debet, quod in alio reprehendit, imitari. Grauiora contumacibus mansuetudo uulnera refert. Hoc pugno repercussit Dominus verberantem dicendo: Qui te percussit in unam maxillam &c. Fit enim ut iudicio suo ipse se damnet; & quodā stimulo sui compungatur affectus, qui relatam sibi sedulitatem pro iniuria quam fecit, aduerterit.

IN CAP. 6,

¶ Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua) AMB. de Officijs libro primo cap. 30. Vides q; moralem iudicem habeas? Te consulit quo modo opus tuum suscipiat: mentem tuam prius interrogat. Nesciat, inquit, sinistra tua quid faciat dextera tua. Non de corpore loquitur, sed etiā vnanimus tuus, frater tuus quod facis nesciat: ne dum hic mercedem quæris iactantiæ, illic remunerationis fructum amittas. Perfecta autem est liberalitas, ubi silentio quis tegit opus suū; & necessitatibus singulorum occulte subuenit: quem laudat os pauperis, & nō labia sua. LAVRENT. hom. de Eleemosyna. Tale est quod dicit. Quādo bonum aliquod conatur facere dextra, id est anima, non illam impediat sinistra quæ est caro: sed tanquā dormiente sinistra, festinet dextera furtiuo more operari bonū; & expellere malum de membris, quod dicitur sinistrum.

¶ Pater noster qui es in cœlis &c.) AMB. de Sacramentis lib. sexto cap. quinto. Laus Dei quod Pater prædicatur in eo pietatis gloria. Laus Dei, quia

in cælis habitat, & in terris. Pater sanctificetur nomen tuum, id est, ut sanctifi cet seruos suos. Nomen enim illius sanctificatur in nobis, quando prædicantur homines Christiani. Ergo optantis est, Sanctificetur nomen tuum. Veniat regnum tuum. Postulatio ut in nobis sit regnum Christi. si Deus in nobis regnat, locum habere aduersarius non potest. Culpa non regnat, peccatum nō regnat sed regnat virtus, regnat pudicitia regnat, deuotio. MARTIAL. Epist. ad Tolosanos. Patrem omnium Deum in cælis regnantem semper inuocate, ut ueniat eius regnum deprecantes: fiatq; eius volūtas in nobis sicut in Angelis cælorū IOAN. CLIMACHVS. gradu 24. Malus est diabolo et famî lia ritate cōiunctus, & nomine. Quocirca & Dominus ita illum appellandū mo nuit in oratione, quam ipse instituit, dicens: libera nos à malo.

¶ Respicite volatilia cæli &c.) AMB. Hexameron lib. tertio cap. septimo. In quo primum profundum Dei consilium debemus aduertere, quod etiam mi nima quæq; non negligat, sicut in Euangelio Sapientia Dei dicit: Respicite uolatilia cæli &c.) Cum enim illa pascuntur Dei gratia, nemo sibi debet de sua industria, & uirtute blandiri.

IN CAPVT. 7.

¶ Nolite iudicare, & non iudicabimini: nolite condēnare, & non condēnabi mini) AMB. ANSB. in Apocal. libro secundo. Ac si diceret. Si non alio modo subiectos peccantes iudicaueritis, nisi quo prius uosmet ipsos similiter delinquentes iudicatis, nec alio modo illos labentes condēnaueritis, nisi quo vos ipsos si labi contingat, condemnatis, à me futuro examinis die nec iudicabimini, nec condemnabimini.

¶ Petite, & accipietis &c.) EVS. EMES. hom. 3. ad Monachos. Petamus orando: quæramus laborando: pulsemus desiderando: pulsemus proficiē do: pulsemus perseuerando, & in spe cælestium promissorum tanto incitemur studio, tantoq; inardescamus affectu, ut cum præmiorum dignitate desideriorū magnitudo concordet.

¶ Quanto magis pater uester qui in cælis est dabit bona petentibus se?) AMB de Spiritu sancto lib. primo cap. quinto. Secundum Lucam autem inuenies ita scriptum. Quanto magis pater vester de cælo dabit Spiritum bonum petentibus se? Aduertimus ergo bonum esse Spiritum sanctum Domini iudicio, Euangelistarum testimonio, quando alius pro sancto Spiritu bona, alius pro bonis sanctum Spiritum nominauit. DID. de Spiritu sancto libro primo. Porro Spiritus sanctus confessione omnium immutabilis est sanctificator, scientiæ diuinæ, & vniuersorum attributer bonorum, et, ut breuius dicam, ipse subsistens in

his bonis

his bonis quæ à Domino largiuntur. Nam eundem Euangelij locum Matthæus, Lucasq; describens, alter ex his ait: Quanto magis pater vester cælestis dabit bona petentibus se? Alter uero: Quanto magis pater uester cælestis dabit Spiritum suum sanctum petentibus se? Ex quibus apparet Spiritum sanctum plenitudinem esse donorum Dei; & ea quæ diuinitus administrantur, non absq; eo subsistere: Quia omnes vtilitates, quæ ex donorum Dei gratia suscipiuntur, ex isto fonte demanant.

¶ *Quam angusta porta & arcta uia est, quæ ducit ad uitam: & pauci sunt qui inueniunt eam)* GREG. NAZ. *de Theologia libro primo. At rursus, cum audis viam, quæ ad cœlum perducit, vnam esse, & eam quidem per angustam, quid putas hic sibi vult sermo? Vnam sane esse, si virtutem spectes, hæc enim vnica est, quantumuis in multas partes secetur. Verum angustam, propterea quod sudoris plane multum exhibet viatoribus; quodq; non adeo multis est trita, præsertim si cõuertas oculos ad multitudinem eorum, qui itinere aduerso per spatiosissimum vitiorum campum ad inferos corruũt.* MAXIM. CONST. *de Charitate Cent. secunda. Quod si animum induxeris inuenire viam ducentem ad vitam, eandem in uia quæras necesse est; & ibi inuenies: in ea scilicet, quæ dixit: Ego sum via, & ianua, & ueritas, & vita. Verũ tamẽ ualde laboriose hæc tibi inquirenda, & indaganda est: Pauci enim sunt, qui illam inueniunt. Est itaq; omnibus modis tibi cauendum, ne à paucis illis destitutus, cum multis uiatoribus inueniaris.*

IN CAP. 8.

¶ *Filij autem regni eijcientur in tenebras exteriores)* CYP. *de Oratione Dominica. Continua autẽ oratione, et prece opus est, ne excidamus à regno cælesti: sicut Iudæi, quibus hoc promissum prius fuerat, exciderunt, Domino manifestante, & probante; Multi, inquit, venient ab oriente &c. Ostendit quia ante filij regni Iudæi erant, quando & filij Dei esse perseuerabant. Posquã cessauit circa illos nomen paternum, cessauit & regnũ.*

¶ *Dimitte mortuos sepelire mortuos suos)* AMB. *de Fide Resurrectionis. Secundũ scripturas autẽ triplicem esse mortem accipimus. Vna est cũ morimur peccato: Deo viuimus. Beata igitur mors, quæ culpæ refuga, Domino dedita, à mortali nos separat; immortali nos consecrat. Alia mors, est vitæ excessus: qua mortuus est Patriarcha Abraham, patriarcha Dauid, & sepulti sunt cum patribus suis, cum anima nexu corporis liberatur. Tertia mors est de qua dictum est. Dimitte mortuos sepelire mortuos suos. Ea morte non solum caro, sed etiam anima moritur. Anima enim, quæ peccat, ipsa morietur. Moritur*

enim Domino non naturæ infirmitate, sed culpæ. Sed hæc mors non perfunctio huius est vitæ, sed lapsus erroris. Vna ergo est mors spiritalis, alia naturalis, tertia pœnalis. Sed non quæ naturalis, eadem pœnalis: non enim pro pœna, sed pro remedio dedit mortem.

IN CAPVT. 10.

¶ *In viam gentium ne abieritis)* CYP. *libro primo Epist. sexta Satiat ad huc in Euangelio suo Dominus, & maiorem intelligentiæ lucem manifestat, quod ijdem qui se nunc à tribu Iuda, & Beniamin sciderant, & Hierosolymis derelictis Samariam secesserant, inter profanos, & gentiles computarentur. Nam cum primum discipulos suos in ministerium salutis mitteret, mandauit, & dixit: In viam nationum ne ieritis, & in ciuitatem Samaritanorom ne introieritis. Ad Iudæos primum mittens, gentiles adhuc præteriri iubet. Addendo autem & ciuitatem Samaritanorum debere omitti, vbi erant schismatici, ostendit schismaticos gentilibus adæquari.*

¶ *Gratis accepistis, gratis date)* CON. TOL. 11. *Can.* 8. *Quicquid inuisibilis gratiæ consolatione tribuitur, nūquā quæstu, uel quibuslibet præmijs venundari penitus debet: dicente Domino: Quod gratis accepistis, gratis date.*

¶ *Nolite possidere aurum, neq; argentum &c.)* OECVM. *in Act.* Apo*stol cap.* 18. *Præcepta illa non semper, sed ad tempus seruanda dabantur.* ET *Paulo post. Hoc autem, sicut dictum est, tunc iusserat suam volens ostendere potentiam, quod nulla re ad uitam necessaria carerent.*

¶ *Cum autem persequentur vos in ciuitate ista fugite in aliam.)* PELAG. *secundus Pont. Epist. secunda. Nam & ipse Dominus de loco ad locum secessit, id est transiuit, Iudæis illum quærentibus. Fugiens ille quærentes, & persequentes se dedit nobis exemplum fugere persequentes se, & de ciuitate ad ciuitatem trāsire, dicens si uos persecuti fuerint in ciuitate ista, fugite in aliam, et cætera talia his similia. Nam si fugere malum est, persequi multo deterius. Hic quidem, ne moriatur, absconditur: hic autem persequitur, ut occidat; & ut fugiatur præcipitur.* PET. ALEX. *can. nono de. Pœnitentia. Insuper in persecutionibus propter nomen suum profugere nos vult de loco ad locū: quemadmodum iterum audiuimus eum dicentem, Cum autem persequētur &c. Non vult nos transfugere ad satellites, & lancearios diaboli, ne auctores illis efficiamur plurium homicidiorum, & quasi cogentes eos, ut amplius exasperentur, & perpetrent mortifera facinora: sed uult ut expectemus, & nostri agamus curam: vigilare item, & orare; ne ingrediamur in tentationem.*

¶ *Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine)* PHILIPP., *in Iob. cap. secundo. Tenebræ præ obscuritate sui scripturarum sacramenta intelligū-*

tur, in quarum arcanis, & secretis mysterijs habitaturum Deum prophet... nunciat dicens: Et posuit tenebras latibulum suum. Et de quibus ipse Dominus ad discipulos suos ait: Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine. id est: quæ cũque uobis in ænigmate, & parabolis loquor, vos disserendo lumen audientibus præbete intelligentiæ. Quia scripturæ non solum per diligentiam, sed per gratiam Domini reuelantur.

¶ *Omnis ergo qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo qui in cælis est.)* A M B. *de pœnitentia libro primo cap. secundo. Vbi confitetur, pro omnibus confitetur, omnes complectitur: ubi negat non omnes negat. Sicut enim supra habetur: Omnis qui me confessus fuerit, cõfitebor & ego eum, hoc est, omnem. Consequens erat ut infra quaq; sic diceret: Omnis autem qui negauerit me. Sed ne omnes negare videretur, ita subiecit. Qui autem negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum. Gratiam promittit omnibus: non omnibus minatur iniuriam. Quod est miserationis, exeggerat; quod vltionis, extenuat. Atq; ita scriptum est non solum in eo libro, qui secundum Matthæum scribitur Euangelij Domini Iesu, sed etiã in eo lectum est, quem secundum Lucam reperimus, ut scias non otiose id posuisse utrunq;.*

IN CAPVT. 11.

¶ *Nemo nouit filium nisi Pater: neq; Patrem quis nouit nisi Filius, & cui uoluerit Filius reuelare)* A M B. *de Spiritu sancto libro secundo cap. 12. Plus dixit de filio, non quod plus habeat q̃ pater; sed ne minus habere credatur. Nec immerito sic reuelat Patrem, qui sic nouit Patrem, quemadmodũ Filium nouit Pater. Accipe nunc quia Deum Patrẽ nouit & Spiritus. Scriptũ est enim. Quia sicut ea, quæ hominis sunt, nemo nouit nisi Spiritus qui in ipso est, sic & quæ Dei sunt, nemo cognouit nisi Spiritus Dei. Nemo inquit, cognouit nisi Spiritus Dei, Nunquid exclusus est Dei Filius? non vtiq; quia nec Spiritus sanctus exclusus est quum dicitur: Neq; Patrem quis nouit nisi Filius. Ergo vnius ei Pater, & Filius, et Spiritus sanctus & naturæ sunt, et sciẽtiæ.*

¶ *Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos)* D O R O T H. *Serm. primus. Quid est quod dixit? Ecce elaborastis, ecce miseri facti estis, iam experti estis malum contumaciæ vestræ. Venite igitur, conuertimini, uenite, cognoscite imbecillitatem, & ignominiam vestram, ut redeatis in requiem, in gloriam vestram pristinam. Venite, reuiuiscite per humilitatem, qui per superbiam morti addicti estis.*

¶ *Ideo ipsi iudices vestri erunt.)* AMB. *in Epist. ad Rom. cap. secundo. Primum quidem accusatores erunt gentiles credentes non credentium gentiliũ, sicut Iudæis non credentibus dicit Dominus de discipulis suis: Ipsi iudices vestri erunt. quia perfidia Iudæorum iudicabitur fide Apostolorum: qui cũ ex ipsis essent, ipsis diffidentibus crediderunt.*

¶ *Spiritus autem blasphemia non remittetur)* AMB. *de Spiritu sancto libro primo cap. 3.* Diligenter *aduerte. Nunquid alia est offensa Filij, alia Spiritus sancti? Sicut enim vna Diuinitas, sic vna iniuria. Sed qui corporis specie deceptus humani, remissius aliquid sentit de Christi carne, q; dignum est, (neq; enim vilis nobis debet videri, quæ aula virtutis, fructus est virginis) habet culpam: non est tamen exclusus à venia, quam fide possit asciscere. Si quis uero Sancti Spiritus dignitatem, maiestatem, & potestatem abneget sempiternam, & putet non in spiritu* Dei *eijci dæmonia, sed in beelzebub, non potest ibi exoratio esse ueniæ, ubi sacrilegij plenitudo est. quia qui Spiritum negauit, &* Deum *Patrem negauit, & Filium: quoniam idem est Spiritus Dei, qui Spiritus Christi est. Vnum autem esse Spiritum nemo dubitauerit, & si de vno* Deo *pleriq; dubitauerint.*

IN CAPVT. 15.

¶ *Et irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram)* ALEX. I. *Pont. Epist. 1. Quid enim aliud est reijcere mandatum Dei, quã priuato consilio, iudicio humano nouis rebus constituendis liberius delectari?*

¶ *Omne quod in os intrat, in ventrem uadit, et in secessum emittitur)* GVIM. *de veritate corporis & sanguinis Christi in Eucharistia libro secundo. Non enim sententia illa* Dominica *nisi de cibis, qui ad sustinendam huius mortalis corporis vitam ingeruntur, competenter intelligi potest. Nemo est enim qui de eo, quod Saluator post resurrectionem suam comedit, sicut nec de Angelis, qui apud Abraham comederunt, id uel audeat suspicari. Sicut igitur cibus corruptibilis quum ab immortalibus sumitur, hac secessus lege commode creditur non teneri: ita cibum incorruptibilem, quod est corpus Domini, quum à mortalibus editur, secessus necessitatem pati nefas est arbitrari.*

¶ *Non sum missus nisi ad oues, quæ perierunt domus Israel)* AMB. *in Psalmum. 43. In quo quidem loco velut dubitasse quosdam cognoui quid sit quod ait: Non sum missus nisi ad oues quæ perierunt domus Israel. Quasi nobilitatem generis electi ad saluandas animas Dominus quæ*

fiſſe uideatur, qui venit ut omnes redimerentur. Sed oſtendere dignatus eſt propoſitum; quod eos quos primo elegerat, nequaquam refutare cupiebat: & ſæpe deuios, & errantes paterno quodam reuocare quærebat affectu. Sed vbi ipſi auctorem proprium reliquerunt, ſciens ſe Deum montium eſſe, non uallium, & regnum cœlorum non à faſtidientibus, ſed à colentibus diripi, paulatim conuerſus ad gentes eſt: ut & nationum pius probaretur affectus, & illorum merito pertinacia condemnaretur.

IN CAPVT. 16.

¶ *Tu es Chriſtus filius Dei uiui)* LEO. *primus Pont. Epiſt.* 14. *Hoc eſt, tu qui vere es filius hominis, idem uere es filius Dei uiui. Tu inquã uerus in Deitate, uerus in carne: & ſalua geminæ proprietate naturæ utrinq; unus.*

¶ *Beatus es Simon Bariona, quia caro, & ſanguis non reuelauit tibi, ſed pater meus qui in cœlis eſt)* Leo. 3. Pont. Serm. *ſecundo in natiuitatem Apoſtolorum Petri & Pauli. Ideoq; beatus es, quia pater meus te docuit, nec opinio te terrena fefellit, ſed inſpiratio cœleſtis inſtruxit, & non caro, & ſanguis, ſed ille me tibi cuius ſum vnigenitus indicauit.* CONC. ARAVSICANVM *Can. octauo. Si quis alius miſericordia, alius uero per liberum arbitrium, (quod in omnibus, qui de præuaricatione primi hominis nati ſunt) conſtanti ſæuitia hominem ad gratiam baptiſmi poſſe uenire contendit, à recta fide probatur alienus. Is enim non omnium liberum arbitrium per peccatum primi hominis aſſerit infirmatum, aut certa ita læſum putat, ut tamen quidam ualeant ſine reuelatione Dei myſterium ſalutis æternæ per ſemet ipſos poſſe conquirere. Quod quã ſit contrarium, ipſe Dominus probat, qui non aliquos, ſed neminem ad ſe poſſe uenire, teſtatur, niſi quem Pater attraxerit. Sicut & Petro dicit: Beatus es Simon Bariona &c.*

¶ *Et ego dico tibi quia tu es Petrus: & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam: & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam)* LANF. *de Sacramento Euchariſtiæ. Et hoc impio ore garriſti, quod garriſſe nemo legitur, non hæreticus, non ſchiſmaticus, non falſus aliquis Chriſtianus. Quotquot enim à primordio Chriſtianæ Eccleſiæ Chriſtiani nominis dignitate gloriati ſunt, & ſi aliqui relicto veritatis tramite per deuia erroris incedere maluerint, ſedem tamen ſancti Petri Apoſtoli magnifice honorauerunt, nullamq; aduerſus eam huiuſmodi blaſphemiam vel dicere, vel ſcribere pſumpſerunt. Quod indubitatũ habet, qui eorũ ſcripta legit, quæ diuerſis temporibus, ac diuerſis de cauſis*

Sedes Apostolica ab eis transmissa, vel porrecta recepit. Deniq; ipse Dominus honorifice alloquitur eum in Euangelio suo dicens: Tu es Petrus, & super &c. Quae tametsi de pastoribus sanctae Ecclesiae dicta esse credantur, & à quibusdam catholicis exponantur; praecipue tamen de Romana Ecclesia intelligēda esse sacri Canones & Pontificum Decreta testantur. **LEO. 3. Pont.** *Serm. secundo in natiuitatem Apostolorum Petri & Pauli.* **Hoc est** *Sicut Pater meus tibi manifestauit Diuinitatem meam, ita ego notam tibi facio excellentiam tuam. Quia tu es Petrus: id est cum ego sim inuiolabilis petra, ego lapis angularis qui facio vtraq; vnum, tamen tu quoq; petra es, quia mea virtute solidaris: ut quae mihi potestate sunt propria sint sibi mecum participatione cōmunia. Super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam: & portae inferni non praeualebunt aduersus eam. Super hanc inquit fortitudinem aeternum extruā templum: & Ecclesiae meae coelo inserenda sublimitas in huius fidei firmitate consurget. Hanc confessionem portae inferi non terrebunt: mortis uincula non ligabunt. Vox enim ista vox vitae est: & sicut confessores suos in Ecclesia prouehit, ita negatores ad inferna demergit.* **LEO. primus Pont. Epist. 87.** *Sed huius muneris sacramentum ita Dominus ad omnium Apostolorum Officium pertinere voluit; ut in beatissimo Petro Apostolorum omnium summo principaliter collocaret; ut ab ipso quasi quodam capite, dona sua velut in corpus omne diffunderet: exortem se mysterij intelligeret esse Diuini, qui ausus fuisset à Petri soliditate recedere. Hunc enim in consortium indiuiduae vnitatis assumptum, id quod ipse erat, uoluit nominari, dicendo, Tu es Petrus: & super han petram aedificabo Ecclesiam meam. Vt aeterni aedificatio templi mirabili munere gratiae Dei in Petri soliditate consisteret: hanc Ecclesiam suā firmitate corroborans, ut illam nec humana temeritas posset appetere, nec portae contra illam inferni praeualerent.* **MAXIM. TAVR.** *in natali sanctorum Tauricorum. Nam ideo hoc à maioribus prouisum est, ut Sanctorū ossibus nostra corpora sociemus, vt dum illos tartarus metuit, nos poena non tangat: dum illis Christus illuminat, nobis tenebrarum caligo diffugiat. Cum sanctis ergo martyribus quiescentes euadimus inferi tenebras, eorum proprijs meritis, attamen consocij sanctitate. Ait enim Dominus Petro. Tu es Petrus, & super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam: & portae inferi non praeualebunt ei. Si ergo Apostolo, & martyri Petro inferni porta praeualet, quisquis sociatur martyri, tartaro non tenetur. Martyres enim inferni porta non possidet, quoniam eos paradisi regna suscipiunt. Nā videmus eos vtiq, iā regnare.*

¶ Et tibi dabo claues regni coelorum: & quodcūq; ligaueris super terrā, erit ligatum & in coelis: &c.) **IVL. primus Pont. Can. 3.** *Quoniam quanq; à comprouincialibus episcopis accusati causam Pontificis scrutari liceat, non*

tamen definiri inconsulto Romano Pontifice permissum est: cum beato Petro Aposto'o, & non ab alio quam ab ipso dictum sit Domino: Quæcunq; ligaueris super terram &c. FELIX *secundus Pont. Can.* 18. *Quanq; comprouincialibus episcopis vna cum eorum metropolitano suæ prouinciæ causam episcoporum liceat charitate, & concorditer agitare, non tamen (sicut in prædicta te præsente constitutum est Synodo) licet definire absq; Romani Pontificis authoritate. Quod si secus à quibusdam præsumptum fuerit, ipsi qui hoc egerint suæ psumptionis suscipiant damnum: & illi, qui ab eis perperam excommunicati, aut damnati fuerint, authoritate huius sanctæ sedis, & beati pceptoris nostri clauigeri Petri potestate soluantur, atq; restituantur. Ipse enim ait Dominus: Quæcunq; ligaueris super terram. &c.*

¶ *Si quis vult post me venire, abneget semet ipsum*) ANS. *de mensuratione Crucis. Immo Domine iam cogor dicere, saluo verbo tuo, quod nullus semet ipsum ualeat abnegare. Quomodo enim se abnegabit, qui nunquã aliquid iuris in se habuit? Sed Domine in hoc verbo ostendis maximam gratitudinem tuam: ut hoc tanti æstimes, ut quicunq; in se sibi aliquid iuris vsurpauerat, si ab hoc ceciderit, ut vlterius se tibi rapere non attentet, Da mihi Domine ut me abnegem: immo ut reddam quod rapui violenter.*

IN CAP. 17.

¶ *Da eis pro me, & te.*) AMB. *in Lucam libro quarto. Magnum quidem & spiritale documentum, quo Christiani viri sublimioribus potestatibus doceantur debere esse subiecti, ne quis constitutionem regis terreni putet esse soluendam. Si enim censum Dei filius soluit, quis tu tantus es, qui non putes esse soluendũ? Et ille censum soluit, qui nihil possidebat: tu autẽ qui sæculi sequeris lucrum, cur sæculi obsequium non recognoscas?*

IN CAPVT. 18.

¶ *Nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnũ cœlorum*) IDEM *de Paradiso cap.* 12. *Puer enim cum maledicitur, nõ remaledicit: cum percutitur, non repercutit: ambitionum, & rapinarum tentamenta non nouit.*

¶ *Si duo ex vobis consenserint super terram &c.*) CYP. *de simplicitate prælatorum. Vnanimitatem prius posuit, concordiam pacis ante præmisit, ut conueniat nobis fideliter, & firmiter docuit. Quomodo autem potest ei cum aliquo conuenire cui cum corpore ipsius Ecclesiæ, & cum vniuersa fraternitate non conuenit? Quomodo possunt duo, aut tres in nomine Christi colligi, quos*

constat à Christo, & ab eius Euangelio separari? Non enim nos ab illis, sed illi à nobis recesserunt. ET paulo post. Non homines ab Ecclesia diuidit, qui instituit, & fecit Ecclesiam; sed exprobrans discordiam perfidis, & fidelibus pacem sua uoce commendans, ostendit magis esse se cum duobus, aut tribus unanimiter orantibus, quã cum dissidentibus plurimis: plusq; impetrari paucorum concordi prece, quã discordi oratione multorum.

IN CAPVT. 19.

¶ Vende omnia quæ habes, & da pauperibus) AMB. in Psalmum. 1. Dein de dicenti quod fecisset illa omnia, addiecit perfectiora, dicens: Vende omnia quæ habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in cœlo. Tamũq; abesse docuit inter malorum declinationem, & imitationem bonorum: ut hæc abnuerit, qui illa sibi facilia iudicabat. Sed quia nec illa ascenderat, ideo ad hæc aptare se non potuit. Nam si dilexisset proximum, potuisset pauperibus subsidia sui patrimonij non negare.

IN CAPVT. 20.

¶ Multi enim sunt uocati, pauci verò electi) PRIMAS. in Epist. ad Heb. cap. nono. Vt repromissionem æternæ hæreditatis accipiant illi, qui uocati sunt æterna uocatione. Nam non loquitur hic de generali vocatione de qua Dominus ait: Multi uocati, sed pauci electi: sed de illa de qua idem egregius prædicator ait loquens de electis: Quos præsciuit, hos & prædestinauit &c.

¶ Non est meum dare uobis, sed quibus paratum est à Patre meo) AMB. de fide lib. 5. cap. 3. Deniq; ut agnoscatis non infirmitatis, sed indulgentiæ esse quod dixit: Non est meum dare uobis; vbi sine matre filij Zebedæi rogant, nihil de Patre dixit. Sic enim dixit. Non est meum dare vobis, sed quibus paratum est. Ita Marcus Euangelista posuit. Vbi vero mater pro filiis rogat; hoc est secundum Matthæum. Non est, inquit, meum dare vobis, sed quibus paratum est à Patre meo. Hic addidit, à Patre meo, quia maiorem indulgentiam maternus poscebat affectus.

IN CAPVT. 22.

¶ Quomodo ergo Dauid in spiritu uocat eum Dominum, dicens: Dixit Dominus &c.) AMB. de fide lib. 3. cap. 4. O quã caute propter Arianos etiam in hoc testimonio Dominus fidei prospexit. Non enim dixit: Vocat

eum Spiritus

cum Spiritus Dominum : Sed quod Dauid dixit in Spiritu : ut cuius secundũ carnem filius est (Dauid scilicet) eius etiam secundum Diuinitatem & Dominus, & Deus crederetur.

IN CAPVT. 16.

¶ Quum uideritis abominationẽ desolationis) G R E G. T V R. historiarũ gẽtis Francorũ lib. 1. Antichristus uero primũ circuncisionem inducet, se asserẽs Christũ: deinde in tẽplo Hierosolymis statuã suam collocabit adorandam: sicut Dominum dixisse legimus: Videbitis abominationem &c. V I C T O R. M A R T Y R. in Apocal. Et statuet, inquit, templum suum super Samariã, super montem inclytum, & sanctum, id est Hierosolymis imaginem, sicut Nabuchodonosor fecerat, tunc hic substituet. Modo hoc Dominus resoluens, admonens Ecclesias suas de nouissimis temporibus, & periculis, ait: Cum autem videritis aspernationem quæ dicta est per Danielem prophetam stantem in loco suo, qui legit, intelligat. Aspernatio dicitur, quando exasperatur Deus quod Idola pro eo colãtur: uel dogma hæreticorũ in Ecclesijs introducatur. H I E R. in Esaiam capite secundo. Vbi quondam erat templum, & religio Dei, ibi Hadriani statua, & Iouis idolum collocatum est. quod multi super illo testimonio interpretantur, quod in Euangelio legimus: Quum autem videritis abominationem &c. A V C T O R. Vide quæ in Danielis cap. nonũ notauimus.

¶ Tunc apparebit signum filij hominis in cælo) E P H R A E M Serm. de Pœnitentia. Cum viderimus signum, præciosam scilicet, ac uiuificam Crucem in cœlo lucentem, omnesq; fines orbis terræ ultra solis claritatem illustrantem. Vbi uero uiderint omnes regium istud, ac tremendum sceptrum in cœlo reuelari, iam tunc agnoscent singuli continuo ipsum quoq; regem reuelandum, qui illo clauis affixus est. P E T. C L V N. Epist. 1. lib. 1. Quid rogo hic dictũ signũ filij hominis putatis? nunquid ipsum filium hominis? sed signum non est res eadẽ cuius est signum. Aliud est enim signum, aliud illud cuius est signum. Vnde nõ potuit esse signũ filij hominis, quod est ipse filius hominis. Quid ergo erit? cogitate, quærite, uestigate. Quod erit tãti precij, tãtæ gloriæ, tãtæ sublimitatis signũ ut tũc appareat in cœlo, quãdo ipse filius hominis cũ uirtute magna, et maiestate descendet de cœlo. Sed quid laboratis? Nolite leuitatem uẽtorum, vanitatẽ umbrarũ, phantasmata somniorum, distortas persequi semitas errorum. Abijcite mendacia in quibus nihil stabile: assumite ueritatẽ, in qua nihil est mobile. Illud, illud est signũ filij hominis, quod eũ magis declarat esse filiũ hominis. Quid uero eũ adeo declarauit esse filiũ hominis, q̃ mors, quã nullus unq̃ euadit filius hominis? Quam quia in hac, de qua sermo est, Cruce, Christus pati voluit; licet esset filius Dei, filium tamen se esse hominis per crucem moriendo

signauit. Signando ergo verum filium hominis, dicitur Crux *uere signum filij hominis.*

IN CAP. 25.

¶ Venite benedicti &c.) FVLG. *de duplici prædestinatione libro primo.* Quod vtiq; manifesto Dominus ipse Sermone perdocuit in eo, quod à se osten dit paratum non solum regnum vbi lætentur boni, sed & ignem æternum ubi crucientur mali. Bonis ergo dicturus est: Venite benedicti &c. malis autē dicturus est: Ite maledicti &c. Ecce ad quod Dominus iniquos, & impios pdestinauit, id est ad supplicium iustum, non ad aliquod opus iniustum: ad pœnam non ad culpam: ad punitionem, non ad transgressionem: ad interitum, quem ira iusti iudicis peccantibus reddidit, non ad interitum, quo in se iram Dei peccantium iniquitas prouocauit.

¶ Discedite à me maledicti in ignem æternum &c.) ARNOB. *in Psalmum.* 100. Non enim dicit iniustis ad sinistram positis: Ite in ignem æternū quia mentiti, quia fornicati, quia diuersa facinora commisistis, sed quia esuriui, & non dedistis mihi manducare &c. Cum ergo ignis criminibus debeatur: cur criminibus non imputetur supplicium, quo crimina per misericordiā remittantur? Ite ergo, inquit, in ignem æternum, quia unde ignis extinguitur contempsistis. Audistis enim scriptum, quod eleemosina à peccato liberat: audistis quia sicut ignis extinguitur ab aqua, ita ab eleemosyna tolluntur vniuersa peccata. Ite ergo in ignem, quia viuere eum uos fecistis.

¶ Et ibunt hi in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam) FVLG. *Supra.* Prædixit, & promisit præmium quo fruentur iusti: non autem promisit, sed prædixit supplicium, quo punientur iniusti. Neq; vero sicut prædestinauit sanctos ad iustitiam accipiendam, sic prædestinauit iniquos ad eandē iustitiam amittendam. IVLIAN. *de prognosticis futuri sæculi libro. 3. cap.* 44. Ordo verborum Promissionis Dominicæ, quo Dominum Christum, & sanctis regnum, & reprobis credimus daturum perenne supplicium, ita se habet: ut prius præcurrat impiorum damnatio, & postea sequatur remuneratio electorum: Christo Domino prædicante: Ibunt iniusti in supplicium æternum, iusti autem in uitam æternam. In Apocalypsi seruatum quoq; hunc ordinem legimus; vbi signanter expressus est. Prius enim de diabolo, ac suorum omnium pœna refertur, & dicitur: Mors, & infernus missus est in stagnum ignis ardentis sulfuris, & omnis qui non est inuentus in libro vitæ missus est in stagnum ignis. Post inde de sanctorum beatitudine futura subiungitur. Et uidi cælum nouum, & terram nouam. Quibus verbis datur intelligi, quod

iusto Dei iudicio prius peccatoribus irrogetur æternum supplicium, & postea sanctis æternorum retribuantur munera premiorum.

IN CAPVT. 26.

¶ Pater si possibile est, transeat à me calix iste: veruntamen non sicut ego uolo, sed sicut tu,) VI. SYNOD. CONST. *Actione. 4. Quod & sanctus* Ambrosius *in explanatione sancti Lucæ Euangelistæ sic disserit. Suam ad hominem retulit; Patris, ad Diuinitatem. Voluntas enim hominis, temporalis: voluntas Diuinitatis, æterna. Hæc spiritalis pater cõmemorans, astruit qualem uoluntatem ex æterno cum Patre, & Spiritu sancto Filius communē naturaliter habet, qualem ue temporaliter per assumptam humanitatem idem ipse in sua persona suscepit. Quod & Apostolicæ memoriæ sanctus Leo in epistola ad Leonem Augustum explanat: unicuiq; formæ, id est naturæ, quæ in Christo sunt, discreta consideratione, quæ in scripturis de eo referuntur, assignans, & hoc quod suam Dominus dixit voluntatem, ad humanitatem eius pertinere demonstrans, sic dicit. Secundum quidem formam serui non venit facere voluntatem suam, sed eius, qui misit eum. Ecce enim hic apostolicus pater ad formam serui eundem Domini nostri Sermonem congruere, nos docuit intelligere.*

¶ Omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt) CONC. TRIB. *cap. sexto. Si quis temerarius atrium Ecclesiæ euaginato gladio præsumptuose intrauerit, sacrilegium facit. Et iccirco sacrilegium in atrio Domini factū, sacrilegij more altari, & Domino persoluatur. Dominus dicit in Euangelio: Omnes enim, qui acceperint gladium, gladio peribunt. Id est, qui se ipsos uice talionis per peccatum in præsenti ulcisci desiderant, gladio ipsius peccati in anima moriuntur.*

IN CAPVT. 27.

¶ Et proiectis argenteis in templo, recessit, & abiens laqueo se suspendit) DROGO *de Sacramento Dominicæ passionis. Vide quantum magni ponderabat eos. Non proiecit eos in sterquilinio, sed in templo: nimirum talibus semper dijs templum suum deuouerat; auaritia enim simulacrorū seruitus est: & auaritia excæcat oculos sapientum. Ecce infelix qualiter excæcatus est: maluit se ipsum perdere, quā denarios perire. Denarios templo, se ipsum laqueo addixit: amabat hæredes suos qui eosdem denarios exinde colligerent, qui etiā nunc reseruant in suo corbano: proiecit eos in templo: & abiens laqueo se su*

spendit. Iandiu quidem quod à Christo recesserat, & auaritiæ laqueo se suspẽderat; sed quod fecerat in occulto, palam omnibus innotuit. Exterioris pœnæ qualitas supplicij modum aperuit: quia per quæ peccauerit homo, per hæc et morietur.

¶ *A sexta autem hora tenebræ factæ sunt super uniuersam terram usq; ad horam nonam*) DION. AR. *Epist. septima. Quid de illo, qui tempore Crucis Dominicæ factus est solis defectu dicturus es? Eramus tunc ambo apud Heliopolim, amboq; simul incidentem mirabiliter Soli Lunæ globum notabamus, (non enim eiusce coniunctionis tunc aderat tempus) ipsamq; rursus ab hora nona ad vesperam ad Solis diametrum supra naturæ vires restitutam. In memoriam autem illius reuoca & aliud quiddam. Nempe enim (ut ipse non ignoras) eam Lunæ incidentiam ab Oriente cœpisse usq; ad Solaris corporis finem peruenisse, ac tum demum resiliisse notauimus. Neq; uero eadem ex parte, vt assolet, & incidentia illa & repurgatio facta est, sed ex aduerso diametri. Hæc sunt quæ tunc temporis contigere naturam profecto superantia, ac Soli Christo possibilia, qui auctor est omnium, facitq; magna & stupenda, quorum non est numerus. Ista illi, si licuerit, dicito. Ea si potes Apollophanes argue. Nempe enim præsens vna tecum affui, unaq; aspexi, ac diiu dicaui omnia, dignaq; sum admiratione prosecutus. Deniq; tunc nescio quo modo ad diuinationẽ queq; prorupit Apollophanes: atq; ad me cõuersus, hæ, inquit, o præclare Dionysi diuinarum sunt uicissitudines rerum.* E V S E B. *in Chronicis. Scripsit uero super his & Phlegon, qui Olympiadum egregius supputator est in. 14. libro, ita dicens. Quarto autem anno. 211. Olympiadis magna, & excellens inter omnes quæ ante eam acciderant, defectio Solis est facta. Dies hora sexta ita in tenebrosam noctem versus, ut Stellæ cœlo visæ sint, terræq; motus in Bithynia Nicena vrbis multas ædes subuerterit. Hæc supradictus uir.* P A V L. O R O S. *Eadem quoq; die ad horam diei sextam sol in totum obscuratus, tetraq; nox subito obducta terris est: & sicut dictum est, Impiaq; æternam timuerunt sæcula noctem. Vsq; adeo autem neq; Luna lumini Solis, neq; nubes obstitisse manifestum est, ut. 14. Luna ea die tota cœli regione interiecta, longissime à conspectu Solis abfuisse, & stellas tunc diurnis horis, uel potius in illa horrenda nocte toto cœlo fulsisse refertur. Quod non solum Sanctorum Euangeliorum fides, sed etiam aliquanti Græcorum libri attestantur.*

¶ *Et posuit illud in monumento suo nouo quod exciderat in petra*) A M B. *de Virginibus libro tertio. Bene & Matthæus monimentum dixit nouum, ne ex monimento veteri resurrexisse alius crederetur. Bene etiam secundum Spiritum, iusti in monimentum positum est, quia Christus à mortuis in no*

uo iusti resurgit affectu. Bene etiam secundum literam, alienum monimentum fuit, quia suum monimentum Dominus non quæsiuit. Habeant tumulum, qui sub lege sunt mortis: victor mortis suum tumulum non habebat. Non enim ille sepulchrum mortis desiderabat, qui de morte trophæa referebat.

IN CAPVT. 28.

y Docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti) CEREALIS *aduersus Maximinum cap. 15. Si Trinitas non est, quare dictum est. Ite, baptizate omnes gentes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti? Si Vnitas non est, quare in uno Nomine, dictum est, & non in, Nominibus?* AMB. *Episcopus de Spiritu sancto libro primo. cap. 14. In nomine dixit, non in nominibus. Non ergo aliud nomen Patris, aliud nomen Filij, aliud nomen Spiritus sancti; quia unus Deus: non plura nomina, quia non duo Dij, non tres Dij. Et ut aperiret quia vna diuinitas, una maiestas est; quia vnum nomen Patris, & Filij, & Spiritus sancti, et non in alio nomine venerit Filius, in alio nomine Spiritus sanctus, ait ipse Dominus: Ego ueni in nomine Patris &c.* IDEM *infra libro secundo cap. 10. Nunquid hic circa Patrem, uel Filium, uel Spiritum sanctum aut verbum mutauit, aut Syllabam? Non vtiq; sed in nomine, inquit, Patris, & Flii & Spiritus sancti: idem de Spiritu, quod de Patre, & de se sonat. Vnde nullam Spiritus sancti ministerium, sed consortium magis honoris, aut operis, cum in Spiritu dicatur, æstimatur. Considera & hic quia ad Patrem, & Filium hoc opinionis vestræ præiudicium deriuatur: quia hic non dixit, Cum Patris, & Filij, & Spiritus sancti nomine, sed, in nomine: & tamen non ministerium aliquod Trinitatis hac Syllaba exprimitur, sed Potestas.* EPIPH. *hæresi. 20. Hoc est, transferte gentes à malitia ad ueritatem, à sectis ad unam vnitatem. Baptizate ipsos in nomen Patris, & Filij, & Spiritus sancti; in Dominicam nominationem Trinitatis, sanctum, ac regium sigillum: ut ostenderet ex nomine nullam alterationem esse vnius vnitatis. Vbi enim qui baptizantur, iubentur ab ipso baptizari in nomen Patris, certa est glorificatio, in nomen Filij, non inferioris est nomenclatura, in nomen Spiritus sancti, non diuisa est coniunctio, vnius deitatis habens sigillum.*

IN CAPVT. 13.

¶ De die autem illo, uel hora nemo scit, neq; Angeli in cœlo, neq; Filius, nisi Pater) AMB. Episcopus de Fide libro quinto cap. octauo. Primum veteres non habent codices græci, quod nec Filius scit. Sed non mirum si & hoc falsarunt, quia scripturas interpolauere diuinas. Qua ratione autem uideatur adiectum, proditur, dum ad interpretationem tanti sacrilegij deriuatur. Pone tamen ab Euangelistis scriptum. Medium itaq; nomen est Filij. Nam & filius hominis dicitur, ut secundum imprudentiam assumptionis nostræ diem futuri iudicij nescisse uideatur. Quomodo enim nesciret diem Dei filius, cum in ipso sint thesauri sapientiæ, & scientiæ absconditi? IDEM infra. Mauult enim Dominus nimio in discipulos amore propensus, pendentibus ijs, quæ cognitu inutilia iudicaret, videri ignorare quod nouerat: q; negare: plusq; amat nostram vtilitatem instruere, quam suam potentiam demostrare. EPIPH. hæresi. 59. Quandoquidem Pater iudicium dedit Filio, notionis, & usus cognitionem reddidit iam Patri. Nempe, Nemo nouit diem nisi Pater; iuxta duos modos, quos nouit quando uenit. Nam in ipsius potestate dies, & hora veniet. Et nouit ipsam: iam enim peractum erat ab eo iudicium, traditum unigenito. Ita est & in Vnigenito filio Dei, qui Deus est, & nihil à Patre euariat eadem notio. Ipse enim nouit ipsam, & ipse ducit ipsam, & fert, & perficit, & iudicat, & sine ipso non ueniet. Nondum vero nouit ipsam secundũ actionem, hoc est nondũ iudicauit. Adhuc enim impij impie agunt, & iniusti abundant, & scortatores, & adulteri, & idololatræ iniqui sunt, & diabolus operatur, & hæreses insurgunt, & error committitur, donec intulerit ipsam diem unigenitus Filius Dei, & quod iustum est vnicuiq; retribuerit: & cognoscet ipsam, hoc est peraget ipsam potentia. Et in Patre quidem iuxta duos modos impletum est: in Filio vero secundum notionem est, & non ignoratur. Verum secundum actionem nondum perfectum est, quia nondum iudicauit. Cæterum à sanctis Angelis iuxta duos modos hoc remotum est, & quod non nouerunt notione per intellectum contingente, & quod nondum secundum actionẽ ipsi cognouerunt, hoc est perfecerunt. Nondũ enim præceptum est ipsis egredi, ac colligere impios uelut zizania in fasciculos, & pparare, ut comburãtur igni.

IN CAPVT. 14.

¶ Sumite: hoc est corpus meum &c.) EVGEN. 4. Pont. in Decreto, cuius initium. Exultate. Forma huius sacramenti sunt uerba Saluatoris, quibus hoc conficit sacramentum. Sacerdos enim in persona Christi loquens, hoc

conficit sacramentum. Nam ipsorum verborum uirtute substantia panis in corpus Christi, & substantia uini in sanguinem conuertuntur: ita tamen, quod totus Christus continetur sub specie panis, & totus sub specie uini, sub qualibet quoq; parte hostiæ consecratæ, & uini consecrati (separatione facta) totus est Christus. CHRYSOST. hom. de proditione Iudæ. Et nunc ille præsto est Christus, qui illam ornauit mensam, ipse istam quoq; consecrat. Non enim homo est, qui proposita de consecratione mensæ Domini corpus Christi facit, & sanguinem, sed ille qui crucifixus pro nobis est Christus. Sacerdotis ore uerba proferuntur, & Dei virtute consecrantur, & gratia. Hoc est, ait, corpus meum. Hoc verbo proposita consecrantur. Et sicut illa uox quæ dixit: crescite, & multiplicamini, & replete terram: semel quidem dicta est, sed omni tempore sentit effectum ad generationem operante natura: ita & uox illa semel quidem dicta est, sed per omnes mensas Ecclesiæ usq; ad hodiernam diem, & usq; ad eius aduentum præstat sacrificio firmitatem. EVSEB. EMES. hom. quinta de Pascha. Sicut autem quicunq; qui ad fidem venias ante verba baptismi adhuc in uinculo est ueteris debiti, his uero commemoratis mox exuitur omni fæce peccati: ita quando benedicendæ verbis cœlestibus creaturæ sacris altaribus imponuntur, atq; inuocatione summi nominis consecrantur: substantia illic est panis & vini: post verba autem Christi corpus, & sanguis est Christi. Quid mirum autem si ea, quæ uerbo creare potuit, possit creata conuertere? immo iam minoris uidetur esse miraculi, si id quod ex nihilo agnoscitur condidisse, iam conditum in melius ualeat cõmutare.

IN CAPVT. 16.

¶ Surgens autem mane prima Sabbati) SVIDAS in verbo πρῶϊ. πρῶϊ autem est totum illud interuallum quod post gallicinium est. Cum autem sacra scriptura dicit: Cũ surrexisset mane, ne sibi aduersari uideatur (cũ hora resurrectionis Domini incerta, atq; incognita sit) post, Cum surrexisset, interpunctio necessaria est: atq; ita subiungendum: Mane prima sabbatorum apparuit Mariæ.

IN LVCAM.

IN CAPVT. 1.

¶ Et factum est ut impleti sunt dies officij sui, abijt in domum suam) INNOC. 1. Pont. decreto. 9. Præterea, quod dignum, & pudicum, & honestum est, tenere Ecclesia omnino debet, ut Sacerdotes, & Leuitæ cum uxoris

bus suis non misceantur: quia ministerii quotidiani necessitatibus occupantur. Scriptum est enim: sancti estote, quoniam & ego sanctus sum Dominus Deus uester. Nam si priscis temporibus de templo Dei sacerdotes anno vicis suæ nõ discedebant, sicut de Zacharia legimus: nec domum suam omnino tangebant: quibus utiq; propter sobolis successio nem vxoris vsus fuerat relaxatus, quia ex alia tribu, & præter quã ex semine Aaron, ad sacerdotium nullus fuerat pcceptus accedere: quanto magis hi sacerdotes, uel leuitæ pudicitiam ex die ordinationis suæ seruare debent? quibus uel sacerdotium, uel ministerium sine successione est: nec ꝑterit dies, qua vel à sacrificijs diuinis, uel à baptismatis officio uacent. Nam si beatus Apostolus Paulus ad Corinthios scripsit dicens: Abstinete uos ad tempus, ut uacetis orationi, & hoc utiq; laicis ꝓcepit: multo magis sacerdotes, quibus & orandi, & sacrificandi iuge officium est, semper debebunt ab huiusmodi consortio abstinere.

☞ Quomodo fiet istud? quoniam uirum non cognosco) AMB. de Abraham libro secundo cap. octauo. Qui quærit, quomodo fiet, non dubitat manifestante Deo cognoscere se posse, sed formam uult acquirendæ cognitionis aduertere. Nam & in Euangelio Maria cum audisset ab Angelo, quod virgo paritura esset filium, respondit: Quomodo fiet istud? quoniam uirum non cognoui. Et iure respondit. hoc est, Cum id, quod naturæ est, non suppetat, quia non solet parere uirgo, quæ uiro non fuerit copulata; quæro, quomodo præter instituta naturæ possim generare. AVG. de Virginitate, cap. quarto. Ipsa quoq; uirginitas eius gratior, & acceptior, quia non eam conceptus Christus uiro uiolaturo quam conseruaret, ipse ꝓripuit, sed priusq; conciperetur, iã Deo dicatam, de qua nasceretur, elegit. Hoc indicant uerba, quæ sibi fœtum annũciante angelo Maria reddidit. Quomodo, inquit, fiet istud? quoniam uirum non cognosco. Quod profecto non diceret, nisi Deo virginem se ante nouisset. Sed quia hoc Israelitarum mores adhuc recusabant, desponsata est uiro iusto, non uiolenter ablaturo, sed potius contra uiolentos custodituro quod illa iam nouerat. Quanq; etiam si hoc solum dixisset. Quomodo fiet istud? nec addidisset: Quoniam virum non cognosco: non quæsisset vtiq; promissum sibi filium quomodo fœmina paritura esset, si concubitura nupsisset.

☞ Ideoq; et quod nascetur ex te sanctum, uocabitur filius Dei) GEL. Pont. de duabus naturis in Christo. Ex te nascetur, ait, ut proprietatem de matre sumendam nostræ conditionis exprimeret: et, sanctum quoniam sine cõtagione carnalis concupiscentiæ gigneretur: et uocabitur filius Dei, ut simul humanæ, diuinæq; naturæ, hac ipsa conceptione, sicut dictum est, mirabiliter uniendum proderet sacramentum.

¶ Exijt edictum à Cæsare Augusto, ut describeretur uniuersus orbis) SVID. in Verbo ἀπογραφή. Cæsar autem Augustus qui vnus dominatu omnia tenuit, cum uiginti uiros & vita, & moribus præstantes elegisset, in omnem terram sibi subiectam dimisit, per quos tum hominum, tum facultatum descriptiones fecit, particulam quandam ex his, quæ satis esset, rerum publicarum administratori deferendam mandans.

¶ Et pastores erant in regione eadem vigilantes, & custodientes uigilias noctis super gregem suum) ORESIESIS in Regulis de Institutis Monasticis. Num illi soli eo tempore pascebant oues, & per deserta sequebantur gregem? Sed quia soli erant sollicitì, & naturalem noctiū somnum insidiantium luporum timor superabat, idcirco primi audire meruerunt quod in uicino siti & Hierosolyma dormiens ignorabat.

IN CAPVT. 4.

¶ Iesus autem plenus Spiritu sancto regressus est ad Iordanem) ANTONIN. Epistola Consolatoria ad Arcadium. Impleuit autem carnem Christi & Pater, & Spiritus sanctus, sed maiestate, non susceptione. Vis scire quia in eo fuit Pater? Non sum solus, inquit Christus, sed & Pater mecum est. Audi de Spiritu sancto quia cum eo erat quid Euangelista referat. Iesus plenus Spiritu sancto regressus est ad Iordanem. Ecce solus Christus suscepit carnem, & tamen Pater, & Spiritus sanctus non desuerunt maiestate.

IN CAPVT. 6.

¶ Factum est autem in Sabbato secundo primo.) AMB. Episcopus in Psalmum. 47. Vbi enim dominica dies cœpit præcellere, qua Dominus resurrexit: Sabbatum, quod primum erat, secundum haberi cœpit à primo. Prima enim requies cessauit, secunda successit. EPIPH. hæresi. 51. Vt ostendat Sabbatum primum esse, quod ab initio decretum est, ac dictum à Domino in mundi creatione, quod per circuitum ab eo tempore, usq; huc iuxta septem dies reuoluitur: hoc scilicet primum esse. Secundum vero sabbatum, quod decretum est à lege.. SVID. in verbo Σάββατον. Sabbatum autem secundo primum, propterea quod secundum erat Paschatis, primum autem azymorum. Quod si sabbatum dictum est, ne admireris: sabbatum enim omnem diem festum appellabant: & ob id dictum est sabbatum sabbatorum.

¶ *Ecce defunctus efferebatur filius unicus matris suæ, & hæc uidua erat)* GREG. NYSS. *de Creatione hominis. cap. 26. Perspicis pondus cala mitatis? quomodo passionem breuiter extulit? Quid enim est quod dicitur? Quia non erat amplius spes ulla, qua posset filios recreare, tantæq; leuamen orbitatis assumere. Vidua quippe erat: nec habebat alterum, quem pro defun cto conspiceret: nam partus ei extiterat singularis. Quantum uero hoc malum sit, facile omnes intelligunt, qui naturæ iura cognoscant.*

IN CAPVT. 10.

¶ *Videbam Satanam sicut fulgur de cœlo cadentem)* AMB. *Episcopus de fu ga sæculi cap septimo. Non fulgur, inquit, sed sicut fulgur, quia suum lu men amisit quod habebat antequam tibi tuum lumen uellet auferre. Verum for te dicas, quia & de Saluatore legimus: Quia sicut fulgur coruscans de sub cœ lo, ita erit & aduentus filij hominis. Bene & hic sicut fulgur, quia hic supra fulgur. Deniq; fulgur de sub cœlo, lumen autem verum supra cœlum.* ATHAN. *contra gentiles libro secundo. Id uero oportebat per mortem fie ri. Qua autem morte, nisi quæ in aere fieret, id est, cruce? Solus enim in ae re moritur, qui in cruce consumatur: ideo hanc merito sustinuit Dominus. Sic enim exaltatus, aerem ab omni diaboli, ac dæmonum incursione purgauit, di cens: Videbam satanam quasi fulgur cadentem, ascensumq; ad cœlos iter faciens innouauit,* HIER. *in Esaiam cap. 14. Vere enim ululare debuit, & eiulare, qui propter superbiam suam de cœlo in terram præcipitatus atq; contritus est. Vnde & Saluator ad discipulos loquitur: Videbam Sata nam quasi fulgur de cœlo cadentem. Non modo uideo, sed prius videbam quando corruit.*

IN CAPVT. 12.

¶ *Sint lumbi uestri præcincti &c.)* CYP. *de simplicitate prælatorum. Ac cinctos nos esse oportet, ne cum expeditionis dies uenerit, impeditos, & im plicitos apprehendat. Luceat in bonis operibus nostrū lumen, & fulgeat, ut ipsum nos ad lucem claritatis æternæ de hac sæculi nocte perducat. Expecte mus solicite semper, & cauti aduentum Domini repentinum, ut quando ille pulsauerit, euigilet fides nostra, uigilantiæ præmium de Domino receptu ra. Si hæc mandata seruentur, si hæc monita, & præcepta teneantur; oppri*

mi dormientes diabolo fallente non possumus. Serui uigiles Christo dominante regnabimus.

¶ Amen dico uobis, quod praecinget se, & faciet illos discumbere, & transiens ministrabit illis) DION, AR. Epist. nona. Insinuant ista communem quandã Sanctorũ in diuinis bonis, concordemq; lætitiã, et cõsentientẽ societatẽ & ecclesiam primitiuorum qui descripti sunt in cœlis, ac iustorum Spiritus bonis omnibus consumatos, & omnium uirtutum plenos, totiusq; beatitudinis felices. Porro discubitum illum, requiem ex multis laboribus, & inuiolabilem uitam, conuersationemq; diuinam in lumine, ac regione uiuentiũ, omni sacra iucunditate repletam, uberrimorum, ac beatissimorum bonorum affluentissimam largitatem significare putamus, per quam lætiæ totius plenitudo tribuitur. Hoc profecto lætari est auctore Iesu, qui illos & recumbere facit, & illis ministrat, æternamq; requiem donat, ac bonorum omnium largissime distribuit copiam.

¶ Baptisma autem habeo baptizari) GAVD. Serm. de Petro & Paulo. Tres intelligimus natiuitates humano generi ab æterna Trinitate concessas. Vna carnalis est omnium, duæ spiritales sunt pro merito fidei singulorũ. Prima, qua creamur ex nihilo in substantiam uitæ mundanæ: Secunda, qua regeneramur in baptismo ex iniquitate, & erroribus ad iustitiæ ueritatem: tertia, qua beatissimi martyres ob confessionem nominis Christi, per tormenta nascuntur ad regnum. Talis forma præcessit in Christo: qui ex uirgine natus, in Iordane nascitur: in crucis patibulo pretiosi cruoris sanguine baptizatur. Nam post illud baptisma, quod pro nobis in Iordane susceperat, per passionem suam dicit Apostolis: Baptisma habeo baptizari. Resurrexit enim ex ipso baptismo passionis ad uitam termino iam nullo claudendam, remeauit ad regnum cuius regni non erit finis.

IN CAPVT. 14.

¶ Sic ergo omnis ex uobis, qui non renunciat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.) MAXIM. Const. de Charitate Cent. secunda. Qui in hac vita diuina prouidentia ad pietatem summa ope contendunt, illi tribus hisce tentationibus probantur: uidelicet aut rerum iucundarum donatione, ut pote sanitatis, pulchritudinis, pulchrorum liberorum, & opum, & gloriæ, & similium. Aut per rerum dolentium, & conturbantium calamitatem, cuiusmodi sunt liberorum præpropera orbitas, atq; etiam opum, & gloriæ amissio. Aut per ea, quæ corpori dolores inducunt, ut sunt morbi, cruciatus, tormenta, & huiusmodi. Et ad priores quidem ita Christus loquitur: Qui non re

nunciauerit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Cæterum ad secundos, unà cum tertiis; In patientia uestra possidebitis animas uestras.

IN CAPVT. 15.

¶ Congratulamini mihi, quia inueni ouem meam, quæ perierat) DION. AR. de cœlesti Hierarchia cap. 15. Reliqua nobis ad exponendum est, gaudij cœlestium ordinum ratio: sunt enim illi passiuæ uoluptatis nostræ prorsus ignari: congaudere autem dicuntur Deo in eorum, qui perierant inuentione iuxta congruam sibi diuinam prorsus tranquillitatem, & benignissimam, copiosissimamq; lætitiam, quam de illorum prouidentia, & salute capiunt, qui conuertuntur ad Deum, ac uoluptatem illam prorsus ineffabilem: cuius & sancti uiri sæpenumero participes effecti sunt, cum in eos diuinæ illius, ac deificæ lucis fulgor influeret.

IN CAPVT. 16.

¶ Facite uobis amicos de mammona iniquitatis) ALBIN. præfatione in Ecclesiasten. Idcirco iniquas nominauit huius sæculi diuitias; quia mammona syra est lingua, & latine diuitiæ dici possunt: quia diuitiæ aut per iniquitatem congregantur, uel inique pauperibus subtrahuntur.

¶ Si in alieno fideles non fuistis, quod uestrum est quis dabit uobis?) IDEM supra. Alienæ sunt à nobis huius sæculi facultates; id est extra nostram sitæ naturam: Nihil enim intulimus in hunc mundum, haud dubium quia nec auferre quid possumus. Nostra autem possessio regnum cœlorum, nostra uita Christus est: nostræ opes sunt spiritalium operum fructus.

¶ Et portaretur ab Angelis in sinū Abrahæ) DION. AR. de Ecclesiastica Hier. cap. septimo. Sinus autem beatorum patriarcharum, reliquorumq; sanctorum omnium (ut reor equidem) sacratissimæ illæ, ac beatissimæ sedes, quæ omnes diuinam effigiem præ se ferentes in sua suscipiunt insensibili, & beatissima requie.

¶ Et in his omnibus inter nos, & uos chaos magnum firmatum est: ut hi qui volunt hinc transire ad uos, non possint; neq; inde huc transmeare) CLAVDIAN. de statu animæ libro tertio, cap. decimo. Animaduertamus non locorum distantiam, sed differentiam meritorum. Cum iusto nanque, quantum ad corpus spectat, localiter esse iniustus potest: iniustus uero cum innocentia iusti, quoadusq; iniustus est, esse non potest. Vnde quia post mortem nec pœnitere cuiquam, nec peccare possibile

est, inter saluatos, & perditos intransmeabile dicitur chaos indemutabilis status.

IN CAPVT. 17.

Sic & uos cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite; serui inutiles sumus: quod debuimus facere fecimus) CHRYSOST. hom. in illud: Eleuatum est cor Oziæ. *Nihil enim perinde gignit superbiam, ut bona conscientia, nisi aduigilemus. Vnde & Christus, sciens quod post benefacta nos hic morbus adoritur, dicebat discipulis suis: Cum omnia feceritis, dicite, serui inutiles sumus. Quum enim hæc noxia bestia parat inuadere uos: tunc inquit, per hæc verba fores illi occludite. Neque dixit: Quum omnia feceritis, inutiles estis: sed, Vos dicite in utiles sumus. Dic: ne metuas: non ex tuo iudicio fero sententiam. Nam si tu te ipsum dixeris inutilem, ego te ut vtilem coronabo.*

In b[...] / [...] / [...]

Ecce enim regnum Dei intra uos est.) ATHAN. contra gentiles. *Porro veritatis via ad eum qui verus Deus est diriget; ad eam vero cognoscendam, & exactissime intelligendam, nullius extra nos positæ rei opem necessariam habemus. Neq; sicuti Deus ipse super omnes est; ita & via quæ ad illum ducit, longe vel extra nos, sed intra nos est, atq; initium à nobis inuenire possibile ducimus. Quemadmodum & Moyses docuit dicens: Verbum fidei intra cor tuum est. Quod & Saluator sua auctoritate confirmans, Regnum, inquit, Dei intra uos est.* PASC. de Spiritu sancto libro secundo cap. octauo. *Et ideo de Spiritu sancto conscriptum recte intelligimus, Regnum Dei intra uos est. Dei vtiq; regnum sunt, qui ei parere merentur, in templum Dei vtiq; non creaturæ.*

IN CAPVT. 19.

Venit enim filius hominis quærere, & saluū facere quod perierat) LEO. I. Pōt. Epist. 22. *Impassibilis igitur Dei filius Deus, cui cū Patre, et Spiritu sancto una incōmutabilis Trinitatis essentia, hoc quod est esse perpetuū est, in ea plenitudine tēporis, quæ sempiterno cōsilio fuerat pstituta, & prophetica dictorū, atq; gestorū significatione pmissa, factus filius hominis non suæ cōuersione substantiæ, sed nostræ assumptione naturæ, uenit quærere, & saluare quod perierat. Venit autem non locali accessu, nec motione corporea, tanquā psens futurus unde abfuisset, aut illinc recessurus vnde venisset, sed uenit per hoc quod erat uisibile & cōmune cernentibus declarandus, humanam scilicet*

carnem, atq; animam in uisceribus virginis matris accipiens, ut manens in forma Dei, formam serui sibimet, & similitudinem peccati carnis uniret, per quam non minueret diuina humanis, sed augeret humana diuinis. Talis enim erat omnium à primis ducta genitoribus causa mortalium, vt originali peccato transeunte per posteros, nullus pœnam damnationis euaderet, nisi Verbum caro fieret, & habitaret in nobis, in ea scilicet natura, quæ nostri & sanguinis esset, & generis.

IN CAPVT. 20.

¶ Forsitan uerebuntur filium meũ) A M B. Episcopus de Fide lib. quinto cap. octauo. Secundũ Matthæum autem, & secundum Marcum. Quoniã misit Deus vnicum filiũ suũ dicẽs, Verebũtur filiũ meũ. In uno libro dicit: Forsitan uerebũtur, et quasi nesciens dubitat: nã hic sermo dubitantis est. In duobus autẽ alijs libris: Verebuntur, inquit, filium meum. hoc enim confirmat reuerentiam deferendã. Sed neq; dubitare Dei est, neq; falli. Dubitat enim qui ignorat quod futurum est: fallitur autem qui aliud prædixit, & aliud est secutum. E T. paulo post. Sed neq; fallitur Pater, neq; fallit Filius. Verum ea est in scripturis consuetudo diuinis, sicut & superiora & multa alia exempla testantur, ut Deus dissimulet se scire quod nouit. E T infra. Ego autem ut ad superiora redeam, qui proposuerim scriptum quod Pater dixit fortasse reuerebuntur Filium meum. quod vtiq; ideo arbitror positum, ut quod de hominibus loquebatur Pater humano locutus uideatur affectu: multomagis arbitror ꝙ Filius, qui cum hominibus conuersatus est, & hominem egit, & carnem suscepit, nostrũ assumpsit affectum, ut nostra ignoratione nescire se diceret, non ꝙ aliquid ipse nesciret.

IN CAPVT. 21.

¶ Ego enim dabo uobis os, & sapientiam) D I D Y M. de Spiritu sancto libro primo. Ex quibus ostenditur sapientiam, quæ discipulis datur à Filio, Spiritus sancti esse sapientiam: & doctrinã Spiritus sancti, Domini esse doctrinã: Vnumq; naturæ, & uoluntatis esse consortiũ Spiritus sancti cum Filio.

IN CAPVT. 22.

¶ Intrauit autem Satanas in Iudam) D I D Y M. de Spiritu sancto libro tertio. Obseruans diabolus quibusdam motibus, & operationum signis, ad quæ potissimum Iudæ cor esset vitia procliuius, deprehẽdit eum patere insidijs auari

tiæ: & reperta cupiditatis ianua, misit in mentem eius quomodo desideratam pecuniam acciperet: & per occasionem lucri proditor magistri, & saluatoris sui existeret, argentum proprietate commutans, & suscipiens prctium sceleris à Pharisæis atq; Iudæis. Hæc ergo cogitationis occasio locum tribuit Satanæ, ut in cor eius introiens, impleret eum pessima uoluntate. Introiuit ergo non secundum substantiam, sed secundum operationem. quia introire in aliquem, increatæ naturæ est eius quæ participetur à pluribus. Imparticipabilis ergo diabolus est, nō creator, sed creatura subsistens. Vnde & cōuertibilis, atq; mutabilis è sanctitate decidit, atq; uirtute.

¶ *Iuda osculo filium hominis tradis?)* CHRYSOST. *Epist. ad Rom. hom.* 21. *(Neq; enim cessabo quin factum illud continuo uersem) quiq; teneriora etiam uerba, quā osculum sit, erga illum locutus est. Neq; enim dicebat, o scelerste, o perdite, o proditor, hanc nobis pro tanto beneficio gratiam rependis? sed quomodo? Iuda, inquit, proprium illius nomen ponens: id quod magis erat miserentis, & reuocantis, quā indignantis, Neq; dixit, Præceptorem tuum, dominum tuum, benefactorem tuum, sed, filium hominis. quasi dicat. Etiam si non esset præceptor tuus, non esset dominus tuus, eum tamen qui tam mansuete, tam candide erga te affectus est, ut & in ipso proditionis articulo te osculetur; idq; cum proditionis ipsius symbolum sit osculum, tradere potes?*

IN CAPVT. 23.

¶ *Hodie mecum eris in paradiso)* AMB. *in Psalmum.* 37. *Dicamus quē admodum in remunerando præueniat nostram precationem, & doceamus exēplo. Audi illum ex duobus latronem dicentem Domino: Memento mei Domine cum ueneris in regnum tuum. Respondet Dominus. Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso. Ille adhuc rogabat ut meminisset sui, cum uenisset in regnum: & Dominus cum mundum venisset; ei iam regnum cœleste tribuebat.* IDEM. *in Psalmum.* 39. *Quid est, hodie? hoc est. de nocte transistit mecum eris in lumine. noli tenebras formidare, quem æterna lux suscipit. Pulchre etiam subiunxit: Mecum eris in paradiso. hoc est Noli dubitare de carne, & me in carne vidisti: noli timere ne & cadas de paradiso sicut cecidit Adam: sed audi quia mecum eris, quo præsente cadere non possis. Ceciderat caro in paradiso, antequam susciperetur à Christo. Ibi eris susceptus, ubi & ille qui suscepit.* IDEM *in Psalmum.* 118. *Serm. octauo. Futurum promittit: sed id quod futurum est vnius diei spatio non patitur protelari. Deniq; potuit dicere: Mecum eris in paradiso, sed addidit, hodie: nec dilatione gratia*

minueretur. F A V S T. de ratione Fidei. Quasi homo in cruce pendet: quasi Deus in paradisum de cruce Latronem, gestis per omnem mundum loquentibus, introducit, dicens: Hodie &c.

IN CAPVT. 24.

¶ Palpate, & uidete, quia Spiritus carnem, & ossa non habet, sicut me uidetis habere.) A T H A N. ad Epictetum Episcopum Corinthiorum. Ex quibus confutari possunt iterum, qui ausi sunt dicere, in carnem, & ossa mutatum esse Dominum. Non enim dixit, sicut me uidetis carnem esse, & ossa, sed habere. Vt non ipsum Verbum in hæc mutatum esse credatur: sed ipse in his & ante mortem, & post resurrectionem esse credatur.

IN IOANNEM.
IN CAPVT. I.

¶ In principio erat verbum) B A S. de Spiritu sancto. cap. sexto. Ioannes pulchre duabus uocibus cogitationem intra præscriptos terminos reclusit, cum ait: In principio erat verbum. Hæc enim uox, Erat, nullum cogitationi præbet exitum: quemadmodum hæc, Principium, non dat transitum humanæ mentis imaginationi. Quantumuis enim cognitione curras ad anteriora, non excedis, Erat: & quantumuis institeris uidere quæ sint ultra Filium, non poteris tamen superare Principium. A M B. Episcopus de Fide contra Arianos, cap. secundo. Quodcunq; principium Verbi assignare uolueris, præiudicatum habebis, quia in principio, inquit, erat. Non quod duo principia ex rerum diuersitate dicamus, sed quia Sermo Filius semper cum Patre est, & de Patre natus est. Ac proinde cuius origo principium non habet, sempiternus cum Patre credendus est. Quia nec pater potest unquã sine filio nominari, nec filius sine patre uocari. Ac per hoc semper filius, quia semper pater.

¶ Et Verbum erat apud Deum) I D E M. de Incarnatione cap. 3. Sed tamẽ ne quis à Patre diuideret Verbi æternitatem, ut eandem crederemus Verbi esse, quæ Patris est, bonus ille piscator adiunxit: Et Verbum erat apud Deum: hoc est quod dixerat, sic æstimandum est. Erat Verbum quomodo erat Pater: quoniam cum Patre erat, & in Patre erat, & apud Patrem erat semper. Nẽpe quomodo de patre legimus, Erat, ita & de Verbo legimus, Erat.

¶ Quod factum est in ipso uita erat) I D E M in Psalmum. 36. Vnde præclare dixit Euangelista: Quod factum est in ipso uita est. Alexandrini quidẽ, & Aegyptij legunt: Omnia per ipsum facta sunt: & sine ipso factũ est nihil, quod factum

quod factum est. Et interposita distinctione, subijciunt: In ipso uita est. Salua sit fidelibus illa distinctio: ego non uereor legere: Quod factum est in ipso, uita est: & nihil habet quod teneat Arianus: quia non illius uenena considero: sed lectionis sacræ consuetudinem recognosco.

¶ Erat lux uera quæ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum) VGO in Dionysium Areop. de cœlesti Hierarchia cap. primo. *Non quia omnes illuminantur, sed quia ex omnibus nemo est qui ex se habeat cur potius q̃ alter illuminari mereatur. Gratiæ enim illuminatio ista est, non naturæ: donum, non debitum: beneficium largientis, non præmium accipientis. Siue etiã omnem hominem in hunc mundum uenientem hoc lumen illuminat, inquantum omnes natura rationis capaces facti sunt, & lumen intelligentiæ perceperunt. Vel omnem hominem venientem in mundum lumen istud illuminat, nõ quia omnes, sicut dictum est illuminãtur, sed quia aliunde illuminari non habent omnes qui uel illuminantur vel non illuminãtur. illuminare enim non est nisi luminis, sicut illuminari non est nisi lumen accipientis. Qua propter sicut omnium est lumen accipere, ita solius luminis est omnes illuminare.*

¶ Et verbũ caro factũ est et habitauit in nobis) ATHAN. *ad Epictetũ Episcopũ Corinthiorũ. Quod autẽ à Ioanne dictum est: Verbũ caro factum est: hanc habet intelligẽtiã: sicut similitudine hac poterit inueniri. Scriptũ est.n. à Paulo: Christus pro nobis factus est maledictũ. Et quemadmodũ nõ hoc ipsum factus est maledictũ, sed quia pro nobis assumpsit maledictũ, dictũ est, maledictum factus est; sic et caro factus est, nõ mutatus in carnẽ, sed quia ꝓ nobis carnẽ assumpsit, et factus ẽ homo. Quod autẽ dixit: Verbũ caro factũ est, simile est iterũ dicere, homo factus est; secundum quod dictum est in Iohel. Effundam de Spiritu meo super omnem carnem. Non enim vsq; ad animalia erat promissio, sed in hominibus est, propter quos etiam Dominus ipse homo factus est.* CONC. TOL. II. *In quo mirabili conceptu ædificante sibi sapientia domum, Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Nec tamen verbum ipsum ita in carnem conuersum, atq; mutatum est: ut desisteret Deus esse, qui homo esse voluisset: sed ita* Verbum *caro factum est; ut non tantum ibi sit* Verbum Dei *& hominis caro, sed etiam rationalis hominis anima: atq; hoc totum & Deus dicatur propter Deum, & homo propter hominem. In quo Dei filio duas credimus esse naturas, unam Diuinitatis, alteram humanitatis: quas ita in se una Christi persona vniuit, ut nec Diuinitas ab humanitate, nec humanitas à Diuinitate posset aliquando seiungi. Vnde perfectus Deus, perfectus & homo in vnitate personæ unus est Christus. Nec tamen quia duas in filio diximus esse naturas, duas causabimur in eo esse personas: ne Trinitati (quod absit) accedere uideatur quaternitas. Deus enim Verbum non accepit personam:*

hominis, sed naturam: & in æternum persona Diuinitatis temporalem acceptit substantiam carnis. LIBERAT. In Breuiario Causæ Nestorianorũ & Eutychianorum cap. octauo. Tunc Paulus Dominico die fecit sermonem in populo pſente Cyrillo, & exposuit capitulum de Euangelio Ioannis. Verbum &c. Conspice, inquit, Ioannem duas naturas prædicantem, & unũ filium. Aliud enim habitaculum, & aliud qui habitat: Aliud enim templum, & aliud qui habitat Deus: Intendite quæ dicta sunt, rogo: non dixi alter & alter, tanquã in duabus personis, aut in duobus Christis, aut in duobus filijs, sed aliud & aliud, & ut in duabus naturis. Quando ergo dixit. Et habitauit in nobis, & prædicauit duas naturas, tunc addidit. Et vidimus &c. Et in sequẽtibus fidem, quam Cyrillo portauerat, differebat: aperte prædicans duas in Domino Christo naturas in una persona. Et clamante populo, bene uenisti orthodoxe, mox Cyrillus similia tractauit.

¶ Gloriam quasi unigeniti à patre) HIER. in Epist. ad Ephesios cap. 5. In vxore autem comparationis aduerbium, sicut, non similitudinem, sed approbationem, & confirmationem cum quodam pondere sonat: quomodo dicimus de uiro, quasi vir fecit: & de Saluatore scriptum est: Vidimus gloriam eius quasi unigeniti. Non quod ipse Saluator gloriam habuerit ad comparationem alterius unigeniti; ipse est enim unigenitus. Et unigenitus, si & alter fuerit, unigenitus non potest appellari. Vnde alterius unigeniti non indigebat exemplo: sed quasi vnigenitum, hoc est, ut semet ipsum decebat gloriam habere, possedit.

¶ Et de plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia) FVLG. libro primo ad Monimum. Hæc autem vtraq; gratia, id est, & vita bona, & uita æterna, in Christo Iesu Domino nostro est. De plenitudine quippe eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia. scilicet gratiam glorificationis æternæ pro gratia iustificationis indebitæ, ut gratia iustificationis omne meritum malum deleat indebito beneficio: & meritum bonum iugi confirmet auxilio, cui gratia glorificationis iustæ reddatur in præmio. Gratia autem etiam ipsa ideo non iniuste dicitur, quia non solum donis suis dona sua reddit, sed quid tantum etiam ibi gratia diuinæ retributionis exuberat, ut in comparabiliter, atq; ineffabiliter omne meritum, quamuis bonæ, & ex Deo datæ humanæ uoluntatis, atq; operationis excedat.

¶ Vnigenitus filius qui est in sinu Patris, ipse enarrauit) THEOD. Historiæ Eccles. libro primo cap. quarto. Ex epistola Alexandri Archiepiscopi Alexandrini. Quod autem filius Dei neq; ex nihilo genitus sit, neq; fuerit unquã cum ille non esset, satis instruere nos Ioannes Euangelista poterit, ita scribens de illo. Vnigenitus filius qui est in sinu patris. Volens enim

prudenter docere diuinus magister res duas inseparabiles inter sese, nempe patrem, & Filium, sic est elocutus, ut diceret ipsum esse in sinu patris.

¶ Hic est de quo dixi: Post me uenit vir, qui ante me factus est, quia prior me erat) EPIPH. hæresi. 59. Ante me igitur fuit, aut factus est, utrūq; enim Græca uoce significatur, inquit, ut ostendat Verbi in terra semper accessum. Et hoc, Prior me erat: ut ostendat Deitatem semper existentem. Illud uero. post me uenit, ut indicet conceptionem post Ioannem.

¶ Hic est qui baptizat.) PETRVS DAM. de Institutione Ecclesiastica capite secundo. Et tamen Ioannes Euangelista ait. Quanquā Iesus non baptizaret sed discipuli eius. Ecce Dominus non baptizat, & tamen de illo dicitur. Hic est qui baptizat, quia quisquis baptizandi exhibeat ministerium, ille tamen operatur intime Sacramentum.

IN CAP. 3.

¶ Spiritus ubi uult spirat, & uocem eius audis: sed nescis unde ueniat, aut quo uadat.) DION. de Cœlesti Hierarchia cap. 15. Dicet fortasse aliquis hunc aerium Spiritum, qui uentus dicitur, diuinam quoq; cœlestium spirituum præferre speciem: (habet enim & ipse diuinæ actionis imaginem, atq; figuram, sicut in symbolica Theologia iuxta quatuor elementorum expositionem plurimis documentis ostendimus,) secundum naturalem mobilitatem, uimq; animandi, & celerem, insuperabilem discessum, & mobilium principiorum, atq; finium incognitas nobis atq; inuisibiles latebras. Non enim scis, inquit, unde uenit, & quo vadit. ANS. de processione Spiritus sancti. De illa quippe processione qua datur uel mittitur, non incongrue Dominum sic dixisse intelligimus: Spiritus ubi uult spirat &c. Sic enim hoc potuisse dici uidetur: Nescis unde procedat, aut quo recedat. Cum enim datur, quasi de occulto uenit, & procedit: cum uero subtrahitur, uelut ad occultum uadit, & recedit.

¶ Non enim ad mensuram dat Deus spiritum.) CYP. libro quarto. Epist. septima. An consecuti sunt quidem gratiam Dominicam, sed breuiore, & minore mensura muneris diuini ac Spiritus sancti, ut habeantur quidem Christiani, non sint tamen cæteris adæquandi? Quinimmo Spiritus sanctus non de mensura datur, sed super credentem totus infunditur. HIER. in Epist. ad Eph. cap. quarto. Licet Deus Pater super omnia sit, & per omnes, & in omnibus, tamen gratia iuxta mensuram credentibus datur. Non quod ad mensuram Spiritum & gratiam tribuat Deus (magnificentiæ enim eius non est finis) sed quod iuxta mensuram uasculorum infundat liquorem: tantum mune-

ris largiens, quantum potest cui donatur accipere. Nec enim ad mensurã dat Deus Spiritum, aut potest habere mẽsuram; quod æqualiter ubiq; diffusum est.

IN CAPVT. 4.

¶ Vos adoratis quod nescitis: nos adoramus quod scimus &c.) A M B. de Fide lib. 5. cap. 3. Deinde quum Samaritana quasi Iudæum appellaret, et prophetã putaret, quasi Iudæus qui spiritaliter mysteria legis doceret, respondit dicens: Vos adoratis quod nescitis: nos adoramus quod scimus, Et ut ostenderet quod secundum incarnationem responderat; addidit, quod salus ex Iudæis est. Sed statim post hoc sequestrauit hominis affectum dicens: Veniet, inquit, hora, & nunc est, quando ueri adoratores adorabunt Patrẽ. Non dixit, Adorabimus. Quod utiq; dixisset, si consortium nostri subiret obsequij. I D E M in Epist. ad Rom. cap. primo. Quia enim Deus Spiritus est, Spiritu, uel animo potius debet illi seruiri. Cui enim animo seruitur, ex fide illi seruitur. Hæc & Dominus fatus est ad Samaritanam putantem quod in monte adorari se Deus uelit, dicens: Venit hora, & nunc est, quod ueri adoratores adorabunt Patrem in Spiritu, & ueritate. Etenim Pater tales quærit qui adorent eũ. Spiritus est Deus. Adorantes ergo in spiritu, & veritate oportet adorare. Et non locus orationem cõmendat, sed deuotus animus: hoc est in ueritate adorare in Spiritu Deum Spiritum, & Christum unum ex quo omnia, & unum per quem omnia.

IN CAPVT. 5.

¶ Non potest Filius à se facere quicquã, nisi quod uiderit Patrẽ facientem. Quæcũq; enim ille fecerit, hæc & Filius similiter facit) I D A C. contra Varimadum Arianum. Si fidem rectam teneres, & non falsi dogmatis prauitate fidẽ Catholicam impugnares, cognosceres Filiũ propria potestate fecisse, quæ Patrem non legimus nisi per Filium perfecisse. Nunquid Pater aquæ elementũ conuertit in uinũ? nunquid Pater nauem conscendit? aut uentis, & flatibus ut quiescerent, imperauit? E T paulo post. Et plura his mirabiliora, quæ dominũ nostrum Iesum fecisse credimus, & credendo cognoscimus, & fatemur. Quoniã qui Paternũ opus exequitur, à paternis operibus alienus esse non creditur. H I E R. in Epist. ad Eph. cap. quinto. Loquitur & ipse Saluator humilitatem dispensationis ostendens: Quæcunq; enim uiderit Patrem facientem, hæc eadem Filius facit similiter. Non quod aliud cœlum, & aliã terram Pater fecerit, et ad similitudinẽ eorũ aliud cœlũ, & alia terra et elemẽta à Christo facta sint, et cætera, sed quod quæcũq; operetur pater hæc eadẽ et filius operetur.

¶ Non possum ego à me ipso facere quicquã) AMB in Psalmũ. 118. Serm. 20. Bonus enim iudex nihil ex arbitrio suo facit, & domesticæ proposito uolũtatis, sed iuxta leges, & iura pronunciat: scitis iuris obtemperat, non indulget propriæ uoluntati, nihil paratum, & meditatum domo defert, sed sicut audit, ita iudicat, & sicut se habet negotii natura decernit: obsequitur legibus, non aduersatur: examinat causæ merita, non mutat. Discite Iudices sæculi, quẽ in iudicando tenere debeatis affectum, quam sobrietatem, quam sinceritatem. Dominus omnium dicit: Non ego possum à me facere quicquã. Alibi lego: Negare semet ipsum non potest. Nõ potest vtiq; non per infirmitatem, sed per integritatem: nõ per impossibilitatẽ faciendi, sed per obseruantiam iudicandi. Quid nõ potest, qui omnia potest, nisi quod posse nolit? Non vult posse quod damnat, nõ vult posse aduersus fidem, non uult posse aduersus veritatem. Audi postremo cur non possit à se facere quicquã. Sicut audio, inquit, iudico. hoc est nõ ex mea potestate decerno quod libitum, sed ex iudicandi religione quod est, & ideo iudicium meum uerum, quia non uoluntati meæ indulgeo, sed æquitati.

¶ Non quæro voluntatem meam &c.) IDEM infra. Non quæro uoluntatẽ meã, hoc est, hominis, quæ uel odio dirigitur, uel studio intenditur, uel gratia inflectitur, uel aliorum mendacio deprauatur: omnis enim homo mendax. Sed uoluntatem, inquit, eius qui misit me. hoc est, Diuinæ cognitionis formam veni docere, ut in iudicando magis cordi sit ueritatis custodia, quam obedientia uolũtatis. Nõ ergo hic quoque infirmitas potentiæ, sed forma est expressa iustitiæ.

¶ Si alius uenerit in nomine suo, illum suscipietis) IDEM in Ps. 43. Significans Iudæos in Antichristum credituros, qui in Christum credere noluerunt.

IN CAPVT. 6.

¶ Hoc est opus Dei, ut credatis in eum, quem misit ille.) HIL. PICT. de Trinitate lib. octauo. Et quis est, quẽ Pater misit? nempe quẽ signauit Deus. Et quis est, quẽ signauit Deus? Filius utiq; hominis, escã scilicet præbens uitæ æternæ. Qui tandẽ sunt, quibus pbet eã? Illi nẽpe qui operabuntur escã nõ intereũtẽ, atq; ita quæ operatio escæ est, eadem operatio Dei est: in eũ scilicet credidisse quem misit.

¶ Si quis manducauerit ex hoc pane, uiuet in æternum) ALGER. de Eucharistia. Et merito. Si enim tanta uis est in cibo, qui nõ uiuit, nec manet, ut labẽtẽ uitã huius tẽporis foueat, et retineat quãdiu Deo placuerit, quãto magis Christus cibus uiuẽs immortaliter, uitã æternã cõferre credendus est quibus sibi placuerit. Magis.n. credẽdũ est uitã cõferre qui in se habet, et uita est, q̃ qui nõ habet. Cũ.n. sit uia, ueritas, et uita, corpus eius nobis uiaticũ ẽ ne moriamur, et deficiamus in uia, sed perducamur ad uitã. Veritas est, ne eius promissionibus falla

mur : vita est, ut ea in peruentione feliciter fruamur. In hac ergo mortali uita immortali cibo uitæ nos pascit, ne in æternum moriamur.

Si ergo videritis Filium hominis ascendentem vbi erat prius? Spiritus est, qui viuificat, caro non prodest quicquã) PET. CLVNIAC. libro primo. Epist. prima. Hoc est quia me hominem inter homines uidetis, nihil de me adhuc, quantum ad hoc sacramentum spectat, plusquã de alio homine sentire potestis. Et ideo carnaliter sapientes, uelut per frusta concisam carnem meam me uobis uelle dare creditis. Sed postquã in cœlum ascendero, postquam hanc carnem de qua agitur, adhuc mortalem, in Deum glorificauero, tunc intelligetis, quia spiritus est qui uiuificat. hoc est, Verba mea spiritualiter accepta uiuificant: caro autem non prodest quicquã, quia carnaliter intellecta mortificant. Dabo enim carnem meam hominibus non more cadauerum detruncandam, minuendam, consumendam, quia sic accepta caro mea non prodesset quicquam: sed dabo eam absq; dolore diuidendam, absq; diminutione partiendam, absq; consumptione comedendam: quia Spiritus est qui uiuificat, & quia sic intellecta, & accepta caro mea, vitam non mortalem, sed æternam percipientibus donat.

IN CAPVT. 8.

Adducunt autem Scribæ, & Pharisæi mulierem in adulterio cõprehensam. &c) AMB. libro septimo Epist. 58. Nam cum adulteram reperissent Iudæi, obtulerant eam Saluatori captantes; ut si absolueret eam, uideretur legem soluere, qui dixerat: Non ueni legem soluere, sed adimplere. Si damnaret, uideretur aduersus finem uenisse propositi sui. Hoc igitur præuidens Dominus Iesus, inclinato capite scribebat in terra. Quid scribebat nisi illud propheticum? Terra terra scribe hos uiros abdicatos. Quod de Ieconia lectum est in Hieremia propheta. Et infra. Dicit ei Iesus: Nec ego te damnabo: uade: & amodo uide ne peces. Non damnat, quasi redemptio: corrigit quasi uita: quasi fons abluit. Et quia quando se inclinat Iesus, ideo inclinat, ut iacentes eleuet, ideo ait quasi remissio peccatorum: Neq; ego te damnabo.

Quia solus non sum, sed ego, & qui misit me Pater) AMB. in Lucam libro secundo cap. primo. Solus non est, quia sine Patre nunquã est. ET paulo post. Ergo nec solus immortalis, nec solus lucem habitat inaccessibilẽ.

Si vos Filius liberauerit, tunc uere liberi eritis) CONC. ARAVSICANVM cap. 13. Arbitrium uoluntatis in primo homine infirmatum, nisi per gratiam baptismi non potest reparari. Quod amissum, nisi à quo potuit dari, nõ potest reddi. Vnde ipsa ueritas di cit. Si uos Filius liberauerit &c.

¶ Ille fur est, & latro) CONC. TRIBVRIENSE. cap. 31. Vbi quamuis hæreticos, qui fidem furantur Ecclesiæ, designet, tamen insecutione furum, & latronum, turbatam monstrat pacem Ecclesiarum.

¶ Ego, & Pater unum sumus) HIER. in Esaiam libro tertio cap sexto. Vnum, ad naturam referimus: sumus, ad personarum diuersitatem. AMB. de Fide libro primo cap. primo. Vnum dixit, ne fiat discretio potestatis: Sumus, addidit, ut Patrem, Filiumq; cognoscas. quo perfectus Pater perfectum Filium genuisse credatur: & Pater, & Filius unum sint non confusione sed sed vnitate naturæ. IDEM. Hexameron libro sexto cap. septimo. Vbi dicit, Ego & Pater, utiq; non una persona est, vbi autem ait, vnum sumus, nulla est discrepantia Diuinitatis, aut operis. Non igitur in utroq; una persona, sed una substantia est. Et bene addidit, sumus, quia semper esse. Diuinum est; ut coæternum credas, quem putabas dissimilem esse. Aeternus est enim Pater, de quo dicit Moyses: Qui est, misit me. Pulchre etiam illud præmisit: Ego, & Pater. Nam si Patrem præmisisset, tu minorem Filium iudicares; sed præmisit Filium, quem non conuenit credi Patre superiorem. adiunxit Patrem, ut aduertas Deum Patrem, & Filium eius ordinis præiudicio non teneri. VIGIL. libro secundo contra Eutychem. Dicendo igitur, Ego, & Pater, discreuit, quod Sabellius male confundit: addendo autem, vnũ sumus, uniuit, quod Arius male discernit: ut vnum, ad vnitatem naturæ, sumus, ad distinctionem proficiat personarum. Tale est illud. Baptizate gentes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: In uno trium nomine unã deitatis insinuans esse naturam. VICTOR. VTIC. de persecutione Vandalica libro secundo. Vt adhuc euidentius Patris, & Filij substantiæ unitas, & diuinitatis æqualitas ostendatur, ipse in Euangelio dicit. Ego, & Pater unum sumus. Quod non ad unitatem tantummodo voluntatis, sed ad unam refertur, eandemq; substantiam. Quia non dixit: Ego, & Pater unum uolumus, sed, vnum sumus. Ex eo enim quod sunt, non ex eo tantum quod uolunt, paternæ unitatis declaratur assertio. FAVSTIN. de Fide contra Arianos. Tu si uere credis, quod Pater, & Filius vnum sunt uoluntate, non uideo quomodo negare possis, quia & substantia, diuinitate, & potestate unum sunt. Quare enim non una substantia sit, una diuinitas & potestas, quibus una voluntas est? Si enim ex æquo illis voluntas est, ex æquo & diuinitas, si non ex æquo diuinitas, neq; ex æquo voluntas. MAXIM. CONST. de Charitate Cent. secunda. Quando dicit Dominus. Ego et Pater unũ sumus, vnitatem essentiæ significat: quando uero rursum dicit: Ego in Patre sum, et

Ego. et P.

Pater in me est, indiuisibilem substantiarum communionem indicat. Itaq; qui Filium à Patre segregant, in anceps labuntur præcipitium. Aut enim coæternum Patri Filium affirmantes, segregantes uero illum ab eodem, coguntur dicere è Patre non esse natum, atq; adeo eò adiguntur, ut dicant tres esse Deos, & tria principia. Aut si dixerint è Patre esse natum, cæterum segregantes illum, coguntur dicere Filium Patri non esse coæternum: atq; ita omnium temporum dominum faciunt temporaneum. Nam unus Deus nobis colendus, et seruandus est, & tres substantiæ confitendæ, iuxta doctrinam magni illius Gregorij, & una quæq; peculiari proprietate. Etenim diuiditur, sed indiuisibiliter: copulatur quoq; uerum diuisibiliter. Atq; ob hoc ipsum ualde noua, & insolita est & diuisio, & vnitas: posteaquam talem in se complectitur insuetam rationi nouitatem. Quemadmodum enim homo homini unitus est, & segregatus, sic etiam Patri Filius, & nihil plus. CONC. SARDICENSE. in Epistola ad uniuersos Episcopos. Hac gratia eum dixisse contendũt: Ego, & Pater unum sumus, propter concordiam, & vnanimitatem. Sed reprobauimus omnes Catholici intellectum eorum fatuum, & abiectum, sicuti mortalium hominum. Qui quoniam corrumpi cœperunt, offendentes discordare noscuntur, & ad permutationes ascendunt, hoc modo distantiam, & discordiam inter patrem Deum omnipotentem, & Filium esse posse, dicentes, quod absurdum est intelligere, & aliquatenus arbitrari. Nos autem et credimus, et affirmamus, et sic intelligimus, quoniam sacra scriptura sic locuta est: Ego, & Pater unum sumus, propter essentiæ unitatem, quæ est vna, et eadem Patris, et Filij,

IN CAPVT. 11.

(Pater gratias ago tibi, quia audisti me, ego autem sciebam quia semper me audis) AMB. de Spiritu sancto lib. 2. cap. 12. Quomodo audiuit Pater Filiũ quũ Filius nihil ad Patrẽ in superioribus de Lazaro sit locutus? Ac ne putares quia semel à Patre auditus est Filius, addidit: Et ego sciebam quia semper me audis. Ergo non subiectæ obedientiæ, sed unitatis auditus est sempiternæ.

(Sed ut filios Dei qui erant dispersi congregaret in unum.) MAXIM. CONST. de Charitate Cent. quarta. Diuinæ prouidentiæ Scopus est eos, qui uitijs diuersimode diuulsi sunt, per rectam fidem, et spiritalem charitatem adunare. Siquidem ob hoc ipsum Saluator passus est, ut filios Dei dispersos in unum congregaret. Quo circa quicunq; turbulenta non tolerat, neq; molesta patitur, neq; dura, et laboriosa sustinet, extra diuinam charitatem, et scopum prouidentiæ ambulat.

IN CAPVT. 12.

¶ *Hæc dixit Esaias quando vidit gloriam eius)* A M B. *de Spiritu sancto lib. 3. cap. 23. Nunc vnitatem maiestatis licet in Patre, Filioq; & sancto Spiritu cognoscere. Nam pleriq; dicunt Patrem Deum ab Esaia hoc tempore uisum, Paulus spiritum dixit, Lucas probauit, Ioannes Euangelista ad Filium retulit. Sic enim scriptum est de Filio: Hæc locutus est Iesus &c. Ipsa verba dixit Ioannes dixisse Esaiam, & maiestatem ei Filij apparuisse euidentissime reuelauit. Paulus autem Spiritum hæc dixisse memorauit. Vnde igitur ista diuersitas? Diuersitas quidem verborum, non sensuum est. Nam licet diuersa dixerint, nullus errauit: quia & Pater uidetur in Filio, qui dixit: Qui uidet me, uidet & Patrem. Et Flius videtur in Spiritu; quia sicut nemo dicit Dominum Iesum nisi in Spiritu sancto, ita non carnali oculo, sed spiritali gratia Christus uidetur.*

IN CAPVT. 13.

¶ *Sciens Iesus quia omnia dedit ei Pater in manus)* G R E G. I. Pont. *in Iob. lib. 3. cap. 12. Ecce in manus persequentium iturus sciebat quod in manu sua ipsos etiam persecutores acceperat. Qui enim omnia accepisse se nouerat, constat quia & ipsos à quibus tenebatur, tenebat: ut ipse à se in vsum pietatis intorqueret, quicquid eorum contra se malitia permissa sæuiret.*

IN CAPVT. 14.

¶ *In domo Patris mei mansiones multæ sunt)* I S A A C *Sermone 22. Multas mansiones Saluator Patris sui uocat mensuras mentium in illa commorantium regione, uidelicet discretiones, & diuersitates, quibus in animo perfruuntur. Non enim differentia locorum, sed ordine charismatum multas fore mansiones expressit. Sicut quilibet materiali sole iuxta sinceritatem uirtutis uisus & gratiæ fruitur, & sicut vna lucerna in una domo lucente fit cuilibet lux diuersa, in splendores plurimo lumine non diuiso, ita in futuro seculo iusti omnes in vna regione indiuise demorabuntur; quilibet autem ab uno intelligibili sole illustrabitur secundum mensuram suam, & pro meritis trahet gaudium, & lætitiam.*

¶ *Qui videt me, uidet & Patrem)* B A S I L. *de Spiritu sancto cap. 8 Nõ figurã, non formã (pura est enim ab omni cõpositione diuina natura) sed uidet bonitatem uoluntatis, quæ simul cũ essentia currit similis illi, et coæqualis. Quin, ut melius dicam, eadem in Patre, quæ in Filio intelligitur.*

¶ Et ego diligam eum) RADVLFVS in Leuit. libro. 12. cap. primo. Nōne ipse prior dilexit nos? quomodo ergo iam diligentes nondum diligit, sed dilecturum promittit? Sed hoc est quod dicimus. Tum primum diligere se asserit, cum fructum eis suæ dilectionis ostendit. Nam uelut odio habere existimatur, quandiu quasi inimicos disciplinæ eos rigore persequitur.

¶ Pater maior me est) IOANNES. II. Pont. ad Valerium Episcopū. Filius minor est Patre in assumpti hominis forma; æqualis uero Patri est in Deitatis naturæ substantia: eodem protestante: Ego, & Pater vnum sumus. BEDA in priorem Esdræ libro secundo cap. nono. Maior nanq; humanitate Christi Diuinitas est non solum Patris, sed & ipsius Christi, & Spiritus sancti, quæ una est. FAVSTIN. contra Arianos cap. quarto. Dicamus & nos Patrem maiorem de solo sacramento generationis. Et hunc enim pium sensum nonnulli catholici prosecuti sunt, dicentes Patrem, & Flium eiusdem esse substantiæ, & secundum substantiam alterum altero non esse maiorem. Qualis enim Pater Deus est, talis & Deus Filius est. Nihil enim minus ex se genuit quā ipse est: perfectus enim existens, perfectū genuit: et plenitudo existēs, plenitudinē genuit. Et si ergo quia Deus Deo æqualis est Filius, tamen Filius minor dicitur Patre, quia Filius de Patre sit, Pater autē genuit Filium. Et ideo non dixit: Deus maior me est; sed, Pater maior me est.

¶ Surgite, eamus hinc) HIER. in Ezech. cap. 11. Quodq; dicit: Ascendit gloria de medio ciuitatis, alijs uerbis loquitur Dominus ad discipulos: Surgite, abeamus hinc. Et ad Iudæos: Relinquetur uobis domus uestra deserta. Iosephus quoq; refert auditam vocem in templo Angelorum, & Fortitudinum cœlestium, quæ prius in vrbis præsidio erant: Abeamus ex his sedibus. mirumq; in modum usq; in præsentem diem gloria Domini, quæ deseruit templum, stat super montem Olìueti, & in crucis signo rutilans, spectat templum quondam Iudaicum, in fauillas, & cineres dissolutum.

IN CAPVT. 15.

¶ Iam vos mundi estis propter sermouem, quem locutus sum vobis.) RVPERT. in Matth. cap. 26. Et notandum quod non dixit, propter passionem, uel mortem meam iam uos mundi estis, iam uos amici estis, sed, Propter sermonem, ait, quem locutus sum uobis. Non enim passio, uel mors eius eis alter profuisset, nisi sermo, quem locutus fuerat eis, creditus, uel admixtus fidei fuisset. Quod autem istis dixit, omnibus quoq; sanctis dixit, aut dicere potuit, qui eum expectabant ab origine mundi: Iam uos mundi estis &c. Nam reuera propter eum, quem locutus est eis sermonem legis, & prophetarum, pro-

pter illud quod primum ad Abraham locutus est promissionis verbum de semi ne eius, quod est Christus, propter illum inquam sermonem quia crediderunt, iam ex eo mundi sunt, & mundauit eos ipsa passio eius, quæ tunc agebatur, ipse sanguis eius, cuius effusio nocte illa parabatur.

¶ Sine me nihil potestis facere) CONC. MILEVIT. Can. quinto. Itē placuit, ut quicunq; dixerit, ideo nobis gratiam iustificationis dari, ut quod, facere per liberum iubemur arbitrium, facilius possimus implere per gratiam, tanquam & si gratia non daretur, non quidem facile, sed tamen possimus etiā sine illa implere diuina mandata, anathema sit. De fructibus enim mandato rum Dominus loquebatur, ubi non ait: Sine me difficilius potestis facere, sed ait: sine me nihil potestis facere.

¶ Quum autem uenerit Paracletus, quem ego mittam nobis à Patre Spiritum ueritatis, qui à Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me.) DID. de Spiritu sancto libro secundo. Consolatorem autem uenientem Spiritum san ctum dicit, ab operatione ei nomen imponens. Quia non solum consolatur eos quos se dignos reperit, & ab omni tristitia, & perturbatione reddit alienos, uerum incredibile quoddam gaudium, & hilaritatem eis tribuit; in tantum, ut possit quis Deo gratias referens, quod tali hospite dignus habeatur, dicere: De disti lætitiam in corde meo. Sempiterna quippe lætitia in eorum corde versa tur, quorum Spiritus sanctus habitator est. Iste Spiritus sanctus consolator à Fi lio mittitur, non secundum Angelorum, aut Prophetarum, aut Apostolorum ministerium, sed ut mitti decet à sapientia & Veritate Spiritum Dei, indiuisam habentem cum eadem sapientia, & Veritate naturam. ET infra. Et pulchre, Qui de Patre, inquit, egreditur. Cum enim dicere posset, De Deo, siue, De Domino, siue, De omnipotente, nihil eorum tetigit, sed ait De Patre: non quod Pater à Deo omnipotente sit alius, quia hoc scelus est etiam cogitare, sed secundum proprietatem, & intellectum parentis; egredi ab eo dicitur Spiritus Veritatis. licet enim ex Deo frequenter se dicat exisse Saluator, proprietatem tamen, &, ut ita dicam, familiaritatem, de qua iam sæpe tractauimus, ex uocabulo magis sibi Patris assumit, dicens: Ego in Patre, & pater in me. Et alibi: Ego, & Pater unum sumus. Et multa alia his similia quæ in Euangelio obseruans lector inueniet. Iste ergo Spiritus sanctus, qui de patre egreditur, Testificabitur, inquit Dominus, de me. testimonium simile fe rens ei patris testimonio, de quo ait: Testimonium dicit de me, qui misit me. ANSEL. de processione Spiritus sancti. Si autem quæritur, cum Do minus dixit: Cum uenerit Paracletus Spiritus ueritatis qui à Patre procedit, cur non addidit, Et à Filio, uel, A me, si sie uoluit intelligi? Non est hoc insitatum in dictis illius, ut cum attribuit aliquid Patri, quasi soli, uel sibi, uel

Spiritui sancto, uelit in alijs intelligi quod de uno loquitur. Nam cum dicit, Beatus es Simon Bariona, quia caro, & sanguis non reuelauit tibi, sed Pater meus qui in cœlis est, nonne ipse Filius, & Spiritus sanctus intelligendus est reuelasse cum Patre?

IN CAPVT. 16.

¶ Arguet mundū de peccato, et de iustitia, et de iudicio &c.) MARIVS VICTORINVS aduersus Arium libro 3. De peccato, inquit, quoniā in me non credunt, uel quod uita sit Christus, uel quod Dei filius, et à Deo missus, et qui peccata dimittat. De iustitia autē, quoniam ad Patrē pergo. Tot enim in mysterio passionis, quia fidē mandatorū seruauit, & impleuit. Quippe cū, cū dixeri aliud uellet: Fiat uoluntas tua. Itemq; quia monitos derelinquens, iam non ita uidendus relinquebat, iustitiæ fuit his actis omnibus ire ad Patrem, nec ire ad patrem tantum, sed cum illo iam esse. Nam iccirco dicitur: Sedet ad dexteram Patris. De iudicio, quoniam princeps huius mundi iudicatus est. Mysterio enim Crucis omnes aduersæ Christo ab eodem Christo triumphatæ sunt potestates.

¶ Sed non potestis portare modo: cum autem uenerit ille spiritus ueritatis, docebit uos omnem ueritatem) DID. de Spiritu sancto. Adhuc enim typo legis, & umbræ, & imaginibus seruientes, non poterant ueritatem, cuius umbrā lex portabat, inspicere: unde nec spiritualia sustinere. Cum autem, ait, uenerit ille, hoc est, Paracletus Spiritus ueritatis, diriget uos in omnem ueritatē, sua doctrina, & institutione uos transferens à morte literæ ad Spiritum uiuificantem, in quo solo omnis scripturæ ueritas posita est. Ipse ergo Spiritus ueritatis ingrediens puram, & simplicem mentem, signabit in uobis scientiam ueritatis: et semper noua ueteribus adiungēs, diriget uos in omnem ueritatem.

¶ Non enim loquetur à semetipso, sed quæcūq; audiet, loquetur.) AMB. de Spiritu sancto lib. 2. cap. 12. Non enim loquitur à se, hoc est, non sine mea, & patris communione. Neq; enim diuisus, ac separatus est Spiritus, sed quæ audit loquitur: audit uidelicet per unitatem substantiæ, & proprietatem sciētiæ. DIDYM. de Spiritu sancto. Hoc est, non sine me, & sine meo, & patris arbitrio, quia inseparabilis à mea, & patris est uoluntate, quia non ex se est, sed ex patre, & me est. hoc enim ipsum quod subsistit, & loquitur, à Patre, & me illi est. Ego ueritatem loquor, id est, inspiro quæ loquitur; Siquidem Spiritus ueritatis est. Dicere autem, & loqui in Trinitate, nō secūdū consuetudinem nostram, qua ad nos inuicē sermocinamur, & loquimur, accipiendum, sed iuxta formam incorporalium naturarum, & maxime Tri-

nitatis, quæ uoluntatem suam insegit in corda credentium; & eorum qui eam audire sunt digni, hoc est, dicere, & loqui.

ꝟ Ille de meo accipiet, & annunciabit uobis) ANSELM. de processione Spiritus sancti. Quippe quid ē aliud hoc dicere: quā à me audiet, hoc ē à me sciet quod annunciabit uobis? Cum dixit; Quæcūq; audiet, loquetur, non determinauit à quo audiet: cum uero ait; De meo accipiet, ne quis soli patri attribuat, quod ab alio audit, aperte se esse, à quo sicut à Patre scientiam, siue essentiam accipiat, demonstrat.

IN CAPVT. 17.

ꝟ Hæc est autem uita æterna, ut cognoscant te solum Deum uerum, & quē misisti Iesum Christum) AMB. de Fide lib. 5. cap. 2. Coniunctio illa Patrem utiq; copulauit, & Filium, ut Christum verum Deum à maiestate patris nemo secernat, nunquā enim cōiunctio separat. Et ideo dicēdo: vt cognoscant te &c. & Sabellianos interficit, & Iudæos exclusit, eos utiq; qui audirent loquentem: Ne aut illi eundem Patrem putarent esse, quem Filium, si non addidisset, Et Christum: aut isti in patre Filium separarent; Quæro autem cur nō sic putent subaudiendum, & ex superioribus colligendum: ut quod præmisit, solum verum Deum Patrem, subaudiamus etiam Iesum Christum solum verum Deum. Exprimendum enim alterum non fuit, ne duos Deos dicere uideretur. ANS. de processione Spiritus sancti. Cum dicitur, cognoscere solum uerum Deum Patrem, & Filium esse uitam æternam: inseparabiliter intelligendus est in illa cognitione Spiritus sanctus.

ꝟ Manifestaui nomen tuum hominibus, quos dedisti mihi.) THEOPHYL. in Abacuch cap. 2. Prædicit autem uenturam etiam per Christum super uniuersum terrarum orbem cognitionem Dei, itidem ut ipse Dominus ad Patrem inquit: Manifestaui nomen tuum hominibus. Prius enim solis Hebræis cognitus erat; neq; illis interim ut pater filij, neq; ut productor Spiritus, uerum simpliciter ueluti Deus, & auctor uniuersorum, per Christum autem cunctis mortalibus manifestatus est, etiam ad ultimos usq; orbis terræ fines: per etiam perfectam gloriam, tanquā filij, & spiritus principium.

ꝟ Et mea omnia tua sunt, & tua mea sunt) BAS. de Spiritu sancto cap. 8. Mea tua sunt: tanquā ab ipso rerum conditarum origo referēda sit, Et tua mea, quod ipsi à Patre cōdendi auctoritas prouenit. Non quod pater ad operādū Filij auxilio sit usus, neq; quod ipsi particularibus mādatis uniuscuiusq; operis ministeriū commissum sit (nā istud quidem seruile est, et a Diuina dignitate immēso semotū interuallo) sed quod verbū plenum paternis bonis à patre resplēdēs,

omnia facit ad similitudinem eius qui ipsum genuit. nam si iuxta essentiã nihil differt à Patre, nec potentia à patre differt.

¶ *Vt sint unum, sicut & nos vnum sumus.*) CONC. LATER. *sub Innocentio tertio cap. secũdo. Qum ergo Veritas pro fidelibus suis ad Patrem orat, Volo, inquiens, ut ipsi sint unum in nobis, sicut & nos unum sumus, hoc nomen, unum pro fidelibus quidem accipitur, ut intelligatur unio Charitatis in gratia, pro personis uero Diuinis, ut attendatur identitatis in natura vnitas: quemadmodum veritas alibi ait: Estote perfecti sicut & pater uester cælestis perfectus est, perfectione naturæ, utroq; uidelicet suo modo. quia inter creatorem, & creaturam non potest tanta similitudo notari, quin inter eos maior sit dissimilitudo notanda.*

IN CAPVT. 18.

¶ *Quem quæritis?*) CHRYSOST. *hom. prima de Lazaro. Sed Deus præscius & hoc euenturum non hoc tantum, uerũ etiam aliud hoc multo maius effecit. quum gladijs & fustibus armati manus in ipsum pararent inijcere, tum illos omnes execæcauit. id enim declarauit quum diceret: Quem quæritis? Qu um enim Iudas frequẽter dixisset: Quid uultis mihi dare, & ego vobis tradam eum? ille uolens etiam ipsis Iudæis facere fidem, quod volens ad mortem iret: nec Iudæ malitia victus huc adigi potuerit, ipso proditore cum cæteris omnibus astante, Quem, inquit, quæritis? Ita ne non nouit quem erat proditurus? Sed Dominus obcæcarat illius oculos, nec id solum, uerum etiam omnes hac uoce resupinatos deiecit in terram.*

IN CAPVT. 19.

¶ *Sed unus militum lancea latus aperuit: & cõtinuo exiuit sanguis, et aqua)* ANGELOM. *in 3. Regum Cap. sexto. Et bene in parte domus dextræ, quia dextrum eius latus à milite apertum sancta credit Ecclesia, ubi apto etiã uerbo usus est Euangelista: ut non diceret, Percussit latus eius, aut uulnerauit, sed, Aperuit uidelicet quasi ostium lateris medij; per quod nobis iter ad cœlestia panderetur. Deniq; ita subiunxit; Et continuo exiuit sanguinis, & aqua. aqua scilicet, qua abluimur in baptismo, & sanguinis, quo consecramur in calice sancto.*

IN CAPVT. 20.

¶ *Insufflauit,*) ANSELM. *de processione Spiritus sancti. Quid sibi uult*

ista insufflatio? scimus enim quia flatus ille qui de ore eius tunc processit, non erat Spiritus *sanctus:* Non *ergo credimus illam insufflatione sine aliquo mysterio factum esse. Quid igitur rectius hic intelligi potest, aut apertius, quã hoc ideo illum fecisse, ut intelligeremus* Spiritum *sanctum de illo procedere? ac si diceret. Sicut videtis hunc flatum, per quem uobis* Spiritum *sanctum, sicut sensibilibus insensibilia significari queant, significo de intimo corporis mei, & de persona mea procedere, ita scitote* Spiritum *sanctum, quem uobis per hunc flatum significo, de secreto* Deitatis *meæ, & de mea persona procedere.*

¶ *Quorum remiseritis peccata remittuntur eis, & quorum retinueritis retenta sunt)* EVTYCHIANVS. I. Pont. Epist. *secunda. Quibus enim regnum* Dei *excluditur, procul dubio & Ecclesia denegatur. De quibus* Dominus *in Euangelio, potestatem Apostolorum, eorumq; successorum annunciãs ait: Quorum remiseritis peccata &c. id est, Quibus Ecclesiam interdixeritis, nisi reconciliati per satisfactionem fuerint, ipsis etiam ianua regni cœlestis clausa erit.* LEO I. Pont. Epist. 59. *Sed ut quoquomodo instruatur ambiguitas consulentis, quid de pœnitentium statu Ecclesiastica habeat regula non tacebo. Multiplex misericordia* Dei *ita lapsibus subuenit humanis, ut non solum per baptismi gratiam, sed etiam per pœnitentiæ medicinam spes uitæ reparetur æternæ. ut qui regenerationis donum violassent, proprio se iudicio condemnantes ad remissionem criminum peruenirẽt. sic Diuinæ bonitatis præsidijs ordinatis, ut indulgentia* Dei *nisi supplicationibus sacerdotum nequeat obtineri. Mediator enim* Dei, *& humanum homo Christus Iesus hanc præpositis Ecclesiæ tradidit potestatem, ut & confitentibus satisfactionem pœnitentiæ darent; & eadem salubri satisfactione purgatos ad communionẽ sacramentorum per ianuam reconciliationis admitterent. Cui utiq; operi incessabiliter ipse Saluator interuenit: nec unquã ab his abest quæ ministris suis exequenda commisit, dicens: Ecce ego uobiscum sum omnibus diebus usq; ad consumationem sæculi. ut si quid per seruitutem nostram bono ordine, & grato impletur effectu, non ambigamus per* Spiritum *sanctum nobis fuisse donatum.*

¶ *Dominus meus, & Deus meus)* AMB. in Ps. 43. *Dominus, quia redemit seruulos suos: Deus, quia non solum resurrexit, sed etiã ipse se suscitauit.*

IN CAPVT. 21.

¶ *Si sic eum uolo donec ueniam, quid ad te?)* OECVM. in Epist. *Iacobi cap. septimo.* Dicit *autem* Romanorum *insultum, &* Iudæorum *sub his captiuitatem, quam etiam aduentum* Domini *uocat, quemadmodum &* Ioannes *qui super pectus* Domini *recubuit, quum de suo loquitur interitu ipsum* Domi-

num inducit, dicentem: Si eum velim manere donec ueniam. Etenim huic prorogatum est tempus huius uitæ vsq; ad captiuitatem Hierosolymorum, & paulo vltra illud tempus. Quodq; Domini aduentus & in hoc loco, & in Ioanne sit euersio Hierusalem, manifestum etiam est à Propheta qui ait; Ecce Dominus ueniet, et quis sustinebit diem ingressus eius? ut pote Domini aduentu ferēte aduersus impios supplicium. Sed & Ioannes Chrysostomus in quadam narratione sua hoc idem, Donec ueniam, explicans. Hoc dictum, inquit, significare vult omnimodam euersionem Hierusalem: idq; confirmat ab oratione triū puerorum dicentium: Ita fiat coram te hostia nostra hodie, & perficiatur post te. Ait enim: Quid sibi uult, Post te? quando transierit furor tuus. Et quando adueniet? quando Nabuchodonosor excidit Hierosolyma. EVSEB. Ecclesiasticæ historiæ lib. sexto cap. 31. Igitur quia de uitæ exitu Petri uel Pauli iam in superioribus explanauimus, sed & tempus Ioannis quo uita excessit ex parte iam diximus, nunc etiam de loco quietis eius secundum fidem Polycratis Ephesij episcopi edocere conueniens puto. Hic etenim Polycrates Victori episcopo vrbis Romæ scribens & ipsius, & Philippi Apostoli, ac filiarū eius pariter meminit dicens: Sicut iam superius inseruimus, quod magna lumina in Asiæ partibus dormierunt, quæ resuscitabit Dominus in nouissimo die aduentus sui cum ueniet in gloria, & requiret omnes sanctos suos. Dico autem de Philippo, inquit, qui fuit unus ex Apostolis, qui dormiuit apud Hieropolim. Sed et duæ eius filiæ inibi virgines cōsenuere, & alia eius filia Spiritu sancto repleta permansit apud Ephesum. Et Ioannes ille qui supra pectus Domini recumbebat, qui fuit sacerdos Dei, pontificalem laminam gestans, & martyr, & doctor optimus apud Ephesum dormiuit. PETRVS DAM. Sermone secundo de Excellentia beati Ioannis Euangelistæ. Qui enim Petrum uoluit secū in Crucis patibulo triumphare, ipse decreuit Ioannem in Ecclesiastica pace quiescere: quatenus migraret et ille subeūdi martyrij p̄beret exēplū, et iste erecta supra fundamētū fidei Ecclesiæ fabrica quietus ad cœlū. Ille secuturis Martyribus fuit cōstātiæ forma, iste nouiter in fide plātatis extitit morūatq; virtutū Spiritualium disciplina. Sic eum uolo manere donec ueniā. Veniā, inquit, ut eum uinculo carnis absoluam. Veniam, ut eum ad gloriæ meæ consortiū trāsferam. Veniam ut laboribus eius dignæ remunerationis præmium reddam.

IDEM paulo infra: Et notandū quā affectuose, quā pie, quā paterne, quam amabillime saluator sic inquit eū volo manere donec veniā. Veniam, inquit, non mittam. Non mittam uidelicet aliquam supernam Virtutem, non Angelicā potestatem, quæ huius ministerij mihi fungatur officio, quæ obedientiæ huius exequatur affectū. Ipse per meipsum ueniā: ipse egredientē eius animā in gloriæ meæ claritate suscipiam; quā in eo in carne manentē diuinitus illustrabā,

CAPVT. I.

¶ Non est uestrum nosse tempora, uel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate) AMB. de Fide lib. quinto cap. octauo. Vestrum dixit, non, Meum. iam enim non secundum perfectionem, sed secundũ profectũ humani corporis, ac nostræ animæ loquebatur. Vestrum ergo dixit, non, Meum. Quod est Apostolus secutus, De tẽporibus autẽ, et momentis Fratres nõ habetis, inquit, opus ut vobis scribamus. Itaq; ne Apostolus quidem ipse Christi seruus dixit se nescire momenta, sed non opus esse edoceri populum qui semper spiritalibus monimẽtis debet esse armatus. CASSIOD. in Ps. 9. Non enim dixit, Nõ est meum, vel, Non est nostrũ, sed ait, Non est uestrum scire. Sic utrunq; seruatum est: ut & homines ignorarent, quæ illos non oportebat agnoscere: & hoc Dei Filius nequaquã carnis infirmitate non sciret. Quod si maiestatem illam (quod dici nefas est) texisse ignorantiã suspicemur, fortior vtique inueniretur ignorantia, quã Diuina natura: quæ (ut stulte dicam) opprimere ualuit prouidentiã per quam omnia sunt creata. Sed cum hæc nimis videantur absurda, credere dignum est totam Trinitatem, cui una, atq; omnipotens natura est, omnium rerum indefectam semper habere notitiam.

¶ Et dederunt sortes eis, & cecidit sors super Mathiam) DION. AR. de Ecclesiastica Hierarchia, cap. 5. Porro de sorte illa Diuina, quæ Mathiæ Diuinitus obtigit, alij quidem alia sensere, meo iudicio, non recte: aperiam autem & ipse quid sentiam. Videtur mihi Scriptura sortem appellasse Diuini quiddam, & præcipui muneris, per quod illi choro sacratissimo insinuaretur, qui esset Diuina electione declaratus. Oportet enim Pontificem sanctum nõ motu proprio sacerdotales ordinationes conficere, sed sub Deo agente has pontificaliter, cœlestiq; celebrare munditia.

IN CAPVT. 2.

¶ Baptizetur unusquisq; vestrum in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorũ uestrorũ) CYP. ad Iubaianũ. Alia enim fuit Iudæorũ sub Apostolis ratio, alia ẽ gẽtiliũ cõditio. Illi qui iã legis, et Moysi antiquissimũ baptisma fuerãt adepti, in nomine quoq; Iesu Christi erant baptizãdi, secũdum quod in Actibus Apostolorũ Petrus loquitur, et dicit. Pœnitemini, & baptizetur unusquisq; uestrũ. etc. Iesu Christi mentionem facit Petrus non quasi Pater omitteretur, sed ut patri quoq; filius adiũgeretur. Deniq; ubi post resurrectionẽ Domini Apostoli ad gentes mittuntur, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti baptizari gentiles iubentur.

¶ Saluamini à generatione ista praua) RVP. in Iohel. cap. 2. Venturos quippe Romanos, futurumq; illius prauæ generationis excidium significabat, ut agentes pœnitentiam, non solum remissionem peccatorum, et uitam futuram, sed etiam saluationem præsentem sibi acquirerent: ut præsentia quoq; mala mererentur euadere uenientia super generationem illam. quod & factum est. Imminente nanq; excidio, diuinitus admoniti sunt fideles, ut exirent, atq; ita saluati sunt à generatione illa: sicut saluatus est Loth ab incendio Sodomorum: nullusq; cum illis conclusus, uel obsessus est Christianorum.

IN CAPVT. 4.

¶ Et repleti sunt omnes Spiritu sancto, & loquebantur verbum Dei cum fiducia) DID. libro primo de Spiritu sancto. Quomodo enim qui aliqua disciplina plenus est, quia perfecte eã habet, erudit, & subtiliter potest de ea proferre sermonẽ: sic qui Spiritũ sanctũ consumate acceperint, ita ut impleantur eo, cũ fiducia uerbũ Dei loquuntur: quia præsens Spiritus sanctus dignã Deo uocem ministrat.

IN CAPVT. 5.

¶ Non es mentitus hominibus, sed Deo) IDEM. libro secundo. Si enim qui Domino mentitur Spiritui sancto, & qui Spiritui sancto mentitur, mentitur Deo, nulli dubium est consortium Spiritus sancti esse cum Deo. Et quomodo sanctitas subsistit in Deo, eodem modo & Deitas intelligitur in Spiritu sancto.

IN CAPVT. 6.

¶ Considerate ergo fratres uiros ex vobis boni testimonij septem &c.) VI. SYN. CONST. Can. 16. Quoniam Actorum liber septem Diaconos ab Apostolis constitutos esse tradit, & Neocæsariensis Synodus in Canonibus suis sic aperte disseruit, quod septem debent esse Diaconi &c. Nos quum dicto Apostolico mentem nostram adaptassemus, inuenimus eos esse locutos non de uiris qui ministrant mysterijs, sed de ministerio quod in usu mensarum adhibebatur: cum liber Actorum sic habeat. Cum discipulorum multitudo &c. Quod & accepimus à Ioanne Chrysostomo sic hæc verba interpretante in cõmentarijs in Acta Apostolorũ Cap. 6.

IN CAPVT. 9.

¶ *Et ibi dicetur tibi quid te oporteat facere.*) IOANN. CASSIAN. *collatione secunda cap. 15. Saulum quoq; per semet ipsum uocans, & alloquens Christus, cum posset ei perfectionis uiam reserare confestim, nequaquam facit: sed dirigit illum ad Ananiam: & ab eo iubet uiam ueritatis agnoscere; dicens: Surge, & ingredere ciuitatem, & ibi tibi dicetur quid te oporteat facere. Mittit itaq; & hunc ad seniorem, eumq; illius potius doctrina, quam sua censet institui: ne scilicet quod recte gestum fuisset in Paulo, posteris malum præsumptionis præberet exemplum: dum vnusquisq; sibimet persuaderet, simili modo se quoq; debere Dei solius magisterio atq; doctrina potius, quam seniorum institutione formari.*

IN CAPVT. 15.

¶ *Visum est Spiritui sancto*) AMB. *de Spiritu sancto libro secundo cap. 12. Et quum dicunt, Visum, non solum operatorem gratiæ, sed etiam auctorem imperatæ executionis ostendunt. Sicut enim de Deo legimus, Placuit Deo, ita etiam cum dicitur, quia, Visum est Spiritui sancto, arbiter suæ exprimitur potestatis. Et quomodo non arbiter? qui ea quæ uult loquitur, quæ uult mãdat.*

IN CAPVT. 28.

¶ *Bene Spiritus sanctus locutus est per Esaiam prophetam ad Patres nostros*) DID. *de Spiritu sancto libro secundo. Hanc igitur prophetiam quam Apostolus Paulus affirmat à Spiritu sancto pronunciatam, ipse liber prophetæ à Domino dictam esse commemorat. Et audiui, inquit Esaias, uocem Domini dicentem: Quem mittam? & quis ibit ad populum istum? Et dixi: Ecce ego: mitte me. Vade, inquit, & dic populo huic: Aure audietis. Et post alia ipse Dominus ait: Et conuertentur, & sanabo illos, Et statim propheta: Quo usq; Domine? Quum enim Dominus ad prophetam dixisset, ut ea quæ scripta sunt diceret, & propheta iubenti Domino respondisset, Vsque quo Domine? ea, quæ in propheta à Domino dicta sunt, in Spiritu sancto commemorata Paulus affirmat. Ex quo liquido ostenditur, ut sæpe iam diximus, unam et uoluntatem, & naturam Domini esse, & Spiritus sancti: & in nuncupatione Spiritus, etiam nomen Domini intelligi. Quomodo enim ad Corinthios uocabulum Dei super Patre positum, & Domini super Filio, neq; Patri aufert dominationem, neq; Filio deitatem, sic quidem eadem ratione qua Pater, Do-*

nus est, & Filius Deus est, sic & Spiritus Sanctus Dominus nuncupatur: si autem Dominus, consequenter & Deus.

IN EPISTOLAS PAVLI APOSTOLI IN EPISTOLAM AD ROMANOS.

IN CAPVT. I.

Græcis, ac Barbaris, sapientibus, & insipientibus debitor sum) EPIPH. *hæresi octaua. Hoc est ab Adam, usq; ad Noe Barbarismus: à Noe, usq; ad turrim, & Seruch post duas generationes Scythica superstitio: & postea à turre, & Seruch, & Arā usq; ad Abrahā, Græcismus: ab hoc et successoribus in pietatis studio ipsi Abrahā coniunctis, à semine eius per successionē, hoc est à Iuda, Iudaismus. Cuius rei testimonium mihi præbet Spiritu plenus, & sanctus Dei Apostolus Paulus, sic dicens: In Christo Iesu non Barbarus, non Scytha, non Græcus, non Iudæus, sed noua creatio. Nam ab initio, quum creata esset creatura, & noua esset, nullum aliud nomen habebat. Cum his conuenit rursus id, quod in alio loco dicit: Debitor sum Græcis, ac Barbaris, sapiētibus, & stolidis. Vbi sapientes quidem appellat Iudæos, stolidos vero Scythas.*

Inuisibilia enim ipsius à creatura mundi, per ea quæ facta sunt intellecta, cōspiciuntur) MINVT. *At enim quem colimus Deum, nec ostendimus, nec uidemus: immo ex hoc Deum creditmus, quod eum sentire possumus, uidere non possumus. In operibus enim eius, & in mundi omnibus motibus uirtutem eius semper præsentem aspicimus: quum tonat, fulgurat, fulminat, quum serenat. Nec mireris si Deum non uides, uento, & flatibus omnia impelluntur, vibrantur, agitantur, & sub oculis tamen non uenit uentus, & flatus. Solem adeo, qui videndi omnibus causa est, uidere non possumus: radijs acies summouetur, obtutus intuentis hebetatur: & si diutius inspicias, omnis uisus extinguitur. Quid ipsum Solis artificem, illum luminis fontem possis sustinere? cum te ab eius fulgoribus auertas, à fulminibus abscondas? Deum oculis carnalibus uis uidere, cum ipsam animam tuam, qua uiuificaris, & loqueris, nec aspicere possis, nec tenere?*

Sempiterna quoq; eius uirtus, & diuinitas) AMB. *de Spiritu sancto libro tertio cap. secundo. Quorum aliud de Filio, aliud de spiritu sancto dictum uide. Vt quemadmodum sempiterna virtus Patris dicitur Filius, ita etiam Spiritus qui Diuinus est, sempiterna diuinitas esse credatur. Nam & Filius quia semper viuit, uita sempiterna est.*

Tradidit illos Deus in passiones ignominiæ) OLYMP. *in Ecclesiasten cap. sexto. Non quod Deus ipse quenquā hominum cogat auaritiam, intempe-*

rantiam ue sectari, sed quod ea permittat; quæ homines electione liberæ uolũtatis aggrediuntur, dum liberi arbitrij naturam, facultatemq; conseruant.

IN CAPVT. 5.

¶ Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum) CLAVDIAN. de statu animæ libro secundo cap. sexto. Sicut incorporaliter cuncta supereminens vnitas præcellentissimæ Trinitatis mensura est, ut aiunt, sine mensura, & pondus sine pondere, & numerus sine numero. Pondus ergo quo hæc eadem secum ineffabiliter vnum sunt, Charitas est Patris, & Filij, quoniam Spiritum sanctum Apostolus proprie insinuans, Charitas, inquit, Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis: Euidenter ostendens isto pondere, Diuina scilicet Charitate, illum ineffabilem numerum, illamq; mensuram illò stabiliter ferri, quò tale pondus accesserit.

¶ Sicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intrauit &c.) CONC. AFRICANVM. cap. 77. Item placuit ut quicunq; paruulos recentes ab uteris matrum baptizandos negat, aut dicit in remissionem quidem peccatorũ eos baptizari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod lauacro regenerationis expietur, unde fit consequens, ut in eis forma baptismatis in remissionem peccatorum non uera sed falsa intelligatur, anathema sit. Quoniam non aliter intelligendum est quod ait Apostolus: Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit &c. nisi quemadmodum Ecclesia catholica vbiq; diffusa semper intellexit. Propter hanc enim regulam fidei etiam paruuli, qui nihil peccatorum in se ipsis adhuc committere potuerunt, ideo in peccatorum remissionem ueraciter baptizantur, ut in eis regeneratione mundetur, quod generatione contraxerunt. CONC. ARAVSICANVM. cap. secundo. Si quis soli Adæ præuaricationem suam, et nõn eius propagini asserit nocuisse, aut certe mortem tantum corporis, quæ pœna peccati est, non autem & peccatum, quod mors est animæ, per unum hominem in omne genus humanum transisse testatur, iniustitiam Deo dabit, contradicẽs Apostolo dicenti: Per unum hominem peccatum &c.

IN CAPVT. 6.

¶ Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel, quod autem uiuit, uiuit Deo) AMB. in Ps. 118. Serm. 18. Audis quid dixerit hodie Apostolus? Peccato, inquit, mortuus est semel, semel tibi peccatori mortuus

est Christus. Noli iterum peccare post baptismum. Omnibus in commune semel mortuus est, & singulis semel moritur, non frequenter.

IN CAPVT. 8.

¶ *Quis nos separabit à charitate christi?)* THALASS. *Centuria tertia de Charitate. Robur animæ est habitus Virtutis difficile mobilis, & immobilis, quem assecutus dicat cum inuicto Paulo, Quis nos separabit &c.*

IN CAPVT. 9.

¶ *Ex quibus est Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus Benedictus in sæcula)* PROCL. *Epistola de Fide. Dixit enim Christum, ut ostẽderet, quod secundum veritatem Deus factus est homo. Dixit eum ex Iudæis secundum carnem, ut insinuaret, quia non tantum ex illo tempore, quo est incarnatus, existit. Dixit eum qui est, ut eum qui est sine principio, intonaret. Dixit eum super omnia, ut totius creaturæ dominum prædicaret. Dixit illum Deum, ne passionibus, habituq; decepti, naturam illius ab omni pernicie liberam negaremus. Dixit eum benedictum, ut illum tanquã omnipotentem adoraremus, nec ut conseruum calumnijs afficeremus. Dixit illum in sæcula, ut ostenderet, quod ille, qui hos verbo creauit, in sempiternum in illis Theologice explicatur.*

IN CAPVT. 10.

¶ *Ergo fides ex auditu, auditus vero per verbum Christi)* ANSELM. *libro de Concordia præscientiæ, & prædestinationis Dei. Quod autem dicit, fidem esse ex auditu, intelligendum est, quia fides est ex hoc, quod concipit mens per auditum: neq; ita vt sola conceptio mentis faciat fidem in homine, sed quia fides esse nequit sine conceptione. Addita nanq; rectitudine uolendi cõceptioni, per gratiam fit fides, quia credit quod audit. Auditus autem est per est per uerbum Christi, hoc est, per uerbum prædicantium Christum.*

IN EPISTOLAM PRIOREM AD CORINTHIOS.

IN CAP. 1.

¶ *Nam quia in Dei sapientia non cognouit mundus per sapientiam Deum)* DION. AR. *Epist. 7. Verũ et ipse Apollophanes diuinis aduersus diuina nefarie utitur. Nam per hanc rerum scientiam, quæ ab ipso Philosophia rite no-*

minatur, & à Paulo beatissimo sapientia Dei appellatur, ad auctorem omnium, & eiusmodi quoq; scientiæ parentem oportebat uiros philosophos subuehi.

Quod stultum est Dei, sapientius est hominibus) IDEM de diuinis nominibus cap. septimo. Non enim solum est sapientiæ exuberans Deus, & sapientiæ eius non est numerus, sed & supra sermonem omnem', & mentē, & sapientiam locatus eminet. Intellexit hoc mirabiliter profecto diuinus uir communis noster, nostriq; præceptoris Sol, qui stultum Dei sapientius hominibus dixit. Non modo quia humana mens omnis firmitati, & stabilitati diuinarum, exactissimarumq; intelligentiarum comparata, error quidam est, verum etiam quia solenne Theologis est, passione reciproca in Deo quæ sunt priuationis asserere.

IN CAPVT. 3.

Nonne carnales estis, & secundum hominē ambulatis?) GREG. NYSS. de creatione hominis Cap. octauo. Vnde & tres differētias uoluntatum nouit Apostolus. carnalem, quæ circa ventrem, & inferiores partes uoluptatibus tantum uitiosis obsequitur: animalem uero, quæ media inter virtutem, malitiāq; versatur, hanc quidem supergrediēs, illius autem nequaquam particeps sinceritatis existens: et spiritalem, quæ perfectionem Deo placitæ conuersationis contemplatione assequitur. Sic enim scribens ad Corinthios exprobrat eis studium uoluptariæ uitæ, atq; passibilis dicens, Nonne carnales estis &c.

Stultus fiat ut sit sapiens) ANSELM. de mensuratione Crucis. Reddamus ergo intellectum, sed nostrum proprium relinquentes, qui nos multum à cognitione veritatis impedit. Quandiu enim homo sensu suo ita innititur, ut ab eo recedere nolit, vix sensum alterius quantuncunq; rationalem apprehendit. Faciendum igitur est secundum Apostolum: Quicūq; inter suos sapiens esse uult, stultus fiat, ut sapiens sit. si enim humiliter se stultum reputaret ad tempus, tunc ueram sapientiam à te, siue à tuis apprehendere posset: quia ubi humilitas, ubi sapientia.

IN CAPVT. 4:

Qui illuminabit abscondita tenebrarum) AMB. in Psalmum. 43: Tenebras cordis, sæpe loco criminis legimus, immo prope ubiq;. Vide ergo ne ista sint occulta tenebrarum, quæ sunt cordis occulta: ideoq; tenebrarum nomen acceperint, quod ea ab alijs non deprehendantur, sed lateant. Et ideo Dominus in die iudicij illuminaturus asseritur occulta tenebrarum,

quia cor uniuscuiusq; manifestabitur, quod ante occultum erat, soli quidem Christo cognitum.

IN CAPVT. 11.

¶ Et propter Angelos) BAS. de Virginitate, Igitur si nihil est opertum, quod non reueletur, propter omnes quas prædixi rationes, uirgo & quum sola est sui met ne peccet curam sollicitam habebit: nec modo hominum uitabit obtutus, uerum longe dignius suos, Angelorumq; ubiq; cuncta spectantium uerebitur. Idcirco enim debet, inquit, potestatem in capite habere propter Angelos. PAVLIN. Epistolarum lib. 4. Intelligant cur illas Apostolus proli xiori capitis uelamento tegi iusserit, Propter Angelos, inquit. Illos uidelicet ad seductionem paratos, de quibus sancti iudicabunt. Hi enim petulantius infirmiora uasa pertentant: sicut nō Adam, sed Euam coluber aggressus est.

¶ Ideo inter vos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi) PACIAN. in Parænesi ad pœnitentiā. Iā si quis futura non metuit, vel p̄sentem ægritudinē, præsenteq; obitum reformidet. Quum iudicamur, inquitā, Domino corripimur, ut nō cū hoc mūdo damnemur. Lætare peccator si in hoc sæculo aut morte interciperis, aut languore consumeris, ne puniaris post sæculū. Intellige quā tū sceleris admittat, qui ad altare uenit indignus: cui pro remedio cōputatur, cum aut morbis laborat, aut morte dissoluitur.

IN CAPVT. 13.

¶ Nemo potest dicere. Dominus Iesus, nisi in Spiritu sancto) HIER. in Esaiam lib. 18. cap. 66. Dicite fratribus uestris. Non simpliciter accipiendum est: alioquin multi fratres uocant, & in corde non retinent charitatem, de quibus scribit Apostolus: Deum confitentur se scire, operibus autem negāt. De quibus & Dominus loquebatur: Non omnis qui dicit mihi, Domine Domine, intrabit in regnum cælorum, sed qui facit uoluntatem patris mei qui in cælis est. Sicq; stare potest illa sententia: Nemo dicit, Dominus Iesus, nisi in Spiritu sancto. Nam cum hæretici dicant, Dominum Iesum, & multi in resurrectione dicturi sint, Domine nonne in nomine tuo prophetauimus, & virtutes multas fecimus? Respondebit eis Dominus: Recedite à me: nescio vos operarij iniquitatis. Ergo dicere non sermone, qui facilis est, sed affectu, & operibus comprobatur. MAXIM. CONST. de Charitate Cent. quarta. Qui perfectam Charitatem consequi potuit, & omnem suā vitam ad eius regulā cō posuit, ille dicit Dominum Iesum in Spiritu, et è contrario cōtraria uidelicet.

Et quos.lam

¶ Et quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia primo Apostolos, secundo Prophetas) VICTORIN. MARTYR in Apoc. Apostoli enim virtutibus, signis, portentis, magnalibus factis vicerunt incredulitatem: post illos iam eisdem consumptis, Ecclesiæ datum est solatium propheticarum scripturarum interpretandarum: quos interpretes prophetas dixit. Ait enim Apostolus: Et quidem posuit in Ecclesia primum Apostolos &c. Et alio loco ait: Prophetæ duo, aut tres dicant, & alij æstiment, Et ait. Omnis mulier orans, uel prophetans detecto capite: deturpat caput suum. Cum autem dicat Prophetæ duo, aut tres dicant, & alii æstiment: non de catholica prophetia dicit inaudita, & incognita, sed etiam prædicata, & nota.

IN CAPVT. 13.

¶ Videmus nunc per speculum in ænigmate) MAXIM. CONST. Cent. prima. Nequaquam vero Deum in essentia sua cognoscimus, sed potius rerum ab illo factarum magnitudine, & eorum quæ sunt prouidentia. Per hæc enim quasi per speculum immensam eius bonitatem, & sapientiam, & potentiam cognoscimus.

IN CAPVT. 15.

¶ Nouissime autem omnium tanquam abortiuo uisus est & mihi) PETR. CHRYSOL. Serm. 56. Nonne sic Paulus acerbo dolore uiam nostræ uexauit, & uiscera genetricis, ut cœlesti turbine, ac tota tempestate Ecclesiæ p̄ueniret tempora parientis, ut subito & in via nasceretur, qui erat ad fidem viam gentibus præbiturus: merito se abortiuum nuncupat, & miratur se fuisse natum, qui nouit se nulla conceptus tempora pertulisse. Nanq; quum adhuc hostis ipse cæderet extrinsecus sanctæ matris uterum, & in ipso ortu pignora veneranda collideret, repente sanctum mutatur in germen, qui ipsius germinis fuerat ferocissimus persecutor.

¶ Gratia Dei sum id quod sum (BENED. in exordio regulæ. Qui timēt Dominum de bona obseruantia sua non se reddunt elatos, sed ipsa in se bona non à se posse, sed à Domino fieri existimantes, operantem in se Dominum magnificant: illud cum propheta dicentes: Non nobis Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam. sicut nec Paulus Apostolus de prædicatione sua sibi aliquid imputauit dicēs: Gratia Dei sum id quod sum. Et iterum ipse dicit: Qui gloriatur, in Domino glorietur.

Quum autem subiecta fuerint illi omnia, tunc & ipse Filius subiectus erit ei, qui subiecit sibi omnia: ut sit Deus omnia in omnibus) AMB. *Episcopus in Ps. 61. Subiectio ergo magisterium virtutis humanæ, non Diuinæ imminutio potestatis est. Nam si illum minorem Filium, & inæqualem Patri dicunt, quia erit subditus Patri Deo, nunquid & matre ideo minor quia erat subditus matri? Lectum est enim de Ioseph, & Maria: Et erat subditus illis. Sed pietas omnibus nobis non dispendio, sed incremento est, per quam omnibus nobis Dominus Iesus fidem infundit, & gratiam: vt nos Spiritu fideli subditos Patri faciat Deo. & ideo nouo, & profundo consilio Apostolus ait, Quod ipse Patri erit subiectus in nobis, quum fuerit in omnibus plenitudo fidei, & quædam deuotionis unitas. Nunc enim quandiu sententijs discrepamus, quodammodo regnum Christi minoramus: quia nondũ ei subiecta sunt omnia, cuius regnum vnitas est. quum autem subiecta illi, fuerint omnia, tunc & ipse subiectus erit illi, qui sibi subiecit omnia: ut sit Deus omnia in omnibus, sicut scriptum est. Nunc enim potestate super omnes est, sed opus est ut sit in omnibus uoluntate. Volet autem, quum omnia in nobis cognouerit sui plena, & vacua delictorum. Nondum igitur subiectus est Patri, quia nõdum omnia, & in omnibus Christus. Quum autem fuerit omnia, & in omnibus Christus, erit omnia, & in omnibus Deus. Vnde colligitur unum esse regnum Patris, & Filij, & etiam Spiritus sancti: quia qui Filium receperit, recipit & Patrem, recipit & Spiritum sanctum. quia vna potestas, una gratia, vna operatio Trinitatis est.* HIER. *in epist. ad Titum Cap. secundo. Subijcientur autem ei omnia, quum dixerit Dominus Domino meo, sede à dextris meis: donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. In subiectis seruis Dominus subijcitur; & quomodo pro nobis dicitur esse maledictum cum non sit maledictum, sed uera benedictio: ita pro nobis vel subiectus scribitur, vel non subiectus, si aut subditi fuerimus Deo, aut non subditi.*

Alioqui quid facient qui baptizantur pro mortuis, si omnino mortui non resurgunt? ut quid & baptizantur pro illis?) EPIPH. *hæresi. 28. In hac enim regione, Asia inquã, immo etiam in Galatia valde uiguit horum doctrina. de quibus etiam ex traditione res quædam ad nos deuenit, quod quidã apud ipsos de uita decesserunt morte præocupati citra baptisma: alij uero pro ipsis in nomen ipsorum baptizantur. ut ne ubi resurrexerint, illi in resurrectione pœnas dent, eo quod non acceperunt baptisma: & subditi fiant potestati, quæ mundum fecit. Et hac de causa traditio, quæ ad nos deuenit, eundem sanctũ Apostolum dixisse ait: Si omnino mortui non resurgunt, cur & baptizantur*

pro ipsis? Cæterũ alij recte hoc dictum interpretantes dicunt, quod morti uicini, si fuerint in pietatis doctrina instructi, ob hanc spem ante obitum lauacro digni fiunt: ostendentes quod qui mortuus est, etiam resurget: & ob id indiget remissione peccatorum per lauacrum. VVALAFRIDVS de rebus ecclesiasticis cap. 26. Mortuis uero baptisma, uel Eucharistiã dari, supradicti loci probibetur Concilio: quamuis prædicationis Euangelicæ temporibus tãti feruoris quidam in diuina credulitate referuntur fuisse, ut pro quibusdam charissimis ante annunciationem ueritatis, uel baptismi perceptionem defunctis, baptizari studerent. Quod Apostolus Paulus ad astruendam resurrectionis fidem commemorat. Quia nisi crederentur resurrecturi, stultum erat pro eis, qui iam non existerent, laborare.

¶ Quotidie morior) AMB. in Ps. 43. Et uere quotidie Paulus moriebatur secundum carnem, in ieiunijs, in naufragijs, in diuersis periculis, in miserijs constitutus, sed non totus moriebatur. Moriebatur homo eius exterior, sed renouabatur interior. Et ideo non deficiebat quum tot periculis urgeretur. Quia & si exterior homo eius corrumpebatur, interior renouabatur de die in diem.

¶ Nouissimus Adam in Spiritum uiuificantem) IDEM de Virginis institutione cap. 11. Vide clementiam Christi. Ipse est primus, & nouissimus. Qui primus erat, propter nos se nouissimum fecit. Primus, quia per ipsum omnia: nouissimus, quia per ipsum resurrectio. Descendit enim, & proiecit se ut caderet, infra omnes se faciens, ut omnes iacentes leuaret.

¶ Igitur sicut portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem cœlestis) CYP. de habitu Virginum. Hanc imaginem virginitas portat, portat integritas, portat sanctitas, portat & ueritas: portant disciplinæ Dei memores, iustitiam cum religione retinentes, stabiles in fide, humiles in timore, ad omnem tolerantiam fortes, ad sustinendam iniuriam mites, ad faciendam misericordiam faciles, fraterna pace vnanimes, atq; concordes. IDEM de Zelo, & liuore. imaginem autem cœlestem portare non possumus, nisi in eo quod esse iam cœpimus, Christi similitudinem præbeamus. Hoc est enim mutasse quod fueras, & cœpisse esse quod non erat: ut in nobis diuina natiuitas luceat, ut ad Deum Patrem deifica disciplina respondeat, ut honore, & laude uiuendi Deus in homine clarescat.

¶ In nouissima tuba) PRIMAS. in Apocal. lib. 3. Septima tuba finis est persecutionis, & aduentus Domini: propterea Apostolus dicit in nouissima tuba.

IN EPISTOLAM POSTERIOREM AD CORINTHIOS.

IN CAPVT. 2.

¶ *Vt non circunueniamur à Satana: non enim ignoramus cogitationes illius)* AMB. *Episcopus de Pœnitentia cap. 17.* Recte *potest serpentem cauere, qui eius potest versutias non ignorare, quæ multæ ad nocendũ sunt.* Vult enim *semper nocere, semper circunuenire ut mortem inferat. Sed debemus cauere ne remediũ nostrum fiat eius triumphus. Circunuenimur enim ab eo, si per nimiã tristitiam pereat, qui potest liberari per indulgentiam.*

IN CAPVT. 3.

¶ *Nos vero omnes reuelata facie gloriam* Domini *speculantes, in eandem imaginem transformamur à claritate in claritatem tanquã à* Domini *Spiritu)* BAS. *de Spiritu sancto cap. 21. Sicut enim quæ iuxta floridos colores posita sunt, è splendore promanante colorantur & ipsa: sic qui euidenter intendit oculos in Spiritum, ex illius gloria quodammodo transformatur, ut fiat illustrior, dum veritate à Spiritu promanante ceu luce, corde illuminatur. Et hoc est transformari à gloria Spiritus ad propriam gloriam, haud parce, neq; tenuiter, sed in tantum quantum par est illustrari eum qui à Spiritu illuminatur.* AMB. *Episcopus de Spiritu sancto libro tertio cap. 16. Hoc est, Qui ad Dominum sumus ante conuersi, ut spiritali intellectu quasi in quodam speculo scripturarum Domini gloriam uideremus: nunc ab hac gloria, quæ nos conuertit ad* Dominum, *in illam cælestem gloriam reformamur. Ergo cum* Dominus *sit ad quem conuertimur, Domini autem Spiritus sit à quo reformamur, qui conuersi od Dominum sumus, Dominus utiq; Spiritus sanctus est designatus, Ipse enim conuersos suscepit, qui reformat.*

IN CAPVT. 5.

¶ *Vt referat vnusquisq; propria corporis prout gessit, siue bonum siue malum)* EVCHER. *in primũ Regum, cap. secundo. Per corpus quippe ibi dixit Apostolus per tempus quo vixit in corpore. Neq; enim si quis maligna mente, atq; impia cogitatione blasphemet, neq; id ullis membris corporis operetur, ideo non erit reus, quia id motu corporis non gessit: cum hoc per illud tempus gesserit, quo gessit & corpus.*

IN CAPVT. 4.

Circuncisus aliquis vocatus est, non adducat præputium) AVCTOR. *Vide quæ scripsimus in primũ Macc.cap.primo.*

IN CAPVT. 11.

Despondi enim uos uni uiro uirginem castam exhibere Christo) LEO. I. Pont. Epist. 38. *Illa est enim uirgo Ecclesia sponsa unius uiri Christi quæ nullo se patitur errore vitiari: ut per totum muudum una nobis sit vnius communionis integritas.*

IN CAPVT. 10.

Scio hominem in Christo ante annos quatuordecim siue in corpore, siue extra corpus, nescio, Deus scit, huiusmodi raptum usq; ad tertium cœlum) AMB. Episcopus in Ps. 36. *Ante annos quatuordecim reuelatum sibi dicit, & tamen reuelationem tandiu tenuit, & repressit, nec dix.sset, nisi utile nobis iudicasset ut diceret: ne nos reuelationibus extolleremur. Si autem in tanta gratia non est gloriatus Paulus, nec nos g'oriari oportet. Iuuenis ipse non gloriatus est, senex gloriaretur? Deinde raptũ se usq; ad tertium cælum negare non potuit, & tamen vtrum in corpore, an extra corpus raptus esset, se ignorare testatus est. Non ergo de scientia, sed de ignorantia gloriatur: & Dei circa se gratiam prædicat. Quod scientiæ est, negat: quod charitatis est, confitetur.* EPIPH. *libro qui inscribitur Ancoratus. At non falso intelligas, ac dicas, quod dixerit vsq; ad tertiam cœli partem. Nam quum dicit, usq; ad tertium cœlũ, non de tertia parte dicit, sed de tribus numero.* CLAVDIAN. *de Statu animæ libro secundo. Verum quoniam non trans tertium, sed in tertium cælum raptus est Paulus, transeundæ sunt, uelut duo cœli, omnis corporea, atq; incorporea creatura, ad creatorem uero, quasi in tertium cælum, non transeundi, quod non potest, ne'q; redeundi, quod non debet, sed standi, & manendi causa ueniendum est.*

IN EPISTOLAM AD GALATAS.
IN CAPVT. 2.

Quũ autẽ uenisset Petrus Antiochiam, in faciẽ ei restiti, quia reprehensibilis erat) GEL. I. Pont. tomo de anathematis vinculo. *Sanctus Petrus Apostolorum sic existimans noui testamenti gratiam prædicandam, ut à legis ueteris*

non recederet institutis, quædam per simulationem legitur inter Iudæos, gētis lesq; gessisse. Nunquid ideo aut illa eius sequenda sunt, quæ merito & Coapostolus eius redarguit, & postea consequenter uitauit? pariterq; assumenda sunt cum his, quæ ut pote primus apostolus salubria iudicauit? GREG. *Pont. in Ezechielem hom.* 18. *Certe Paulus qui se legi mortuum per legem dicit, quia ut in Christo crederet, ei hoc & lex ipsa prædicauit, magno fidei ardore succensus, præcepta legis tenere carnaliter noluit: circuncisionem in gentibus fieri uetuit. Et quum Petrus Apostolus seruari adhuc in circuncisione legis consuetudinem uellet, ei in faciem restitit, eumq; hac in re fuisse reprehensibilem dicit: & in hoc eius studium discipulis loquens, non solum culpam, sed, quod est magis, hypocrisim, id est simulationē nominat* EVOD. *In defensione quartæ & quintæ Syn. Cuius vocem beatus Paulus excepit, & illa, qua semper vsus est, eloqij intonuit libertate, Apostolorum principem leuitatis incessens, quod fluxis, & profligatis mentibus parentis adhuc seruaret affectum, nec in profundum ductis ulceribus ferro medicante succurreret, rescindenda docens laminis secreta morborum, & manifestæ desperationi saluti ferum esse uulnus adhibendum: ne dum manus medici per pietatem à sectione corruptæ carnis suspenditur, de abstinentia teli inuitetur exitium: quia dum parcit ægris dextera, curandos interficit: nec grandis est differentia vtrum lethum inferas, an admittas. Mortem languentibus, qui cum possit, non exclu dit, inflixit.*

Viuo autem iam non ego, uiuit uero in me Christus) DION. AR. *de diuinis nominibus cap. quarto. Est autem mentis secessum, ecstasimq; faciens diuinus amor, amatores sui iuris esse non sinens; sed in ea quæ amant penitus transferens. Idq; indicant superiora quidem quæ inferiorum sese prouidentiæ deuouerunt: æqualia vero, quod se mutuo continent: inferiora pero, quia ad prima diuiniore conuersione contendunt. Iccirco & Paulus ille magnus quum diuino amore flagraret, excessiue illius virtutis particeps factus, sacro ore, Viuo, inquit, iam nō ego, viuit uero in me Christus. tanquā verus amator mentis excessum patiens, deo, &, ut ipse ait, uiuens non suam, sed amatoris uitam ut valde diligibilem.*

IN CAPVT. 5.

Vos enim in libertatem uocati estis fratres) PACIAN. *parænesi ad pœnitentiam. His igitur nos omnibus, multisq; præterea carnalibus vitijs, vt citius ad destinata quisq; perueniat, sanguis Domini liberauit redemptos à seruitute legis, & libertate fidei emancipatos. Ideoq; Apostolus Paulus: Vos autem, inquit, in libertatem uocati estis. Hæc illa libertas, quod nō omnibus astrin*

gimur, quibus ueteres tenebantur: Sed donata (ut ita dixerim) sylua delicto rum, & remediorum indulgentia destinata, in pauca conclusi sumus, & necessaria, quæ & seruare facillimum esset credentibus, & cauere: ut meritissimo tartarum non recusaret, qui tantæ donationi ingratus, ne hæc quidem pauca seruasset.

¶ Spiritu ambulate, et desideria carnis nō perficietis) MAXIM. CONST. de Charitate Cent. quarta. Qui indesinenter in rebus internis peruestigandis, & contemplandis uersatur, modestus est: longanimis est: benignus est: humilis est. Quin etiam ille ipse seruit contemplationibus: & Theologiæ studio incūbit, & precatur. Et hoc est quod inquit Apostolus, Spiritu ambulate &c.

IN CAPVT. 6.

¶ Per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo) AMB. Episcopus in Lucam libro sexto cap. nono. Prohibentur ergo Apostoli euangelizare eū Dei filium, ut euangelizarent postea crucifixum. Hæc est Fidei gloria, si uere intelligas Crucem Christi. Aliæ cruces nihil mihi prosunt: sola crux Christi mihi vtilis est: & vere vtilis, per quam mihi mundus crucifixus est, et ego mundo. Si mihi crucifixus est mūdus, scio quia mortuus est, non diligo eum. Scio quia præterit, non concupisco eum. scio quia corruptela cōsumet hunc mūdum, quasi fœtidum uito: quasi luem caueo: quasi nociturum relinquo. DOROTH. Serm. 1. Quid igitur differt crucifigere sibi ipsi mundum; & mūdo crucifigi? Mundus homini crucifigitur, quum mundo abrenunciat homo, & exinde solitarius fit, relictis parentibus, possessionibus, agris, negotiationibus, rerum copia. Crucifigitur enim illi mundus, quia deserit eum. & hoc est Apostolicum dictum: Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Quo pacto crucifigitur homo mundo? Qu um scilicet, ubi ex mundi rebus excesserit, certat aduersus rerum concupiscentias, aduersus uoluptates, aduersus propriam uoluntatem: subigitq; innatas passiones, & vitia. Tunc uere mundo crucifigitur: tunc merito potest cum Apostolo dicere: Mihi mundus &c.

IN EPISTOLAM AD EPHESIOS.
IN CAPVT. 1.

¶ In quo & credentes signati estis Spiritu promissionis sancto) AMB. Episcopus de Spiritu sancto libro primo cap. sexto. Sancto igitur Spiritu signati sumus non natura, sed à Deo, quod scriptum est: Qui unxit nos Deus, & qui signauit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus nostris. signati ergo Spiritu à Deo sumus. Sicut enim in Christo morimur, & renascimur, ita etiam

Spiritu signamur, ut splendorem, atq; imaginem eius, & gratiam tenere possimus: quod est utiq; Spiritale signaculum. Nam & si spiritu signemur in corpore, ueritate tamen in corde signamur: ut Spiritus sanctus exprimat in nobis imaginis cælestis effigiem.

IN CAPVT. 2.

¶ Qui fecit utraq; unum) PAVLIN. Epistolarum libro quarto. Id est hominem, & Deum, quem in se ipso connexuit Deus, & homo Christus Iesus, in quo utranq; substantiam naturæ discordiam posuit, & uiuificantis gratiæ æternum fœdus agnouit.

IN CAPVT. 3.

¶ Ex quo omnis paternitas in cælo, & in terra nominatur) DION. AR. de diuinis nominibus Cap. primo. Vt Trinitatem vero propter diuinæ fœcōditatis in tribus personis expressionem, ex qua omnis paternitas in cælo, & in terra est, & nominatur. IDEM cap. secundo. Hactenus uero nostra omnis intellectualis actio se extendit, quod omnis Diuina paternitas, & filiatio à Patriarchia, & Filiarchia ab omnibus segregata, donata est & nobis, & super cælestibus virtutibus: ex qua & dij, & deorum filij, & deorum patres deiformes fiunt, & nominantur Mentes: spiritualiter uidelicet tali Paternitate, et Filiatione perfecta.

¶ Vt possitis comprehendere cum omnibus sanctis quæ sit latitudo, & longitudo, & sublimitas, & profundum) IDEM cap. nono. Præterea si uelis triplices corporum figuras Deo, qui tactum, figuramq; refugit, accommodare, latitudo quidem diuina est latissima per omnia Dei processio: longitudo uero, potestas quæ super tota extenditur: profundum uero, omnibus rebus quæ sunt incomprehensibile illud arcanum, atq; ignoratio.

IN CAPVT. 4.

¶ Sol non occidat super iracundiam vestram) AMB. Episcopus in Ps. 36. Ne dum diu differs, veniat ille qui calefactum corporis somno excitare consueuit, & stimulet te: et inserat tibi cogitationes, & in secreta tui pectoris immergat; dicens: Vindica iniuriam tuam: uirum te esse cognosce.

Nemo

¶ *Nemo enim unquam carnem suam odio habuit*) MAXIM. CONST. *de Charitate Cent. tertia. Sed castigat uidelicet, & in seruitutem redigit, nihil nimis illi exhibens, præterquã uictum, & uestitum: atq; hæc sola quantũ ad uitam sustentandam exigit necessitas. Ad hunc itaq; modum aliquis citra affectum carnem suam amare potest: dum sicut famulam diuinarum rerũ alit, & fouet illam his tantummodo quibus eius necessitatem explere possit.*

IN EPISTOLAM AD PHILIPENSES.

IN CAPVT. 1.

¶ *Confidens hoc ipsum, quia qui incæpit in nobis opus bonum, perficiet usq; in diem Christi Iesu*) CONC. ARAVSICANVM *Can. 5. Si quis sicut augmentum, ita etiam initium fidei ipsum credulitatis affectum, quo in eũ credimus qui iustificat impium, & ad regenerationẽ baptismatis peruenimus, non per gratiæ donũ, id est per inspirationem Spiritus sancti corrigentem uoluntatem nostram ab infidelitate ad fidem, ab impietate ad pietatem, & naturaliter nobis inesse dicit, Apostolicis dogmatibus aduersarius approbatur, beato Paulo dicente: Confidimus quia qui cœpit in uobis bonum opus &c. Et illud: Vobis datum est pro Christo non solum ut in eum credatis, sed etiam ut pro illo patiamini. Et, Gratia salui facti estis per fidem, non ex uobis, Dei enim donum est. Qui enim fidem, qua in Deum credimus, dicit esse naturalem, omnes eos, qui ab Ecclesia Christi alieni sunt, quodammodo fideles esse diffiniuit.*

¶ *Mihi enim uiuere Christus est, & mori lucrũ*) CYP. *de Mortalitate. Lucrũ maximum computans iam sæculi laqueis non teneri, iam nullis peccatis, & uitijs carnis obnoxium fieri, exemptum pressuris angentibus, & uenenatis diaboli faucibus liberatum, ad lætitiam salutis æternæ Christo uocante proficisci.*

IN CAPVT. 2.

¶ *Qui quum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualẽ Deo &c.*) AGNELLVS *ad Arminiũ de ratione Fidei. Apostolus Paulus duas formas æquales in Patre, & Filio posuit, ut æqualitatẽ exprimeret. Dicit. n sic de Filio: Qui quũ in forma Dei esset &c. Vides formam, et formam, et æqualitatem Apostolica auctoritate declaratam.* AMB. *lib. septimo epist. 47. Quid est, In Dei forma, nisi in plenitudine diuinitatis, in illa perfectionis diuinæ*

expressione? Ergo quum esset in plenitudine diuinitatis exinaniuit se, et accepit plenitudinem naturæ, & perfectionis humanæ: sicut Deo nihil decrat, ita nec hominis consumationi, ut esset perfectus in utraque forma. IDEM. de Spiritu sancto libro primo cap. septimo. Semet ipsum exinaniuit, ut nos eũ nostris animis percipere possemus. Exinaniuit autem non quod ipse esset uacuus suæ plenitudinis, sed quo mihi qui plenitudinem eius sustinere non possem, pro eo quod capere possem, infunderetur. IDEM in Ps. 118. Serm. 18. Non te moueat quia scriptum est, vt homo, Non enim similitudinem suscepit hominis, sed veritatem. Nam ipse Apostolus ait alibi: Mediator Dei, & hominũ homo Christus Iesus. ANTONIVS. Epist. 3. Sed vnusquisq; nostrum vendidit semet ipsum propriis uoluptatibus in mala, & ipsis seruus addictus ẽ, ob quæ ipse Iesus exinaniuit semet ipsum à gloria formam serui accipiens, ut illius seruitus nos liberaret. stulti fuimus, et in stultitia nostra facinus gessimus: assumpsit ille habitus stultitiæ, ut nos faceret sapientes. Inopes eramus, & in paupertate nostra omnis defecerat uigor à nobis: item ille ob hæc asumpsit inopiæ formam, ut paupertate sua nos in omni sapientia, & intellectu ditaret. Nõ solum autem hæc, sed insuper & infirmitatis nostræ figuram assumpsit, ut propria infirmitate nos robustos efficeret: obediens factus Patri in omnibus usq; ad mortem, mortem autem crucis; ut in sua morte, & humilitate illam cunctorum resurrectionem efficeret: eumq; destrueret, qui mortis habebat imperium, hoc est, diabolum.

IN CAPVT. 3.

¶ Videte canes, uidete malos operarios) CONC. TRIBVRIENSE Can. 31. Canes vocauit hæreticos, quod non habent verecundiam: malos operarios, quia nulla faciunt quæ pietati conueniunt.

¶ Qui spiritu seruimus Deo, & gloriamur in Christo Iesu, & non in carne fiduciam habentes) DID. 3. de Spiritu sancto. Qui enim non litera carnem concidunt, sed cor spiritu circuncidunt, auferentes omne eius superfluum, quod generationi proximum est, & amicum, hi uerò Spiritu circuncisi sunt in occulto Iudæi, & vere Israelitæ, in quibus non est dolus: qui transcendentes umbras, & imagines ueteris Testamenti, cultores ueri adorant Patrem in spiritu: quia corporalia, & humilia transcenderunt. In ueritate, quia typos, & umbras, & exemplaria relinquentes, ad ipsius ueritatis uenere substantiã: et (ut iam diximus) humili, & corporea verborum simplicitate contempta ad spiritalem legis notitiam peruenerunt.

IN EPISTOLAM AD COLOSSENSES
IN CAPVT. 2.

In quo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter) CASSIOD. in Ps. 30. *Caeterum in illo semper fuit omnipotentia singularis, & diuina plenitudo mirabilis, sicut Apostolus dicit: In quo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, id est substantialiter, & manifeste. diuinitas enim esse non potest corporalis.* MAXENT. *contra Nestorianos libro secundo. Et habitat plenitudo diuinitatis in Christo, & non inhabitat in Christo Trinitas, ne sit non Trinitas, sed Quaternitas. Nam cum nullo dubitante Pater, & filius, et Spiritus sanctus sit Trinitas, ideo non Trinitatem Paulus in Christo docet inhabitare, dicens, Quia in ipso inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter: sed Patrem in Christo docet inhabitare.* ET *Paulo post. Restat ut non sit contrarium, immo potius ualde congruum veritati, Patrem plenitudinem intelligere diuinitatis: quia sicut ipse plenitudo sua est, similiter & Filius plenitudo, & Spiritus sanctus plenitudo, & simul omnes, hoc est tota Trinitas, non tres, sed una est plenitudo diuinitatis. quia & perfectus Pater, & perfectus Filius, & perfectus Spiritus sanctus: & simul omnes non tres perfectiones, sed vna perfectio. Si enim Filius, sicut de eo testificatur Ioannes, dicitur plenitudo: Nos, inquit, omnes de plenitudine eius accepimus, quomodo Pater negandus est esse plenitudo?*

IN EPISTOLAM AD THESSALONICENSES PRIOREM.
IN CAPVT. 3.

Vos autem Dominus multiplicet &c.) BAS. *de Spiritu sancto cap. 21. Quem Dominũ optat coram Deo, et Patre nostro in aduentu Domini nostri irreprehensibilia fidelium Thessalonicensium corda confirmata in sanctitate constabilire? respondeãt nobis, qui cum ministratorijs spiritibus, qui mittuntur ad ministerium, collocant Spiritum sanctum? At non habent quod respondeant.*

IN CAPVT. 4.

Nos qui uiuimus, qui residui sumus: in aduentu Domini non praeueniemus eos qui dormierunt &c.) GREG. NYSS. *de creatione hominis cap. 23 Quum enim plenitudo (ut arbitror) humanae naturae iuxta praescitum à Deo modum ad suos venerit terminos, quibus ad incrementum numeri anima-*

rum nihil ulterius desit, in momento temporis eorum quæ sunt commutationem fieri docuit, momentum nominans, & ictum oculi, illius temporis indiuiduū & sine ulla distantia terminum. Ita ut nequaquā possibile sit iuxta nouissimū, & supremum quicquā plus celeritatis accederē. Propter quod multa pars extremitati relinquetur, quæ hanc circumactam commutationem in morte possideat: sed mox ut resurrectionis insonuerit tuba, quæ tunc excitatura est mortuos, & his, qui in uita reperti fuerint iuxta similitudinem eorum, qui de mortuis resurrexerint, immutatis, ad incorruptionem pariter uenient: ut iam nequaquam deorsum premantur corporeo pondere, nec eos moles terrena detineat, sed sublimiter in aera perferantur.

IN CAPVT. 5.

¶ Sine intermissione orate) MAXIM. CONST. de Charitate Cent. secunda. Summum orandi modum, & perfectissimum hunc esse dicunt: quando animus extra carnem, & mundum positus, atq; ab omnibus rebus quæ materiæ participes sunt, earundemq; figuris remotus, orat. Itaq; qui hunc illæsum orandi modum obseruat, ille reuera sine intermissione orat.

¶ Spiritum nolite extinguere) HESYCH. in Leuit. libro secundo. Oportet quippe eum, qui holocaustum, id est perfectæ sapientiæ operationem debet, semper accendere ignem sancti Spiritus, & non sinere extingui. Extinguitur autem ex eorum quibus donatus est negligentia. Propter quod & Paulus ait: Spiritum nolite extinguere. Velut in nostra potestate sit positum extinguere illum, siue accendere.

¶ Vt integer Spiritus vester, & anima, & corpus sine querela in aduētu Domini nostri Iesu Christi seruetur) DID. de Spiritu sancto libro tertio. Sicut enim aliud est anima, & corpus aliud, sic & aliud est Spiritus ab anima, quæ suo loco specialiter nominatur. de quo & orauit Apostolus, ut integer seruetur cum anima & corpore. Quia incredibile est atq; blasphemum orare Apostolum ut Spiritus sanctus integer seruetur, qui nec immutationem potest recipere, nec profectum. De humano ergo (ut diximus) Spiritu in hoc loco Apostoli sermo testatus est. GREG. NYSS. libro de creatione hominis cap. octauo. Nam & Apostolum tale aliquid cognoscimus intimare, ubi pro Thessalonicensibus orans ait: Ipse autem Deus pacis sanctificet uos per omnia, ut integer Spiritus uester, & anima, & corpus sine querela in aduentum domini nostri Iesu Christi seruetur. Pro nutribili parte, corpus, pro sensibili animam, pro intellectuali, Spiritum ponens.

corpus, An[ima], sps

IN EPISTOLAM AD THESSALONICENSES POSTERIOREM.

IN CAPVT. 2.

Tantum ut qui tenet nunc teneat, donec de medio fiat) TERTVLL. *libro de resurrectione carnis*. *Quis? nisi Romanus status, cuius abscessio in decem reges dispersa Antichristum superducet: & tunc reuelabitur iniquus.*

IN EPISTOLAM PRIOREM AD TIMOTHEVM.

IN CAPVT. 1.

Charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta) GEL. I. *Pont. epist. ad Anastasium Augustum. Quomodo (quæso te) de corde erit puro, si contagio inficiatur externo? Quomodo de conscientia bona, si prauis fuerit, malisq; commista? Quemadmodum fide non ficta, si maneat sociata cum perfidis?*

Regi sæculorum immortali, & inuisibili) DION. AR. *de diuinis nominibus cap. 5. Iccirco etiam Rex sæculorum dicitur, ut in quo, & circa quem totum esse, & ens, subsistensq; versetur.* IDEM *cap. septimo. Non modo quia humana mens omnis firmitati, & stabilitati diuinarum, perfectissimarumq; intelligentiarum, uerum etiam, quia Theologis vsitatum est passione reciproca in Deo quæ priuationis sunt affirmare. Ita & Inuisibilem dicunt eo quia clarissimam lucem.*

IN CAPVT. 2.

Volo ergo uiros orare in omni loco) AMB. *de sacramentis libro sexto cap quarto. Qua ratione uiros dixit? Vtiq; communis oratio est & mulieribus, & uiris. Quod non inuenio, nisi forte sanctus Apostolus ideo uiros dixit, ne mulieres usurparent, & male intelligerent in omni loco, & inciperent, ubiq; clamare, quas in ecclesia sustinere non possumus. Volo autem uiros, hoc est qui possint seruare præceptum, orare in omni loco, leuantes puras manus.* Clamoribus

IN CAPVT. 3.

Non uinolentũ, non percussorẽ) CANON. APOST. 42. *Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aleæ, atq; ebrietati deseruiens, aut desinat, aut*

certe deponatur. ITEM CAN. 28. *Episcopum, aut Presbyterum, aut Diaconum percutientem fideles delinquentes, aut infideles inique agentes, & per huiusmodi volentem timeri, deiici ab officio suo præcipimus: quia nusquam nos hoc Dominus docuit. E contrario uero ipse quum percuteretur, non repercutiebat: quum malediceretur, non remaledicebat, quum pateretur non comminabatur.* HIER. *in Esaiam cap. 58. Vnde Episcopus non debet esse percussor. Quomodo enim potest libidinem refrenare, qui nec manum ualet cohibere, nec linguam?*

¶Non neophytum, ne in Superbiam elatus, in iudicium incidat diaboli)

CONC. SARDICENSE Can. 13. *Et hoc necessarium arbitror, ut diligentissime tractetis, si forte aut diues, aut scholasticus de foro, aut ex administratore Episcopus fuerit postulatus, ut non prius ordinetur, nisi ante & lectoris munere, & officio Diaconi, aut Presbyteri fuerit perfunctus: & ita per singulos gradus (si dignus fuerit) ascendat ad culmen Episcopatus. Potest enim per has promotiones, quæ habebunt utique prolixum tempus, probari qua fide sit, qua ue modestia, qua grauitate, et uerecundia. Et si dignus fuerit probatus, diuino sacerdotio illustretur. Quia conueniens non est, nec ratio, uel disciplina patitur, ut temere, & leuiter ordinetur aut Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, qui neophytus est: maxime cum & magister gentium beatus Apostolus ne hoc fieret denunciasse, & prohibuisse uideatur: sed hi quorum per longum tempus examinata sit uita, & merita fuerint comprobata.* MARTIN. *Bracarensis episcopus libro excerptorum ex synodis Orientalium Canone. 22. Neophytus si baptizatus fuerit iam ætate legitima non continuo licebit eum ad ecclesiasticum ordinem promoueri, quia oportet illum prius doceri, quod possit docere, & multo tẽpore post baptismũ probari: ut bene probatus ueniat ad clerũ, secundũ præceptũ Apostoli dicentis: Non neophytũ.* HIER. *in Esaiam cap. 3. Putet aliquis & illud quod Apostolus prohibet Episcopum fieri neophytum, ad hoc pertinere, quia paruulus in fide est, ne elatus in superbia, incidat in iudicium diaboli. Iudicium autem diaboli nullum est aliud nisi superbia, propter quam de cœlestibus decidit. Vnde & Saluator loquitur: Videbam Satanam quasi fulgur cadentem de cælo.* CHRYSOST. *in illud, Eleuatum est cor Oziæ. Quid igitur ait Paulus Timotheo scribens? Quod qui nuper professus est Euangelium; eum non oportet ad summã Episcopi dignitatem euehi. Ita ferme loquitur. Nõ neophytũ, ne in flatus incidat in iudicium diaboli. Ne eadem, inquit, peccans cum illo, eadem cum illo patiatur.*

IN CAPVT. 4.

¶ *Exerce te ipsum ad pietatem, nam corporalis exercitatio ad modicum utilis est)* MAXIM. CONST. *de Charitate Cent. 4.* *Ne omne otium tuum impendas carni, sed definito illi quam potes exercitationē: et totam mentem ad interiora conuerte. Siquidem corporalis exercitatio ad modicum vtilis est &c.*

¶ *Attende lectioni &c.)* CONC. TOLET. 4. Canone. 24. *Ignorantia mater cunctorum errorum maxime in Sacerdotibus Dei uitanda est, qui docendi officium in populis susceperunt. Sacerdotes enim legere sanctas scripturas frequenter admonet Paulus Apostolus dicens ad Timotheum: Intende lectioni, & exhortationi, doctrinæ quoq; & semper permane in his. Sciant igitur Sacerdotes scripturas sanctas, & Canones meditentur, ut omne opus eorum in prædicatione diuina, & doctrina consistat, atq; ædificent cunctos tam fidei scientia, quam operum disciplina.*

IN CAPVT. 5.

¶ *Manus cito nemini imposueris, neq; communicaueris peccatis alienis)* SIRITIVS Pont. Epist. 3. *Quod propterea memoratur, ut examine habito, & probitate morum, & ecclesiastico labore sit cōmendatior, qui vocatur in medium, ut summum Sacerdotium possit accipere, probatus iudicio, nō fauore susceptus, ueritate non gratia, Apostolico ordine functus, non præcipiti uolūtate.* LEO. I. Pont. Epist. 85. *Vbi ē illa beati Pauli Apostoli per Spiritum Dei emissa præceptio, qua in persona Timothei omniū sacerdotū Christi numerus eruditur, & perinde vnicuiq; nostrum dicitur, Manus cito nemini imposueris, neq; communicaueris peccatis alienis? Quid est cito manu simponere, nisi ante ætatem maturitatis, ante tempus examinis, ante meritum laboris, ante experientiam disciplinæ, sacerdotalem honorem tribuere non probatis? Et quid est communicare peccatis alienis, nisi talem effici ordinantem, qualis ille est, qui non meruit ordinari?*

Manus n̄ 2r mē imp. (handwritten marginal note)

IN CAPVT. 6.

¶ *Qui volunt diuites fieri incidunt in tentationem & laqueum diaboli)* AMB. in Ps. 118. Serm. 14. *Aduertis laqueum diaboli esse diuitias, quem tetendit etiam Saluatori? Sed ille qui nihil habuit quod posset princeps istius mundi ueniens suum dicere, laqueorum eius uincula dissoluit. Ac ne mediocrem hunc laqueum putes, hic laqueus Iudam strangulauit.*

O Timothee depositum custodi deuitans profanas uocum nouitates) VINCENT. *aduersus profanas omnium hæresum nouationes. Quid est depositum custodi? Custodi, inquit, propter fures, propter inimicos, ne dormientibus hominibus superseminent zizania super illud tritici bonum semen quod seminauerat filius hominis in agro suo. Depositum, inquit, custodi. Quid est depositum? id est quod tibi creditum est, non quod a te inuentum: quod accepisti, non quod excogitasti: rem non ingenij, sed doctrinæ: non vsurpationis priuatæ, sed publicæ traditionis: rem ad te perductam, non à te prolatam, in qua nō auctor debes esse, sed custos: non institutor, sed sectator: non ducens, sed sequens. Depositum, inquit, custodi. Catholicæ fidei talentum illibatum, inuiolatumq; conserua. Quod tibi creditum est, hoc penes te maneat, hoc à te tradatur. Aurum accepisti, aurum redde. Nolo mihi pro alijs alia subijcias. Nolo pro auro aut impudenter plumbum, aut fraudulenter æramenta supponas. Nolo auri speciem, sed naturam plane.* ET *infra. Deuita, inquit, quasi Viperam, quasi scorpionem, quasi Basiliscum, ne te non solum tactu, sed etiam uisu, afflatuq; percutiant.* ITEM. *Quid est profanas? Quæ nihil habent sacri, nihil religiosi, ab Ecclesiæ penetralibus, quæ est templum Dei, penitus extraneis. Profanas, inquit, uocum nouitates. Vocum, id est dogmatum, rerum, sententiarum nouitates, quæ sunt vetustati, quæ antiquitati contraria. Quæ si recipiantur, necesse est, ut fides beatorum Patrum, aut tota, aut certe magna ex parte uioletur.*

IN EPISTOLAM POSTERIOREM AD TIMOTHEVM.

IN CAPVT. 3.

Nemo militans Deo implicat se negotijs sæcularibus) CONC. VORMATIENSE. *Can. 57. Item placuit ut Episcopi, Presbyteri, & Diacones non sint conductores, aut procuratores, neq; ullo turpi negotio, & inhonesto uictum quærant: quia respicere debent scriptum esse. Nemo militans Deo implicat se negotijs sæcularibus.*

Ille fidelis permanet: se ipsum negare non potest) DION. AR. *de diuinis nominibus cap. octauo. Nempe enim se ipsum negare, à ueritate decidere est, porro ueritas ens est: et à ueritate cadere, ab ente est cadere. Si igitur ueritas Ens est: ueritatisq; negatio, est ab ente prolapsio, ab Ente cadere Deus non potest: et non esse non est, ut ita dicam, et non posse non potest: et non cognoscere secundum priuationem non nouit.*

Argue

¶ Argue, obsecra, increpa in omni patientia, & doctrina) PROSP. de Vita contemplatiua lib 2. cap. quinto. Argue coæquales, obsecra seniores, increpa iuniores Sed propterea addidit: in omni patientia, & doctrina: quia leniter castigatus exhibet reuerentiã castigãti: asperitate autẽ nimiæ increpationis offensus, nec increpationem recipit, nec salutem. PALLAD. in vita Chrysostomi. Nemo autem obijciat cur duo aspera, unum blandum, ipsumq; uix, et cunctando posuerit. Argue enim, & increpa, cum sint uehementer acria, ex eo quod additur, Obsecra, & non, Blandire, nihil amisere uirium. Id quippe scite factum: uoluptati deditis, & laxe uiuentibus acrius est eis quoq; increpationibus, quæ grauiores, & molestiores esse putantur. Illic enim fortassis indignatione quadam obsistens anima, quæ in reprehensione dicuntur minime sentit: hic vero sensim, atq; paulatim modestis, uerisq; sermonibus quasi admoto lẽto quodam igne, percutitur, atq; dissecatur.

IN EPISTOLAM AD TITVM.
IN CAPVT. 3.

¶ Et delinquit proprio iudicio condemnatus) MAXIM. TAVR. de accusato, & iudicato Domino apud Pilatum hom. 2. Ipse enim se damnat hæreticum, quum de ecclesia ipse se proijcit, & de coetu sanctorum nullo compellente procedit. Ipse enim ostendit quid mereatur à cunctis, qui suo iudicio separatur à cunctis. Ipse, inquam, se damnat hæreticus, quia cum omnes crimino si Episcopi sententia proijciantur de consortio Christiano, hæreticus cuncta præueniens, sententia suæ uoluntatis abijcitur.

IN EPISTOLAM AD PHILEMONEM.

¶ Paulus vinctus Iesu Christi) CHRYSOST. hom. 16. ad populum Antiochenum. Magnum Pauli oraculum, non principatus, & honoris nomen, sed vincula, & catenæ. Vere magnum, atq; multa ipsum alia splẽdidum faciunt, in cælum rapi tertium, in paradisum deferri, uerba audire ineffabilia. sed horum nil posuit, sed pro omnibus catenam: hæc enim magis quam illa illustrem reddebat. & splendidum.

¶ Sine consilio autem tuo nihil uolui facere, uti ne uelut ex necessitate bonum tuum esset, sed uoluntarium) AMB. in Ps. 118. Serm. 14. Quam sedulus, qui cum esset uas electionis diuinæ, consortium consilij non dedignabatur alieni: ne alterum fructu uoluntatis propriæ defraudaret.

HIER. *in epist. ad Galatas cap. primo. Et in Epistola ad Hebræos intelligere possumus propterea Paulum solita consuetudine nomen suum, nec Apostoli uocabulum præposuisse, quia de Christo erat dicturus: Habentes ergo principem sacerdotum, & apostolum confessionis nostræ Iesum: nec fuisse congruum, ut ubi Christus, Apostolus dicendus erat, ibi etiam Paulus Apostolus poneretur.*

IN CAPVT. I.

¶ Cui enim Angelorum dixit aliquando, Sede à dextris meis? Nonne omnes sunt administratorij Spiritus in ministerium missi?) DID. *de Spiritu sancto libro primo. Hoc enim quod ait: Cui Angelorum: æque accipitur, ac si diceret, nulli: per Angelicum nomē significans omnium substantiam inuisibilium creaturarum. Neq; enim ulli quidem angelorum, & aliæ cuidam rationabili creaturæ dixit Deus, sede à dextris meis. In commune itaq; sermo pronunciat, non esse dictum cuiquā creaturæ, sede à dextris meis. Et hoc in commune de creatura. Et pronuncians de omnibus inuisibilibus creaturis, ait eas esse administratores spiritus, propter quod subiecit. Non ne omnes sunt administratores Spiritus in ministerium missi? Licet enim non omnes singillatim inuisibiles creaturæ missæ sint, tamen quia eiusdem generis, & honoris aliæ missæ sunt, quodammodo & ipsæ possibilitate sunt missæ, missarum consortes, æqualisq; substantiæ.*

IN CAPVT. 2.

¶ Vt gratia Dei pro omnibus gustaret mortem) HIER. *in Epist. ad Galat. libro secundo cap. 3. Nec hoc ex meo sensu dictum putetis, scriptura testis est, quia Christus gratia Dei: siue, (ut in quibusdam exemplaribus græcis legitur) absq; Deo pro omnibus mortuus est.* AMB. *Episc. de Fide libro quinto cap. 4. Quod incarnationis Dei mysterium vniuersæ salus est creaturæ, secundum quod scriptum est: Vt sine Deo pro omnibus gustaret mortem. Id est, quod creatura omnis sine passione aliqua Diuinitatis, Dominici sanguinis redimenda sit prætio.* VIGIL. *libro secundo contra Eutychē. Quid est igitur sine Deo gustare mortem? nisi quia Verbum immortale est, & passio secundum carnem est. Vnde & Petrus Apost. ait: Christo itaq; passo carne.* FVLG. *libro tertio de sacramento Dominicæ passionis. sine Deo igitur homo ille gus-*

ſtauit mortem, quantum ad conditionem attinet carnis: non autem ſine Deo, quantum ad ſuſceptionem pertinet Deitatis. AVCTOR. Varietas interpretationis ſine dubio accidit ex varietate græcæ lectionis. Nam ſi χάριτι legas, Gratia ſonat: ſin χωρὶς, ſine, & abſq; ſignificat.

¶Nuſq; enim Angelos apprehendit ſed ſemen Abrahæ apprehendit) THEODOR. Dialogo primo cõtra hæreſes. Propemodum dicens, Vera eſt promiſſio: impoſuit Deus ſinẽ promisſionibus: apertus eſt gentibus fons benedictus. Deus ſemen Abrahæ apprehendit: per eum ſuperius promiſſam ſalutem procurat: per eum gentium expectationem confirmat.

IN CAPVT. 5.

¶Et quidem cum eſſet filius Dei, didicit ex his quæ paſſus eſt obedientiam) ANSEL. libro primo cur Deus homo, Cap. nono. Id eſt quo uſq; debeat ſeruari obedientia. Verbum autem quod propoſitum eſt, Didicit, duobus modis intelligi poteſt. Aut enim, Didicit, dictum eſt pro eo quod eſt, alios diſcere fecit: aut quia quod per ſcientiam non ignorabat, experimento didicit. RIC. VICT. libro primo de Emmanuele cap. 16. Sed quod dictum eſt, noſtrum puerum didiciſſe reprobare malum, & eligere bonum, non ſic accipere oportet, quaſi ſcientiam illam, quæ per experientiam eſt, ex ſola comeſtione obtinuiſſet; nam & Apoſtolus dicit, quia in his, quæ paſſus eſt, obedientiam didicerit. ſed nunquid ex his tantum quæ paſſus eſt, & non etiam ex his, que per ſemetipſum operatus eſt? immo certe & ex his, & ex illis. Quia in utriſq; executus eſt non uoluntatem ſuam, ſed uoluntatem Patris.

¶Et facti eſtis quibus lacte opus ſit, non ſolido cibo) DION. AR. epiſt. nona. Arbitror itaq; ſolidum cibum intellectualis, perſeuerantiſq; perfectionis, atq; identitatis ſignificationem præferre: per quam intellectuales illi ſenſus ſecundum ſtantem, ac potentiſſimam, & ſingularem, indiuiduamq; ſcientiã diuina participant. Quibus beatiſſimus Paulus ſolidi ueraciter cibi à ſapientia accepti conſortium, & participium tradit. Porro liquidum cibum inundantiã illam large manantem, atq; ad omnia prodire feſtinantem, ſed adbuc per uaria, & plurima, atq; diuidua ad ſimplicem, & fixam, atq; conſtantem Dei ſcientiam eos, quos alit, pro captu, ac modo ſingulorum bonitate præcipua manuducentem, ſignare certum eſt. Idcirco diuina, ac ſpiritualia eloquia, & rori, et aquæ, & lacti, & uino, ac melli merito aſſimilantur, quod & uiuificandi, atq; fœcundandi, ueluti in aqua, & ad incrementum producendi, ut in lacte, & recreandi, ut in uino, & purgandi ſimul, atq; conſeruandi, ueluti in melle habeant.

¶ *Et sanguinis effusionem melius loquentem, quam Abel.)* CYP. *de dupli ci martyrio. Siquidē ille clamās de terra loquebatur uindictā: at Christi sanguis de cruce clamans pacem loquitur, & reconciliationem. Quin idem sanguis quo niam à nobis bibitur (si modo digne bibitur) clamat in cordibus nostris uerba pacifica, & solatij plena. Et illic triplex testimonium, licet spiritnali quodā modo, Clamat Spiritus, qui nobis arrhabonis loco datus est, Abba Pater, te stificans quod sumus filij Dei. Clamat aqua, per quam renati sumus, quod cō donata sunt nobis omnia peccata. Et si quis adhuc dubitat, accedit san guinis testimonium.*

IN CAPVT. 13.

¶ *Iesus Christus heri, & hodie, ipse & in sæcula)* AMB. *Episcopus de Fide libro quinto cap. secundo. Est, inquit, non solum nomine, hoc est sed etiam ve ritate. Et bene scriptum est: Heri, & hodie ipse est: ut Arij impietas astruē di sacrilegij locum inuenire non posset. Qui quum legeret in Psalmo secundo dicentem Filio Patrem, Filius meus es tu: ego hodie genui te: annotauit hodie nō heri, ad æternitatem diuinæ generationis referens, quod de carnis assumptio ne memoratum est. Sancto igitur Spiritu repletus Apostolus, ut illam elideret sæuitatem, ait: Heri, & hodie ipse est, & in sæcula. Heri, propter æterni tatem, hodie, propter corporis susceptionem.*

¶ *Beneficentiæ autem & communionis nolite obliuisci)* AGAP. *de Of ficio Regis ad Iustinianū Imp. Super aurum, & lapidem prætiosum beneficē tiæ diuitias ueluti thesaurum recōdamus. Illæ nanq; tum in præsenti vita oble ctant spe futuræ fruitionis, tum in futura dulcedinem afferunt, experimento gu statuq; speratæ beatitudinis. Quæ uero nunc circa nos apparent tanquam ni hil ad nos pertinentia non nos nimium allectent.*

IN EPISTOLAS CATHOLICAS.

IN EPISTOLAM IACOBI APOSTOLI.

IN CAPVT. 1.

¶ *Glorietur autem frater humilis in exaltatione sua, diues autem in humilita te sua)* RABAN. *in Ecclesiasticum cap. 3. Quia omnis qui aduersa pro Domino humiliter suffert, sublimiter ab illo regni præmia percipiet: econ trario autem diues in humilitate sua glorietur: quod per ironiam dicitur, quan*

do gloriam suam, qua de diuitiis superbiebat, & pauperes despiciebat, aut etiam opprimebat, perpetua pœna finitam esse conspexerit.

IN CAPVT. 3.

¶ Et inflammat rotam natiuitatis nostræ) ANTIOCH. *hom. 30. Liquet per boc intelligi temporariæ istius vitæ momenta quibus ipsa sursum deorsum prouoluitur. Quid enim hominis uita aliud quã rota, quæ perpeti rotatu uersatur? Sed & eadem inflammatur à geenna.*

IN CAPVT. 5.

¶ Infirmatur quis in uobis, inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini) INNOCENT. I. *Pont, Decreto octauo. Quod non est dubium de fidelibus ægrotantibus accipi, uel intelligi debere, qui sancto Oleo Chrismatis perungi possunt, quo ab Episcopo confecto, non solum sacerdotibus, sed omnibus vti Christianis licet in sua, aut suorum necessitate inungendo. Cæterum illud superfluum videmus adiectum, ut de Episcopo ambigatur, quod presbyteris licere non dubium est. Nam idcirco de Presbyteris dictum est, quia Episcopi occupationibus aliis impediti ad omnes languidos ire non possunt. Cæterum si Episcopus aut potest, aut dignũ ducit aliquem à se uisitandum, & benedicere, & tangere sine cunctatione potest, cuius est ipsum Chrisma conficere.*

IN EPISTOLAM PRIOREM PETRI APOSTOLI.

IN CAPVT. 3.

¶ Quod & nos nunc similis formæ saluos facit Baptisma) CYP. *ad Pompeium contra epistolam Stephani. Quam breui, & Spirituali compendio unitatis sacramentum manifestauit. Nam ut in illo mundi baptismo, quo iniquitas antiqua purgata est, qui in arca Noe non fuit, non potuit per aquam saluus fieri, ita nec nunc potest per baptismum saluus uideri, qui baptizatus in Ecclesia non est, quæ ad arcæ huius sacramentum dominica unitate fundata est.*

IN EPISTOLAM PRIOREM PETRI APOSTOLI.

IN CAPVT. 2.

¶ Et iustum Loth) CLIM. cap. quarto. Qui soliciti, ac studiosi sunt, se ipsos cautissime attendant! ne dum negligentiores quosq; iudicant, seuerius quã illi condemnentur. Idcirco enim, ut reor, iustificatus est Loth, quod cum in flagitiosorum medio uersaretur, nunquam illos penitus iudicasse deprehẽsus est.

IN CAPVT. 3.

¶ Et terra de aqua, & per aquam consistens Dei uerbo) IVNIL. in Genesim. Nam & ipsa terra præcipuam habet cognationem cum aquis, ut pote quæ sine harum succo, & irrigatione non solum fructificare, sed & nec ipsa consistere possit: Petro attestante, qui ait: Quia cœli erant prius, & terra de aqua.

IN EPISTOLAM PRIMAM IOANNIS APOSTOLI.

HYGIN. primus Pont. Epistola priore de Fide ad uniuersos Christianos. Et iterum ipse ad Parthos: Tres sunt, inquit, qui testimonium perhibent in terra, Spiritus, aqua, & sanguis. AVCTOR. Idem ad verbum habes in epistola Iohannis secundi. Pont. ad Valerium Episcopum.

IN CAPVT. 1.

¶ Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus: & ueritas in nobis nõ est. CONC. MILEVIT. Can. sexto. Item placuit, quod ait sanctus Ioannes Apostolus: Si dixerimus quia peccatum non habemus &c. quisquis sic accipiendum putauerit, ut dicat propter humilitatem non oportere dici, nos non habere peccatum, non quia veritas est, anathema sit. Sequitur enim Apostolus, & adiungit: Si autem confessi fuerimus peccata nostra, fidelis est & iustus, qui remittat nobis peccata, & mundet nos ab omni iniquitate. Vbi satis apparet, hoc non tantum humiliter, sed etiam veraciter dici. Poterat enim Apostolus dicere: si dixerimus quia non habemus peccatum, nos ipsos extollimus, & humilitas in nobis non est. Sed quum ait: Nos ipsos decipimus, & ueritas in nobis non est: satis ostendit eum, qui se dixerit non habere peccatum, non verum loqui, sed falsum.

¶ Scimus quoniam quum apparuerit, similes ei erimus) AMB. in epist. ad Rom. cap. septimo. Tunc nos feliciter dicit posse resurgere, si similitudini mortis eius fuerimus complantati: id est si in baptismo omnia vitia deponentes, in nouam uitam translati de cætero non peccemus; per quod simul & resurrectionis illius similes erimus. Similitudo enim mortis similem præstabit resurrectionem. Quod in epistola sua Ioannes Apostolus memorat dicens: Scimus quod quum apparuerit, similes ei erimus. hoc est immortalem, & gloriosum resurgere. Non enim hæc erit similitudo ut nihil distet: quia similis erit in corporis gloria, non in diuinitatis natura.

IN CAPVT. 4.

¶ Nolite omni Spiritui credere: sed probate Spiritus si ex Deo sunt.) AMB. Episcopus in Epist. primā ad Thess. cap. quinto. Quia si multa bona dicat, in aliquo autem quod fidei aduersum est promat, sciatur non esse Spiritus sanctus. Nihil enim erroris in Spiritu sancto poterit reperiri. Sed aut per exercitium eloquij quædam spiritualia, quædam uero carnalia: quia omnis error carni deputatur, aut certe commento quodā astutiæ bona fingit, ut his inferat mala.
¶ Omnis Spiritus qui soluit Iesum Christum, ex Deo non est) LEO. I. Pont. ad Flauianum episc. Const. Quid est autem soluere Iesum, nisi humanam ab eo separare naturam? Sacramentumq; per quod unum saluati sumus, impudentissimis euacuare figmentis? SOCRATES historiæ ecclesiasticæ libro septimo cap. 31. Tripartitæ uero historiæ libro 12. cap. quarto. Et hoc passum Nestorium, quod decenter non esset eruditus. Qui dum naturaliter eloquens fuisset; se putabat doctum, & libris antiquorum interpretum dedignabatur incumbere, omnibusq; se meliorem putabat esse: ignorans quod in catholica Ioannis epistola in antiquis exemplaribus habeatur: Omnis Spiritus qui soluit Iesum, à Deo non est. Hunc enim sensum ex veteribus exemplaribus abstulerunt, qui separare volunt ab hominis dispensatione diuinitatem. Qua propter veteres interpretes hoc ipsum designauerunt, quod aliqui adulterarint hanc epistolam, soluere hominem a Deo volentes. Est enim humanitas copulata diuinitati: & iam non sunt duo, sed unum.

IN CAPVT. 5.

Quoniam tres sunt, qui testimonium dant in cælo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus: et hi tres vnum sunt. Et tres sunt, qui testimonium dant in terra,

Spiritus, aqua, & sanguis, & hi tres unum sunt (C Y P. de simplicitate prælatorum. & iterum de Patre, & filio, & Spiritusancto scriptum est: Et tres unum sunt. Et quisquam credit hanc unitatem de diuina firmitate uenientem, sacramentis cælestibus cohærentem, scindi in ecclesia posse, & voluntate collidentium diuortio separari? I D E M de duplici martyrio. Commemorat & Ioannes Euangelista triplex in terra testimonium, Spiritus, aquæ, & sanguinis: quod efficacissimum est postremo recensens loco. Spiritum in columbæ specie descendentem super Iesum videre meruit Ioannes Baptista, an alij uiderint, incertum. certe hoc testimonium Ioanni datum est, quo desineret dubitare de Domino Iesu an ille esset, qui baptizaret Spiritu, & igni. Aquæ testimonium uidit Ioannes Euangelista: nec satis constat, solus ne uiderit, an cũ multis. Erat quidem hoc ingens mysterium sacri lauacri quo delentur peccata: sed uidit aquam simul effluere cum sanguine, qui nisi affuisset, inefficax erat aqua. Quid enim prodest aboleri peccata, nisi succedat vita iustitiæ, quam cõfert sanguis? Quanquã hi tres vnum sunt. Vnus enim Deus est, qui per Spiritum, aquam, & sanguinem declarat hominum generi virtutem, ac bonitatem suam. Aut ideo dicuntur unum esse, quoniam undiq; sibi constat testimonium: nec ulla ex parte dissonat. V I C T O R V T I C. libro secundo. Et ut adhuc luce clarius vnius diuinitatis esse cum Patre, & Filio Spiritum sanctum doceamus, Ioannis Euangelistæ testimonio comprobatur. Ait nanq; Tres sunt &c. Nunquid ait, tres indifferenti æqualitate seiuncti? aut quibuslibet diuersitatum gradibus longo separationis interuallo diuisi? sed, Tres, inquit, vnum sunt. L E O I. Pont. Epistola . 10. Spiritus vtiq; sanctificationis, & sanguis redemptionis, & aqua baptismatis: quæ tria unum sunt, & indiuidua manent, nihilq; eorum à sui connexione seiungitur. Quia catholica Ecclesia hac fide viuit, ac proficit, ut in Christo Iesu nec sine vera diuinitate humanitas, nec sine vera credatur humanitate diuinitas. A M B. Episcopus de Spiritu sancto libro primo cap sexto. Vnum in mysterio, non in natura. Aqua igitur testis est sepulturæ, sanguis testis est mortis, spiritus testis est vitæ. Siqua ergo in aqua gratia, non ex natura aquæ, sed ex præsentia est Spiritus sancti. I D E M lib. 3. cap. 11. Audi quomodo testis Spiritus mentem renouat, aqua proficit ad lauacrum, sanguis spectat ad pretium. Spiritus enim nos per adoptionem filios Dei fecit, sacri fontis unda nos abluit, sanguis Domini nos redemit. I D E M de ijs qui mysterijs initiantur. Hinc cognosce, quod aqua non mundat sine spiritu: ideoq; legisti quod tres testes in baptismate unum sint, aqua, sanguis, & spiritus. Quia si unum horum detrahas, non stat baptismatis sacramentum. Quid est enim aqua sine cruce Christi? elementum commune sine ullo sacramenti effectu. nec iterum sine aqua regenerationis mysterium

est, nisi

est, nisi enim qui renatus fuerit ex aqua, & spiritu, nō potest introire in regnū Dei. HIER. prologo in epistolas Catholicas. Quæ si sic ut ab eis digestæ sunt, ita quoq; ab interpretibus fideliter in latinum eloquium verterentur, nec ambiguitatem legentibus facerent, nec sermonum sese varietas impugnaret. illo præcipue loco, ubi de Trinitatis unitate in prima Ioannis epistola positum legimus, in qua etiam ab infidelibus translatoribus multum erratum esse comperimus, trium tantūmodo uocabula, hoc est, aquæ, sanguinis, & Spiritus in ipsa sua edtione ponentibus, & Patris, Verbiq; , ac Spiritus testimonia omittentibus. In quo maxime & fides catholica roboratur, & Patris, & Filij, & Spiritus sancti una diuinitatis substantia comprobatur.

¶ Est peccatum ad mortem, non pro illo dico ut roget quis) AMB. Episc. de pœnitentia libro primo cap. nono. Non enim ad Moysen & Hieremiam loquebatur, sed ad populum, qui suorum peccatorum alium precatorem deberet exhibere, cui satis est si pro leuioribus delictis Deum precetur, grauiorum veniā iustorum orationibus reseruandam putet. Nam quomodo Ioannes diceret non orandum pro delicto grauiore, qui legisset & Moysen rogasse, & impetrasse vbi erat præuaricatio uoluntaria; qui sciret etiam Hieremiam rogasse?

IN EPISTOLAM SECVNDAM IOANNIS APOSTOLI.

IN CAPVT. I.

¶ Senior) AMB. Episcopus in Ps. 36. Et Ioannes senex cœpit scribere Euāgelium, uel epistolas, qui quum refugeret Apostolum se scribere, Seniorem scripsit. Nec minor est æstimatus, cui Cygnea quædam suppeteret gratia senectutis.

Cygnea si[milis] gra[tia]

¶ Nec, Aue, ei dixeritis) IREN. libro primo cap. 13. Quotquot autem absistunt ab ecclesia, & his anilibus fabulis assentiunt, uere à semet ipsis sunt dānati: quos Paulus iubet nobis post primam, & secundam correptionem deuitare. Ioannes etiam Domini discipulus super extendit damnationem in eos, neq; Aue, nobis eis dici uolens. Qui enim dicit, inquit, eis, Aue, communicat operibus ipsorū nequissimis. Et merito, nō est. n. gaudere impijs, dicit Dominus.

IN EPISTOLAM TERTIAM IOANNIS APOSTOLI.

IN CAPVT. I.

¶ Senior) HIER. Epistola ad Euagrium. Ac ne quis contentiose in vna

Ecclesia plures Episcopos fuisse contendat, audi & aliud testimonium in quo manifestissime comprobatur eundem esse Episcopum, atq; presbyterum. &c. Clangat tuba Euangelica, filius Tonitrui, quem Iesus amauit plurimum, qui de pectore Saluatoris doctrinarum fluenta potauit: Presbyter electæ dominæ, & filijs eius, quos ego diligo in ueritate. Et in alia Epistola: Presbyter Caio Carissimo quem ego diligo in ueritate. Carissime fideliter facis quicquid operaris in fratribus. IDEM in Epist. ad Titum cap. primo. Sed uereor ne quo modo regina Austri ueniens à finibus terræ audire scientiam Salomonis, iudicatura est homines temporis sui, & uiri Niniuitæ acta pœnitentia ad prædicationem Ionæ condemnabunt eos qui maiorem Iona Saluatorem audire contempserunt: sic plurimi in populis Episcopos iudicant subtrahentes se ab ecclesiastico gradu, & ea quæ episcopo non conueniunt exercentes. De quibus puto & Ioãnem ad Caium scribere: Carissime fideliter facis, quodcumq; operaris in fratribus, & hoc peregrinis, qui testimonium dederunt dilectioni tuæ coram Ecclesia: quos optime facies, si præmiseris Deo digne: pro nomine enim Domini exierunt, nihil accipientes à gentilibus. Et uere sancto Spiritu in se loquente, quod futurum erat in Ecclesijs iã tunc reprehendit dicens: Scripsi enim Ecclesiæ: sed qui primatus agere cupit eorum Diotrephes non recipit nos. Propterea quum uenero, admonebo eius opera quæ facit, malis uerbis detrahens de nobis. Et non sufficit ei quod ipse non recipit fratres, sed & uolentes prohibet: & de Ecclesia eijcit.

IN EPISTOLAM IVDAE APOSTOLI.

Angelos uero, qui non seruauerunt suum principatum) DION. AR. de Diuinis nominibus cap. quarto. Deinde quo nam modo dæmones à Deo facti mali sunt? Bonum enim bona producit, et statuit. Atqui mali dicuntur, dixerit quispiam, sed non secundum quod sunt. Ex bono enim sunt, bonamq; sortiti substantiam: sed ex eo quod non sunt, ꝙ iuxta sacra eloquia infirmati sunt ad seruandum suum principatum. In quo enim, obsecro, malos fieri dæmones dicimus, nisi in vacatione diuinorum bonorum habitus, atq; operationis?

IN APOCALYPSIM IOANNIS APOSTOLI.

DION. AR. de Ecclesiastica Hierarchia cap. tertio. Omnes enim sacræ; & hagiographæ literæ aut earum rerum quæ sunt substantiam, ac di-

stinctionem conditam narrant &c. aut arcanam, ac mysticam dilecti, atq; diui ni Discipuli uisionem.

IN CAPVT. 3.

Vtinam aut calidus esses, aut frigidus) A M B. in Ps. 118. Serm. *tertio. Aperte negligentiam grauiori damnat iudicio, quam imprudentiam. Frigidus est enim qui fidem nescit, calidus est, qui Spiritus sancti feruore succensus est. Qui enim calorem fidei non habet, tolerabilius illi fuerat fidem non accepisse, quam neglexisse. Est enim tepidus peior frigido, ut Iudæus qui sibi uidetur fidem habere, quam non habet.*

IN CAPVT. 4.

Et requiem non habebant) I V N I L. in Genesim. *Solet nanq; scriptura sæpe requietis nomine cessationem operis, siue sermonis indicare: sicut in* Apo*calypsi de sanctis animalibus: Et requiem, inquit, non habebant die, ac nocte dicentia:* Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus omnipotens *pro eo ut diceret:* Non *cessabant hæc semper decantare.* Nam Maxima & vnica *sanctis est requies in cælo laudem summæ* Trinitatis, *quæ* Deus *est, indefessa uoce dicere.*

FINIS.

tia, trium linguarum eruditione, diuinarum, atq; humanarum rerum cognitione, scriptionis elegantia egregie excultus, & expolitus.

QVAEST. 1. IN CAP. 1.

QVARE *Elcana duas vxores habuit? Quemadmodum Lex duas pluresue vxores ducere non mandauit, eadem ratione neq; probibuit. Id sanè quod minus malum erat permisit: ut maius fugeret, ac declinaret. Lex enim pro uiribus eam accipientium moderatissime constituta est: quemadmodum & diuinus Apostolus ait. Nihil ad perfectum adduxit Lex.*

Q. 2.

Quid significat, Concluserat Dominus vuluam eius? Hisce verbis vnumquemque lectorem docet ne matrimonio fidat: sed ab omnium rerum effectore opē, auxiliumq; imploret. Vt enim Agricolæ est semina terræ mandare, Dei uero illa perficere: simili modo matrimonij maxime proprium est communicare. Dei autem naturæ ipsi assentire, & animans ipsum formare. Id quum Anna optime sciret (quamuis enim longo tempore uiro suo coniuncta fuisset, nullum tamen ex eo fructum perceperat) ad ipsum omnium rerum opificem confugit: & sollicita prece, ac lachrymis læsam vuluam curauit, clausamq; aperuit, ac patefecit.

Q. 3.

Heli Pontifex ex qua familia natus est? Ex familia Ithamar: sed ob filiorum ipsius prauitatem vniuersum illius genus maxima ex parte sacerdotali honore, ac dignitate priuatum est: quot enim nefaria scelera ausi sint historia docet.

Q. 4.

Cur Samueli adolescentulo Vniuersitatis parens sese ostendit? Vt Pontificem iam grandem natu reprehenderet, adolescentulo apparere Deus se indignum non putauit. Huiusscemodi itaq; ætati Deus canos posthabuit: eumq; qui octo & nonaginta annos natus erat, & per quadraginta duplici honore ac dignitate dignus habitus fuerat (Iudicis nanque atq; Pontificis officio ac munere functus est) omittens, cū ualde pusillo puero colloquiū fecit; nempe ut doceret quātō melior canitie sit adolescētia, ac tenera ætas virtutibus p̄dita, atque ornata.

Q. 5. IN CAPVT. 4.

Quæ causa fuit, cur Deus arcam bello capi permiserit? Duplicē utilitatem hoc factum attulit. Hebræos enim docuit, eos qui secundū legē vitam agunt Diuinæ p̄uidentiæ, eos uerò qui legē uiolant externis rebus haud quaquā fidere debere.

Q. 6.

Quid est quod Heli pœnas pro filijs expendit, quum ea quæ illos decerent eos admonuerit? Non mollibus medicamētis filiorum flagitia indigebant, sed maxime acribus, & austeris. Oportebat nāq; post unam atq; alteram admonitionem in sua prauitate pertinaciter cōsistentes è sacris claustris expellere, atq; exturbare. Neq; enim ipsi tantūmodo legem uiolabant: uerum etiam alijs à lege discedendi exēpla præbebant: sed quia naturam omnium rerum cōditori antetulit, Diuino præsidio ac gratia nudatus est. Hoc ipsum nanque per Prophetam Dominus sic declarauit. Quare calce abiecistis uictimam meam, & munera mea quæ præcepi ut offerrentur in templo, & magis honorasti filios tuos quam me, ut comederetis primitias omnis sacrificij Israel populi mei? & quæ sequuntur.

Q. 7.

Cur quum Deus præceperit in lege, ut uno in loco rem Diuinam facerent: Samuel tamen aram Deo consecrauit? Nondum Diuinum Templum extructum erat, & varijs, atq; diuersis in locis rem Sacram peragebant. Cæterum hinc quoq; discere licet, quod quum Deus Iudaicum populum ad impietatem propensum sciret, Diuinum cultum uno loco circumscripsit. Pijs nam q; hominibus, & legis sensum ac uoluntatem probe callentibus quiuis locus ad Deum colendum consecratus erat. Helias nanq; ille magnus, quum Diuinum Templum ad se omnes uocaret, in Carmelo tamen monte aram erexit: ibique sacrificium Deo fecit.

Q. 8. IN CAPVT. 8.

Quid est quod Samuel filijs eius legem uiolantibus pœnas non soluit? Iniustè non impiè sese gerebant: neq; enim matrimonij vincula rumpebāt: atque id genus libidinosis facinoribus Diuinum tabernaculum polluebāt: neq; vitio uentris ac gutturis Sacrificiorum ordinem perturbantes in primis operam dabant. Historia tantummodo illos accusat, quod munera acciperent. Quæ quidem omnia patre Propheta inscio gerebantur: longe enim ab eis uitam agebat: Ipse namq; Armathaim, illi vero Bersabee habitabant.

Q. 9.

Cur Samuel ob petitum à populo Regem dolore affectus est? Quia præter Diuinam legem ea petitio fuit: summus enim Rector & Dei, & Regis pariter officio fungebatur: propheta uero Dei minister erat, veluti Legatus, aut belli Dux, aut Reipub. administrator. Id quod planè Deus declarauit, quum illum affatus est. Audi uocem populi in omnibus quæ loquun-

tur tibi, non enim te abiecerunt; sed me, ne regnem super eos. Iuxta omnia opera sua quae fecerunt à die qua eduxi eos de Aegypto; usq; ad diem hanc, & quae sequuntur.

Q. 10. IN CAPVT. 9.

Non desunt qui dicant, Samuelem pecunia adductum uaticinatum fuisse, eo quod dixerit Saul, Ecce ibimus: quid feremus homini Dei? Panis enim defecit in uasis nostris. Id uero Saulem rem hanc suspicatum, non Prophetam munerum amantem fuisse declarat: suspicatus nanque est Samueli ut Prophetae, ac principi aliquid iure ac merito afferri debere: uerum ille nihil attulit: sed è contrario benigne admodum à Propheta acceptus est. Quod vero Propheta ille munera non acciperet, verba ipsius, quae ad populum habuit, abunde declarant. Loquimini de me coram Domino, & coram Christo eius, ſutrū bouem cuiusquam tulerim, aut asinum: si quempiam calumniatus sum: si oppressi aliquem: si de manu cuiusquam munus accepi, & contemnam illud hodie, restituamq; uobis. Quae quidem Prophetae uerba populi testimonium ueriſsima esse comprobauit.

Q. 11.

Vt quid multa signa illi dedit? Dubitantem illū ac domesticā tenuitatem confitētem animaduertit, quum diceret. Nunquid non filius Iemini ego sum, & de tribu Israel, & cognatio mea nouissima inter oēs familias de tribu Beniamin?

Q. 12.

Quid significat, Immutauit ei Deus cor aliud? Quia agrestis tantū erat, agri colendi tantum modo peritus, quum illum ad Regnū elegisset, regium illi cor dedit.

Q. 13.

Quid sibi uerba illa volunt, Cessauit autem Prophetare? Perpetuam Prophetiae gratiam minime habuit: sed, ut Diuini muneris indicium daret, eo tempore uaticinatus est. Eadem ratione Septuaginta Seniores, quos magnus elegerat Moses, mox ut electi fuerunt Vaticinandi munere digni habiti sunt, & quae in dubium uocabantur, explicarunt. post modum tamen vaticinari desierunt: ut LXX. Interpretes ediderunt.

Q. 14.

Quare Samuel quum Saulem vnxisset, & ab uniuersarum rerum auctore Deo audisset, quod ad Regnum eligendus esset, sortem mittere Tribus iussit? Diuinis Prophetis fidem minime habebāt ij qui male, praue, nequiter uitam ageb nt. Ne igitur id humano potius quā diuino suffragio fieri suspicarentur, sortes mitti mandauit. Deinde quum Tribui Beniamin sors exisset, et rursum Tribus illa in familias, ac domos, & uiros diuisa esset, Sauli

Regnum sorte obuenit: qui quum latere tentasset (potestatem namq; illam supra conditionem, dignitatemq; suam esse uidebat) prophetæ à Deo ostensus, & totius populi Rex electus fuit.

Q. 15.

Quid est quod Deus Saulem Israelitis primum Regem dedit? Propterea quod Regem sibi à Deo dari petierant, non ut ab eo in Diuinarum rerum cognitione, ac cultu erudirentur: sed vt Ducem in bello strenuum ac fortem haberent. Idcirco Regem corporis figura ac statura cæteros longe præstantem elegit. Quia ferè natura comparatum est, ut non tam animi virtutem, quam corporis magnitudinem admiremur.

Q. 16. IN CAPVT. 11.

Cur Naas Ammanites Israelitarum oculos dextros effodit? Quum eos ad bella haudquaquã utiles declarare uellet, id fecit. qui enim manu sinistra Clypeum effert: sinistrum oculum pariter flectit: dextero uero hostes contemplatur. Cui itaq; dexter oculus effossus est, is facile in acie capi potest.

Q. 17. IN CAPVT. 12.

Quæ causa fuit, cur Samuel quum unum in locum populum congregasset, suam apud illum uiuendi rationem explicarit? Quum Iudex esset, Magistratu se abdicauerat, eum'q; Regi electo commendauerat. Iure igitur optimo ea quæ ad officij sui partes attinebant, explicauit, suæq; administrationis populum ipsum approbatorem esse uoluit.

Q. 18. IN CAPVT. 13.

Quid intelligi uoluit quum dixit, Filius unius anni erat Saul quum regnare cœpisset? Hac locutione Sauli simplicis hominis animum declarauit: qua quidem animi natura simplici præditus erat, quum Regiam potestatem adeptus est. Postmodum tamen quum de simplici statu suo declinasset, Diuina gratia merito ac iure nudatus est.

Q. 19. IN CAPVT. 14.

Quid est quod Ionathan quum in stationem Philistinorum irrumpere uellet, signa quædam armigero suo dedit? Vt fidelis Diuinam uoluntatem scire uoluit, &

uit, & signa quædam Diuinæ uoluntatis sibi ipse dedit: ut siquidem à Philistæis ad pugnam inuitarentur, in hostes irrumperent, tanquã Deo sibi manifeste auxilium atq; opem ferente. id enim significat quum ait. Si autem dixerint, Ascendite ad nos, ascendamus ad eos, quia tradidit eos Dominus in manibus nostris: & hoc erit nobis signum. Quod autem Deo fidens in apertum periculum atque discrimen se intulerit, ipsius verba declarant. Veni transeamus ad stationem incircuncisorum horum, si forte faciat Dominus pro nobis. quia non est Domino difficile saluare uel in multis, uel in paucis. Hæc plane verba animi sunt Deo magnopere confidentis. Quæ quidem spes, quam sibi in Deo collocauerat, minime illum frustrata est: statim enim stationem eorum perrumpens vna cum armigero suo circiter viginti virorum stragem edidit.

Q. 20.

Cur Deus Saulis execrationem confirmauit, qua populum iureiurando adstrinxit, ne panem quisquam comederet usque ad uesperam, quum tamen bellantium labor ac lassitudo respicienda fuerit? Dum sciscitanti Sauli, an bellum gerendum sit, Deus quasi iratus non respondet, execrationem Saulis, quam Ionathas imprudens violauerat, confirmat: simulq; nos docet, huiusmodi etiã execrationes haudquaquã contemnendas esse.

Q. 21. IN CAP. 15.

Quomodo intelligendum, Pœnitet me quod constituerim Saul Regem? Humano more sæpe Deus in sacris literis loquitur, ut facilius à nobis intelligi possit. Deum ergo pœnitet quotiescunq; rerum humanarum dispensationem mutat. Exempli causa, Creari Saulem Regem ob illius spectandam corporis formam, atq; staturam iussit, non quod ipse maximis corporibus delectetur: quũ ipse & magnorum & exiguorum opifex atque effector sit, sed ut populo illi gratum faceret, qui corporeis oculis tantummodo vtebatur. Quod enim sæpenumero exigua corpora magnis, & iuuenes senibus anteferat, testis est Zacchæus statura pusillus, qui Dominum Christum hospitio suscepit. Testis est Samuel Adolescentulus, qui dignus habitus est ut ei vniuersorum Dominator appareret. Testis deniq; est Dauid & statura & natu grandioribus fratribus ab ipso prælatus. Quum ergo ait, Pœnitet me quod constituerim Saul Regem, idem ualet ac si dixisset, Regnum alteri dare, Sauli uero adimere decreui.

Q. 22.

Cur Saulem Deus ob humanitatem ac benignitatem, qua in hostes usus erat, regno spoliauit? Vt omnium rerum cognitor præsciebat Saulem tum

Diuinam legem uiolaturum, tum insidias aduersus de se benemeritos moliturum: sacerdotum cædem, atq; occisionem facturum, fidem denique, & iusiurandum neglecturum, & insanam vatem sciscitaturum: & (ut alia minima maxima omittam) ad prouocandam in se Diuinam iram non ne satis erat quod mandatum Domini neglexisset, quo ei præceptum erat, ut Amalecitas internecino bello persequeretur? scire namq; væcordē Saulem oportebat, vel vnicam Diuinæ benignitatis, ac clementiæ stillam omnem omnium hominum benignitatem, clementiamq; infinitis partibus superare. Ipse uero miserabilis Deo Amalecitas punire iubente, hostium populi Dei misertus est: & Deo internecionem illorum fieri mandante, ipse vitam ac salutem illis dedit. quid multa? Deo denique imponente, ut nihil omnino è præda reseruaretur, ipse optima quæque è gregibus atq; armentis, & omniū aliarum rerum pulcherrima ferens è bello uictor atq; ouans remigrauit. Quid? quod ipse in Deum contumax filium suum qui de hostibus victoriam reportauerat, occidere uoluit, qui præter patris sui præscriptum inscius atque imprudens modicum mellis fame adductus degustauerat: quum tamen Dominus præclarum seueritatis suæ exemplum edidisset, quum in ipsum Achar minime obedientem Igne ac Lapidibus animaduerti iussisset. Sed nimirum Saul primi parentis Adami qui culpam non in vxorem suam tantum, sed etiam in Deum transtulerat, verbis usus est. Peccaui timens populum, & obediens uoci eorum. Nam & ille dixerat. Mulier quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de Ligno, & comedi. Et quia Saul ut se apud Samuelem purgaret, dixerat. De Amalec adduxerunt ea; pepercit enim populus melioribus ouibus & armentis ut immolarentur Domino Deo tuo: reliqua verò occidimus: audiuit ex ore Prophetæ. Nunquid vult Dominus holocausta & victimas: & non potius ut obediatur uoci Domini? quoniam quasi peccatum hariolandi est repugnare: & quasi scelus Idololatriæ nolle acquiescere.

Q. 23.

Vt quid Samuel Regem Agag occidi iussit? Ea videlicet ratione qua Phinees Zambri & Cozbi pugione confodit: quaque Mathathias Iudæum quendam super aram trucidauit. Quicquid enim de sententia Dei agitur, pium ac sanctū haberi debet.

Q. 24 IN CAPVT. 16.

Quæ causa fuit, cur Samuel à Deo iussus Dauidem ungere, formidarit? Quia non tantum propheta, sed & homo erat. Nam si omnium prophetarum Dominus, ut vere humanam naturam se se suscepisse declararet, quum iam

pro totius humani generis salute passurus esset, formidauit: ecquis adeo ab animi affectionibus liber erit, qui trepidanti prophetæ succēsendū esse arbitretur?

Q. 25.

Sunt nonnulli qui ipsum etiam Deum incusare non uerentur, quod prophetam mendacium dicere docuerit, ait enim. Vitulum de armento tolles in manu tua: & dices, ad immolandum Domino veni. Enimuero id mendacium minime fuit: reuera nanq; sacrificium fecit. Dictum est igitur illi, ut opus, cuius causa proficiscebatur, silentio præteriret: opus uerò, quod præter propositum erat, indicaret.

Q. 26.

Quare electum à Deo propheta ignorabat? Quia non Deus, sed homo erat. Dei nanque solius est omnia scire: prophetæ uero ea tantummodo quæ sibi à Deo aperiuntur. Accedit ad hæc, quod prophetæ ignorantia faciebat ut cæteri de Diuina Dauidis ad Regnum eligendi uoluntate, atq; suffragio celarentur. Si enim statim ad Dauidem ungendum cucurrisset, sinedubio suspicioni locum dedisset, id se ex animi sui sententia, non Diuino iussu fecisse. Sed quia ad primum, ac secundum, ac septimum deniq; ordine accessit, id se diuino imperio obtemperantem fecisse declarauit. Etenim si delectu ad hunc modum habito Dauid tamen in inuidia fuit, idq; apud fratres suos, quid nam passus esset, nisi hac ratione electus fuisset?

Q. 27.

Quomodo intelligendum illud? Spiritus autem Domini discessit à Saul: & exagitabat eum Spiritus nequam à Domino Diuino spiritu discedente pessimus Spiritus in Saule locum habuit. Ex hoc uero docemur, ut illud Dauidis cum uoce magna dicamus, Spiritum sanctum tuum ne auferas à me. Eadem enim ratione diuina gratia Iudam proditorem deserente, Diabolus in illum intrauit.

Q. 28.

Qua ratione quum psalleret Dauid, Spiritus ille malus à Saule recedebat? Diuini Spiritus gratiam Dauid humilis ac mansuetus acceperat. Id igitur per Dauidem Spiritu sancto efficiente nequam Spiritus recedebat.

Q. 29. IN CAPVT. 17.

Quare Saul omnibus in singulare certamen cū Golia descendere recusantibus, Dauidem, qui alacri ac prompto animo in certamen uenire uolebat, dehortabatur? Dauid id temporis quindecim, aut sexdecim annos natus erat. quū enim septuagesimum annum haberet, é vita discessit: quadraginta uero annos regnauit. Trigesimum itaque annum agebat, quum Saul seipsum occidit. Qui

tamen quum Dauidem Diuino auxilio magnopere fidentem animaduertisset, eumq; Diuina ope fretum Leonem ac Vrsum suffocasse intellexisset, à tam ne cessario certamine non re uocauit.

Q. 30.

Multi quærunt quo modo Saul Dauidem ignorauerit, quem antea allocutus fuerat, armis suis induerat, pugnantem denique cum Golia, ac de illo uicto riam reportantem conspexerat. Alterum è duobus existimandum est, aut Corybantum more insaniens Dauidem Citharā pulsantem non sentiebat: aut inuidia obcæcatus atq; inpulsus subtiliter inuestigabat, nū is uere Dauid esset.

Q. 31. IN CAPVT. 18.

Quomodo accipiendum illud, Inuasit Spiritus Dei malus Saul: & prophe tabat in medio domus suæ? Falsi Prophetæ spiritu malo agitati ijs qui Cory bantum more insaniunt assimilantur. Hoc idem Saul à Dæmone agitatus patiebatur.

Q. 32.

Quare Saul quum Dauidi inuideret, eiq; grauiter infensus, & inimicus esset, filiam suam illi despondit? Saulis dolosum consilium, atq; propositum historia declarauit. Non sit manus mea in eum, sed sit super eum manus Philisthinorum. Nuptiarum igitur nomine, ac simulatione non beneficia, sed maleficia meditabatur.

Q. 33.

Cur Saul centum præputia Philisthinorum sibi à Dauide pro sponsalibus affer ri voluit? Vt Historici verba declarant, Saul Dauidem in manus Philisthi norum incidere maxime optabat: ne ergo aliquem e tribubus Israelis occideret, occisorumq; capita ad regem referret, centum sibi præputia afferri iussit, quæ non nisi alienigenarū hominum esse poterant.

Q. 34. IN CAPVT. 19.

Quid est quod ij qui a Saule ad Dauidem ac Samuelem missi erant, uaticina bantur, postremo etiam ipse Saul? Varia, atq; diuersa sunt (ut ita dicam) Dei retia. Alios nanque per hominem, alios uero per cæcitatem capit. id quod per Helisæum factum esse legimus. At uero Saulis lictores uaticinandi mu nere uiuos cepit. Quāquā enim Saul una cum alijs vaticinaretur, non eodē tamen quo cæteri modo. nudus enim tota die illa, & tota nocte procidit. Qui quidem uaticinandi habitus potestatem regiam quandoque ab illo adimendam esse significabat.

Q. 35. N CAPVT. 20.

Cur quum Ionathan patris sui insidias Dauidi aperire uellet, per sagittarum iactum id fecit? Non nulli dixerunt, per causam iaciendi sagittas patris sui infensissimam mentem Dauidi declarasse, ut famulum suum quid ageretur celaret.

Q. 36. IN CAPVT. 21.

Qua ratione consecrato pane uesci non formidauit? David usque adeo hac in re à culpa remotus fuit, ut Dominus in Euangelijs illius exemplo Apostolos suos excusarit: eosq; à culpa omnino liberos esse ostenderit.

Q. 37. IN CAP. 24.

Quomodo intelligendum ab impijs egreditur impietas, manus ergo mea non sit in te? David sese totum diuino iudicio ac prouidentiæ tradiderat. ait enim. Iudicet Dominus inter me & te, ut ulciscatur me Dominus ex te: manus autem mea non sit in te. Deinde prouerbium addidit, quo declaratur, improborum hominum esse peccare: eorum uerò qui Philosophiam colunt, aliena peccata æquo animo tolerare.

Q. 38. IN CAP. 25.

Qua ratione Dauid, qui incredibili patientia inuidiam, atq; potentiam Saulis tulit, stultum illũ Nabalẽ interficere uolebat? Ea nẽpe de causa, quia quũ de illo benemeritus esset, id quod pastorum ipsius verba declarant, & petitio Dauidis modestiæ ac temperationis plena, ut pote quæ necessariarum rerũ inopiam significaret, nõ solum supplicum preces repudiauit, uerumetiam maledictis petulantissime insectatus est. Considerauit nãq; Saulem tum ab se rectè factorum inuidia, tum regni amittendi timore commotum se se hostili animo persequi: Nabalem uero nullã omnino huiusce petulantiæ ac iactationis causam habere.

Q. 39.

Cur quum iurasset Dauid & Nabalem, & qui cum eo erant se interfecturum: iusiurandum tamen non conseruauit? Iusiurandum illud iustæ iræ atque indignationis fuit: male uero merenti parcere clemẽtiæ ac mansuetudinis, quæ singularis atq; præcipua in Dauide fuisse prædicatur. Quum enim prudentissimæ Abigaelis precibus placatus fuisset, iram omnem, atque indignationem, qua iure optimo incitatus erat, repressit.

Q. 40.

Carmeli nomine montem, an alium aliquem locum intelligit? Eusebius Cæsariensis uir longe doctissimus hoc loco non montem, sed Castellum quoddam ad Austrum positum Hierosolymis finitimum accipi debere scriptum reliquit.

Q. 41. IN CAPVT. 26.

3.ᵃ primus mortis

Quomodo intelligendum? Nisi Dominus percusserit eum, aut dies eius uenerit ut moriatur, aut in prælium descendens perierit, & cætera. Quum ait, Nisi Dominus percusserit eum, Diuinitus inflictam plagam significat: cuiusmodi infantes Aegyptiorum, ac populum ipsum Hebræum in desertissima illa solitudine, Carmelium denique Nabalem (ut alios omittamus) accepisse sacra Historia abunde testatur. Illud uero, Aut dies eius uenerit, Mortem natura ipsa allatam declarat. quod quidem fit aut nimia ciborum abundantia aut defectione, aut aliquo eorum humorum qui in nobis sunt redundante atq; superfluente. Mors uero quæ in bello accidit, violenta est, ij nanque qui robusti corporis sunt in pugna sæpenumero interficiuntur, atque occumbũt.

Q. 42. IN CAPVT. 28.

Cur quum Samuelis mortem supra suo loco memorasset, rursum eius mentionẽ fecit? Narraturus quæ ad Pythonis Spiritu concitatam mulierẽ pertinebant, necessario Samuelis mortem repetiuit.

Q. 43.

Quomodo ea quæ ad mulierem Pythonem habentem pertinent, intelligenda sunt? Nonnulli tradiderunt Samuelem à muliere à mortuis excitatum fuisse, alij uero Dæmonem quendam planum ac circumscriptorem habitum ac formam Samuelis gerentem se se ostendisse: eaq; quæ à Samuele loquente audierat, protulisse scripserunt. Nonnullis vero quod primo dictum est impium, atq; nefarium esse videtur. neque enim adduci possunt huiusmodi mulierculas, aut homines posse quenquam, præsertim sanctissimi hominis animam, ab Inferis reuocare. Alterum sane à ratione, ac vera religione alienum est. Sunt qui primam rationem falsam esse dicant, quod prædictionem illam mendacem fuisse suspicati sunt: ideoq; illam mendacii inuentoribus atque magistris Dæmonibus ascribant. Ego uerò in primo Paralipomenon libro rem totam in hunc modum explicatam inueni. Mortuus est ergo Saul propter iniquitates suas, eo quod præuaricatus sit mandatum Domini, quod præceperat, & non custodierit illud. Sed insuper etiam Pythonissam consuluerit, nec sperauerit in Domi

no: propter quod interfecit eum, & transtulit regnum suum ad David filium Isai. Hinc igitur manifestum, atq; apertum fit, Principem illum Deum, sicut voluit, Samuelis speciē formasse: ac sententiam de ipsius Saulis interitu pronunciasse. Sic per Balaam impium uatem populo Israelis bona se daturum promisit: & quæ longo post tempore uentura erant prædixit. Neq; verò uidere possum qua ratione aut falsam prædictionē fuisse, aut spiritum malū ex ipso Samuele quū adhuc in vita esset audisse suspicētur. Prædictionē nāq; uerā fuisse, ipse rerum exitus approbauit. Sequenti nāq; die Saul & Ionathas ad inferos descenderunt, quod sanè Samuel nunquam ante prædixerat, sed solam regni ademptionem. Ac ne illud quidem quenquam moueat, quod mulier illa Samuelem uidisse memoretur, aut quod Saul Samuelem fuisse existimarit. Historia nanque visum illud Samuelem vocauit, propterea quod Saul sic esse crediderat. Sic eos Angelos qui Abramo visi erant, uiros appellauit: sic eos qui re uera Dij non sunt, Deus identidem uocat. Eadem ratione hoc quoque loco eum qui Samuelem habitu ac forma referebat, siue is Angelus, siue Samuelis simulacrum, atq; anima fuerit, nominauit, ut non immerito deceptus Saul suspirans ac gemens è uita excederet. Sed ut ut est, sciendum id præstigijs mulieris Pythonem habentis minime factum esse, sed Diuina Sapientia atque potentia, quæ sæpe ex ore hominum impiè prauéq; uiuentium futura prædixit. Sic per Pharaonem Regem rei frumentariæ copiam ac vilitatem, contráq; annonæ inopiam ac caritatem, sic per Nabuchodonosorem maxima regna totius orbis terrarum prænunciauit. Neque verò de tota hac re aliter atque ego existimo sensisse crediderim sapientissimum illum Iesum filium Sirach in eo libro qui Ecclesiasticus inscribitur, cum ait. Et post hoc dormiuit, & notum fecit Regi, & ostendit illi finem uitæ ipsius.

Q. 44.

Vnde mulier quæ Pythonem habebat Saulem esse cognouit? Facile fuit Dæmoni qui per illam loquebatur, docere quis nam esset qui eam sciscitaretur. Diuinæ uero prouidentiæ sine dubio fuisse existimandum est, quod David una cum Philisthæis minime in acie versaretur. Neque enim populum suum internecino bello fundi cædiq; permisisset: sed omnem curam prouidentiámq; in eius salute adhibuisset.

Q. 45. IN CAP. 30.

Cur Deus Amalecitis permisit ut ex urbe Siceleg à se exusta uxores liberosq; David ac sociorū eius captiuos adducerēt? Vt dolore cōmoti aduersus Amalecitas arma caperent: eosq;, ut ante prædixerat, funditus perderent, atque delerent. Ad hæc, ut plurima præda capta senioribus Iuda proximis suis munera mitteret: eorūq; maiorē beneuolētiam sibi per hanc causam conciliaret.

IN SECVNDVM LIBRVM REGVM QVAESTIONES.

Q. 46. IN CAP. 1.

NOnnulli Dauidem reprehendunt quod eum qui illi de Saulis interitu renunciarat, oecidi iusserit. Hi profectò sanctissimũ Vatem ac Regem suspicere, atq; admirari, non uituperare debuerant. Inimici nanq; hominis morte audita lamentatus est: neque id tantum, sed & à fletu non temperauit. Quid? quod is qui renuntiauerat nulla iniuria ab Saule affectus in omnium gemitu de Regis, ac filiorum eius, deterius denique populi clade lætabatur: tum etiam mendacium nuncio affinxit, se ipsum Saulis interfectorem arrogãter appellans. Ad hæc Amalecita erat, contra quos vniuersorum Dominator Deus sententiam olim tulerat, ut populus Iudaicus eos bello internecino persequeretur.

Q. 47.

Quid ita Dauid lamentatus est? Multa Dauidem ad lamentationem ac fletum prouocarunt. Ionathæ desiderium, erga populum suum benuolentia, Saulis interitus, quem enim uiuentem, spirantemq; cultu, atque honore dignum existimauerat, multo magis vita spirituq; carentem miserebatur. id quod ex subiectis verbis manifestè colligi potest. Omnesq; uiri qui erant cum eo & planxerunt, & fleuerunt, & ieiunauerunt vsq; ad uesperam super Saul, & super Ionatham filium eius, & super populum Domini, & super domum Israel, eo quod corruissent gladio.

Q. 48.

Quid sibi uerba illa uolunt, Cunsidera Israel pro his qui mortui sunt super excelsa tua uulnerati? Ne exiguam quandam, & qualemcũq; existimes tibi impositam plagam, sed diligenter expende qui nam sint qui ceciderunt. Rex uidelicet, & Regis filius, & ex cunctis tribubus optimi quique, ac præstãtissimi,

Q. 49.

Cur montibus Gelboe male precatus est Dauid? Id quoque doloris exuperantiam mire declarat. Quem admodum enim ij, qui aliqua corporis parte afflicti sunt, aut parietibus, aut lecto propter doloris aculeos manus affigunt, ita diuinus ille uir præ multa tristitia inanimatis montibus mala precatus est.

Q. 50.

Nonnulli illud Dauidis in Ionatham dictum eludunt. Et amabilis super amorem mulierum. Tamquam stolidi id quod prudentissime dictum est irrident. Considerandum nanque illis erat, Dauidem quum ardentem quandam, ac ue-

ram, ger

ram, germanamq; beneuolentiam erga Ionatham explicare uellet, hac illum comparatione usum fuisse. Tantus est enim uiri erga vxorem affectus, ut à Deo per Moysen scriptum sit. Propter hoc relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit uxori suæ: & erunt duo in carne una. Quemadmodum enim lege coniugali copulatos coniunctio ipsa carnem, & corpus vnum efficit, eadem ratione integre atque sincere amantium animos affectus ipse in unum colligere, atq; redigere consueuit.

Q. 51. IN CAP. 2.

Vt quid Deus iussit Dauidem primo in Hebron ascendere? Ipse qui iussit, nouit. Quantum autem coniectura assequi possum, ea de causa Deum id præcepisse existimo, quia Patriarchæ, dum vita ac communi Spiritu fruerentur, iuxta urbem illam habitarunt, & posteaquam ex hac uita emigrarunt, sepultura affecti sunt. Huc accedit, quod ex tribu Iuda erat Dauid, huius autem tribus ea tempestate primaria urbs erat Hebron: ad illum enim diem Iebusæi Hierosolymam obtinebant: Tribus uero Iuda Dauidem præ cunctis tribulibus suis diligebat. Quod uero Hebron primas tenuerit, historia docet. Manserunt in oppidis Hebron. Alterum uero quæ sequuntur satis declarant. Veneruntq; uiri Iuda, & unxerunt ibi Dauid, ut regnaret super domum Iuda. Vnxerunt vero uerbum pro uerbo proprio elegerunt, subiectum est: antea nãq; a diuino uiro Samuele unctus erat.

Q. 52.

Quomodo accipiendum illud quod ab Abner dictum est, surgant pueri, & laudant coram nobis? Bellicum, ac singulare certamen fortissimis iuuenum proposuit, ut an rei gladiatoriæ periti essent, experiretur. Horum autem militarem congressum apte, congruenterq; ludi nomine nuncupauit.

Q. 53. IN CAP. 3.

Quum lex uetet, mulierem quæ à uiro suo discesserit, & alteri se coniunxerit, ad priorem virum reuerti: qua ratione beatus David Michol alteri, postquam à se discesserat, nuptam, vxorem repetiuit? Lex vxorem cui uir nuntium misisset, & alteri in matrimonium collocata fuisset, ad priorem uirum reuerti prohibuit. Id ipsum enim & per Hieremiam Dominus his ipsis verbis declarauit. Vulgo dicitur, si dimiserit uir vxorem suam, & recedens ab eo duxerit virum alterum, nunquid reuertetur ad eum ultra? Nunquid non polluta et contaminata erit mulier illa? Tu autem fornicata es cum amatoribus

multis : tamen reuertere ad me dicit Dominus. Dauid uero uxorem Michol nõ dimisit, sed illius pater contra legem à Dauide marito illam abducens, alteri uiro collocauit. Violentia igitur non matrimonium fuit. Id quod & beatus Apostolus testatus est, quum ait. Igitur uiuente viro vocabitur adultera si fuerit cum alio uiro. Dauid itaq; legem non uiolauit, sed pater qui filiam suam alteri collocauit. Neque enim matrimonium existimari debet quod contra legem fit. Violentiæ igitur soceri sui ignoscens Dauid, filiam eius rursum in matrimonio habere concupiuit.

Q. 54.

Quam obrem Ioab Abnerem occidit? Per causam ulciscendi fratris sui Asaelis, quem Abner ipse quodãmodo coactus, atq; ab ipsomet Asaele impulsus transfodit: reuera autem propter inuidiam. Optime enim omnium nouerat Abnerem à Dauide Ducem belli deligendum, propterea quod vniuersum Israelem ad Dauidem congregasset, illiusq; ditioni subiecisset.

Q. 55.

Cur Dauid Rex Abnerem immerito, atq; iniuria occisum continuo non est ultus? Ipsemet quæstionem hanc in his quæ sequuntur persoluit. Porro uiri isti filii Saruiæ duri sunt mihi: retribuat Dominus facienti malum iuxta malitiã suam. vbi enim commode fieri potuit, Dauid iustæ iræ, atque indignationi non pepercit. Statim enim eos qui Miphibosetb occiderant eius que ad se caput attulerant præcisis manibus suspendi iussit.

Q. 56. IN CAPVT. 5.

Cur Dauid tertio unctus est? Regalem sanè potestatem vniuersorum princeps Deus illi per Samuelem tradiderat, unam vero, atq; alteram Dauidis electionem qua Dauid per populi suffragia Rex creatus, atq; confirmatus fuit, historiæ scriptor Vnctionem appellat. Primo nanq; Dauidem Regem tribus Iuda elegit, secundo autem loco post septem annos à reliquis tribubus Regis nomine appellatus est.

Q. 57.

Quid sibi volunt verba illa? Dictumq; est Dauid ab eis, Non ingredieris huc nisi abstuleris cæcos, & claudos dicentes. Non ingredietur Dauid huc. Iebusæi usq; ad illam ætatem Hierosolymam obtinebant. Vt primum vero domesticum cum Saule bellum finem habuit, Dauid exercitum aduersus eos conduxit: ij uero exercitu Dauid contempto, quotquot oculis ac pedibus capti erant super muros collocatis, Dauidem conuicijs petulantissime consectari iusserunt, ac di-

cere. Non ingredieris huc, nisi cæcos & claudos abstuleris, dicentes, Non ingredietur Dauid huc.

Q. 58.

Quare Deus Dauidi cum Philisthæis bellum gerere modo iubet, modo vetat? Tanquã Sapiens Dux, atque magister Dauidem in virtute exercet, hortaturq; ne suis viribus fidat: sed Dei auxilium, atq; opem præstoletur. Quare & ei signa dare non recusat, quando illi appariturus sit.

Q. 59. IN CAPVT. 6.

Vt quid Michol Dauidem arguit, quod coram arca Domini saltauerit? Alienum illi videbatur Dauidis maiestate, atq; imperij dignitate: neque enim Diuini amoris, ac desiderij stimulos experta erat: ex quo sapientissimus, Deiq; amantissimus Rex uehementius illam increpauit: Deus uero non illam tantum per Dauidem increpauit, sed etiam grauissima pœna mulctauit. Nam, vt historiæ huius scriptor ait, Ipsi Michol non est natus filius usq; in diem mortis suæ. hoc est. Nunquã liberos ex ea Dauid sustulit.

Q. 60. IN CAP. 7.

Quum propheta esset Nathan, qui fieri potest, ut uoluntatem Dei ignorarit? & Dauidi templum Domino ædificare iusserit? Et iam antea diximus, Vates quamuis pios non omnia scisse, sed ea tantum quæ Diuino instinctu, afflatuq; illis indicabantur. Sic Samuel quem ex filijs Isai ungeret ignorauit: sic Elisæus Sunamitidis mulieris vix consolabilem dolorem: eadem ratione Nathan, quum Regis sententiam, atque propositum approbasset, uniuersorum Domino Domino probatum iri existimauit. De nocte tamen à Deo admonitus, Regi indicauit templi constructionem Regis filio reseruari.

Q. 61. IN CAPVT. 8.

Quid his verbis significatur, & percussit Moab, & mensus est eos funiculo coæquans terræ: mensus est autem duos funiculos, vnum ad occidendum, & alterum ad uiuificandum: factusq; est Moab Dauid seruiens sub tributo. Tanta fuit victoriæ uis ac magnitudo, tanta eorum qui in acie capti sunt multitudo, ut numerando percenseri non possent. Iussit itaque Rex illos in terram inclinari capite ac uultu demisso, ac tris in partes distribui: ac duas quidem partes occisione occidi, tertiam uero partẽ uitæ reseruari: ac tributa Regi cõferre.

Q. 62.

Quare omnibus curulibus equis crura suffregit? Diuina Lex probibuit Regem multos sibi equos comparare: ut non equis, sed Diuinæ potentiæ confidendum esse non ignoraret: hanc Legem secutus omnibus equis iugalibus crura frangi iussit. Ipsum quoque in Psalmis canentem, atque dicentem audire licet. Non saluatur Rex per multam virtutem: & Gigas non saluabitur in multitudine uirtutis suæ. Fallax equus ad salutem, in abundantia autem uirtutis suæ non saluabitur.

Q. 63. IN CAPVT. 12.

Vt quid Deus modo natum infantem mori uoluit? Viuens paterni sceleris monimentum, atque indicium sine ulla dubitatione fuißet: & crimen suum re cognoscenti Regi opprobrio extitißet. Tanti igitur Regis ac Vatis saluti, atque honori prospiciens Deus infantem diutius uiuere non permisit.

Q. 64. IN CAPVT. 15.

Quare Sacerdotes, & Arcam Rex Dauid fugiens, se sequi probibuit? Quum esset & pius, & propheta, optime omnium nouerat quid Arca fœderis passa esset, eo quod in auxilium, atq; opem hominum Diuinam Legem uiolantium sumpta esset: illi enim interfecti sunt: hæc uero in acie capta alienigenis hostibus tradita est. Hæc edoctus ad Sadoch sacerdotem locutus est. Reporta arcam Dei in vrbem: si inuenero gratiam in oculis Domini, reducet me: & ostendet mihi eam, & tabernaculum suum: Si autem dixerit mihi, Non places, præsto sum: faciat mihi quod bonum est coram se. Non possum, inquit, accusatorem meum circunducere: intus loquentem legem audio. Non mœchaberis, non occides. Ego vero utramq; legem conculcaui.

Q. 65. IN CAPVT. 16.

Nonnulli Dauidem culpant quod Sibæ in Dominum suum mentienti fidem habuerit. Non semel à nobis dictum est, non omnia Vates quamuis pios nouisse. Enimuero hic Siba uerbis ad persuadendum concinnis usus est: ad hæc dona quoq; Regi, totiq; eius familiæ attulit. post modum tamen Dauid & ipsius Miphiboseth excusationem accepit: & superiore cura dignum habuit: &, quod caput est, quum orta fame Gabaonitis septem è domo Saulis cruci suffigendos tradidißet, ei propter iusiurandum, quod clarissimum verissimũ,

q; in uerba patris illius Ionathæ iurauerat, clementer, fideliterque pepercit.

Q. 66.

Quidam Cusai uitio dant, quod mendacium Absaloni dixerit: eumq; hac ar te fallere studuerit. Bonorum atque malorum hominum propositum atque sententiam in una quaque re diligentissime perpendenda sunt. Hac enim ra tione fiet, ut ueritatem quoque alicubi damnatam inueniamus. Herodes, inquit Euangelista, propter iusiurandum, & simul discumbentes Ioannem Ba ptistam interfecit. Sed quis, obsecro te, adeo stolidus est, ut veritatem ob nefa rium scelus committendum seruandam putet? Primum enim satius fuisset non iurare, deinde uero postquã iurauerat, ex malis minimum, mendacium scili cet, eligendum erat. Hic igitur simulatio fuit non quæstus & lucri causa, neq; ut damnum cuiquã afferret: sed ut sanctissimum, ac maxime pium vatem pa riter & Regem seruaret.

Q. 67.

Qui fieri potest ut Sapientissimus ille Dauid Achitophele consiliario vteretur, quum ille sæpe consilia non bona daret? Pessimi uiri malitiam suam, ac pra uitatem tandiu celant, quandiu cum uiris sapientibus, probisq; uersantur. Quum autem quempiam sui similem nacti fuerint, continuo patenter, atque ex pedite illam præ se ferunt: ostentant: de illa sese magnifice iactant. Huiusmodi erat & hic Achitophel. Optimo nanque Dauidi optima cõsilia dabat: Abessa loni uero eius moribus congruentia afferebat, Ad extremum ueritus ne patrem ac filium inter se rursus natura conciliaret, ipse uero proditionis pœnas exposce retur, sceleratissimũ illud atque indignissimũ facinus sceleratissimo filio sugges sit: ut nullus uidelicet cõciliationi locus relinqueretur. Diuino tamẽ iudicio impij, pessimiq; consilij statim pœnas luit. Et quia filium aduersus patrem armauit, ipse aduersus semetipsum manus armauit: atque his ipsis collo laqueum injiciẽs per summum dedecus vitam amisit.

Q. 68. IN CAPVT. 18.

Cur quum supra historiæ huius scriptor dixisset, Absaloni filios tres, & filiam unam fuisse, hoc loco ait: Porro Absalon erexerat sibi, quum adhuc uiueret, titulum, qui est in valle Regis. dixerat enim non habeo filium, & hoc erit monimentum nominis mei: uocauitq; titulum nomine suo: & appella tur Manus Absalon usq; ad hanc diem? Vtrunq; uerum est: Consentaneum nanque est illum & liberos procreasse, & illos diem suum obijsse. Iosephus ue ro ait, Ea de causa id illum fecisse, ut filijs quãdoq; interituris sui nominis æter na memoria simul cum Titulo illo consecraretur.

Q. 69.

Quid tantum Dauid vir sanctus ac religiosus scelestissimum filium Absolonem lamentatus est? Cum amans filiorum, tum maxime natura benignus erat. Cuius sanè rei certissimum argumentum, atq; indicium esse potest lamentatio illa, quia Saulem sibi infestissimum hominem prosecutus est. Huc accedit, quod patrius amor, quæq; illius erat eximia lenitas, ac mansuetudo dolorem illum atq; mœrorem augebat: simulq; eum lamentabatur, qui iam amplius nulla scelerum suorum recognitione sanari poterat. post mortem nanque peccatorum plaga insanabilis est, ac desperata.

Q. 70.

Cur Dauid Amasæ Imperatoris munus atq; officium pollicitus est, quum tamen Ioab pro eo multos labores sustinuerit? multis sese periculis obtulerit? Audaciam, confidentiamq; Ioabi semper odio habuit: quem tamen ea ratione semper sibi ferendum esse existimauit; ne quid noui contra se, quum esset audax, atq; confidens moliretur.

Q. 71. IN CAPVT. 20.

Vt quid Dauid decem Concubinas, quæ per uim ab Absalone nefario tyranno stupratæ fuerant, in custodiam inclusit? Alienum a sancto, ac religioso uiro esse existimauit post illum scelestum contactum cum illis corpus miscere; id enim & Lex ipsa manifeste uetabat. Alteri autem uiro illas in matrimonium collocandas esse non iudicauit, ne occasionem cuiquam tyrannidis daret: denique ne matrimonium quidem legitimum fuisset: ut enim ait diuinus Apostolus, Viuente uiro adultera efficitur, si fuerit uiro alteri copulata.

Q. 72.

Quomodo intelligendum illud, Sadoc uero & Abiathar Sacerdotes: Ira autem Iairites erat Sacerdos Dauid? Sadoc & Abiathar principem locum inter Sacerdotes obtinebant: hic uerò Sacerdos intra regiam degebat Diuinæ arcæ assidens: & regias victimas mactans.

Q. 73. IN CAP. 21.

Cur quum Saul Gabaonitas occiderit, post illius mortem Israelita populus punitus est? Vniuersus populus cum Gabaonitis fœdera fecerat: interfuerunt autem iureiurando Eleazarus Sacerdos, et Iosue totius populi Dux. Par itaque erat, ut posteri eorum qui iusiurandum iurauerant ista fœdera nulla ratione uiolarent: Regiq; ipso ut fidem seruaret persuaderent.

Q. 74.

Qua nam de causa David, quum in acie uersaretur, defecit? Senex erat, cor poris tamen imbecillitatem animi alacritas superabat. Quumq; magnum labo rem in cõflictu cum aduersario sustinuisset (propugnator nãque cohortis erat) laborem non ferens defecit. Et quum iam in lubrico uersaretur, eiq; mors ab alienigenarum hostium propugnatore immineret, præter expectationem ab Amasa incolumis seruatus est, qui & maximum, atque ingentem illum hostẽ occidit.

Q. 75. IN CAP. 24

Quid est quod quum populum David numerari iussisset, populus ipse pœnas expendit? Criminis sui populus pœnas exoluit. Pio nanque Rege derelicto, pa tricidæ filio ad hæsit, idque quum tyrannidem affectaret: cædemq; nefariũ patri moliretur: qui & sanctissimus Vates, & Rex ab vniuersitatis paren te electus erat. In eo quoque Israelitæ accusandi sunt, quod Saulem condem natum, & Diuina gratia nudatum non dereliquerunt, usquedum vna cum sanguine uitam profudit. Illum uero qui eis innumerabilia beneficia conciliaue rat, qui alienigenarum hostium audaciam fregerat, qui Amalecitas occidio ne occiderat, qui Idumæos, Moabitas, & Ammonitas, & Syros utrosq; nõ tantum armis ceperat, uerum etiam inseruitutem, ac ditionem redegerat, & tributa ferre coegerat, qui denique uaticinandi gratiam adeptus erat, non so lum dereliquerunt, sed & contra illum aciem instruxerunt: & hostilem in modum una cum sceleratissimo filio uexauerunt. Horum omnium scelerum pœnas iustus ille omnium Iudex per Davidem ab eis iniuria affectum exe git. Neque enim scriptum est, Surrexit Satan in Davidem, sed, in Israelem. Hanc uero mentem Deus in Davidem minime iniecit, sed illa eum uti permisit, ut hac ratione in populum illum à Rege optimo desciscen tem animaduersione atq; supplicio vteretur. cæterum hac in re Rex ille singu lari, eximiaq; sanctitate ac sapientia præditus peccauit, quod populum illum quem Abraamo uniuersorum Dominus innumerabilem ueluti stellas cœli, at que harenam maris fore pollicitus fuerat, ipse Diuinæ pollicitationis oblitus, numerando percensere uoluerit.

Q. 76. IN CAP. 1.

Nonnulli suspicantur Nathan sanctissimum Vatem ægre tulisse quod ad cõuiuiũ Adoniæ uocatus nõ esset: atque ob id Bersabee Regis uxorem subornasse, ut quæ ab Adonia gesta erãt significaret. Insipienter admodum suspicionem hanc habuerunt. Nathan enim quum Diuinam sententiam optime noscet (per ipsum nanque Regi Deus indicauit, Nunquid tu ædificabis mihi domũ ad habitandum? & quæ sequuntur. Videns igitur Adoniam præter Diuinũ consilium regnum Israelis occupare molientem, in memoriam Regi Diuinam sententiam per Bersabee internuntiam redegit: deinde ipse ingressus uerba illa confirmauit.

Q. 77.

Vt quid serui Regis quum Regi Dauidi bene precati fuissent, dixerunt, Amplificet Deus nomẽ Salomonis super nomen tuum: & magnificet thronum eius super thronum tuum? Nouerant neminem esse qui (modo is re uera paterno animo affectus sit) filio suo quicquam inuideat. Quin etiam proprium esse parentum ut filios longe clariores se uidere maxime optent. Dauid certe ijs quæ à seruis suis dicta erant adeo lætitia aperte elatus est, ut quũ prægraui senectute è lecto cubiculari surgere non valeret, in lecto tamen decumbens dixerit. Benedictus Dominus Deus Israel, qui dedit hodie sedentem in solio meo uidẽtibus oculis meis.

Q. 78. IN CAP. 2.

Quare Dauid quum Ioabum exercitus sui Ducem non punisset, id filio suo Solomoni faciendum mandauit? Primo Ioabum ut laborum, ac periculorum & participem, & adiutorem, & socium reueritus est: tum etiã illius audaciam subuerebatur: id enim significauit, quum ait. Porro viri isti filij Saruiæ duri sunt mihi. Ad hæc cum didicisset quod cum Adonia tyrannidem moliretur timuit ne more suo usus ætatem Solomonis paruipenderet: & alterum de duobus faceret, aut per simulationem collocutionis illum interficeret, quemadmodũ antea Abnerem & Amasam dolose interemerat: aut certe manifeste exercitum contra se cõpararet, atq; instrueret: Israelem denique ut à se deficeret adhortaretur.

Q. 79.

Quæ causa fuit ut quum Rex Dauid iam semel Semei pepercisset, Solomoni ut cum puniret præceperit? Tyrannicum hominem atq; audacem esse optime omnium nouerat, quũq; filij sui Solomonis saluti prospiceret, atq; consuleret, filium suum docuit quanta audacia, atq; insolentia Semei erga se Regem suum usus fuisset, ut ab illus prauitate, atq; malitia maxime cauendum, & prouidendum putaret. Neque illi fortasse, ut pote sanctissimo Vati, latebat, Semei Solomonis præcepta violaturum.

Q. 80.

Nonnulli Solomonem incusant quod Adoniam fratrẽ interfecerit. Non unum, eundẽq; uitæ cursum homines tenent. Hi nanq; Philosophiã colunt: alijs virtus illa, quam Politicã uocant, cordi est: alij regnum, aut rẽ bellicam administrãt. Vnumquenq; igitur ex instituto uiuendi genere, quod amplexatus est, expẽdere oportet. A Solomone perfectio illa, quæ pium Vatem, aut Apostolũ deceat, minime requirenda est: sed ea quæ Regibus cõgruat. Hic autem nouerat Adoniam tyrannidem affectare: nam & is regnũ occupare attentauit. Priori itaq; audaciæ ueniã dedit: & meliora illi promisit, si obedientiæ officium diligenter, sancte q; seruaret. Postea uero quam ille insolens atq; audax eam quæ olim cũ parte suo coniuncta fuerat, uxorẽ habere appetijt, impudenti quidẽ postulationi nõ cõcessit, ut pote quæ tyrãnidis apertissime uia esset: ipsũ uero interfici iussit.

Q. 81.

Cur Ioabum qui ad Deũ confugerat occidi præcepit? Diuina Lege præceptũ erat, ut homicidam etiã ab altaribus auellerent, ac morte mulctarent.

Q. 82.

Quare Solomon Abiatharem Sacerdotij amplitudine priuauit? Socium atque adiutorẽ Adoniæ in Tyrannide occupanda sese præbuit. quod Solomonis uerba manifeste declarant. Vade in Anathoth ad agrum tuũ: et quidẽ uir mortis es: sed hodie te non interficiam, quia portasti Arcã Domini Dei coram Dauid patre meo; & sustinuisti laborẽ in omnibus in quibus laborauit pater meus. Qua quidem in re Solomon Diuinæ prædictionis minister fuit. id quod ea quæ sequũtur aperte ostendunt. Eiecit ergo Solomon Abiathar ut non esset sacerdos Domini ut impleretur sermo Domini quem locutus est super domum Heli in Silo.

Q. 83. IN CAP. 3.

Quomodo intelligendum, Attamen populus immolabat in excelsis? Non idcirco hoc loco eos accusat quod Simulacra colerent, sed quod præter legẽ in excelsissimis locis Deo sacrificia facerent. Lex enim vno tantum in loco rẽ Diuinam fieri iussit. Errati tamen veniã impetrabant, quia nondum Diuinũ tẽplum ædificatum erat. quã rem ipse huius historiæ scriptor his ipsis verbis declarauit.

Non enim ædificatum erat tẽplum nomini Domini *usq; in diem illũ. Quod autẽ non simulacris, sed* Deo *sacra facerent, historia manifeste nos docet,* Abijt, *inquit,* Solomon *in* Gabaon,*ut immolaret ibi: illud quippe erat excelsissimũ maximum: mille hostias in holocaustum obtulit* Solomõ *super altare illud in* Gabaon. Apparauit autem Dominus Solomoni *per sõnium nocte, dicens.* Postula *quod uis ut dẽ tibi. Quod si simulacris sacrificia fecisset, haud quaquã Deus tot in illũ dona cõtulisset, quæ ille ne optauerat quidẽ: eumq; in posterum sua prouidentia curaturum promisisset: ea tamẽ lege ac conditione si Diuina præcepta, atque instituta diligenter, sancteq; obseruaret.*

Q. 84.

Quæ causa fuit, ut qui hæc historiæ mãdauit, de duabus meretricibus narraret? Regis *sapientiam ostendere uolebat.* Sapientissimi *nanque & prudentissimi* Regis *reuera fuit latentes res, animiq; affectiones aperire, & ipsius naturæ quæsitorem & iudicem se declarare. Statim igitur hæc infantis mater esse ostensa est; illa vero non esse conuicta est.*

Q. 85. IN CAPVT. 4.

Quomodo *accipiendũ est illud,* Et *præcedebat sapientia* Solomonis *sapiẽtiã omnium* Orientalium, *et* Aegyptiorum? Sapiẽtiã Salomonis *magis ex aliorũ contentione, q̃ ipsam per sese* Historicus *cognosci, atq; intelligi uoluit.* Quã *ob rẽ priscorum quoq; uirorũ qui ab* Oriente *terras colunt, mẽtionem generatim, atque uniuerse fecit.* His *etiam* Aegyptios *adiunxit, ut pote qui apud omnes in numero sapientum habeantur.* Nam, *ut historijs* Græcis *mandatũ est,* Pherecydes Syrus, Pythagoras Samius, Anaxagoras Clazomenius, Plato *deniq;* Athenienses *in eorũ ciuitatibus peregrinati sunt, ut ab ijs de* Theologia, *ac* Physiologia *perfecte planeq; edocerentur.* Ipsa *deniq;* Diuina *historia* Mosæ Legislatoris *perfectam eruditionem sempiternæ memoriæ commendans ait, quod eruditus fuit omni sapientia* Aegyptiorum.

Q. 86.

Qui *nam fuerunt* Ethan, *et* Heman, *et cæteri sapientes, quos speciatim, nominatimq; enumerat?* Erant *tẽporibus illis nonnulli rerum* Diuinarum, *humanarũq; cognitione præstantes: quare et ipsos nominatim memorauit.* Ethan *uero, et* Heman Diuina *mente, & consilio preditos, & psallentium principes fuisse prior* Paralipomenon *liber non obscure declarat.*

Q. 87.

Quomodo *accipiendum illud, & disputauit super lignis a* Cedro *quæ est in* Libano, *usq; ad* Hyssopum *quæ egreditur de pariete, & quæ sequuntur?* Solomonem *stirpium, herbarum, & animantium rationis expertium naturas, uiresq;*

physice persecutũ fuisse ait. Hinc ego arbitror eos qui de Medicina libros scripse re plurima tãquã è fonte hausisse. Tũ etiam calidorũ ac frigidorum, itemque sic corum atq; humidorum ordines explicasse. Hunc autem librum Iudæi interijsse tradunt, quemadmodum & librum Carminũ, et maximã partem Prouerbiorũ.

Q. 88. IN CAPVT. 5.

Quid fuit causæ, cur Solomon quum regnasset, non statim, sed quarto anno tẽplum ædificare institueret? Materiam, res'q; alias necessarias atque accomodatas præparauit, tũ demum fundamenta iecit: id quod et huius historiæ scriptor his ipsis verbis, ut LXX. Interpretes cõuerterunt, declarauit. Et præparauerũt lapides & ligna tribus annis ad ædificandã domum. quo loco Latina æditio habet. Porro Gyblij præparauerunt ligna & lapides ad ædificandã domum.

Q. 89. IN CAPVT. 7.

Quid domo saltus Libani significatur? Maximam domum in Regia ædificauit: quæ columnas è Cedro quinque et triginta habebat. Arbitror itaq; domum hãc, domum saltus Libani uocatam fuisse, quia numerum columnarum è Cedro habuit, nemus, ac saltum Libani imitantium. Cedros vero Libani procerissimas fuisse non vno in loco in Diuinis literis legere licet.

Q. 90. IN CAP. 8.

Quomodo intelligendum, Fecit ergo Solomon in tẽpore illo festiuitatẽ celebrẽ, et omnis Israel cum eo, septem diebus, et septem diebus, id est quatuordecim: et die octaua dimisit populos? Septẽ diebus ob diem festum Encæniorum, hoc est dedicationis ædis sacræ, & septem, ob diem Scenopegiæ, id est tabernaculorũ. Octaua uero die quæ septimã scenopegiæ secuta est, populos lætantes dimisit.

Q. 91. IN CAP. 12.

Cur supra dixit, Achiã Silonitem pallium scidisse, et decem partes ipsi Hieroboam dedisse: hoc uero loco Sameam id fecisse scribit? Bis id factũ est. Achias enim adhuc uiuente Solomone pallium suũ scidit: partesq; eius decẽ Hieroboam dedit; qua quidẽ magna, ac bona spe in Aegyptũ est profectus. Sameas uero post obitum Solomonis, & ipsius Hieroboam reuersionem hoc idẽ fecit: ac Diuinam prædictionem illi in memoriã redegit: ut diceret regnum sibi à Deo datũ fuisse: utq; Diuinis legibus regiam potestatem ornaret. At ille miser, atq; infelix diuinitus potestatem adeptus, humanis illam, atque nefarijs dolis, machinis, fallacijs conseruare tentauit.

Q. 92.

Quum præuidisset Deus quod populus impie, nefarie, perdite se gesturus esset:

ut quid regni diuisionem fieri permisit? Sed quid, obsecro te, Iudam, ac Beniamin iuuit, quod tẽplum haberent? eadem enim cũ alijs flagitiose peccarunt. Nã ut infra scriptum est, & fecit Iudas malum coram Domino, & irritauerunt eũ super omnibus quæ fecerant patres eorum in peccatis suis, quæ peccauerunt. Aedificauerunt.n. & ipsi sibi aras, et statuas, & lucos super omnẽ collẽ excelsũ, et subter omnẽ arborẽ frondosam. Sed et effœminati fuerũt in terra: fecerũt q; omnes abominationes Gentiũ, quas attriuit Dominus ante faciẽ filiorũ Israel. Nõ igitur propter Regni diuisionẽ decẽ Tribus ad impietatẽ prolapsæ sunt, sed propter suam perfidiã atque iniquitatem. Ob id Deus per sanctissimos Vates suos Iudæ impietatem exagerebat. Nã & Osee meretricem uxorẽ habere iussus est, ut apertam eorum impietatem hac ratione argueret, ac declararet. Et Hieremias ait. Iustificauit animam suam auersatrix Israel comparatione præuaricatricis Iuda. Quid? quod Ezechiel non Samariam tantum, sed Sodomam etiam ipsius Hierosolymæ sororem appellauit.

Q. 93 IN CAP. 15.

Quomodo intelligendum est illud, Veruntamen in tempore senectutis suæ doluit pedes? Fusius, atque apertius de tota hac re Paralipomenon liber posterior his ipsis uerbis disseruit. Aegrotauit etiã Asa anno tricesimo nono regni sui dolore pedũ uehementissimo: & nec in infirmitate sua quæsiuit Dominum, sed magis in Medicorum arte confisus est. Ego alterum è duobus existimo, hoc sanè loco aut eos qui ueneficijs, & cantionibus vtuntur, Medicorum uocabulo significari, aut Asam solis medicis confisum fuisse, in eisq; totam spẽ suam collocasse: quod nulla ratione ei faciendum erat. Ii nãq; qui pietate præditi sunt, Medicis vt Dei ministris vtuntur, (quum optime sciant Medendi artem quemadmodũ & cætera bona, Dei opt. max. donum, atque inuentum esse, qui è terra tot stirpes, & herbas hominum generi uniuerso utiles, ac salutares oriri facit) sed tamen illos minime fugit Medicorum artem Deo non iuuante nihil ualere omnino, sed tantum quantum ille uoluerit, qui omnia iusto, atque occulto iudicio regit, atque gubernat.

Q. 94. IN CAP. 17.

Nonne audacis, atq; insolentis hominis uideri potest quod ab Helia dictum est. Viuit Dominus Deus Israel in cuius cõspectu sto, si erit annis his ros, & pluuia nisi iuxta oris mei uerba? Immo uero audacissimi, atq; insolentissimi hominis est huiusmodi cum animis suis cogitare, & præterea huiusmodi cogitata ad uersus sanctissimos uiros, & Deo amicos eloqui. Vates enim erat, & uatum Coryphæus: atq; hæc Diuino spiritu concitatus, atq; inflammatus dixit. Itaq; uerba eius maximæ, & diuturnæ efficientia fuere siccitatis.

Q. 95.

Qua ratione Helias, *quum esset Sanctus, & secundum Legem uitam suam instituisset, cibo sibi à Coruis allato utebatur? Ipsemet Legislator cibum hunc per Coruos ei afferebat, qui illi praeceperat ut in Torrente Charit se absconderet: pollicitus se ei per Coruos alimenta missurum. Stetit igitur promissis. Corui nanq; panem mane, ac carnem uesperi afferebant.* Hoc autem exẽplo *Legislator* Deus *nos docet, huiuscemodi leges propter imbecillitatem* Iudaeorum *se dedisse, à quibus tamẽ quãdoq; eos discedere iussit, Sabbato nãque urbem* Hierico Ducem *ipsum* Iesu Naue *et* Sacerdotes *una cum* Leuitis, *ac toto populo septies circumire praecepit: atq; etiam ipsum* Heliam *cibum sibi à Coruis allatum capere uoluit: et ne longum sit,* Samson, *qui ob lasciuiam, atq; ebrietatem Diuina gratia nudatus est, quum dulcissimum mel, quod in ore* Leonis *extincti* Apes *finxerant, degustasset, in eo ipso minime tamen accusatus est.*

Q. 96.

Quid est quod Dominus Heliam *ad alienigenam uiduam ire praecepit? Id quoque huiusce generis Legum causas docet. Nam si* Iudaeorum *mentem integram fidemq; spectatam cõstantemq; nouisset, nulla profecto ratione illis praecepisset, ne se cum alienigenis hominibus commiscerẽt: sed contra edixisset, ut cum illis commercium haberent: illosq; de unius ac ueri* Dei *cultu, ac religione docerẽt.* Idipsum *nanque &* Legis *constitutae causa satis indicat. Quum enim dixisset. Filiam tuam non dabis filio eius, nec filiam eius accipies filio tuo, subiecit. quia seducet filium tuum, ne sequatur me: & ut magis seruiat Dijs alienis.* Prophetam *uero, ut pote qui & sibi, & alteri prodesse sciret, nõ modo non prohibuit, verum etiam ire iussit.*

Q. 97.

Vt *quid* Deus Viduae *vnicum filium mori permisit?* Propheta *quum cibo satis, abundeq; vteretur, aliorum hominum calamitatem, inopiamq; propemodũ oblitus erat. Quapropter* Viduae *ululatum, quasi nuntium qui illum humanae miseriae commoneret, ad eum misit. Cuius rei causam propheta optime noscens, ait.* Domine Deus *meus etiam ne uiduam, apud quam ego utcunque sustentor, afflixisti, ut interficeres filium eius? Atque ita factũ est, ut benignus, ac misericors* Dominus *serui sui, ac prophetae mentem ad benignitatem, misericordiamq; reuocaret. Nec id satis, ipsemet* Dominus *ad seruum, opifex ad lutum legatus uenit.* Post *dies multos, inquit Historicus, factũ ẽ uerbũ* Domini *ad Heliã in anno tertio dicẽs. Vade et ostẽde te Achab, ut dẽ pluuiã super faciem terrae.*

Q. 98. IN CAPVT. 18.

Cur Sacerdotes Baal *Bouem eligere, et primos sacrificium facere* Helias *iussit?* Ille *qui uerus est* Deus, *nullius horum indigens est. Ne igitur erubescentes*

causarentur Baal Deum suum moleste laturum, atq; indignaturum, si illi primũ res Diuina non fieret, primas illis facile cõcessit. Sed quum ne hac quidem ratio ne quicquam proficerent (simulacra enim Gentiũ argentum & aurum, opera manum hominum, aures habent & non audient) illos cauillatus dixit, Clamate uoce maiore. Deus enim est, & forsitan loquitur, aut in diuersorio est, aut in itinere, aut certe dormit, ut excitetur.

Q. 99. IN CAPVT. 19.

Quæ causa fuit, vt Helias uir tali dignitate, ac uirtute præditus Iezabelem formidarit? Homo nimirum erat, et non tantum propheta: atque etiã formido illa uiro tali Diuina prouidentia incutiebatur, ne uidelicet miraculorum præstãtia ipse de se elate ac superbe existimaret: simulq; ut propriã imbecillitatem fragilitatẽq; humiliter, demisseq; uideret, atq; agnosceret. Ob id ipsum septẽ millia hominũ qui ab impietate liberi essent sibi superesse testatus est Dominus. Ad hæc ut illum aperte, perspicueq; admoneret, Humanũ genus clementia, mansuetudine, humanitate potius q̃; seueritate, ac duritate regẽdũ esse, atque administrãdũ.

IN LIBRVM QVARTVM REGVM QVAESTIONES.

Q. 100 IN CAP. 1.

QVo modo intelligendum, Præuaricatus est autem Moab in Israel, post quam mortuus est Achab? Moabitæ ut pote subiecti Achab tributa conferebant. Postquam autem ille ex hominum uita demigrauit, Moabitæ tributa ferre desierunt: atque ab eo defecerunt.

Q. 101.

Nonnulli Heliam crudelitatis accusant, quod duos principes una cum quinquaginta illorũ militibus cœlesti igne cremari uoluerit. Qui Heliam accusant, Deũ accusant: Ipse enim in illos ignem de Cœlo immisit. Temerarij igitur, & audacis est de Diuina prouidentia, ac uoluntate queri. Diuinæ nanque prouidentiæ iustitiam & scire, & laudare oportet. Illud uero luce ipsa clarius esse nemo non dixerit, Principes illos vna cum militibus suis cum nequissimo Rege sensisse, atque in eadem uoluntate fuisse: unde & Diuinitus iniectas plagas accepe runt. Tertius uero princeps alienis plagis melior factus, & moderatione ornatus, supplicibus uerbis ac manibus grauissimam plagam euitauit.

Q. 102. IN CAP. 2.

Quid sibi uolunt uerba illa, Pater mi, pater mi, Currus Israel, & auriga eius? Cæterarũ gentium Reges equis, & curribus fidentes, in acie, et ferro uersabantur. Ob id magnum Heliam currum Israel, & aurigam appellauit, ut pote qui solus satis esset ad hostes prosternendos, fundendos, occidendos, & ad uictoriam tribulibus suis reportandam.

Q. 103. IN CAP. 3.

Quid in Heliseus amaras aquas, ac pestilentes Sale coniecto sanauit? Moyses ille magnus amaras aquas ligno iniecto dulcescere fecit. Facile est enim præpotenti Deo & uoluntate, & uerbo quoquo modo uoluerit elementorum naturas immutare.

Q. 104.

Quomodo accipiendum est illud, Nunc autem adducite mihi Psalten? Diuinus ille Dauid & prophetico, & Regali nomine dignus habitus, tum Sacerdotum ministeria, tum uero sacerdotes secundum Diuinam legem tubis uti constituit: Leuitas uero Citharis, ac psalteriis & Cymbalis diuina mysteria concinentes, Vniuersarum rerum Creatorem, principem, gubernatorem, finem bonorum, quo referuntur, & cuius causa facienda sunt omnia, carminibus ab ipso Deo per Dauidẽ factis omni laude celebrare atq; extollere. Heliseus itaque quum Leuitam ad se adductum psallentem audiret, continuo cœlesti, ac Diuino Spiritu afflatus quid agendum esset significauit.

Q. 105.

Quomodo intelligendum est illud, Et facta est indignatio magna in Israel? Moabitis funditus occisione occisis, illorum Rex fuga saluti consulere nitebatur: fugam fortissima acies interclusit: quum quid faceret non haberet, filium primo sibi genitum, quem successorem habebat, super murum immolauit. ob tam crudele facinus uehemẽter indignati sunt Israelitæ, quod uidissent eo Regem redactum, ut filium immolaret: atq; ita obsidione urbem illam liberarunt.

Q. 106. IN CAP. 4.

Quem nam mulier intellexit; quum ait. Seruus tuus uir meus mortuus est? Abdiam intelligit, qui curationem, & dispensationem regiam susceperit quique insigni pietate ornatus prophetas centum in speluncis abscondit: & pauit eos pane & aqua: ex quo prophetarum alendorum causa æs alienum suscipere coactus est. Mulier uero quum soluendo non esset, ad Heliseum confugit, qui illã oleo Diuina potentia multiplicato, atq; diuendito, omni ære alieno liberauit.

Cæterum vel ex hoc loco quiuis facile posset ediscere, in omni rerum statu, ac loco unum quenq;, Deo iuuante, probe, ac recte facere, & honeste, id est cum uirtute, viuere posse. Talis erat Abdias regnante sceleratissimo Achab. Huiusmodi fuerunt septem illa millia hominum, quæ genu ante Baal non flexerũt Huiusmodi deniq; (ut innumerabiles penè alios omittam) mulier illa Sunamitis.

Q. 107.

Quid sibi uult mulier illa Sunamitis, quum ait. In medio populi mei habito? Otio inquit, oblector, & nemini negotium facesso: ut in perpetua pace esse possim prouideo, atque contendo.

Q. 108. IN CAPVT. 6.

Fimus Columbarum quem nam vsum afferebat? Iudæi quum ui, ac ferro obsessi tenerentur, ac prorsus nihil abesset, quin fame necarentur, fimo Columbino in salis loco utebantur.

Q. 109. IN CAPVT. 8.

Qua ratione dictum est, Recessit ergo Edom ne esset sub Iuda usq; ad diem hãc? Vniuersorum Dominator Deus iam ante per sanctissimum illum Patriarcham prædixerat, Viues in gladio, & fratri tuo seruies: tempusq; ueniet quum excutias, & soluas iugum eius de ceruicibus tuis. Idumæi igitur quamuis superati seruitutis tamen iugum excusserunt: neque præterea in Iudæorum ditione, atque imperio esse uoluerunt.

Q. 110. IN CAP. 9.

Vt quid Heliseus Ieu per aliũ prophetam ad Regnum unxit, atq; elegit? Id clã fieri oportebat, ut breui tẽpore Ioram de medio tolleretur. Id enim si præsciisset, sine ulla dubitatione prælium commisisset: atq; ita fieri non poterat, quin multi utraq; ex parte trucidarentur.

Q. 111.

Cur Eliseus Prophetæ illi edixit, ut simulac Ieu unxisset, in fugam sese daret? Vt ne comprehensus periclitaretur. Vult enim Deus homines ratione præditos humana ratione, atque ingenio uti.

Q. 112.

Qua ratione prophetam insanum appellarunt? Huiusmodi flagitiosorum hominum peruersi moris est, sanctos, ac Religiosos Dei seruos contumelijs, atque cõuicijs insectari. Insanientes uero prophetas appellabant, ut pote qui licentia, libertateq; dicendi uterentur.

Q. 113. IN CAPVT. 10.

Quis nã erat Ionadab filius Rechab? Pius uir & ipse fuit, et genus eius Intabernaculis nanq; vitam continenter agebant: & à uino se se abstinebant. Horũ itaque Hieremias mentionem honorificam facit: atque etiam ipsa hæc historia

insignem

insignem illius pietatem declarat. Nam & Rex simulac illum sibi obuium habuit, ei bene precatus est: deinde illum sciscitatus est, Nunquid est cor tuum rectum sicut cor meum cum corde tuo? quumq; ille dixisset, etiam, ait illi Ieu, Da manum tuam. tum etiam illum sibi assidere fecit: dixitq; ad eum, Veni mecũ & uide zelũ meum pro Domino.

Q. 94 IN CAP. 11.

Qua de causa Athalia ne nepotibus quidem pepercit? Vt impia atq; Tyrannica totum Dauidis genus, ut pote quod pietate, ac religione praestaret, excindere, ac delere uolebat: ut quum Regiam potestatem obtinuisset, populum suum impietatẽ, ac scelera doceret. Sed ille princeps Deus, qui uniuersa sapientissime moderatur, populo suo bene cõsuluit. Athaliam enim de medio sustulit, & Ioiadam sapientissimũ sacerdotem populo moderatorem dedit, usque dũ Ioas Regalẽ potestatẽ adeptus est, quã tandiu optime gessit, quandiu Ioiadam Sacerdotem uiuẽdi, atque regendi doctorem habuit.

Q. 95. IN CAP. 12.

Quomodo intelligendũ est, Omnẽ pecuniã sanctorum quae illata fuerit in tẽplũ Domini à praetereuntibus quae offertur pro praetio animae? Vt apud Mosen in Exodo legimus, ij qui iam uigesimum annum nati erant, dabant in singula capita dimidium sicli: unde uictimas illas emebant, ex quibus sacrificium illud perpetuum Deo fiebat.

Q. 96. IN CAPVT. 13.

Vt quid moriturus propheta ipsi Ioas Regi Israelis futuram uictoriam arcu, et sagitta indicauit? Non eandem fidem uerbis, quam rebus ipsis praestabant. Quare & arcum intendere, & sagittam illi iactare iussit.

Q. 97.

Quae nam urbs est Aila? Ea est quam nunc Elam uocant. Est autem in ipso aditu, atque ore Arabici sinus, quem alio nomine Rubrum mare appellant.

Q. 98. IN CAP. 14.

Qua nã de causa Ionae prophetiam, cuius mentionem hoc loco Historicus facit, in ipsius Ionae uolumine non habemus? In illo uolumine quod nunc habemus, illa tantummodo scripsit, quae ad Niniuen pertinebãt. Idcirco prophetiam illam, cuius hoc loco historicus meminit, cum rebus quae ad Niniuen attinebant, minime copulauit.

Q. 99. IN CAP. 16.

Quomodo intelligendum est illud. Insuper & filium suum consecrauit, transferens per ignem secundum Idola gentium? Iosephus sane scriptum reliquit, Regem unum è filiis suis Baali Sidoniorum Deo immolasse. Meo autem

judicio, atque sententia his ipsis verbis erroris, ac superstitionis quoddam genus significatur: quo quidem in errore multæ gentes usque ad ea tempora perseuerarunt. Vidi enim quibusdam in urbibus rogum ardentem quotãnis semel in plateis extructum, & hunc uiros quosdam una cum pueris transilientes, infantes uero a matribus per furentem flammam translatos. Quod sane erroris, atq; superstitionis genus illis gentibus piaculi loco habebatur.

Q. 120.

Cui nam Deorum aram extrui Diuino in tẽplo Achas iussit? Haud quaquam, ut mea fert opinio, Vniuersorum principi, atque effectori Deo, sed falsis exterarum nationum, & gentium Dijs. Id ipsum enim Paralipomenõ posterior liber aperte ita declarat. Insuper & tempore angustiæ suæ auxit contemptum in Dominum ipse per se Rex Achas. Immolauit Dijs Damasci uictimas percussoribus suis, & dixit. Dij Regum Syriæ auxiliantur eis, quos ego placabo hostijs, & aderunt mihi: quũ e contrario fuerint ruinæ ei, & uniuerso Israel.

Q. 121. IN CAP. 18.

Quid sibi uolunt uerba illa. Et ædificauerunt sibi excelsa ab urbe custodiæ usque ad urbem munitam? In omni, inquit, loco aras Dijs gentium consecrarunt neque in urbibus, & castellis tantum, sed in turribus etiam quæ in uia erant, in quibus pauci quidam uigilias agebant. Hoc sane loco Deorum lucos excelsa nominauit.

Q. 122.

Quid fuit causæ cur Ezechias Assyriorum Regi munera se daturum polliceretur? Achas pater eius quum a Theglathphalasar aduersus Syros auxilium petijsset, tributum se collaturũ promisit. Ezechias uero paternis promissis minime satisfecit. Conspecto uero exercitu laturum se promisit, & trecenta talenta argenti, & auri triginta transmisit.

Q. 123.

Cur quum Deum tam sancte, ac pie coleret Ezechias è sacra pecunia tributũ tulit? Regis thesauri non satis erant. Mos autem erat, ut quum necessitati parendum esset, ne sacrosanctis quidem pecuniæ thesauris parcendum existimarent: deinde illos ex hostili præda, manubijsq; supplerent.

Q. 124. IN CAP. 20.

Qua nam de causa Ezechias Rex reprehensus est, quod thesauros regios Babyloniorum legatis ostenderit? Quia quum Diuinam potentiam, beneficentiamq; erga se declarare debuisset, ipse diuitias, rem uidelicet breuem, fugacem, fragilem, caducamq; ostentarit.

Q. 125.

Quomodo accipienda sunt illa uerba, Et extendam super Hierusalem funicu-

lum Samariæ? Eisdem, inquit, hos quoq; calamitatibus afficiam. Vt Samaritanorum alios fames, ac bellum consumpsit, alios uero, qui superstites fuerant, captiuos in alienam terram transtulerunt, simili modo in Hierosolymorum habitatores animaduertam: & sicut domum Achab occisione occidi, ita ipsius Hierosolymæ gloriam, splendoremq; obscurabo.

Q. 126.

Vt quid huius historiæ scriptor Ezechiæ, Iosiæq; Regibus parē, eandemq; laudē tribuit nāq;? De Ezechia honorificū illud Elogium literis cōsecrauit. Itaque post eum non fuit similis ei de cunctis regibus Iuda, sed neque in ijs qui ante eū fuerunt? De Iosia quoq; in eādem fere sententiam his ipsis verbis scripsit. Similis ei non fuit ante eum Rex, qui reuerteretur ad Dominum in omni corde suo, & in tota anima sua, & in vniuersa virtute sua iuxta legem Moysi: neque post eum surrexit similis illi. Neque illum huic, neque hunc illi comparauit: sed alijs qui pietate illustres habebantur, ut Asæ, ut Iosaphat, ut Ioatham, atque ita hos cæteris longe præstantiores esse ostendit. Quod siquis uerba, & literas sequi, uoluntatem uero scriptoris negligere uoluerit, eodem elogio Dauidem quoque laudatum inueniet: sed enim ea quæ dixi sole illustriora, & clariora sunt. Neque enim Ezechiam Dauidi, neque Iosiam Ezechiæ, et Dauidi prætulit: sed cum alijs pietate, ac religione præditis cōparauit.

BASILII ZANGHII IN PRIOREM PARALIPOMENON LIBRVM QVAESTIONES AD HIERONYMVM

Saulium Archiepiscopum Genuensem.

PRincipio, Hieronyme Sauli, quod nam huiusce Sacræ historiæ argumentum sit, inscriptio ipsa declarat. Nam, ut supra dixi, Paralipomenon libri inscribuntur, ex eo quia quæcunque in quatuor Regum libris relicta, prætermissaq; sunt, in his duobus ex uarijs Diuinorum Prophetarum monimentis exquisita atque collecta continentur. Multa tamen quæ in Regum libris explicantur, in his quoq; ob seruandam historiæ concinnitatem, ac seriem memorantur. Altius uero a Geneologijs scriptor orditur, & humani generis primordia repetit: ut breuiter, summatimq; ostendat, omnes nationes, ac gentes ex uno, atque eodem homine ortum habuisse. Et quia solius regni Iudaici mentionem facit, docet quænam huiusce Regni fuerint ciuitates, & oppida, tum etiam ex quibus nomen in-

venerint. Cæterum huiusce historiæ scriptorē post Hierosolymā à Nabuchodonosore captā, populumq; iu Babylonē captiuum ductum, atq; a Cyro Hierosolymam remissum, fuisse, facile intelligi potest ex eo, quod & populi captiui, & demum liberati, atque in patriam remissi, mentionem fecit: & huiusce rei causam explicauit. Nullus enim unquam rerū explicator, ac pronunciator, futurarum rerū historiā scripsit: sed aut superioribus annis, aut sua tempestate res gestas literis, memoriæq; hominum sempiternæ commendauit. Ventura enim intelligere, præuidere, atque prædicere, hoc est unum prophetarum maxime proprium.

Q. 127. IN CAPVT. 9.

Quid hoc nomine Nathinæi declaratur? Nathinæos appellatos fuisse arbitror eos qui sacris rebus mancipati erant. Complures enim seipsos sacerdotibus, ac Leuitis mancipabant: ut uel hac ratione sacris rebus inseruirēt. Per legē enim diuinam licebat eos quoq; qui ex Leuitica tribu non essent, & aquam, & ligna aliaq;, quæ Sacerdotum ac Leuitarum usui erant, comportare. Nam si Gabaonitas alienigenas homines Iesus ille laude celebratus Diuino Tabernaculo deseruire iussit, quanto magis hominibus Israelitis huiuscemodi ministerium congruēs erat?

Q. 128. IN CAP. 13.

Vt quid Deus Obededom hominem alienigenam maximis beneficiis affecit, atq; ornauit? Vt quiuis hoc audiens, aut legens perspicue intelligere posset, neutiquam in Deo Opt. Max. Israelitæ, aut alienigenæ hominis discrimen esse; sed solam pietatem, ac religionem in uno quoque homine illum spectare, amare, beneficiis denique complecti, atq; illustrare. Hos Diuinæ benignitatis, & beneficētiæ fontes Diuinus ille Dauid animaduertens, tribus mensibus exactis sacram, religiosamq; Arcam continuo in Regiam maxima cum pompa, & totius populi celebritate Leuitarum humeris deportandam curauit.

Q. 129.

Quid sibi uolunt verba illa, Multum sanguinem effudisti, & plurima bella bellasti; non poteris ædificare domum nomini meo, tanto effuso sanguine coram me? Hæc ipsa uerba, ut ego arbitror, ad eorum vtilitatem dicta esse uidentur, qui iniusti homicidij reos se esse non ignorant. Neque enim iusti homicidii Regem insimulasset ille, qui ipsius Phinees iustum homicidium sacrificij nomine dignum duxit. Phinees, inquit Deus, filius Eleazari filij Aaron sacerdotis auertit iram meam à filiis Israel: quia zelo meo commotus est contra eos, ut non ipse delerem filios Israel in zelo meo. Idcirco loquere ad eum. Ecce do ei pacem fœderis mei, & erit tam ipsi quā semini eius pactum Sacerdotij sempiternum: quia zelatus est pro Deo suo: & expiauit scelus filiorum Israel. Et ipse

David sacro carmine eum celebrauit; ait enim, Et stetit Phinees, & placauit: & cessauit quassatio: & reputatum est ei in iustitiam in generatione & generationem usq; in sempiternum. Moyses quoq; Legislator tria millia hominum, qui Vitulum uenerati erant, Leuitis ministris usus interfecit. Quid? Samuel ille magnus nonne manu sua Agag regem trucidauit? & Helias illustris octingentos quinquaginta uiros occidit? Alia igitur de causa non ipse David, sed filius eius Solomon Diuinum templum ædificauit. Nã quia Dominus Iesus Christus ex qua parte homo est, Dauidico genere natus est, & Dauidis filius appellatur, ex qua parte uero Deus est, non Dauidis tantum, sed uniuersarũ etiã rerum Dominus est, toto orbe terrarum Ecclesiam, quæ templum Dei & est, & nominatur, conditurus erat, Dauidem Iudaicum templum ædificare prohibuit: sed ad eam rem Solomonem illius filium reseruauit. Cuius sane nomen Pacem illam, quam Seruator mundi inter Deum, & homines conciliauit, præsignificabat. Eius nãq; nominis interpretatio Pacificatorem siue Pacificum sonat. Dominus autem noster Pax in Diuinis literis nominatur. ut apud Diuum Paulum. Ipse enim est pax nostra, qui fecit utraque unum.

Q. 130. IN CAPVT. 25.

Asaph, & Heman, & Idithun psallentium tantummodo Principes, an etiam Prophetæ, quod nonnulli negarunt, fuere? Hi quoque uaticinandi gratia, ut opinio mea fert, ornati fuere: id quod ex his quæ sequuntur facile perspici potest. Sub manu Asaph prophetantis. Et, sub manu patris sui Idithun, qui in Cithara prophetabat, super confitentes & laudantes Dominum. Itẽq;. Omnes isti filij Heman uidentis Regis in Sermonibus regis, ut exaltaret cornu. Et alio loco. Porro cantores filij Asaph stabant in ordine suo iuxta præceptum David, & Asaph, & Heman, & Idithun prophetarum regis. Neque uero illud silentio prætereundum est ipsum quoque Asaphum carminibus suis Deum celebrasse, quæ post modum vna cum carminibus Dauidicis in templo canebantur: id quod ex posteriore Paralipomenõ libro didicimus. Præcepitq; Ezechias & principes Leuitis, ut laudarent Dominum sermonibus David, & Asaph videntis. Vt illuc facile quis adduci possit, Asaphum partem aliquam in volumine Psalmorum habere, ut sunt illi qui Asapho inscribuntur.

IN POSTERIOREM PARALI-POMENON LIBRVM QVAESTIONES.

Q. 131. IN CAP. 2.

VNde Hiram Rex Tyri Deum Israelitarum Cæli, & Terræ creatorem, atq; effectorem esse cognouit? Nimirum ex consuetudine, ac familiaritate quæ illi cum sanctissimo Rege ac Vate Dauide fuit. Neque uero is tantummodo Deum verum cognouit, uerum etiam illi maximas gratias egit, quod huiusmodi filium ac Regem Regi Dauidi amico suo dedisset: qui & sapientia, & prudentia præstabilis, atque insignis esset: quiq; Diuino nomini templum consecraturus esset: Huiusmodi nempe iucundissimi fructus ex sanctorum hominum amicitia, consuetudine, congressu, sermone denique percipiuntur.

Q. 132. IN CAPVT. 10.

Quid his uerbis significatur, Et non acquieuit populi precibus: erat enim uoluntatis Dei ut compleretur sermo eius, quem locutus fuerat per manum Abiæ Silonitæ ad Hieroboā filium Nabat? Qui diuina prouidentia gubernātur, ij quid agendum, quid ue faciendum sit optime norunt: à Deo uidelicet sapiētes effecti. Quos uero Diuina gratia non tuetur, ac regit, hi nimirum pleni inconsideratissimæ temeritatis non delectu aliquo, aut sapientia ducuntur, sed fere omnia sine iudicio, uel modo faciunt. Hac autem regni diuisione in duas partes distributa, & Vitulis aureis fabrefactis, sacerdotes qui erant in decem Tribubus vna cum Leuitis in regiam Dauidis Tribum sese transtulerunt: in illa nanq; diuinum tēplum extructum erat. Cæterum sacerdotes, ac Leuitas ex cunctis Tribubus uiri pietate ornati secuti sunt. ait enim. Sed & de cunctis Tribubus Israel quicūq; dederant cor suum ut quærerent Dominum Deum Israel, venerunt in Hierusalem ad immolandum uictimas suas Domino Deo patrum suorum.

Q. 133. IN CAPVT. 35.

Qua nam ratione quum Arca intus esset in sancto sanctorum, Iosias Rex Leuitis locutus est, Ponite Arcam in sanctuario Templi quod ædificauit Solomon filius David Rex Israel? Vt opinio mea est, Assyriorū Rex quū regnante Manasse urbē Hierosolymā cepisset, Arcā quæ intus erat exportauit: aut unus aliquis de impijs Regibus qui post Ezechiam fuerunt, ut Manasses, ut Amon, id detestabile atque nefarium scelus fecit: Iosias deinde Rex religiosus, ac pius re perspecta, ac cognita in eum locum ex quo exportata erat, restituendā curauit. Atque hæc sane erant, Hieronyme Sauli, quæ, te maxime hortante, à nobis in quatuor Regū, et duos Paralipomenon libros in præsenti, adiuuante Deo, scribenda erant.